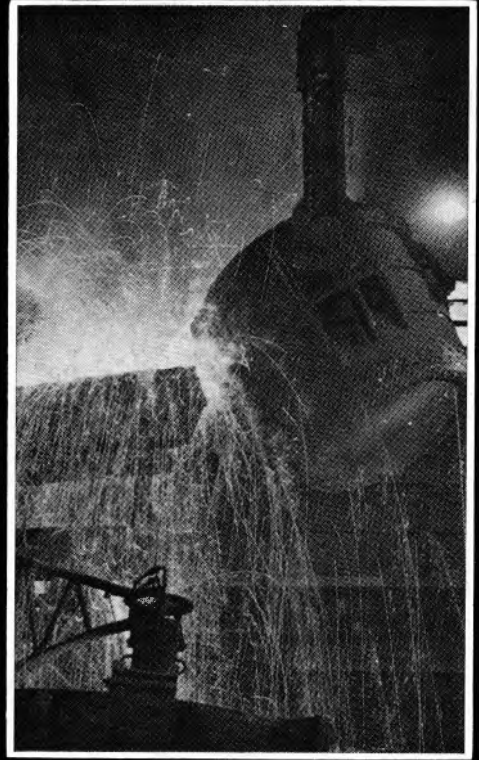

POLITIQUE POLITIEK
JAARBOEK ANNEE POLITIQUE
POLITIQUE POLITIEK
ANNEE POLITIQUE
POLITIEK JAARBOEK
JAARBOEK ANNEE
POLITIEK JAARBOEK
ANNEE POLITIEK
POLITIEK JAARBOEK
ANNEE POLITIEK
POLITIEK JAARBOEK
ANNEE POLITIEK
POLITIEK JAARBOEK
ANNEE POLITIEK
POLITIEK JAARBOEK
ANNEE POLITIEK

**POLITIEK JAARBOEK
1983**

POLITIEK JAARBOEK

1983

ANNEE POLITIQUE

Nieuwe reeks nr 8

Nouvelle série n° 8

Uitgegeven door **RES PUBLICA**
Tijdschrift voor politologie
1984, bundel XXVI, nr 4

Editée par **RES PUBLICA**
Revue de science politique
1984, volume XXVI, n° 4

INHOUD — SOMMAIRE — CONTENT

Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 1983, door M. DEWEERDT	413-472
Belgian Politics in 1983 : Communitarian Struggles Despite the Economic Crisis, by J. SMITS	473-502
Morphologie des partis politiques franco- phones en 1983, par I. VANPOL	503-540
Classificatieschema voor de inventaris van de opiniepeilingen en de bibliografie. Schema de classification pour l'inventaire des sondages d'opinion et pour la bibliographie. Classification scheme for the inventory of opinion polls and for the bibliography	541-543
Bibliographie de l'année politique 1983, par W.S. PLAVSIC	545-564
De politieke opiniepeilingen in België in 1983, door I. VANPOL	565-581

Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 1983

---

door Mark DEWEERDT,

Licentiaat in de politieke en sociale wetenschappen.
Journalist.

★

Toen eerste-minister Wilfried Martens op 12 januari 1983 uit vakantie naar België terugkwam, wachtte hem een zware politieke agenda: de betwistingen rond de benoeming van José Happart tot burgemeester van Voeren; de blijvende problemen van Cockerill-Sambre; de regionalisering van de zgn. nationale economische sectoren; de voortzetting van het crisisbeleid, waartegen de vakbondswet rees en waarvoor de regering nieuwe « volmachten » vroeg.

Meteen zijn de belangrijkste politieke thema's van het jaar aangegeven die, samen met de in het tweede semester bijgekomen begroting voor 1984 (met de ambtenarenstaking) en rakettenkwestie, in deze bijdrage worden uitgediept.

Vooraf weze vermeld dat de regering-Martens-Gol in 1983 twee keer gewijzigd werd. Op 20 januari werd Paul Hatry (PRL) minister van het Brusselse Gewest in opvolging van zijn partijgenoot Albert Demuyter, die zich volledig aan zijn taak als burgemeester van Elsene wilde wijden. Demuyters portefeuille van Middenstand ging naar minister van Openbare Werken Louis Olivier en staatssecretaris voor Energie Etienne Knoops (beiden PRL). Op 9 juni werd de Franstalige minister van Nationale Opvoeding Michel Tromont (PRL) vervangen door zijn partijgenoot André Bertouille (Tromont werd gouverneur van de provincie Henegouwen). In de Waalse gewestregering werd Bertouille opgevolgd door Jacqueline Mayence-Goossens (PRL), tot dan toe staatssecretaris voor Ontwikkelingssamenwerking. In die functie werd zij op haar beurt opgevolgd door François-Xavier ridder de Donnée.

1. De zaak-Happart en het taalgebruik in de faciliteitengemeenten.

A. HET COMPROMIS VAN 30 JANUARI.

Zoals eind 1982 te voorzien was (1), werd de regering na het nieuwjaarsreces geconfronteerd met het probleem van de benoeming van een burgemeester in de taalgrensgemeente Voeren. Na de gemeenteraadsverkiezingen van 10 oktober 1982 was José Happart, tot kort vóór die verkiezingen voorzitter van de in maart 1978 opgerichte Action fouronnaise, door de meerderheidslijst Retour à Liège (tien van de vijftien zetels) voorgedragen als kandidaat-burgemeester.

In Vlaanderen werd die kandidatuur eensgezind afgewezen, onder verwijzing naar de Nederlandsonkundigheid van de betrokkene, aan wie tevens werd verweten in het verleden geweld te hebben gebruikt en niet in staat te zullen zijn de orde in de gemeente te handhaven. Aan Franstalige zijde beriep men zich op de democratische verkiezing en reglementaire voordracht om de kandidatuur van Happart te verdedigen.

Hoewel het in principe alleen aan minister van Binnenlandse Zaken Nothomb toekwam de benoeming van burgemeesters aan de koning voor te stellen, werd de affaire al gauw een regeringszaak. Premier Martens mocht verklaren dat het sociaal-economische beleid de voorrang kreeg, hij kon niet ontsnappen aan de vaststelling dat de kwestie de meerderheid verdeelde — zoals bleek uit de interpellaties in de Kamer op 27 januari — en dat zij een bedreiging vormde voor het voortbestaan van de regering.

Minister Nothomb, die daags voordien in de Kamer nog op de vlakte was gebleven, verraste op 28 januari zijn collega's door hen op de ministeraad voor de keuze te stellen :

- Happart wordt niet benoemd, maar het statuut van Voeren wordt gewijzigd zodat de gemeente niet meer tot het Nederlandse taalgebied behoort ;
- ofwel wordt Happart benoemd, te zamen met een Vlaamse arrondissementcommissaris die bijzondere bevoegdheden krijgt in verband met de naleving van de taalwetten.

Omdat het eerste voorstel nooit een parlementaire meerderheid zou bekomen, werd het meteen van tafel geveegd. Het tweede kreeg de instemming van de Franstalige ministers ; de Vlaamse liberalen aarzelden, de CVP was ronduit tegen. De ochtendzitting van de ministerraad ein-

---

(1) Zie M. DEWEERDT, *Overzicht van het Belgisch politiek gebeuren in 1982*, in : *Res Publica*, 1983, nr. 2-3, blz. 166.

digde met de dreiging met ontslag door Nothomb indien niet dezelfde dag een beslissing werd genomen.

Na de middag stelde de CVP de benoeming van de uittredende burgemeester Dodemont als « verzoeningskandidaat » voor. PSC en PRL vonden dat niet realistisch, de PVV zei dat de lokale democratie moest gerespecteerd worden. Tot 21 uur werd nog vergaderd, zonder resultaat.

Zaterdag- en zondagnamiddag (29 en 30 januari) werd opnieuw vergaderd. Dertig uren was over de zaak-Happart beraadslaagd, toen zondagavond even vóór 23 uur een door eerste-minister Martens uitgeschreven compromisvoorstel werd aanvaard. De tekst ervan luidde :

« 1. De regering bevestigt dat zij de absolute voorrang blijft geven aan het economisch herstel, de gezondmaking van de openbare financiën en de strijd tegen de werkloosheid. De regering acht een bezinnings- en evaluatieperiode betreffende de staats Hervorming onmisbaar met het oog op duurzame en evenwichtige oplossingen.

2. Overeenkomstig de regeringsverklaring zal de regering de uitvoering en de voltooiing van de staats Hervorming voortzetten zoals die is voorzien in de wetten van 8 en 9 augustus 1980, daarbij voorrang gevend aan de oprichting van het Arbitragehof, aan de financiering van de gemeenschappen en de gewesten, alsmede aan de overheveling van de administraties. Zij zal tevens de beslissingen uitvoeren van 15 maart en 30 december 1982 betreffende de nationale sectoren en het desbetreffend overleg met de gewestregeringen (2).

3. Een studiecentrum zal worden opgericht bij een in ministerraad overlegd koninklijk besluit. Het parlement zal hierbij worden betrokken. Dit centrum zal worden belast om tegen 1 januari 1985 een evaluatie te maken en voorstellen te doen met het oog op het eventueel voortzetten, aanpassen, verbeteren en/of herzien van de staats Hervorming.

4. Ten einde de parlementsleden nauwer te betrekken bij de werkzaamheden van dit centrum met het oog op een globale benadering van de staats Hervorming, wenst de regering dat parlementaire initiatieven ter zake de werkzaamheden van het centrum zouden voeden. In afwachting van de besluiten van het centrum zal de regering bij de meerderheidsfracties aandringen slecht in onderling akkoord initiatieven te nemen of te steunen tot wijzigen van de staats Hervorming of het evenwicht tussen de gemeenschappen (3).

---

(2) *Idem*, blz. 161-162.

(3) De regeringstekst verwees impliciet naar het omstreden wetsvoorstel-Van den Blande tot regionalisering van de vijf zgn. nationale sectoren (zie hoofdstuk 4).

5. In een geest van verzoening zal de regering bij het parlement een wetsontwerp indienen waarbij de gemeente Voeren naar de provincie Brabant — arrondissement Halle-Vilvoorde — wordt overgeheveld met behoud van haar huidig statuut van taalgrensgemeente. De regering zal bij haar meerderheid aandringen op de spoedbehandeling en de vlugge eindstemming van dit ontwerp. In dezelfde geest van verzoening verbindt de minister van Binnenlandse Zaken zich er toe, indien het ontwerp wordt besproken en aangenomen, om de benoeming van de h. Happart tot burgemeester van de gemeente Voeren niet voor te dragen vóór 1 januari 1985. Het is de bedoeling van de regering door de inwerkingtreding van deze wet en de pacificatie ter plaatse een nieuw politiek feit te verwekken. »

B. NAAR EEN NIEUW COMPROMIS.

Tegen het regeringsvoorstel kwam in Vlaanderen een storm van protest los. De niet-benoeming van Happart werd er overschaduwd door de overheveling van Voeren van de eentalige provincie Limburg naar het tweetalige Brabant. Ook bij de Vlaamse Voerenaars waren de reacties bijzonder scherp en emotioneel ; een dertigtal van hen kwam op 31 januari in de Wetstraat betogen. Aan Franstalige zijde was men evenmin tevreden : men nam de niet-benoeming op de korrel en zei dat de overheveling niets ten gronde wijzigt. Omwille van « hogere Waalse belangen » verdedigde Happart zelf het compromis.

In de daaropvolgende dagen werd het duidelijk dat het Voer-compromis nooit een meerderheid zou krijgen in het parlement. Het verzet ging uit van de Limburgse CVP, die ermee dreigde tegen het hele regeringsbeleid dwars te gaan liggen. De CVP-senaatsfractie liet op 1 februari weten dat de regering haar « huiswerk » diende over te doen, de kamerfractie zond gelijkaardige signalen uit. Op 2 februari sloot de PVV-senaatsfractie zich bij de CVP-bezwaren aan. Zowel in Kamer als in Senaat keurden de meerderheidspartijen nog wel een vertrouwensmotie goed, maar in de Wetstraat bleef de crisissfeer hangen. Toen de CVP-ministers de premier lieten weten niet langer achter het akkoord van 30 januari te staan, zat er voor de regering niets anders op dan op zoek te gaan naar een nieuw compromis.

Dat werd op 4 februari gevonden. De ministerraad besliste het vijfde punt van het akkoord van 30 januari (dat voor de rest onverkort van kracht bleef) te wijzigen door de volgende tekst :

« Overwegende dat de heer José Happart werd voorgedragen door een meerderheid van de gemeenteraad van Voeren ; gelet op de verbintenissen die José Happart ten overstaan van de minister van Binnenlandse Zaken heeft aangegaan ; gelet op het feit dat hij er zich toe verbonden heeft de

wetten en decreten te eerbiedigen en inzonderheid de taal van het gebied te gebruiken in de uitoefening van zijn wettelijke ambtsverplichtingen, wordt José Happart benoemd tot burgemeester van Voeren. Het K.B. treedt in werking op 31 december 1983.

De heer Jo Wiertz wordt benoemd tot commissaris-adjunct van de arrondissementscommissaris van Tongeren. Het K.B. treedt in werking op 31 december. Inmiddels zal een ambtenaar van het ministerie van Binnenlandse Zaken (van de Nederlandse taalrol) benoemd worden tot waarnemend commissaris-adjunct ».

Beide benoemingsbesluiten verschenen in het *Belgisch Staatsblad* van 5 februari.

In Vlaanderen bleef de benoeming van Happart moeilijk verteerbaar, maar er was wel opluchting over de niet-overheveling van Voeren. Aan Franstalige zijde noemde men de benoeming met uitstel ongehoord. Een Vlaamse spoedbetoging in Hasselt tegen de benoeming van Happart, georganiseerd op initiatief van de Volksunie, bracht op 7 februari 5.000 man op de been.

De Kamer schonk op 7 februari haar vertrouwen aan de regering, tijdens de stemming over de moties ingediend na de Voer-interpellaties van 27 januari.

Overeenkomstig het 4-februaricompromis werd José Happart op 31 december 1983 ten volle burgemeester van Voeren. In het grootste geheim legde hij op 30 december de eed af in handen van waarnemend adjunct-arrondissementscommissaris Vercruyse (Wiertz legde dezelfde dag de eed af ten overstaan van de gouverneur van Limburg, Vandermeulen). Tevoren was Happart ontvangen door de kabinetschef van minister Nothomb, die hem herinnerde aan de verplichting de wetten na te leven en de communautaire vrede te bewaren.

Als eerste schepen van Voeren was Happart al die tijd waarnemend burgemeester geweest. In die hoedanigheid legde hij enige voorzichtigheid aan de dag en vermeed hij een onbesuisd optreden. Van Vlaamse zijde werd vooral kritiek geuit op de wijze waarop Happart de gemeenteraad voorzat : hij leidde in stuntelig Nederlands de agendapunten in en liet de toelichting over aan de gemeentesecretaris. Op basis van die (vermeende) Nederlandsonkundigheid werd eind 1983 klacht tegen Happart ingediend. Bij de bestendige deputatie van Limburg werd de vervallen-verklaring gevraagd van zijn mandaat als gemeenteraadslid.

Het jaar door heerste er overigens onduidelijkheid over de in het akkoord van 4 februari vermelde « verbintenissen die José Happart ten overstaan van de minister van Binnenlandse Zaken heeft aangegaan », met name over de vraag of Happart er zich toe verbonden had Nederlands te

leren. Herhaaldelijk werd bevestigd, o.m. door premier Martens, dat dit inderdaad het geval zou zijn. Uit de transcriptie van het gesprek dat minister Nothomb en José Happart op 27 januari 1983 hadden en eerst op 24 januari 1984 door Nothomb werd vrijgegeven, blijkt dat echter niet het geval te zijn.

C. HET WETSVORSTEL-GALLE.

De kwestie-Happart, althans het taalaspect ervan, kadert in de problematiek van het taalgebruik in de taalgrens- en randgemeenten waar in 1963 faciliteiten werden ingevoerd. Van Vlaamse zijde wordt aangevoerd, dat die faciliteiten er enkel zijn voor de bestuurden, niet voor de bestuurders die gehouden zijn de officiële taal — in Vlaanderen het Nederlands — te gebruiken. Aan Franstalige kant is men het met die stelling niet eens.

In een aantal arresten over het taalgebruik in de zes randgemeenten rond Brussel is de Raad van State de Vlaamse visie bijgetreden (4). Het eerste arrest (1973) had nog alleen maar betrekking op de eedaflegging. Een arrest uit 1981 vernietigde een stemming die gedeeltelijk in het Frans gebeurde (Kraainem). Op 24 mei 1983 vernietigde de Raad van State een brief dd. 1 april 1981 van gouverneur Roggen van Brabant, waarin het taalgebruik in de gemeenteraad van de randgemeenten vrij werd genoemd. De Raad van State was duidelijk : de zes randgemeenten behoren tot het Nederlandse taalgebied waar het Nederlands de officiële taal is ; in de uitoefening van hun ambt moeten de mandatarissen het Nederlands gebruiken, op straffe van nietigheid.

Half november ging de Raad van State nog een stap verder : verkozenen in het Nederlands taalgebied, van wie het vermoeden bestaat dat zij de streektaal niet kennen, moeten hun taalkennis bewijzen. De Raad riep twaalf leden van de OCMW-raad van Wezembeek-Oppem op dat te doen. Op 22 november gingen drie betrokkenen op die uitnodiging in ; negen anderen weigerden dit te doen. Op 23 december (arrest-Walraet) vernietigde de Raad van State de verkiezing van die negen (drie effectieve leden en zes plaatsvervangers).

Ten einde het taalgebruik in bestuurszaken nader te bepalen, mede gelet op de arresten van de Raad van State, diende SP-kamerlid Marc Galle op 23 juni 1983 een wetsvoorstel in, dat de kennis van het Nederlands verplicht stelt voor mandatarissen in de faciliteitengemeenten. Niemand

---

(4) Volledigheidshalve moet worden vermeld dat het gaat om arresten gevelld door een Nederlandstalige kamer van de Raad van State. Kennelijk als reactie daarop diende minister Nothomb in 1983 een wetsontwerp in, dat beoogt een gemengde kamer over dergelijke gevallen uitspraak te laten doen. Zowel vanuit Vlaamse parlementaire hoek als vanuit de Raad van State zelf kwam scherpe kritiek op het ontwerp.

kan tot burgemeester, schepen of gemeenteraadslid, of lid van de raad voor maatschappelijk welzijn worden gekozen of benoemd, of tot vertegenwoordiger van de gemeente of de raad voor maatschappelijk welzijn in intercommunale verenigingen worden aangewezen of gekozen indien hij de taal van het taalgebied waarin de (faciliteiten)gemeente gelegen is, niet kent, aldus artikel 1 van het voorstel. De kennis van die taal wordt bewezen door een diploma of getuigschrift, waaruit blijkt dat het onderwijs in die taal werd genoten, of bij ontstentenis daarvan door een examen.

Alvorens het wetsvoorstel in overweging te laten nemen door de Kamer, vroeg kamervoorzitter Defraigne het advies van de Raad van State. Dat advies zou eerst begin 1984 bekend worden.

2. Het begrotings- en monetair beleid in het eerste halfjaar.

A. DE FINANCIEWET.

Onder meer ter uitvoering van de begroting voor 1983 had de regering op 23 december 1982 bij de Kamer een wetsontwerp houdende fiscale en begrotingsbepalingen ingediend, kortweg de Financierwet genoemd.

Een eerste hoofdstuk bevatte de maatregelen die in 1982 waren aangekondigd in het raam van de hervorming van de personenbelasting, die in het regeerakkoord van eind 1981 in het vooruitzicht was gesteld. Omdat de budgettaire situatie niet een grondiger aanpak toeliet, bleef de hervorming alsnog beperkt tot volgende maatregelen :

- een verhoging met bijna 40 % van de belastingvermindering voor kinderen ten laste ;
- de invoering van een *splitting-systeem* voor de eerste schijf van 750.000 F van het belastbaar inkomen voor de belastingplichtigen met een globaal netto-belastbaar inkomen tussen 750.000 en 1.500.000 F ;
- het opvoeren van de bijzondere aftrek op het kadastraal inkomen van 80.000 tot 120.000 F (plus 10.000 F voor de echtgenoot en voor iedere andere persoon ten laste) voor de eigen woning.

De hervorming werd mogelijk gemaakt door de middelen die zouden vrijkomen ingevolge de eveneens in de Financierwet voorziene afschaffing van de forfaitaire aftrek van 10.000 F op de bedrijfsinkomsten.

Het ontwerp bevatte voorts maatregelen met het oog op een betere belastingheffing, diverse minder belangrijke bepalingen inzake de inkomstenbelastingen, de afschaffing van de accijns op LPG en de vervangings-

gewijze invoering van een aanvullende verkeersbelasting voor LPG-rijders, en de bekrachtiging van een reeks in het verleden genomen fiscale koninklijke besluiten.

In een vierde en laatste hoofdstuk verleende de Financierwet aan de gemeentebelasting op de personenbelasting opgeheven (zie ook hoofdstuk 7).

Het derde hoofdstuk handelde over de tekorten van de openbare ziekenhuizen. Het bevatte een reeks maatregelen om de steeds maar oplopende deficits, die grotendeels ten laste vielen van de gemeenten in verhouding tot hun aantal in het betrokken ziekenhuis opgenomen inwoners, in te dijen. De OCMW's die de ziekenhuizen beheren werden verplicht een deel van de tekorten zelf te dragen, wat een stimulans moet zijn om de oorzaken ervan weg te nemen.

In een vierde en laatste hoofdstuk verleende de Financierwet aan de regering de bevoegdheid om tussen 1 januari 1983 en 31 december 1984 alle nuttige maatregelen te nemen om het concurrentievermogen te handhaven. De wet voorzag een dubbele norm: de arbeidskosten t.o.v. het gemiddelde van het voorgaande jaar mogen niet sterker stijgen dan de gewogen gemiddelde stijging bij de zeven voornaamste handelspartners van ons land; de lonen mogen niet verhogen in een mate die hoger ligt dan hetgeen volgt uit de toepassing van het indexeringsmechanisme voorzien in het K.B. nr. 180 van 30 december 1982 (5). Om deze dubbele norm te handhaven voorzag de wet in de mogelijkheid om eind 1983, eind 1984 of in uitzonderlijke omstandigheden en na overleg met de sociale partners bij K.B. alle nuttige maatregelen te nemen. Wel is bepaald dat de gevraagde inspanningen evenwichtig verdeeld moeten zijn over alle bevolkingscategorieën en dat de koopkracht van de minstbedeelden gevrijwaard moet worden.

Vooraf dit laatste hoofdstuk lokte felle kritiek uit van de oppositie die er volmachten — SP-voorzitter Van Miert had het zelfs over « supervolmachten » — in zag. De Raad van State merkte in zijn advies bij het wetsontwerp evenwel op, dat de norm inzake het concurrentievermogen door de wetgever zelf werd vastgesteld, zodat de bevoegdheid die aan de regering werd opgedragen niet de omvang van een « bijzondere macht » heeft.

Het ontwerp van Financierwet werd op 21 februari door de Kamer goedgekeurd (bij een eerste stembeurt op 17 februari verliet de oppositie

---

(5) Dit mechanisme houdt in dat de indexaanpassingen geschieden via het zgn. afgevlakte indexcijfer, d.w.z. het gemiddelde van de indexcijfers van de laatste vier maanden. Het nieuwe mechanisme, in 1982 bij een volmachtenbesluit ingevoerd, werd per 1 september 1983 van kracht.

de zaal en was de meerderheid niet in aantal om het quorum te bereiken) en op 29 maart door de Senaat.

B. DE REGERINGSMEDEDELING VAN 16 MAART.

Na het nieuwjaarsreces was er in de schoot van de meerderheid niet alleen spanning rond communautaire dossiers als de zaak-Happart (hoofdstuk 1) en het staal (hoofdstuk 4) merkbaar, maar ook onzekerheid over het te voeren sociaal-economisch beleid. Het leek erop of het einde van de « volmachtenperiode » op 31 december 1982, binnen dewelke een groot deel van het regeerprogramma was uitgevoerd, een vacuüm was geschapen en de coalitiepartners niet goed wisten welke richting verder uit te gaan. Beducht voor eventuele ontsporingen, trok een kordate eerste-minister Martens na zijn terugkeer uit vakantie meteen het initiatief tot zich en reeds na de eerste ministerraad (14 januari) kondigde hij een actualisering en concretisering van het regeerprogramma aan, waarvan de grote opties nochtans behouden zouden blijven. Tevens stelde hij nieuwe bijzondere machten in het vooruitzicht.

Een werkgroep van enkele top-ministers had toch nog twee maanden nodig om dat werk te klaren, vooral omdat een aantal andere dossiers (Happart, aankoop F-16-vliegtuigen, staal,...) de actualiteit kwamen beheersen.

Op 16 maart kwam premier Martens met zijn regeringsmededeling voor het parlement. Na een balans te hebben opgemaakt van het beleid dat in 1982 bij « volmacht » werd gevoerd, lichtte hij het aanvullend regeerakkoord toe, wat vooral neerkwam op de aankondiging van een reeks nieuwe besparingsmaatregelen.

Martens zei dat voor 1983 een bedrag van 52,4 miljard F aan bijkredieten en fiscale minderontvangsten diende te worden gecompenseerd door een vermindering van de uitgaven met 39,4 miljard, een verhoging van de sociale bijdragen met 6 miljard en aanvullende fiscale ontvangsten ten belope van 5,3 miljard. Hij kondigde maatregelen aan om misbruiken tegen te gaan bij tijdelijke werkloosheid, sluikwerk, regeling van de vooropzeg, overuren, conventionele brugpensioenen en de werkvergunning. Vanaf een globaal netto-belastbaar inkomen van 750.000 F zou het inkomen progressief gelijkgesteld worden met een inkomen uit arbeid. De bijdrage die genieters van inkomens boven de 3 miljoen in 1982 dienden te betalen (10 %) zou worden verlengd.

In de onderwijssector kondigde de premier maatregelen aan inzake deeltijdse stages, rationalisering van het leerlingenvervoer, beperking van de cumulatie en versterking van de autonomie van de onderwijsinstellingen. In de sociale-zekerheidssector zou 1,5 miljard worden bespaard ter-

wijl aan de actieve bevolking een uitzonderlijke solidariteitsinspanning zou worden gevraagd : de ambtenaren zouden hun eindejaarspremie 1983 pas in 1984 krijgen en de werknemersbijdrage voor werkloosheid zou gedurende een trimester met 2 % worden verhoogd. Martens zei voorts van het niet volledig doorberekenen van de daling van de olieprijs aan de verbruiker een opbrengst van 5 miljard te verwachten, en hij stelde een grotere selectiviteit bij de aftrekbaarheid van de bedrijfslasten in het vooruitzicht.

Vervolgens sprak de premier over het algemeen regeringsbeleid, geaxeerd rond het behoud van de concurrentiekracht van de ondernemingen, de sanering van de openbare financiën, het herstel van de werkgelegenheid en de verbetering van het juridische en institutionele kader. Hij kondigde in dat verband een bijzonder tewerkstellingsplan voor jongeren aan, evenals een verlenging van de leerplicht en een herziening van de immigratie- en nationaliteitswetgeving.

Na een debat daarover kreeg de regering het vertrouwen van de Kamer (19 maart) en van de Senaat (25 maart). De meeste van de aangekondigde maatregelen zouden in 1983 worden ingevoerd, deels via volmachtenbesluiten, zoals verder zal blijken.

C. DE POSITIE VAN DE FRANK.

Begin maart kwam de Belgische munt onder zware druk te staan. Monetaire specialisten waren het erover eens, dat de frank het slachtoffer was van een samenloop van omstandigheden. Enerzijds werd een devaluatie van de Franse frank verwacht, waarmee de Belgische munt vaak (ten onrechte) wordt geassocieerd. Anderzijds stond de Duitse mark bijzonder sterk na de verkiezingsoverwinning van de CDU/CSU.

Op 8 maart besliste de Nationale Bank van België (NBB) het disconto drastisch te verhogen, van 11,5 tot 14 %. Veel effect had die maatregel niet en op 14 maart vaardigde het Belgisch-Luxemburgs Instituut voor de Wissel (BLIW) uiterst strenge richtlijnen uit die de speculatie tegen de frank nagenoeg onmogelijk moesten maken. De Belgische frank klom naar de top van het Europees Monetair Systeem (EMS). Niet voor lang echter, want omzeiling van de BLIW-maatregelen was er mede de oorzaak van dat de frank weer op zijn bodemkoers belandde.

Op 21 maart raakten de Europese ministers van Financiën het eens over een herschikking van de muntpariteiten. De Belgische frank werd met 1,5 % gerevalueerd. Die revaluatie geschiedde echter ten opzichte van een fictieve munt waarmee de ministers hadden gewerkt. In de praktijk daalde de waarde van de frank, gemeten aan het gewicht van de verschillende EMS-landen in de Belgische buitenlandse handel, met 0,2 %. Het

concurrentievermogen van de Belgische industrie onderging dus zo goed als geen wijzigingen : Belgische produkten werden duurder voor Fransen, Ieren en Italianen, en goedkoper voor de West Duitsers, Nederlanders en Denen.

In de loop van de daaropvolgende weken verlaagde de NBB geleidelijk het disconto. Op 22 juni werd zelfs het laagste peil sinds vier jaar bereikt : 9 %. De NBB, die van 1 januari tot 21 maart de frank voor 140 miljard had moeten steunen, kon weer deviezen aankopen (6).

3. Het « volmachtenbeleid » van de regering.

A. DE BIJZONDERE-MACHTENWET.

Zoals aangekondigd in de regeringsmededeling van 16 maart diende de regering begin mei het *wetsontwerp tot toekenning van bepaalde bijzondere machten aan de Koning* bij de Kamer van Volksvertegenwoordigers in.

De bijzondere kamercommissie begon op 5 mei met de bespreking van het ontwerp in een nogal gespannen sfeer (7).

De besprekingen duurden tot 26 mei, en op 7 juni begon het debat in openbare vergadering dat op 12 juni werd afgerond met de eindstemming. Het wetsontwerp werd aangenomen met 112 stemmen voor, 90 tegen en drie onthoudingen, waaronder die van kamervoorzitter Defraigne (PRL).

Het stemgedrag van Defraigne wekte misnoegen bij de meerderheidsfracties, met name bij de CVP. Renaat Peeters noemde Defraignes houding schandelijk. De kamervoorzitter motiveerde zijn onthouding door erop te wijzen, dat de regering haar doelstellingen ook via gewone wetten kon bereiken. In de meeste perscommentaren werd gezegd dat men van een kamervoorzitter moeilijk een andere houding kon verwachten (8).

Onmiddellijk na de stemming in de Kamer begon de bijzondere senaatscommissie met het onderzoek van het wetsontwerp. Op 4 juli keurde ook de Senaat het ontwerp goed, met 91 stemmen voor, 58 tegen en acht onthoudingen.

(6) In de herfst begon de frank opnieuw te verzwakken en diende de NBB terug deviezen te verkopen. Op 23 november werd het disconto weer tot 10 % verhoogd.

(7) SP-fractie leider Tobback had daags voordien in een interview met *De Morgen* gezegd dat premier « Martens erger is dan Caligula » (de psychisch gestoorde Romeinse keizer).

(8) Bij de opening van de parlementaire zitting 1983-1984 waren er geruchten dat Defraigne wegens die onthouding niet tot Kamervoorzitter zou worden herkozen, maar dat werd door de feiten tegengesproken.

De wet van 6 juli 1983 tot toekenning van bepaalde bijzondere machten aan de Koning, gaf de regering de bevoegdheid « met het oog op het economisch en financieel herstel, de vermindering van de openbare lasten, de gezondmaking van de openbare financiën en het scheppen van werkgelegenheid » bij in ministerraad overlegde koninklijke besluiten « alle nuttige maatregelen te nemen ten einde » :

1) de *openbare uitgaven* te beperken of te verminderen, o.m. door het bedrag en de toekenningsmodaliteiten van de subsidies, vergoedingen en uitkeringen vast te stellen die ten laste zijn van de Staat ;

2) het financieel evenwicht te verzekeren van de *sociale zekerheid*, zonder afbreuk te doen aan de koopkracht van de minstbedeelden ;

3) over te gaan tot de opheffing, omvorming, reorganisatie of smelting van de *instellingen van openbaar nut en de openbare staatsinstellingen*, alsook tot het verbeteren van hun organisatie en werking, het versterken van de controle erop en het beperken van hun werkingsuitgaven ;

4) de bepalingen m.b.t. de financiering, de financiële controle en de financiële verantwoordelijkheid van de *provincies, gemeenten, agglomeraties en OCMW's* te wijzigen of aan te vullen, en de uitvoering van hun saneringsplannen mogelijk te maken ;

5) de inning te verzekeren van de *bedrijfsvoorheffing* die verschuldigd is door de publiekrechtelijke rechtspersonen (provincies, gemeenten, Brusselse agglomeratie) door afhouding op ieder bedrag dat hun vanwege de Staat toekomt (eind april hadden die instellingen een achterstallige schuld van 10 miljard F aan bedrijfsvoorheffing) ;

6) aan de *gemeenten en de Brusselse agglomeratie* een enige en uitzonderlijke toelage van 21 miljard F te verlenen, gespreid over verscheidene jaren ;

7) de herstructurering en de leefbaarheid te verzekeren van de zgn. *ationale economische sectoren*, en daartoe maatregelen te nemen inzake bezoldigingen, vergoedingen en voordelen ;

8) een programma tot vrijwaring en bevordering van de *werkgelegenheid* en tot opslorping van de werkloosheid te verzekeren, door o.m. aanvullende maatregelen tot arbeidstijdverkorting en compenserende aanwervingen in de bouwsector en betreffende experimenten inzake de herschikking van de arbeidstijd, bestrijding van sluik- en overwerk, bevordering van de deeltijdse arbeid ;

9) de modaliteiten te regelen voor de aanwending van en de controle op de in 1982 opgelegde *loonmatiging* met werktijdverkorting en compenserende aanwervingen (9) ;

10) de modaliteiten vast te stellen van het overleg tussen werkgevers en werknemers i.v.m. de gevolgen van de invoering van *nieuwe technologieën* indien daarover vóór 1 oktober 1983 geen interprofessioneel akkoord wordt gesloten.

De bijzondere machten voor de punten 3 tot en met 10 liepen tot 31 december 1983 ; deze voor de punten 1 en 2 tot 31 maart 1984 ; deze voor punt 4 tot 31 december 1983 of 31 maart 1984, al naar het geval.

B. DE BIJZONDERE-MACHTENBESLUITEN.

In 1983 werden 75 volmachtenbesluiten genomen, genummerd van 201 tot 275. Tegen het voornemen van de regering om bepaalde maatregelen bij volmachtenbesluit te nemen, tekende de Raad van State bezwaren aan, omdat de regering de perken van de toegekende bijzondere machten te buiten ging. Het betrof met name de uitvoering van het staalakkoord van 26 juli (zie hoofdstuk 4), de hervorming van het kijk- en luistergeld (afschaffing van de radiotaks en verhoging van de tv-taks) en de einde-maandbetaling van het overheidspersoneel (zie hoofdstuk 5).

Hierna volgt een overzicht van de belangrijkste volmachtenbesluiten.

- toekenning van een eenmalige toelage aan de gemeenten en de Brusselse agglomeratie ; oprichting van een Hulpfonds tot financieel herstel van de gemeenten ; herziening van de regels voor het berekenen van de dotaties aan het Gemeentefonds en het Fonds der Provinciën (zie ook hoofdstuk 8) ;
- vermindering (per 1 januari 1984) van de forfaitaire aftrek op de kinderbijslag van 500 tot 375 F, en van de forfaitaire bijdrage aan de sociale zekerheid ten laste van kinderloze gezinnen en alleenstaanden van 900 tot 675 F ;
- geen indexering van de pensioenen van het overheidspersoneel boven de 34.064 F ;
- controle op de uitvoering van de akkoorden inzake de loonmatiging met werktijdverkorting en bijkomende aanwervingen (zie hoofdstuk 7) ;

(9) Zie M. DEWEERDT, *op. cit.*, blz. 151-153.

- beperking van de overuren door de verplichte recuperatie (inhaalrust) in de periode van één trimester ;
- opleggen van werktijdverkorting in de bouwsector ;
- hervorming en versoepeling van de jongerenstages ;
- beperking van de arbeidstijd van nieuwe overheidsambtenaren tot een 4/5-prestatie tijdens het eerste dienstjaar ;
- saneringsplannen voor de RTT, de Regie der Luchtwegen en de Regie voor Maritiem Transport ;
- afschaffing van de Dienst voor Nijverheidsbevordering ;
- opleggen van een sociaal pact voor het personeel van Cockerill-Sambre (zie hoofdstuk 4) ;
- beperking van de cumulatie van leeropdrachten ;
- herverdeling van de werkingsmiddelen over de verschillende takken van het onderwijs ;
- reorganisatie van elf wetenschappelijke instellingen (o.m. Rijksarchief, Koninklijke Bibliotheek, Koninklijk Meteorologisch Instituut, Musea voor Schone Kunsten) ;
- sanering van de financiën van de ziekenhuizen ;
- programmacontract (jaarlijkse aanpassing) voor de tarieven van het openbaar vervoer ;
- uitgifte van bevoorrechte aandelen zonder stemrecht in het kader van de herstructurering van de staalnijverheid ;
- vergroting van het controlerecht van de gemeente op het OCMW en strenger maken van de regels inzake de tussenkomst en terugvordering bij de dienstverlening of het toekennen van het bestaansminimum door het OCMW.

4. De staalkwestie.

A. LOONMATIGING IN COCKERILL-SAMBRE.

Het lastigste en politiek meest delicate dossier van 1983 was andermaal dat van het staal, met name de redding van Cockerill-Sambre (C-S), en de daarmee samenhangende regionalisering van de vijf zgn. nationale economische sectoren (staal, textiel, steenkool, scheepsbouw en -herstelling, glasverpakking).

De regering had op 30 december 1982 beslist dat de Fransman Jean Gandois tegen 30 juni 1983 een industrieel schema diende uit te werken om de leefbaarheid van C-S te herstellen, dat tegen 1 februari 1983 met de werknemers een sociaal akkoord (met loonsvermindering) zou worden

gesloten en dat zonodig de gewesten bij de financiering van de nationale sectoren zouden worden betrokken (10).

Tijdens het nieuwjaarsreces ontstond deining over een verklaring van eerste-minister Martens aan het BRT-radio-magazine *Actueel* (3 januari). De premier zei dat Gandois rekening hield met een verlaging van de productiecapaciteit van C-S tot onder de 5 miljoen ton, wat de afvloeiing van 7.000 tot 10.000 personeelsleden inhield. De uitspraak lokte boze reacties uit bij de Waalse staalvakbonden en oppositiepartijen, maar minister van Begroting Maystadt (afkomstig van Charleroi) nuanceerde de verklaring en zei dat het slechts om de meest pessimistische van drie hypothesen ging.

Van een sociaal pact vóór 1 februari is niets in huis gekomen. Aan C-S-directeur Michel Vandestruck lieten de christelijke en socialistische vakbonden op 14 januari weten dat er van een sociaal akkoord geen sprake kon zijn, zolang de regering geen beslissing had genomen over de technische en financiële toekomst van het staalbedrijf. De dreiging van minister van Economische Zaken Eyskens de financiering van C-S niet langer te waarborgen indien er tegen de gestelde datum geen akkoord kwam, kon de vakbonden niet tot andere inzichten brengen.

Bij ontstentenis van een sociaal pact legde de regering — als grootste (toen nog 80 %) aandeelhouder — op 11 februari zelf een loonmatiging op, ten einde de loonsom met 1,5 miljard F op jaarbasis te verminderen (inclusief de werkgeversbijdrage). Zonder de werkgeversbijdrage bedroeg de gevraagde inlevering 100 miljoen F voor het kaderpersoneel, 300 miljoen F voor de bedienden, 850 miljoen F voor de arbeiders met een maandloon boven de 30.000 F. De regeringsbeslissing, waarvan de uitvoering aan de C-S-directie was toevertrouwd, werd door de vakbonden meteen verworpen.

Op 8 maart deelde minister Eyskens mee dat er voor de kaderleden en de arbeiders geen problemen meer waren: de eersten hadden de inlevering aanvaard, de arbeiders bereikten de matiging van 850 miljoen F via de technische werkloosheid. Omdat de bedienden niet van inleveren wilden weten, dreigden de zgn. staalministers (11) er op 8 maart mee een 300-tal bedienden af te danken. Die dreiging bleef niet zonder resultaat: een paar dagen later sloten directie en bedienden een akkoord, dat bepaalde dat de eindejaarspremie in twee keer zou worden uitbetaald.

Minister Eyskens weigerde echter het akkoord te aanvaarden. Op 23 maart betuigde de ministerraad zijn akkoord met een matigingsvoorstel

(10) *Idem*, blz. 162.

(11) De zgn. staalministers zijn: premier Martens, de vice-premiers Gol, De Clercq en Nothomb, en de ministers Dehaene, Eyskens en Maystadt.

van de directie : de bedienden en de kaderleden zouden geen eindejaarspremie krijgen, bij de arbeiders zou de technische werkloosheid verhoogd worden en zou de resterende 176 miljoen F gezocht worden in natuurlijke afvloeiing en bruggpensioen. De vakbonden reageerden met betogingen en werkonderbrekingen op wat zij « een ware provocatie » noemden. Als gevolg van de opgelegde matiging besliste de regering de al die tijd van kracht zijnde blokkering van de financiering van C-S op te heffen. Het betrof o.a. het saldo van 1,5 miljard F van de kapitaalsverhoging van 26 juni 1981.

Er was nu wel een zekere loonmatiging opgelegd, maar nog steeds geen sociaal akkoord gesloten. In het zgn. staalakkoord van 26 juli (waarover verder meer) werd gezegd : « De regering zal een programma bepalen tot sociale begeleiding van de herstructurering van de onderneming met het doel collectieve afdankingen zoveel mogelijk te vermijden (...). Er zal een bijzondere inspanning tot loonmatiging worden gevraagd (...). Om de deelname van allen te bekomen aan de inspanningen die nodig zijn voor het herstel van de onderneming, zal het sociaal luik vastgesteld in het globale herstructureringsplan voorgelegd worden aan een referendum voor alle werknemers uit de onderneming ».

In een interview met *De Standaard* (28 juli) verklaarde eerste-minister Martens dat het referendum « zo spoedig mogelijk, vóór september nog of alleszins in de eerste dagen van september » zou plaatshebben en dat de uitslag ervan beslissend zou zijn voor de uitvoering van het hele plan. Alvast vice-premier Nothomb was het daar niet mee eens : bij een negatieve referendumuitslag, moet opnieuw onderhandeld worden. Minister van Economische Zaken Eyskens zag het zo : directie en vakbonden moeten over een sociaal pact onderhandelen ; als er geen akkoord komt gaat de regering bij referendum zelf een pact voorleggen (het referendum was dus een « stok achter de deur »). Begin augustus liet minister Hansenne (Tewerkstelling en Arbeid) wel weten een reeks voorstellen te hebben voor het « sociaal plan ter begeleiding van de herstructurering bij Cockerill-Sambre », maar tot onderhandelingen is het nooit gekomen. De vakbonden bleven op hun standpunt dat er eerst een akkoord over de financiële en technische aspecten van de reorganisatie diende te zijn.

De regering greep noodgedwongen naar de haar daarvoor toegekende bijzondere machten. Eind december vaardigde zij volmachtenbesluit 256 uit. Het bepaalde dat de lonen in C-S tot 1988 niet sneller mogen stijgen dan het indexcijfer, en dat tussen 1 maart 1984 en 1 december 1985 de lonen en wedden zeven opeenvolgende malen met 1,25 % zullen worden verminderd. De opbrengst van de inlevering zou gaan naar de werktijdverkortung (36 uur op 1 januari 1985 en 35 uur een jaar later), de finan-

ciering van de brugpensioenen en de opgelegde kostenverminderingen. Aanvankelijk was bepaald dat het besluit van kracht werd op 15 februari 1984 indien tegen die datum geen akkoord was bereikt met de staalbonden, maar onder Waalse druk werd die datum geschrapt: de regering zou bij gewoon K.B. de inwerkingtreding van het besluit bepalen, te zamen met het financiële luik van het herstructureringsplan.

B. HET WETSVORSTEL-VAN DEN BRANDE.

Aan het herstructureringsplan voor C-S zat een bijzonder netelig communautair probleem vast: de eventuele regionalisering van de vijf zgn. nationale economische sectoren, die tot gevolg zou hebben dat niet langer de nationale overheid maar de gewesten instaan voor het hulpbeleid en de financiering ervan. In Vlaanderen werd de vraag naar die regionalisering door alle partijen onderschreven, op Agalev na; in Wallonië werd zij haast unaniem afgewezen, hetzij uit principiële redenen (PSC en PRL), hetzij omdat men de regionalisering niet wilde beperken tot die vijf sectoren maar uitbreiden tot bij voorbeeld de infrastructuur en de kredietsector (PS).

De Vlaamse eis vond zijn politieke vertaling in het wetsvoorstel 441 dat CVP-kamerlid Luc Van den Brande in 1982 had ingediend (wetsvoorstel tot wijziging van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen). Het voorstel werd aan Franstalige zijde krachtig bestreden. Opmerkelijk was dat Van den Brande dezelfde tekst reeds in juni 1981 had ingediend, en dat zijn voorstel toen haast onopgemerkt bleef.

De kamercommissie voor de herziening van de grondwet en voor institutionele hervormingen vatte op 11 januari 1983 de bespreking van het wetsvoorstel aan. Na een lang proceduredebat besliste zij met 14 stemmen voor (alle Vlaamse leden) en 5 stemmen tegen (de aanwezige Franstalige leden) het voorstel met voorrang te behandelen. Ook tijdens de daaropvolgende commissievergaderingen over de grond van de zaak, bleef die Vlaams-Waalse tegenstelling bestaan.

En toch is rond het wetsvoorstel geen politieke crisis ontstaan, zoals sommigen hadden verwacht. Op 19 april vroeg vice-eerste-minister Gol de commissie de verdere bespreking te verdagen. Hij gaf drie redenen op: de regering onderhandelt met de gewestregeringen over dezelfde kwestie; in de Senaat start het openbaar debat over het Arbitragehof, waaraan de regering voorrang geeft; weldra wordt het studiecentrum opgericht dat de verdere staathervorming moet bestuderen.

Beraad tussen de CVP- en PVV-fracties leidde tot de conclusie dat het voorstel-Van den Brande wel een (gewone) meerderheid kon halen in de

commissie, maar geen twee-derdemeerderheid in de openbare vergadering, zodat men de regering een kans diende te geven de regionalisering van de nationale sectoren alsnog bij K.B. te regelen. Ook werd gezegd dat het verslag-Gandois (verwacht vóór 1 juni) een belangrijke wending kon geven aan het debat. Uiteindelijk besliste de commissie, in overleg met de regering en met 15 stemmen voor en 13 tegen (oppositie en Van den Brande) de bespreking te verdagen tot 31 mei. Na het bekend worden van de zgn. zomerverklaring van 21 juni (waarover verder meer) vroeg Van den Brande de verdaging van de bespreking van zijn wetsvoorstel, omdat die een belangrijke stap was naar de feitelijke regionalisering en zijn wetsvoorstel niet de parlementaire eindmeet zou kunnen gehaald hebben.

Zoals zoëven werd aangestipt, laat de bijzondere wet van 8 augustus 1980 de mogelijkheid open de nationale sectoren bij koninklijk besluit te regionaliseren, op voorwaarde dat de gewestregeringen het daarmee eens zijn. Hoger werd al verwezen naar de regeringsbeslissing van 30 december 1982 de gewesten eventueel bij de financiering van de nationale sectoren te betrekken.

Om de discussie daarover te activeren, stuurde de premier op 14 februari het zgn. *rapport-Matthys*, een voorlopige inventaris van de overheidshulp aan de vijf nationale sectoren, naar de voorzitters van de gewestregeringen.

Op 15 maart onderzocht het overlegcomité regering-deelregeringen voor het eerst de mogelijkheid van een regionalisering van de vijf sectoren. Latere bijeenkomsten hadden plaats op 30 maart, 19 april en 18 mei. Maar reeds van in den beginne had de Waalse gewestregering laten weten dat zij niet van mede-financiering van de staalnijverheid wilde horen, zodat de besprekingen zonder resultaat bleven.

C. HET RAPPORT-GANDOIS.

Over de Franse manager Jean Gandois werd in politieke kringen gezegd dat hij een bijzonder dynamisch man is die zich op een minimum van tijd in het Belgische staaldossier had ingewerkt, en met weinig hulp maar een krachtige inzet de hem eind 1982 toevertrouwde opdracht vervulde. Op 12 mei ontvouwde hij voor een beperkt ministercomité zijn herstructureerplan voor Cockerill-Sambre, en 's anderendaags bracht hij de directie en vakbonden op de hoogte en stond hij de pers te woord.

Zijn lijvig verslag kan in grote lijnen als volgt worden samengevat. Een plan voor een leefbaar Cockerill-Sambre moet uitgaan van realistische marktmogelijkheden en die bedragen 4,45 miljard ton. Dat is te veel voor twee, niet genoeg voor drie en onvoldoende voor de bestaande vier staalfabrieken. Gandois stelt de sluiting voor van twee van die vier fabrieken : die van Seraing, hoewel het technisch de meest moderne eenheid van

C-S is, en die van Montignies. Er blijven zodoende twee staalfabrieken over, één in het bekken van Luik en één in dat van Charleroi. De sluiting van Seraing heeft ook gevolgen voor de moderne draadwalserij Valfil : ofwel moet die eveneens dicht, ofwel moet ze door een ander staalbedrijf worden bevoorraad.

Op sociaal vlak impliceert dat industriële schema het afvloeien van 7.900 van de 22.000 personeelsleden, grotendeels via bruggpensioenen en natuurlijk verloop, ten dele ook door werktijdverkorting met loonsverlaging. De kostprijs van het sociale luik raamt Gandois op 12 miljard F.

De herstructurering van C-S zou volgens Gandois uiteindelijk 95 miljard F kosten. Volgens hem kunnen de cashdrains (verliezen vóór afschrijving) vanaf 1985 worden weggewerkt en kan het staalbedrijf in 1987 leefbaar zijn. Een faillissement kost al evenveel als de redding van C-S, zei Gandois, die op de persconferentie vernietigende woorden sprak over het bedrijfsbeleid bij C-S in de voorgaande jaren. Volgens hem behoort C-S tot de slechtst presterende staalbedrijven in Europa.

Op 28 juni diende de regering het plan-Gandois bij de EG-Commissie in. Hoewel eventuele wijzigingen niet werden uitgesloten, betekende dat, dat de regering akkoord ging met de afslanking van C-S tot twee fabrieken.

Half juli diende Gandois een tweede verslag in, dat grotendeels handelde over het handelsbeleid en de interne organisatie van Cockerill-Sambre. Inmiddels kreeg de Franse adviseur de toestemming om de tweede fase van zijn opdracht aan te vatten : de internationale samenwerking of « synergieën » (12).

D. ZOMERVERKLARING EN 26-JULI-AKKOORD.

Na de publikatie van het verslag-Gandois, diende de regering een oplossing te zoeken voor het probleem van de financiering van de herstructureringsoperatie. De Vlaamse en Waalse eisen stonden diametraal tegenover elkaar : Vlaanderen drong aan op de regionalisering van de nationale sectoren, zodat de operatie met eigen Waalse middelen zou moeten gebeuren (« Geen Vlaams geld meer voor het Waalse staal »), Wallonië hield het bij een nationale oplossing. In het politieke milieu circuleerden allerlei geruchten : er zou een nationale lening komen waarvan de gewesten de intresten dragen ; in Straatsburg formuleerde Europarlementslid Fernand Herman (PSC) de idee van een EG-lening ; lening waarvan de rentelast door een belastingverhoging wordt gedragen ; lening met fiscale amnestie,...

---

(12) De bladzijden over dat onderwerp in het eerste rapport-Gandois ontbraken in de aan de pers ter beschikking gestelde versie en ook in de publikatie ervan als Parlementair Document van de Kamer, 690 (1982-1983) - nr. 1.

Inmiddels kwam de datum van 31 mei naderbij en zou het wetsvoorstel-Van den Brande opnieuw in de kamercommissie ter sprake komen. Uitge-rekend op de laatste meidag deelde de regering mee dat zij op 21 juni een verklaring over de financiering van C-S zou bekendmaken.

De zgn. *zomerverklaring* die de premier op 21 juni in de kamercommissie aflegde, bevatte vier belangrijke elementen :

1. De wetten van 8 en 9 augustus 1980 op de staats Hervorming worden niet gewijzigd. Dit hield in dat het wetsvoorstel-Van den Brande kwam te vervallen.

2. De middelen bestemd voor de financiering van de lasten en de verbintenissen van het verleden blijven verder nationaal aangerekend.

3. Voor de nieuwe financiële behoeften zal de regering financieringsmechanismen uitbouwen met gewestelijk aan te rekenen middelen.

4. Een specifieke verantwoordelijkheid zal worden gegeven aan de nationale ministers behorend tot het gewest waar de betrokken ondernemingen zich bevinden. Overeenkomstig de wet van 8 augustus 1980 zullen de gewestregeringen bij deze besluitvorming worden betrokken.

Aan Vlaamse zijde zag men in deze verklaring een aanzet tot regionalisering van de nationale sectoren, de Franstalige regeringspartijen waren opgelucht over de verdaging van het voorstel-Van den Brande. In de daaropvolgende dagen bleken echter grote meningsverschillen te bestaan over wat nu precies « regionaal aanrekenbare middelen » zijn. In een editie van het ledenblad *Zeg* titelde de CVP : « Walen betalen voortaan zelf hun staal ». Aan Vlaamse zijde was sprake van een specifieke Waalse belasting of van een uitbreiding van het stelsel der geristorneerde belastingen. Aan Franstalige kant dacht men dat het dotatiestelsel van toepassing zou worden op de nationale sectoren. Kortom, met haar zomerverklaring was de regering nauwelijks een stap verder geraakt.

Op 16 juli deed zich een nieuwe wending voor. Nadat de regering het de voorgaande dagen eens was geworden over de overname van de schulden van de gewesten (zie daarvoor hoofdstuk 9), groeide in de kabinetsraad van die 16de juli de idee van een koppeling van de financiering van C-S aan de gewestenschulden. Toch verliep de omzetting van die idee in een basistekst niet gemakkelijk. De staalimpasse blokkeerde zelfs alle andere dossiers op de ministerraad van 22 juli.

Op 24 juli (een zondag) bereikten de staalministers een principiële akkoord : de nieuwe lening van 27 miljard voor de redding van Cockerill-Sambre wordt gefinancierd door de opbrengst van de erfenisrechten (13).

---

(13) *De Standaard* titelde : Doden zullen Waals staal helpen betalen.

De volgende morgen ontstond deining, toen minister van Economische Zaken Eyskens, die na een harde woordenwisseling met zijn collega's Gol en Maystadt de vergadering voortijdig had verlaten, via Belga liet weten dat de besprekingen in feite afgesprongen waren. Later bleek dat Eyskens de solotoer was opgegaan, omdat de Waalse ministers weigerden twee van zijn dossiers (Zeebrugge en de zgn. hefbomen van het industrieel beleid) te deblokkeren.

Op 26 juli bekrachtigde de kabinetsraad het twee dagen voordien gesloten en nadien nog wat meer gepreciseerde compromis. De krachtlijnen van het zeer ingewikkelde 26-juli-akkoord zijn :

1. De regering zal aan de gewesten middelen toekennen om hun schulden uit het verleden te dekken. Dit zal gebeuren door een deel van de opbrengst van de erfenisrechten toe te kennen (zie verder hoofdstuk 9).

2. Het Brusselse Gewest krijgt een jaarlijkse extra-dotatie van 500 miljoen F.

3. De lasten van het verleden van de nationale sectoren vallen ten laste van de nationale begroting.

4. Als de vastgelegde enveloppes zijn uitgeput, moeten de nieuwe financiële middelen worden gefinancierd met het deel van de jaarlijkse opbrengst van de erfenisrechten dat overblijft na dekking van de lasten van het verleden. Indien deze middelen niet volstaan, worden kredieten voor openbare investeringen geschrapt.

Voor het overige bevatte het 26-juli-akkoord de bevestiging van de uitvoering van het plan-Gandois en de organisatie van een referendum over het sociaal pact, waarover hoger reeds werd gesproken.

Concreet komt die regeling hierop neer. Voor de jaren 1983 tot en met 1990 wordt een deel van de opbrengst van de erfenisrechten in Vlaanderen en Wallonië gebruikt om de respectieve schulden af te betalen (voor Vlaanderen gaat het jaarlijks om 5,592 miljard, voor Wallonië om 3,545 miljard F). Wat overblijft dient voor de financiering van de nationale sectoren : in Wallonië van 1983 af het staal, in Vlaanderen de steenkool vanaf vermoedelijk 1987 maar wellicht reeds 1985. Een eventueel « super-saldo » staat volledig ter beschikking van de gewesten.

E. SYNERGIEËN EN WETSONTWERP.

In het najaar werd op verscheidene fronten verder gewerkt aan de staaloperatie, zonder dat veel concrete en definitieve resultaten werden bereikt.

Regeringsadviseur Gandois onderhandelde naarstig met de staalbedrijven Arbed (Luxemburg) en Hoogovens (Nederland) over de zgn. synergieën (internationale samenwerkingsakkoorden). Naarmate de onderhandelingen vorderden, werd het duidelijk dat een trilaterale samenwerking onmogelijk was. Half november begon ook klaar te worden dat, wegens de te hoge toeleveringsprijs voor de halfafgewerkte produkten, een samenwerking met Hoogovens weinig kansen maakte. Einde 1983 was een onmiskenbare evolutie merkbaar naar een akkoord tussen C-S en Arbed. Begin 1984 zou trouwens een overeenkomst tussen beide groepen worden gesloten.

De samenwerking tussen Arbed en C-S zou de sluiting inhouden van de moderne draadwalserij Valfil. Daartegen begonnen de arbeiders van het bedrijf actie te voeren. Half november gingen zij over tot de bezetting van hun bedrijf, een actie die tot begin 1984 zou worden volgehouden.

Van haar kant werkte de regering aan de wettelijke vertaling van het 26-juli-akkoord. Een poging om dat, in het kader van de bijzondere-machtenwet, via een volmachtenbesluit te regelen, botste op een negatief advies van de Raad van State. De Raad was van oordeel dat de bijzondere-machtenwet van 6 juli 1983 daar geen juridische basis voor bood. De regering ging op het advies in, en keurde op 22 november twee wetsontwerpen goed: een dat de wet van 9 augustus 1980 wijzigde om de erfenisrechten uit de lijst van de aan de gewesten toe te bedelen belastingen te lichten, en een betreffende de gewestsschulden en de financiering van de nationale economische sectoren. Maar ook nu maakte de Raad van State bezwaren. Hij was van oordeel dat de (nationale) erfenisrechten een nationale bestemming moeten krijgen en dus niet rechtstreeks aan de gewesten kunnen worden toegekend, tenzij de wet met een bijzondere meerderheid wordt goedgekeurd. Voor dat bezwaar van de Raad van State zou de regering begin 1984 een oplossing zoeken.

Half oktober was met de banken het overleg begonnen over de overname van de schulden van Cockerill-Sambre en de lening van 27 miljard vers geld voor het bedrijf. Het eerste probleem kon vlot worden geregeld (zie volgende paragraaf), maar het tweede botste op de kwestie van de staatswaarborg en raakte in 1983 niet meer opgelost.

F. DE EVOLUTIE BIJ C-S.

Tot slot van dit staalhoofdstuk, moet nog een en ander worden gezegd over de interne ontwikkelingen bij Cockerill-Sambre.

Cockerill-Sambre sloot het boekjaar 1982 af met een nettoverlies van 11,944 miljard F (tegen 17,617 miljard in 1981). De omzet daalde van 67,3 naar 63,2 miljard F. De schulden op lange termijn stegen van 39,1 tot 52,9 miljard, die op korte termijn daalden van 48,6 tot 40 miljard.

Het aantal personeelsleden verminderde van 23.121 tot 21.241. De ruwstaalproductie daalde van 6,5 naar 4,6 miljoen ton.

Op 27 januari kreeg C-S een nieuwe leiding. Overeenkomstig een daags voordien door de « staalministers » genomen beslissing, benoemde de raad van beheer Gérard Delruelle tot voorzitter van de raad van beheer en Jacques Van de Steene tot waarnemend afgevaardigd-beheerder. Delruelle (uit de groep van de General Maatschappij van België) en Van de Steene (directeur-generaal van C-S) volgden Michel Vandestruck op.

Op 7 oktober keurde de kabinetsraad het voorontwerp van akkoord goed dat regeringsadviseur Gandois had bereikt voor de overname van Frère-Bourgeois Commerciale en de groep handelaars in ijzer en staal die ermee verbonden was. Meteen kreeg het Waalse staalbedrijf ook de commercialisering van zijn produkten in handen en kwam een einde aan de anomalische toestand dat de verkoop van de C-S-productie — een winstgevende sector — in handen was gebleven van Frère-Bourgeois Commerciale. De transactie kostte 1.517,5 miljoen F.

Een buitengewone algemene vergadering van de aandeelhouders van C-S stemde op 28 december in met een grondige financiële herstructurering van de onderneming, die neerkwam op een kwijtschelding van schulden. Om het gecumuleerde verlies (38 miljard) aan te zuiveren werd het kapitaal teruggebracht van 36 miljard tot 1,25 miljoen en werden de reserves (11,7 miljard) leeggehaald. Vervolgens werd het kapitaal op 15,8 miljard F gebracht door de creatie van nieuwe aandelen die aan de overheid werden toegekend in ruil voor schuldvorderingen die zij van de banken en van de publieke kredietinstellingen overnam. Daardoor kwam de Staat in het bezit van 95,93 % van de aandelen van C-S. De hele operatie zou pas doorgang vinden als tegen 31 maart 1984 een akkoord werd bereikt over de internationale samenwerking, het definitieve industriële schema en een sociaal pact, en er klaarheid is geschapen over de financiering van C-S. Een tweede voorwaarde was dat de goedkeuring van de EG-Commissie moest worden verkregen (14).

Vermelden wij nog dat op 10 januari een felle brand uitbrak in de moderne draadwalserij Valfil in Seraing. De schade werd op ten minste één miljard geraamd. In een nota van 13 januari stelde een hoog ambtenaar van het Nationaal Comité voor Planning en Controle van de Staalnijverheid de vraag of men de brand niet diende aan te grijpen om de

---

(14) Op 28 december bereikte de regering een overeenkomst met de NMKN en de ASLK, waarbij de lange-termijnschuldvorderingen van deze twee instellingen ten aanzien van Sidmar en ALZ door de Staat werden overgenomen. In feite werden de schulden van Sidmar (11,2 miljard) en van ALZ (1,2 miljard) kwijtgescholden. In een latere fase zouden die schulden, net als bij CS, worden omgezet in kapitaal.

capaciteit van Valfil te verminderen of de activiteit zelfs volledig stop te zetten. Zowel de directie als de vakbonden wezen die mogelijkheden van de hand, maar op 31 maart schreef minister Eyskens in een brief aan de EG-Commissie dat maar twee van de vier produktielijnen zouden heropgebouwd worden, waardoor de produktiecapaciteit van 1,9 op 1,325 miljoen ton zou worden gebracht. Eind 1983 werden de twee overblijvende lijnen heropgestart. Maar inmiddels leek Valfil ten dode opgeschreven, zoals hoger werd gezegd.

5. De begroting voor 1984.

A. DE AUGUSTUS-RONDE.

Na het 26-juli-compromis legde de regering de laatste hand aan de ontwerp-begroting voor 1984. In de voorafgaande weken was het begrotingsgesprek grondig voorbereid door technici en kabinetsmedewerkers. De politieke overeenkomst die op 31 juli tot stand kwam, was het werk van de ministers De Clercq (Financiën), Dehaene (Sociale Zaken), Gol (Justitie) en Maystadt (Begroting), die elk een meerderheidspartij vertegenwoordigden (later zou duidelijk worden waarom de premier afzijdig bleef).

De ontwerp-begroting werd op 1 augustus voorgesteld. Ze vertoonde een netto te financieren saldo van 503,2 miljard F (11,5 % van het BNP). Uitgaande van een verwachte groei van 1 % en van een inflatie van 5,5 % werden de ontvangsten geraamd op 1.321,1 miljard. De lopende uitgaven werden begroot op 1.713,1 miljard, de investeringsuitgaven op 104 miljard. Ten opzichte van de oorspronkelijke raming voor 1983 bleef de stijging van de lopende uitgaven en de financiële kapitaalsuitgaven onder de inflatiegraad (5,3 %).

Om die doelstellingen te bereiken werden andermaal harde maatregelen aangekondigd, met name in de sociale sector : verhoging van de bijdrage voor de ziekteverzekering ; gelijkstelling van het dubbel vakantiegeld aan loon, waarop dezelfde sociale afhoudingen gebeuren ; invoering van een specifieke bijdrage van 0,5 % voor werknemers en ambtenaren ; besparingen in de werkloosheidssector ; ... Voor de ambtenaren zou een tweejaarlijkse weddeverhoging (de zgn. biënnales) worden overgeslagen. Daartegenover stonden de belastingverminderende maatregelen voor gezinnen met kinderen, gezinnen met een laag inkomen en kaderleden.

Het meest in het oog springend waren evenwel de zgn. fiscale amnestie en bevrijdende roerende voorheffing, die veel stof zouden doen opwaaien en waarop verder nader wordt ingegaan.

De eerste kritiek van de oppositie en de sociale partners was nog niet weggeëbd, als op 5 augustus het bericht kwam dat eerste-minister Martens die dag in het Universitair Ziekenhuis van Leuven een open-hartoperatie had ondergaan, ter correctie van een letsel aan de aortaklep dat het gevolg was van een op 14-jarige leeftijd opgelopen acuut gewrichtsreuma. Bij de operatie werd een metalen hartklep ingeplant. Tot de ingreep was besloten nadat de premier in november 1982, na het bijwonen van de begrafenis van Sovjet-president Breznev, last had gekregen van hartritme-stoornissen. De eigenlijke operatiedatum werd vastgelegd na allerlei onderzoeken en in functie van de politieke agenda. Slechts een kleine schare naaste medewerkers en de Koning waren op de hoogte van de nakende ingreep. Vernomen werd dat Martens de weken vóór de operatie tekenen van grote vermoeidheid vertoonde en bij de besprekingen over het staal en de begroting geen hoofdrol speelde.

Nog op 5 augustus werd vice-premier en minister van Justitie Jean Gol (PRL) door de Koning aangezocht om Martens te vervangen. Het aanvankelijke wantrouwen van de CVP tegenover Gol leek ongegrond. Toen Martens, na een rust- en herstelperiode, op 11 oktober zijn politieke activiteiten hernam, was eenieder het erover eens dat Gol zijn opdracht voortreffelijk had vervuld.

B. DE SEPTEMBERSTAKING.

Gol had het tijdens zijn interregnum niet onder de markt. Op 9 september brak in Charleroi een spontane staking uit bij het spoorwegpersoneel tegen de nieuwe inleveringsmaatregelen, o.m. de blokkering van de tweejaarlijkse weddeverhoging, de inhouding van 12 % op het vakantiegeld en de schrapping van specifieke spoorwegpremies. Nog dezelfde dag breidde de actie zich uit naar de belangrijkste Waalse centra en werd zij door de — duidelijk verraste — vakbonden erkend. In de daaropvolgende dagen dijde de stakingsbeweging verder uit, en lag het spoorverkeer zo goed als lam (enkel in enkele Vlaamse provincies was wat lokaal verkeer).

Op 12 september besloten de overheidsvakbonden de spoorstaking tot de 15de voort te zetten en die dag een algemene staking van de openbare diensten te organiseren. Op 14 september werd beslist de ambtenarenstaking twee dagen vol te houden.

Op 16 september pleegden de regering en overheidsvakbonden voor de eerste maal overleg. Een opeisingsbevel voor het Antwerpse havenpersoneel, uitgevaardigd door minister van Economische Zaken Eyskens, maakte

dat overleg meteen bijzonder moeilijk en de regering zag zich genoodzaakt om, na het vrijmaken van de haven, het bevel op 17 september op te schorten. Twintig uur onderhandelen in het weekeinde van 17-18 september leverde niets op. De staking ging intussen voort, al schortte de (kleine) liberale vakbond VSOA op 19 september zijn actie op.

Op 21 september bereikten de regering en het gemeenschappelijk vakbondsfront een tien punten tellend voorakkoord, met volgende inhoud :

1. Het overheidspensioen behoudt zijn specifiek karakter van uitgesteld loon (en valt dus buiten de geplande harmonisering van de pensioenstelsels).

2. Besparingen in de sociale diensten worden eerst met de vakbond besproken.

3. De zgn. biënnales blijven behouden. Wel wordt van 1 juli 1984 af overgestapt op de eindemaandbetaling, met de waarborg van een inkomen gelijk aan de netto-wedde op 1 juli 1984 voor wedden tot 70.000 F en een overbruggingspremie in november 1984 (in juli zal het vakantiegeld voor 1983 en 1984 worden uitgekeerd).

4. Geen nieuwe maatregelen betreffende het financieel statuut in 1985.

5. De besparingsplannen in sommige parastatalen en gemeenten worden in rekening gebracht (geen dubbel gebruik).

6. De bestaande premiestelsels worden niet gewijzigd, maar er kan onderhandeld worden over sommige abnormaal hoge premies.

7. De bijzondere loonmatiging blijft op de begroting van de overheidsdiensten die zelf hun personeel uitbetalen.

8. In 1984 wordt in de ministeries en sociale parastatalen het tewerkstellingsvolume gehandhaafd op het niveau van 31 januari 1983.

9. Het syndicaal statuut wordt spoedig uitgevoerd.

10. De regering zal regelmatig overleg plegen met de vakbonden van het overheidspersoneel.

Het voorakkoord werd op 22 september door de christelijke en liberale bonden goedgekeurd. Voor het socialistische ACOD zat er weinig anders op dan 's anderendaags hetzelfde te doen. Eerder had het ABVV een Waals voorstel om een interprofessionele staking te beginnen, niet aanvaard. In de daaropvolgende dagen vielen de openbare diensten geleidelijk aan weer in hun normale plooi.

C. DE TWEDE BEGROTINGSRONDE EN DE BEGROTINGSWET.

Intussen was fel verzet gerezen tegen de zgn. fiscale amnestie en (in mindere mate) de bevrijdende roerende voorheffing, niet alleen bij de oppositiepartijen maar ook in christendemocratische rangen en met name bij de christelijke arbeidersbeweging. In een gesprek met *La Libre Belgique* (21 augustus) zei CVP-voorzitter Swaelen dat hij persoonlijk om morele redenen tegen de fiscale amnestie gekant was en dat over de kwestie opnieuw moest worden gepraat. Eerder had de CVP-senaatsfractie (4 augustus) zich kritisch uitgelaten over de maatregelen. Middels een gesprek met *De Standaard* (24 augustus) liet PVV-voorzitter Verhofstadt weten dat voor zijn partij de fiscale amnestie onontbeerlijk was. In *Gazet van Antwerpen* (25 augustus) stelde Swaelen voor naar andere oplossingen te zoeken, wat dan voor PRL-voorzitter Michel aanleiding was om scherp te reageren. Maar de CVP bleef bij haar eis: over de fiscale amnestie moet nieuw overleg worden gepleegd. Begin september formuleerde ook de PSC praktische bezwaren tegen de fiscale amnestie.

Eind september — na de ambtenarenstaking — groeide binnen de regering een consensus over het probleem, en op 30 september legde de kabinetsraad de ontwerp-begroting voor 1984 definitief vast.

De draagwijdte van de fiscale zekerheid (zoals de « fiscale amnestie » officieel heet) werd enigszins beperkt: één elfde van het « zwart geld » moet worden gebruikt om renteloze schatkistbons aan te kopen. Een beperking kwam er ook voor de roerende voorheffing, waarvan de voorheffing bevrijdend bleef maar dan enkel voor roerende inkomsten beneden de 1,1 miljoen frank (tenzij het gedeelte daarboven gebruikt wordt voor investeringen). Tevens werd beslist de onroerende voorheffing voor nieuwe gebouwen gedurende tien jaar bevrijdend te maken en de belastingvrijstelling voor inkomsten uit spaarboekjes te verhogen.

Toch bleven de fiscale amnestie en de bevrijdende voorheffing, die opgenomen werden in het wetsontwerp houdende fiscale en begrotingsbepalingen (kortweg Begrotingswet genoemd), kritiek uitlokken. De CVP-parlementsleden van ACW-strekking, die door hun achterban onder zware druk werden gezet, kondigden amendementen op het wetsontwerp aan, maar dat viel bij de liberalen in slechte aarde. Uiteindelijk werd beslist dat meerderheidsamendementen alleen bij onderling akkoord mochten worden ingediend. In de kamercommissie voor de Begroting werd op 10 november een akkoord over enkele amendementen bereikt, en later werd het ontwerp in openbare vergadering nog aangepast. Het werd uiteindelijk zonder moeilijkheden door de meerderheid aangenomen, zowel in de Kamer als in de Senaat.

De Begrotingswet (wet van 28 december 1983) bevat in het eerste hoofdstuk een lange reeks fiscale maatregelen, deels van technische aard. De meeste aandacht trokken, zoals gezegd, de « fiscale zekerheidsmaatregelen ten einde financiële middelen te mobiliseren ten voordele van de tewerkstelling », door de tegenstanders « fiscale amnestie » genoemd. Om de bezitters van « onproductieve kapitalen » aan te zetten deze kapitalen in het Belgisch economisch circuit te brengen, geeft de wet hun de zekerheid dat de fiscus die kapitalen zal beschouwen als zijnde voortgekomen uit inkomsten of bezittingen waarop wél belasting is betaald. Daartoe moeten de betrokkenen ten minste een elfde van het uit buitenland gerepatrieerde geld gebruiken om, tussen 1 juli 1984 en 30 juni 1985, renteloze schatkistbons aan te kopen, en het resterende bedrag in hun onderneming investeren of er aandelen mee kopen van een vennootschap die het geld gebruikt voor investeringen. De wet bepaalt dat de fiscale zekerheid definitief is, ongeacht de latere wijzigingen van de belastingwetgeving (tijdens het parlementair debat had de SP gezegd deze wet ongedaan te zullen maken zodra zij weer in een regering zit).

Per 1 januari werd de aanslagvoet van de roerende voorheffing opgetrokken van 20 tot 25 %. Terzelfder tijd werd de roerende voorheffing bevrijdend, dit wil zeggen dat de roerende inkomsten aangiftevrij zijn, behalve de inkomsten uit aandelen hoger dan 1,1 miljoen F en deze uit obligaties hoger dan 316.000 F. Op deze inkomsten moet bovendien een afzonderlijke belasting worden betaald, tenzij men ze aanwendt voor investeringen. Tevens werd de belastingvrijstelling voor inkomsten uit spaarboekjes opgetrokken van 30.000 tot 50.000 F.

Ook de onroerende voorheffing voor de in 1984 en 1985 nieuw gebouwde woningen werd voor een periode van tien jaar bevrijdend gemaakt. Andere fiscale maatregelen om de bouwsector te stimuleren waren de bijkomende aftrek van hypothecaire intresten (200.000 F gespreid over drie jaar) en de gedeeltelijke aftrekbaarheid van de uitgaven van de vernieuwing, in 1984 en 1985, van vóór 1960 gebouwde woningen.

De wet laat toe dat werknemers die aandelen kopen van hun onderneming het daaraan bestede geld van hun belastbaar inkomen kunnen aftrekken (maximum 40.000 F plus 10.000 F per persoon ten laste). De regering kan de belastingschalen indexeren vanaf het ogenblik dat het netto te financieren begrotingssaldo niet meer bedraagt dan 9 % van het BNP. Ten slotte bevat het eerste hoofdstuk een aantal belastingverminderende maatregelen: verhoging van de minimumaftrek voor kinderlast, bijzondere aftrek voor gezinnen met een laag inkomen (minder dan 400.000 F)

en verhoging van de maximale forfaitaire aftrek van bedrijfslasten van 75.000 tot 125.000 F.

Het tweede hoofdstuk van de Begrotingswet bevat maatregelen om de cumulatie van beroepsactiviteiten in sommige openbare diensten te reglementeren en te beperken. In een derde en laatste hoofdstuk wordt de in 1983 bij volmachtenbesluit ingevoerde bijzondere bijdrage voor de sociale zekerheid ten laste van de inkomens van meer dan 3 miljoen F verlengd tot en met 1985.

Vermelden wij hier nog dat de kabinetsraad op 21 oktober besliste de selectieve prijsblokkering te verlengen tot het einde van 1984, en dat de verhoging van de sociale bijdragen voor de werknemers met 1,25 % (0,75 % voor ziekte- en invaliditeitsverzekering en 0,5 % voor de pensioenen) per 1 oktober 1983 inging. De vervroegde toepassing van de maatregel kwam in de plaats van de tijdelijke bijdrageverhoging die in het aanvullend regeerakkoord van maart was voorzien maar niet was toegepast (zie hoofdstuk 2).

6. De rakettenkwestie.

Geen ander thema wellicht heeft de Belgische bevolking in 1983 zo beroerd als de vraag van de eventuele plaatsing van 48 Cruise-raketten op Belgisch grondgebied en de bewapeningswedloop in het algemeen. Ook op politiek vlak kreeg de « rakettenkwestie » heel wat aandacht.

A. DE RAKETTENBETOGING.

De vraag of de Belgische regering, in uitvoering van het NAVO-dubbelbesluit van 12 december 1979, zou overgaan tot de plaatsing van 48 Cruise-raketten, had reeds in de voorgaande jaren aanleiding gegeven tot stellingnamen, protestacties (betoging in Brussel van 25 oktober 1981) en politieke spanningen. Ook in het verslagjaar was zulks het geval. Op 23 april betoogden in Florennes, de plaats waar de Belgische raketten zouden komen, een 4.000 manifestanten tegen de plaatsing van kernwapens.

Een belangwekkende stellingname was die van het ACW, de christelijke arbeidersbeweging, die op 3 mei stelde dat de NAVO-landen een gebaar van goede wil moeten stellen door te verklaren dat zij niet als eerste kernwapens zullen gebruiken en door de installatie van nieuwe kernraketten in Europa op te schorten. Wel vroeg het ACW die opschorting te koppelen aan een tegenprestatie van de Sovjetunie, met name de vermindering van het aantal SS-20-raketten tot op het niveau van de Franse en Britse kernwapens, een voorstel van de toenmalige Sovjet-president Andropov.

Evenveel aandacht kreeg de op 19 juli vrijgegeven brief van de Belgische bisschoppen, *Ontwapenen voor de vrede*, waarin de kernoorlog als totale oorlog veroordeeld wordt. De wederzijdse afschrikking met kernarsenalen noemden de bisschoppen een noodoplossing die men niet a priori als immoreel kan bestempelen.

Het Vlaams Aktiecomitee tegen Atoomwapens (VAKA), het Overlegcentrum voor de Vrede (OCV) en het Centre national d'action pour la paix et le développement (CNAPD), bereidden inmiddels de voor 23 oktober in Brussel aangekondigde anti-rakettenbetoging voor. Benadrukt werd dat niet voor een of ander vaag vredesideaal zou worden gemanifesteerd, maar achter acht concrete politieke eisen zou worden opgestapt: geen nieuwe atoomwapens in België, noch in enig ander Europees land; neen aan Pershing-II, Cruise en neutronenbom; ontmanteling van de SS-20; ontmanteling van alle bestaande kernwapens; voor een kernwapenvrij Europa; zelfstandige en actieve vredespolitiek van België; Verenigde Staten en Sovjetunie: bevries de nucleaire wapenwedloop; vrede door en voor ontwikkeling.

De betoging werd een onmiskenbaar succes. Tienduizenden manifestanten stapten in Brussel op; de organisatoren spraken van 400.000 betogers, de rijkswacht telde er 120.000. Het was hoe dan ook een indrukwekkende menigte, al kon men zich niet van de indruk ontdoen dat om uiteenlopende redenen werd betoogd en in de betoging zowel mensen opstapten die gewoon uiting gaven aan hun vredeswil als verwoede tegenstanders van de NAVO. Het was trouwens opvallend dat het ACW een paar weken vóór de betoging zei dat een aantal van zijn standpunten te weinig aan bod komen in het platform van de organisatoren, o.m. de strikte wederkerigheid tussen Oost en West bij het verminderen van de kernwapenarsenalen.

Bijzonder opgemerkt werd de aanwezigheid van een dertigtal CVP-parlementsleden, haast allen van ACW-strekking. Veel aandacht kreeg ook de (door een BRT-journalist uitgelokte) verklaring van CVP-kamerfractie-leider Blanckaert, dat er in ieder geval uitstel moet komen van de plaatsing. Volgens CVP-voorzitter Swaelen was er geen tegenspraak tussen de verklaring van Blanckaert en het officiële CVP-standpunt (plaatsing nog wat uitstellen als er op het einde van het jaar nog uitzicht is op een akkoord in de onderhandelingen in Genève).

B. HET RAKETTENDEBAT.

Een van de resultaten van de betoging was dat de regering akkoord ging met een « rakettendebat » in het parlement. Aanvankelijk had zij daar weinig voor gevoeld, al was het probleem niet te ontwijken vermits de

Kamer en de Senaat toch een aantal wetsvoorstellen dienaangaande dienen te bespreken.

Het kamerdebat, dat plaatsvond op 8, 9 en 10 november, behandelde achtereenvolgens drie aspecten van de zaak : de beslissingsbevoegdheid ; de wenselijkheid of niet om over te gaan tot de plaatsing van kernraketten ; concrete voorstellen om de plaatsing in België te verbieden.

Met veel juridische en andere argumenten toonde de oppositie aan dat een beslissing over de plaatsing van kernwapens niet door de regering maar door het parlement moet worden genomen. De meerderheid voerde eveneens juridische argumenten aan voor haar stelling, dat de regering ten volle bevoegd is om zelf die beslissing te nemen en dat het nadien aan het parlement toekomt om die beslissing al dan niet goed te keuren. Daarbij werd betreurd dat de consensus die vroeger over de partijgrenzen heen bestond rond de problemen inzake defensie en buitenlandse veiligheid, verdwenen is. De gewone motie ingediend na het debat over de bevoegdheidsvraag werd goedgekeurd met 112 stemmen voor (meerderheid plus RAD-UDRT en de onafhankelijke kamerleden Simonet en Nols), 84 tegen en 4 onthoudingen (stemafspraken).

De standpunten die over de grond van de zaak werden vertolkt, kunnen als volgt worden samengevat. De SP bepleitte een uitstel van beslissing tot plaatsing als aanloop tot een volledige stopzetting van de wapenwedloop. Zij is, net als Agalev, Ecolo en de KPB, resoluut tegen de plaatsing van kruisraketten in België. De VU stond de niet-plaatsing voor als een beperkte stap van niet-verdere bewapening, op voorwaarde dat de Sovjetunie een tegenstap zet met het weghalen van SS-20-raketten. De PS vroeg een uitstel van de beslissing met zes maanden om de onderhandelingen nieuwe kansen te geven, maar verdedigde voorts het NAVO-dubbelbesluit (op te merken valt dat PS-kamerlid Simonet een paar weken voordien uit de PS-fractie was gestapt wegens o.m. de houding van zijn partij in de rakettenkwesitie, en in een opgemerkte tussenkomst de onvoorwaardelijke plaatsing van Cruise-raketten verdedigde — zie voorts hoofdstuk 13). De PVV, de PRL en de PSC onderschreven ondubbelzinnig het NAVO-dubbelbesluit (plaatsing van de raketten als de ontwapeningsonderhandelingen mislukken). De CVP schaarde zich eveneens achter het dubbelbesluit, maar pleitte voor een uitstel van de beslissing zolang er kansen bestaan op een gunstig resultaat van de gesprekken in Genève. Het FDF stelde dat, aangezien die onderhandelingen nog geen resultaat opleverden, tot de plaatsing van kruisraketten kan worden overgegaan, voor zover die beslissing omkeerbaar is.

De gewone motie ingediend na het debat over de grond van de zaak werd goedgekeurd met 111 stemmen voor, 85 tegen en vier onthoudingen ; het FDF stemde nu met de meerderheid mee.

In het derde deel van het debat ging het om een wetsvoorstel van Dierickx (Agalev) tot het verbieden van nieuwe kernwapens in België. Het voorstel werd verworpen met 116 stemmen tegen, 50 voor en 34 onthoudingen (PS). Ook een resolutie van Tobback (SP) tot verdaging van de plaatsing werd verworpen. Toen Baert (VU) wees op de dubbelzinnige houding van de CVP, kreeg hij applaus van SP-voorzitter Van Miert die vanop de tribune de debatten volgde. Kamervoorzitter Defraigne liet Van Miert wegleiden en zei klacht te zullen indienen, maar later werd de zaak in der minne geregeld.

Het senaatsdebat vond plaats op 7 december, na de opschorting van de gesprekken in Genève. Nieuwe elementen kwamen er niet aan bod. Meerderheid tegen oppositie werden gelijkaardige voorstellen als in de Kamer verworpen. Wel nam de Senaat eenparig een resolutie aan, waarin met aandrang wordt gevraagd dat België samen met andere kleine Europese staten een diplomatiek offensief zou ontwikkelen om de onderhandelingen over de middellange-afstandsraketten te doen hernemen. Bij de VS- en Sovjet-onderhandelaars drong de Senaat aan besprekingen te beginnen over concrete initiatieven die de kernbewapening en de inplanting van nieuwe raketten zouden beïnvloeden, met als hoofddoel de SS-20-raketten op zodanige wijze te zien verminderen dat de opstelling van Euroraketten overbodig wordt.

C. HET REGERINGSSTANDPUNT.

De regering maakte in 1983 enkele keren haar standpunt inzake de plaatsing van kernwapens en de evolutie van de ontwapeningsgesprekken bekend.

Op 1 april zei premier Martens dat de regering positief staat tegenover de tussenoplossing die VS-president Reagan voorstelde in verband met de opstelling van middellange-afstandsraketten (gedeeltelijke ontmanteling van de SS-20 en beperkte plaatsing van Euroraketten), al blijft zij vasthouden aan de nuloptie en ziet zij bijgevolg de tussenoplossing als een stap naar de volledige ontmanteling van alle middellange-afstandsraketten.

De woordvoerder van het ministerie van Buitenlandse Zaken verklaarde op 21 september dat de dialoog in Genève moet doorgaan, ook nadat de Westeuropese landen met de opstelling van kernraketten zijn begonnen. Als de onderhandelingen tot een positief resultaat leiden, is men bereid de al geplaatste raketten weer te vernietigen.

In het raketten debat in de Kamer zei premier Martens op 8 november dat België, in tegenstelling tot de Bondsrepubliek Duitsland, Groot-Brittannië en Italië, eind 1983 niet diende over te gaan tot de plaatsing van raketten. Eerder waren er berichten dat België zijn houding zou afstemmen op die van Nederland, dat pas half 1984 een beslissing zou nemen. (Martens had op 28 december een vertrouwelijke ontmoeting met de Nederlandse minister-president Lubbers, waarover niets werd bekendgemaakt).

Op 25 november verklaarde premier Martens de « eenzijdige beslissing van de Sovjetunie om de besprekingen over de Euroraketten in Genève op te schorten, op een ogenblik dat meer dan ooit de dialoog onontbeerlijk blijft », ten zeerste te betreuren. Na de kabinetsraad van 30 december herhaalde de premier dat standpunt. Hij voegde eraan toe, dat de regering initiatieven neemt om de onderhandelingen weer op gang te krijgen en alsnog hoopt dat een akkoord kan worden bereikt dat elke geallieerde opstelling van kernraketten overbodig maakt. De regering « doet dat met vastberadenheid, zodat het opstellingsprogramma volgens het voorziene ritme en tijdschema wordt voortgezet », aldus Martens.

Die laatste zinsnede bevestigde dat de voorbereidende werkzaamheden voor de eventuele plaatsing van kernraketten volop aan de gang waren. Duidelijk werd dat Florennes was uitgekozen als vestigingsplaats en dat daartoe bij K.B. van 16 juli 1982 12,44 ha grond was onteigend. De boeren dienden tegen 1 oktober 1983 hun onteigende grond te verlaten. Of er in 1983 al tot de aanbesteding voor de aanleg van het terrein was overgegaan, is onzeker.

Op 21 juni werd bekend dat minister van Buitenlandse Betrekkingen Tindemans tien maanden eerder aan de Amerikaanse autoriteiten een memorandum bezorgde, dat de juridische basis legt voor de aanwezigheid van Amerikaanse experts in het land om technische studies te ondernemen die nodig zijn voor de voorbereiding van de plaatsing van Cruise-raketten.

7. Werkgelegenheid en sociale verhoudingen.

A. TEWERKSTELLINGSBELEID.

Was de regering erin geslaagd het concurrentievermogen van de Belgische bedrijven te herstellen, op het vlak van de tewerkstelling bleven de resultaten uit. Eind 1983 telde de RVA 507.633 uitkeringsgerechtigde volledig werklozen, of 23.674 meer dan een jaar voordien (volgens seizoengezuiverde cijfers zou de werkloosheid voor het eerst sinds vijf jaar zijn beginnen dalen in september 1983). Daarbij moeten worden opgeteld de

werklozen die in volgende opsloppingsprogramma's zaten (tussen haakjes de evolutie in 1983) :

— jongerenstages : voltijds	26.048	(— 225)
deeltijds	11.728	(+ 5.659)
— tewerkgestelde werklozen	26.620	(— 5.152)
— BTK	14.129	(— 3.215)
— DAC	13.712	(+ 12.581)
— PEP-plan	4.774	(—)
— Interdepartementeel Fonds	440	(—)

De tewerkstelling bleef dus een zorg voor de regering. In het voorjaar ging alle aandacht naar het sluiten van collectieve arbeidsovereenkomsten (CAO) in het kader van de 3-3-5-formule : 3 % inlevering voor 3 % aanwervingen via 5 % werktijdverkorting (15). De oorspronkelijke vervaldata van 15 februari (sectoren) en 15 maart (bedrijven) werden uiteindelijk verlengd tot 30 april. Na de zomer bleek dat er 77 sectoriële en 1.238 ondernemingsakkoorden waren gesloten. Hoeveel « nieuwe jobs » (of minder werklozen) dit opleverde, was minder duidelijk. Eind mei sprak de premier van 56.000, maar in december had minister van Tewerkstelling en Arbeid Hansenne het over 26.000 à 40.000 bijkomende arbeidsplaatsen. Voor de bouwsector werd een tewerkstellingsakkoord bij volmachtenbesluit opgelegd.

Eveneens bij volmachtenbesluit werd bepaald dat de werknemers zelf — de ondernemingsraad of de syndicale delegatie — moeten nagaan of hun werkgever de inlevering gebruikt voor nieuwe tewerkstelling. De ondernemingen waar geen akkoord tot stand kwam, moeten de opbrengst van de loonmatiging storten aan het Tewerkstellingsfonds bij de sociale zekerheid.

Een afzonderlijk geval was de bijkomende tewerkstelling in openbare dienst. De regering en de vakbonden van het overheids personeel waren het er wel over eens, dat de opbrengst van de matiging moest worden aangewend voor de tewerkstelling, maar over de omvang van de matiging bestonden lange tijd meningsverschillen en het ontwerp-akkoord dat op 18 februari was bereikt (zes bijkomende vakantiedagen in 1984, drie in 1983, en 10.000 à 13.000 nieuwe banen) werd door de vakbonden niet ondertekend.

Om het werkloosheidsleed te verzachten greep de regering terug naar de reeds bestaande middelen, die hier en daar gewijzigd werden. Het in

---

(15) M. DEWEERDT, *op. cit.*, blz. 152-153.

1983 gecreëerde Derde Arbeidscircuit (DAC) kwam eindelijk op dreef en werd geregionaliseerd voor wat de zgn. typeprojecten betreft (bij voorbeeld de 1.500 milieuwerkers van de Vlaamse gemeenschapsminister Lenssens). De jongerenstage werd gewijzigd: het eenheidsstelsel werd vervangen door een eigen regeling voor de openbare diensten (vier-vijfde-tewerkstelling) en voor de privé-sector (twee jaar stage in plaats van halfjaarlijkse wisselingen). De zgn. experimenten-Hansenne inzake de herschikking van de arbeidstijd in de ondernemingen kenden een bescheiden maar geslaagde start. Om de deeltijdse arbeid te bevorderen werd door de aanpassing van de werkloosheidsvergoedingsreglementering een van de laatste hinderpalen weggenomen.

B. SOCIAAL OVERLEG.

Het sociaal overleg brandde in 1983 op een laag pitje. Aan vergaderingen ontbrak het niet, maar met een regering die steeds meer alleen besliste bleef er voor echt overleg weinig ruimte.

Gespreksstof leverde het plan van minister van Sociale Zaken Dehaene tot hervorming van de sociale zekerheid (SZ), dat half juni werd vrijgegeven en na goedkeuring tegen 1 januari 1985 via een aantal kaderwetten uitgevoerd zou moeten zijn. Het plan beoogt o.m. de financiering van de SZ veilig te stellen (waarbij bijdrageverhogingen niet uitgesloten zijn), de uitgaven beter te beheersen, de verschillende stelsels te harmoniseren en het hele systeem te vereenvoudigen.

De sociale partners noemden het plan een « goede discussiebasis », al kwamen bij de commentaren erop onderlinge tegenstellingen aan het licht. Zo drong het VBO aan op meer besparingen en verzetten de vakbonden zich tegen inleveringsmaatregelen. Opvallend was de scherpe kritiek van de PVV, die met een eigen plan voor de dag kwam (zie hoofdstuk 13).

Een ander gespreksthema was het opvangen van de sociale gevolgen bij het invoeren van nieuwe technologieën. De onderhandelingen over een ontwerp-akkoord van minister Maystadt (Wetenschapsbeleid) verliepen erg stroef. Uiteindelijk werd de kwestie doorgespeeld naar de Nationale Arbeidsraad (NAR), die daarover — zij het onder druk van een klaarliggend volmachtenbesluit — op 13 december een CAO kon sluiten. Het akkoord bepaalt dat een werkgever die investeert in nieuwe technologieën vooraf de werknemers moet inlichten en met hun vertegenwoordigers overleg moet plegen over de tewerkstellingsvooruitzichten, de werkorganisatie, de arbeidsvoorwaarden, de gezondheid en de veiligheid, en de omscholing. Zo dit niet gebeurt moet bij ontslag een bijkomende vergoeding van drie maanden loon worden betaald.

C. VAKBONDEN - SOCIALE VERKIEZINGEN.

Het uitblijven van werkgelegenheidsresultaten maakte de vakbonden wrevelig. Op 6 januari kwam de top van het ACV en het ABVV bijeen om te onderzoeken op welke wijze acties voor de werkgelegenheid konden worden gevoerd. Dat overleg mondde uit in een gemeenschappelijke verklaring (20 januari), waarin o.m. werd gesteld dat het nieuwe industriebeleid van de regering niet ver genoeg gaat, dat het tewerkstellingsbeleid moet worden versterkt en dat de in 1983 opgelegde loonmatiging moet worden omgezet in bijkomende tewerkstelling.

Op 8 februari vond in Brussel een informatiebijeenkomst plaats, waarop ca. 3.000 vakbondsmilitanten aanwezig waren.

Op 26 februari betoogden in Brussel vele tienduizenden ACV'ers en ABVV'ers voor meer werkgelegenheid (de politie sprak van 30.000, de organisatoren van 80.000 tot 100.000 manifestanten).

Nadien brokkelde het gemeenschappelijk vakbondsfront echter af. In september vond nog wel de ambtenarenstaking plaats (zie hoofdstuk 5),

**Resultaten van de sociale verkiezingen
(in procent van de uitgebrachte stemmen)**

	ACLVB	ABVV	ACV
<i>Ondernemingsraden</i>			
Industriële en commerciële ondernemingen			
Vlaanderen	8,44 (+ 0,03)	39,84 (+ 2,29)	51,72 (— 2,32)
Wallonië	3,73 (+ 0,15)	59,72 (+ 1,23)	36,55 (— 1,38)
Brussel	11,28 (+ 2,59)	45,30 (— 0,01)	43,42 (— 2,56)
Land	7,81 (+ 0,60)	45,98 (+ 1,17)	46,20 (— 1,78)
Ondernemingen zonder economische doelstelling			
Vlaanderen	38,90 (— 7,8)	8,99 (— 0,55)	87,12 (+ 2,00)
Wallonië	8,71 (+ 0,83)	24,61 (+ 2,18)	66,68 (— 1,00)
Brussel	21,87 (+ 5,65)	30,18 (— 3,40)	47,95 (— 2,24)
Land	9,24 (+ 1,30)	18,55 (+ 0,19)	72,21 (— 1,50)
<i>Comités veiligheid en gezondheid</i>			
Industriële en commerciële ondernemingen			
Vlaanderen	8,71 (+ 0,19)	38,22 (+ 1,98)	52,07 (— 2,17)
Wallonië	4,71 (+ 0,95)	57,68 (+ 2,21)	37,61 (— 2,16)
Brussel	12,06 (+ 2,99)	45,13 (— 2,02)	42,81 (— 0,96)
Land	8,28 (+ 0,96)	45,20 (+ 0,70)	46,52 (— 1,66)
Ondernemingen zonder economische doelstelling			
Vlaanderen	4,77 (— 0,14)	9,81 (— 1,56)	85,42 (+ 1,71)
Wallonië	8,41 (+ 0,83)	47,56 (+ 2,83)	44,03 (— 3,66)
Brussel	19,08 (+ 3,15)	44,28 (+ 3,55)	36,64 (— 6,69)
Land	9,38 (+ 0,88)	35,65 (+ 2,11)	54,97 (— 2,99)

maar het ABVV kon er de christelijke vakbond niet toe bewegen de privé-sector te betrekken bij een actie tegen het begrotingsbeleid. Meer zelfs binnen het ABVV was er geen meerderheid voor het Waalse voorstel een algemene staking uit te roepen.

De verwijdering tussen ACV en ABVV hield ook verband met de van 25 april tot 11 mei gehouden vierjaarlijkse sociale verkiezingen. Bij die verkiezingen verloor het ACV terrein ten voordele van het ABVV en de liberale vakbond ACLVB. Beide grote bonden kwamen op ongeveer dezelfde electorale sterkte.

8. De gemeentefinanciën.

De financiële problemen van de Belgische gemeenten bleven in 1983 bijzonder acuut.

Uit een enquête van de Vereniging van Belgische Steden en Gemeenten (VBSG) bleek dat weliswaar ca. 42 % van de gemeenten het begrotingsjaar 1983 met een positief saldo zou afsluiten (tegen slechts 14 % in 1982), maar daartegenover stonden het toenemende aantal gemeenten met een gecumuleerd begrotingstekort en de aanzienlijke besparingsinspanningen. Volgens de VBSG bespaarden de gemeenten in 1983 ca. 21,5 miljard F, waarvan 13,6 miljard belastingverhogingen en een daling van de investeringen met 5,5 miljard F, wat een negatieve weerslag had op de tewerkstellingen in de bouwsector.

Uit gegevens van gemeenschapsminister Galle (Vlaamse Binnenlandse Aangelegenheden) bleek dat het totale tekort van de Belgische gemeenten eind 1982 46,5 miljard F bedroeg. Van de 596 gemeenten waren er 138 deficitair: 63 in Vlaanderen (op 315) met 8,7 miljard; 59 in Wallonië (op 262) met 24,7 miljard; zestien in Brussel (op negentien) met 14 miljard.

A. REGERINGSMAATREGELEN.

In 1983 nam de regering opnieuw (16) een reeks maatregelen die zouden moeten bijdragen tot de sanering van de gemeentefinanciën tegen 1988, het jaar waarin krachtens een in 1982 uitgevaardigd volmachtenbesluit het begrotingsevenwicht moet hersteld zijn.

Zoals vermeld in het tweede hoofdstuk, schafte de zgn. Financierwet de tot dan toe geldende maximumgrens van 6 % van de aanvullende gemeente-belasting op de personenbelasting af. Zowat 40 % van de gemeenten

---

(16) *Ibid.*, blz. 172-173.

maakte daarvan gebruik om nog in het aanslagjaar 1983 (inkomsten van 1982) de aanslagvoet te verhogen. Uitschieter daarbij was de gemeente Genk, die meteen tot een verdubbeling overging (onder druk van het protest werd de aanslagvoet voor 1984 later teruggebracht van 12 tot 9 %).

Dezelfde wet bevatte maatregelen tot aanzuivering van de tekorten van de openbare ziekenhuizen, die een zware financiële last betekenden voor de gemeenten (voor 1982 geraamd op 7 à 7,5 miljard F). Voor de gemeenten zelf bepaalt de wet, dat voortaan nog enkel die gemeenten die in het normale attractiegebied van het OCMW-ziekenhuis liggen, moeten bijdragen in de aanzuivering van de tekorten (tot dan toe diende elke gemeente waarvan inwoners in een OCMW-ziekenhuis werden opgenomen dat te doen, ook al was ze ver verwijderd van het ziekenhuis). Meteen werden die gemeenten betrokken in het beheer van het ziekenhuis.

De regering besliste op 25 februari de dotatie aan het Gemeentefonds voor 1983 te verhogen met een extra-bedrag van 1,7 miljard. De verdeling van dat bedrag lokte nog wat betwisting uit, omdat minister Nothomb niet de gewone verdeelsleutel toepaste maar één waarbij geen rekening werd gehouden met de steden Antwerpen en Luik (voor wie een afzonderlijke bijstandsregeling in de maak was). Als gevolg daarvan kregen de Vlaamse gemeenten zowat 50 miljoen minder dan waar ze normaal recht op hadden.

Bij volmachtenbesluit stelde de regering een uitzonderlijke toelage van 21 miljard ter beschikking van de gemeenten en de Brusselse agglomeratie, gespreid over 5 jaar. De 21 miljard was in feite een compensatie voor de vertraging waarmee de Staat de door hem geïnde aanvullende gemeentelijke agglomeratiebelasting op de personenbelasting uitbetaalt.

Eveneens bij volmachtenbesluit werd een Hulpfonds tot financieel herstel van de gemeenten opgericht. Het fonds beschikt over de opbrengst van leningen, die wordt overgemaakt aan de gemeenten om hun schuld te consolideren zoals die, geval per geval, zal bepaald worden in een afzonderlijke conventie tussen het fonds, de begunstigde gemeente en het betrokken gewest.

De rentevoet die het fonds zal aanrekenen zal 2 procentpunten lager liggen dan de vigerende rentevoeten op de markt. Die 2 %-punten worden door de Staat gedragen. Voorwaarden voor de tegemoetkoming zijn onder meer : een door de voogdijoverheid (in beginsel het gewest) goedgekeurd saneringsplan hebben dat moet leiden tot een globaal begrotings-evenwicht in 1988 ; het toestaan van een wettelijke hypotheek op de onroerende gemeentegoederen ; het fonds machtigen tot voorafname van de schuldvordering van de gemeente op het Gemeentefonds.

Op het einde van het jaar nam de regering nog een reeks volmachtenbesluiten voor de gemeenten :

- gemeenten met een goedgekeurd saneringsplan kunnen loonmatiging opleggen aan hun personeelsleden die geen gemeentelijk statuut hebben ;
- wijziging van de wet op de civiele bescherming die de oprichting van intercommunales voor de brandweer mogelijk maakt, wat tot een rechtvaardiger spreiding van de lasten voor de brandweer moet leiden ;
- gemeenten met een tekort mogen personeelsleden die aan het einde van hun loopbaan zijn en dit wensen, verminderde prestaties laten leveren ;
- de gemeenten kunnen de voor de overheidsambtenaren ingevoerde eindmaandbetaling toepassen.

Afzonderlijke vermelding verdient het volmachtenbesluit waarbij de in de wet van 15 januari 1976 vastgelegde regels tot vaststelling van de dotatie aan het Gemeentefonds (en het Fonds der Provinciën) werden herzien. Van die regels, die bepaalden dat het Gemeentefonds zou gestijfd worden met een jaarlijkse heffing van 7,65 % op de totale lopende belastingontvangsten van de Staat, was sinds 1979 afgeweken. Voortaan zal de dotatie van het Gemeentefonds jaarlijks verhoogd worden met hetzelfde percentage als de toename van de lopende uitgaven van de Staat, exclusief de last van de openbare schuld. Er zal ook niet meer worden gerekend met de ingediende maar met de aangepaste begroting.

B. LUIK EN ANTWERPEN.

Een afzonderlijk probleem vormde de financiële toestand van Luik en, in mindere mate, Antwerpen.

Nadat Luik eind maart aankondigde zijn personeel (ca. 12.000 man) en gepensioneerden (ca. 2.500 personen) niet meer te kunnen betalen, besliste de kabinetsraad, net als in 1982, dat Luik kon genieten van een voorafname van zijn aandeel in het Gemeentefonds voor 1984. Het betrof één miljard F, waarvan de helft reeds op 8 april werd vrijgegeven. Voorwaarde was evenwel dat Luik op korte termijn een saneringsplan indiende. Hoewel een eerste plan op 6 mei door de regering was verworpen, werd op 11 mei de tweede schijf van 0,5 miljard betaald.

De uitbetaling via voorschotten van het personeel leidde tot maandenlange acties in de stad : van een informatiecampagne over betogingen tot stakingen. De opstapeling van het huisvuil noopte de regering tot het inzetten van leger, rijkswacht en civiele bescherming (9-14 juni).

Na onderhandelingen tussen regering, gewest en stad was eind mei een tweede plan, het zgn. plan-Close (de burgemeester van Luik) tot stand gekomen, dat echter door de meerderheid in de gemeenteraad verworpen werd. Op 27 juni keurde de raad het zgn. plan-Toussaint (schepenen van Economische Zaken) goed, maar dat werd door de nationale regering afgevozen. De stemming over een vierde plan kon op 8 juli niet doorgaan, omdat personeelsleden de raadszaal bezetten. Close dreigde daarop met zijn ontslag, maar uiteindelijk zag hij daar van af.

Op 18 juli keurde de gemeenteraad dan een vijfde plan goed. Het bevatte o.m. een blokkering van de lonen gedurende drie jaar, een verhoging van de belastingen en de niet-indexering van de pensioenen in 1984-1985. Het plan werd door de regering gunstig onthaald, maar de conventie tussen Luik en het inmiddels opgerichte (hoger vermelde) Hulpfonds werd in 1983 niet meer gesloten.

Ook Antwerpen kende, deels ten gevolge van de fusie van de oude stad met haar randgemeenten, gelijkaardige problemen. Half juli kreeg de Scheldestad eveneens een voorschot (1,3 miljard) op zijn aandeel in het Gemeentefonds voor 1984. Op 20 september keurde de Antwerpse gemeenteraad een saneringsplan goed, dat Antwerpen toegang moet geven tot een consolidatielening bij het Hulpfonds. Het plan omvatte een vermindering van het personeelsbestand met meer dan tweeduizend eenheden (afvloeiing op vrijwillige basis), allerhande besparingen, verhoging van de belastingen en beperking van de investeringen. Maar ook de conventie tussen Antwerpen en het Hulpfonds werd niet meer in 1983 gesloten.

9. Staatshervorming.

In 1983 werden twee belangrijke stappen gezet in de verdere uitwerking van de staatshervorming van 1980 : de oprichting van het Arbitragehof en de vastlegging van het statuut van de Duitstalige Gemeenschap.

Bij wet van 28 juni 1983 werd het Arbitragehof opgericht, het rechtscollege dat belast is met de regeling van de bevoegdheidsconflicten tussen de Staat, de gemeenschappen en de gewesten. Het doet uitspraak over beroepen tot volledige of gedeeltelijke vernietiging van een wet die of een decreet dat de door of krachtens de grondwet vastgestelde regels voor het bepalen van de onderscheiden bevoegdheid van de Staat, de gemeenschappen en de gewesten schendt. Het beroep kan, binnen het jaar na de bekendmaking van de wet of het decreet, worden ingesteld door de ministerraad, de executieve van een gemeenschap of een gewest, en de voorzitter van een wetgevende vergadering op verzoek van twee derde van zijn leden. De arresten van het Arbitragehof

hebben een absoluut gezag van gewijsde, zijn bindend voor iedereen vanaf hun bekendmaking in het *Belgisch Staatsblad* en gelden met terugwerkende kracht.

Daarnaast doet het Arbitragehof uitspraak over de door de gewone rechter voorgelegde prejudiciële vragen over conflicten, al dan niet met bevoegdheidsoverschrijding, tussen wetten en decreten en tussen decreten die uitgaan van verschillende wetgevers.

Het Arbitragehof is samengesteld uit twaalf leden : zes Nederlands- en zes Franstaligen, waarvan de helft juristen en de andere helft politici. Elke taalgroep van zes leden telt drie juristen en drie politici. Naast de minimumleeftijd van 40 jaar geldt als benoemingsvoorwaarde voor de juristen ten minste vijf jaar het ambt hebben bekleed van hoger magistraat (Hof van Cassatie, Raad van State) of van hoogleraar in de rechten, voor de politici ten minste acht jaar lid te zijn geweest van de Senaat of de Kamer. De leden van het Arbitragehof worden voor het leven benoemd door de Koning uit een dubbele lijst voorgedragen door de Senaat en aangenomen met een meerderheid van twee derde der stemmen van de aanwezige leden.

Elk taalgroep kiest uit zijn midden een voorzitter. De Nederlandstalige en de Franstalige voorzitter nemen om beurten en voor een termijn van één jaar het voorzitterschap van het hof waar. In beginsel beraadslaagt het Arbitragehof in een kamer van zeven leden, drie Nederlands- en drie Franstaligen en de dienstdoende voorzitter. Ook de andere voorzitter neemt zitting in alle zaken. Beslissingen worden met meerderheid van stemmen genomen. In een aantal gevallen en op verzoek van een van beide voorzitters beraadslaagt het Arbitragehof in voltallige zitting.

De installatie van het Arbitragehof vond echter niet meer in 1983 plaats.

Aan de wet van 31 december 1983 tot hervorming der instellingen voor de Duitstalige Gemeenschap was een grondwetsherziening voorafgegaan. Reeds op 2 juli 1982 had de Kamer van Volksvertegenwoordigers het voorstel tot herziening van grondwetsartikel 59ter aangenomen, behalve de derde paragraaf (overdracht van bevoegdheden van het Waalse Gewest aan de Duitstalige Gemeenschap), waarvoor de vereiste twee-derde-meerderheid niet kon worden bereikt. Na amendering keurde de Kamer op 20 januari 1983 die derde paragraaf goed. De Senaat nam het voorstel tot herziening van art. 59ter op 26 mei aan.

Het nieuwe grondwetsartikel verruimt de adviserende bevoegdheid van de Duitstalige Gemeenschap in culturele aangelegenheden tot een autonome decretale en uitvoerende bevoegdheid voor culturele en persoonsgebonden aangelegenheden, richt daartoe een Raad en een Executieve op, en draagt

de wetgever op een globaal krediet ter beschikking te stellen van de Duitstalige Gemeenschap. Tevens is voorzien in de mogelijkheid, in gemeenschappelijk overleg tussen de Waalse Gewestraad en de Raad der Duitstalige Gemeenschap, dat bevoegdheden van het Waalse Gewest aan de Duitstalige Gemeenschap worden overgedragen.

De wet van 31 december 1983 verleent rechtspersoonlijkheid aan de Duitstalige Gemeenschap die, net als de Vlaamse en de Franse Gemeenschap, bevoegd is voor culturele en persoonsgebonden aangelegenheden. Het wetgevende orgaan is de Rat der deutschsprachigen Gemeinschaft (RDG), die 25 leden telt die om de vier jaar (voor het eerst in 1986) worden verkozen door de kiezers van het Duitse taalgebied. De kamerleden, senatoren en Luikse provincieraadsleden die in het Duitse taalgebied wonen, hun eed in het Duits aflegden en geen lid zijn van de RDG, wonen de vergaderingen met raadgevende stem bij. Het uitvoerend orgaan, de Executieve, telt drie leden, door de Rat verkozen (maar niet noodzakelijk uit zijn midden).

De RDG oefent zijn bevoegdheid uit door middel van decreten die kracht van wet hebben, door de Executieve worden bekrachtigd en afgekondigd en in het *Belgisch Staatsblad* worden bekendgemaakt in het Duits, met Nederlandse en Franse vertaling. De Executieve oefent haar macht uit door middel van besluiten. Zoals de andere gemeenschappen is de Duitstalige Gemeenschap voor haar financiële middelen aangewezen op eigen niet-fiscale middelen, een dotatie, *ristorno's* van nationale belastingen, een eigen fiscaliteit en leningen.

De RDG zou op 30 januari 1984 worden geïnstalleerd. In afwachting van de eerste verkiezingen bestaat hij uit de leden van de toen opgeheven Duitse Cultuurraad (Rat der deutschen Kulturgemeinschaft).

In uitvoering van het compromis in de zaak-Happart (zie hoofdstuk 1), richtte de regering bij K.B. van 14 maart 1983 het Studiecentrum tot Hervorming van de Staat op. Het moet tegen 1 januari 1985 bij de regering een algemeen verslag indienen over een evaluatie van en voorstellen voor het eventueel voortzetten, aanpassen, verbeteren en/of herzien van de staatshervorming. Het centrum is taalparitair samengesteld en bestaat uit 32 leden : 20 parlementsleden en twaalf deskundigen. Op 4 november werd het studiecetrum geïnstalleerd, met evenwel slechts negentien leden. Om uiteenlopende redenen weigerden de oppositiepartijen aan de werkzaamheden ervan deel te nemen. Het studiecetrum wordt voorgezeten door Jean Pede (voorzitter van de Vlaamse Raad) en Edouard Pouillet (senator).

Op initiatief van de voorzitters van Kamer en Senaat kwam op het einde van het jaar een bijzondere parlementscommissie voor Brussel tot stand.

De « Commissie van 28 » moet trachten een oplossing te vinden voor het splende probleem van de statuutsbepaling van Brussel.

Het overlegcomité regering-executieven kon over een aantal kwesties overeenstemming bereiken (zo werd het toeristisch beleid, op het vaststellen van de vestigingsvoorwaarden na, aan de gemeenschappen toegevoegd), maar bevoegdheidsbetwistingen over onderwijs, jeugdbescherming, gezondheidszorg en buitenlands beleid waren eind 1983 nog in behandeling.

Inzake het buitenlands beleid keurde de kabinetsraad op 6 mei een nota goed van minister van Buitenlandse Betrekkingen Tindemans. Daarin werd bevestigd dat het sluiten van internationale verdragen een bevoegdheid is van de Koning en zijn minister van Buitenlandse Betrekkingen, waarbij de gemeenschappen worden « betrokken » (deelname aan de onderhandelingen en instemming van de raden). Daarnaast kunnen de gemeenschappen internationale activiteiten ontwikkelen, mits zij de prerogatieven van de Koning respecteren. De gewesten, aldus de nota, hebben geen enkele bevoegdheid op het vlak van de internationale samenwerking en moeten enkel bij onderhandelingen worden betrokken. In een gemeenschappelijke nota (15 juni) lieten de gewest- en gemeenschapsregeringen weten het daarmee niet eens te zijn.

Een aantal conflicten tussen de Vlaamse en de Franse Gemeenschap konden evenmin worden opgelost. De Vlaamse regering tekende beroep aan tegen de afkondiging van het zgn. decreet-Lagasse dat toelaat Franstalige scholen op te richten buiten het Franse taalgebied. Toen dit niets opleverde, stelde de Vlaamse regering annulatieberoep in bij de Raad van State. Zij besliste tevens terreinen in Overijse, waarop Franstalige scholen zouden worden gebouwd, te onteigenen. Van Franstalige zijde werd vooral bezwaar gemaakt tegen het ontwerp van decreet om Brussel uit te roepen tot hoofdstad van de Vlaamse Gemeenschap. Overigens vond de Raad van State dat de Vlaamse Gemeenschap met dat ontwerp-decreet haar bevoegdheid te buiten ging.

Het overlegcomité bereikte wel een akkoord over de zgn. lasten van het verleden. Bij de inwerkingtreding van de voorbereidende gewestvorming in 1975 hebben de gewestelijke ministercomités (in de schoot van de nationale regering) toelating gekregen om leningen aan te gaan (gedebudgetteerde kapitaaluitgaven). De geprefinancierde uitgaven van de gewesten tussen 1 januari 1975 en 31 december 1979 hebben budgettaire gevolgen voor de op 1 oktober 1980 volledig autonoom geworden gewesten. Het Vlaamse en het Waalse gewest weigerden evenwel deze « lasten van het verleden » te dragen, omdat ze teruggaan op beslissingen van de nationale regering. Nadat in het overlegcomité een akkoord werd bereikt over de

omvang van de schulden, besloot de regering het grootste deel ervan — 112,7 van de 127,8 miljard — ten laste van de Staat te nemen. Een regeling daarvoor werd uitgewerkt in het zgn. staalakkoord van 26 juli (zie hoofdstuk 4). De grote lijnen ervan zien er als volgt uit :

- de gewesten en de gemeenschappen zijn in beginsel verantwoordelijk voor de lasten die voortvloeien uit beslissingen van gewestelijke en gemeenschapsministercomités (dus van vóór 1980) ;
- uitzondering hierop vormen de leningen aangegaan door de huisvestingsmaatschappijen ;
- de op 31 december 1982 vastgestelde thesaurieoverschrijdingen worden als lasten van het verleden beschouwd (na de staatshervorming van 1980 konden gewesten en gemeenschappen bij de nationale schatkist voorschotten krijgen, maar die thesauriemogelijkheden werden overschreden) ;
- de saldi van de gewesten en de gemeenschappen worden geschrapt (het betreft kredieten voor een bedrag van 36 miljard F die niet werden opgenomen in de periode 1 januari 1975 - 31 december 1979) ;
- de jaarlijkse opbrengst van de erfenisrechten in Vlaanderen en Wallonië wordt in eerste instantie gebruikt om de lasten van het verleden af te lossen in het betrokken gewest.
- Brussel krijgt een eigen krediet om de lasten van het verleden te dragen.

10. Wetgevend werk.

Hieronder volgt een overzicht van de belangrijkste in 1983 tot stand gekomen wetten.

Leerplicht. De wet van 29 juni 1983 betreffende de leerplicht verlengde de leerplicht van 14 tot 16 (voltijds) en 18 jaar (deeltijds). Sinds de ondertekening van het Schoolpact in 1958, waren herhaaldelijk pogingen ondernomen om de sedert 1914 niet meer gewijzigde leerplicht te verlengen. Dat er na een kwarteeuw uiteindelijk toch een wet ter zake kon worden goedgekeurd, heeft zeker te maken met de toenemende jeugdwerkloosheid. Toch verliep de totstandkoming van de wet weer niet van een leien dakje. Met name uit Waalse liberale hoek wilde men niet dat het deeltijds onderwijs (leercontract) pas vanaf 16 jaar werd toegelaten. Minister van Onderwijs (N) Coens dreigde er zelfs mee ontslag te nemen, indien de kabinetsraad op 11 maart het wetsontwerp niet goedkeurde. Op die dag stemden de ministers in met het ontwerp, zij het dat onder liberale druk was gekomen dat iemand die op 15-jarige leeftijd reeds twee jaar

secundair onderwijs heeft gevolgd, de schoolbanken mag verlaten (in de porspronkelijke tekst stond « met vrucht »).

De nieuwe leerplicht valt in twee delen uiteen. Jongens en meisjes kunnen de schoolbanken niet meer verlaten wanneer zij 14 worden, maar moeten tot 16 voltijds school lopen (tot 15 voor de leerlingen die de eerste twee jaren van het secundair onderwijs achter de rug hebben). In de praktijk gaat het vooral om het beroepsonderwijs, dat om die reden werd vernieuwd. De wet verplicht de leerlingen van de lagere school na acht jaar, ook zonder getuigschrift, naar het eerste jaar van het secundair onderwijs over te stappen.

Van 16 — of 15 — jaar af en tot het einde van het schooljaar waarin men 18 wordt, geldt de deeltijdse leerplicht. Daarvoor bestaan verscheidene formules : leercontract in het kader van de permanente vorming in middenstand of landbouw ; industrieel leercontract ; onderwijs voor sociale promotie gekoppeld aan deeltijdse arbeid ; vormen van alternerend leren.

De wet werd op 1 september 1983 van kracht, al wordt de verlenging van de leerplicht trapsgewijs ingevoerd.

Leerlingenvervoer. Bij wet van 15 juli 1983 werd de Nationale Dienst voor Leerlingenvervoer opgericht, belast met het kosteloos verzekeren, volgens de voorwaarden en de modaliteiten bij K.B. te bepalen en voor zover er geen passend openbaar vervoer bestaat, van het vervoer van leerlingen naar de dichtstbijgelegen niet-confessionele, confessionele of pluralistische school en voor zover de ouders de gekozen studierichting in zo een school niet vinden op de in de wet voorziene afstanden. Daarnaast verzekert de Dienst het vervoer voor de andere leerlingen, voor zover deze een school bezoeken die gelegen is in de door de Dienst bediende zone en voor zover er geen passend openbaar vervoer bestaat. In dat geval gelden de tarieven van de Nationale Maatschappij voor Buurtspoorwegen. Zodra de NDL voor het vervoer instaat, mag niemand nog een dienst voor leerlingenvervoer organiseren.

Vóór de totstandkoming van de wet was reeds geëxperimenteerd met het gemeenschappelijk leerlingenvervoer. De nieuwe regeling treedt geleidelijk en per zone in werking.

Rijksregister. Het in 1968 ingevoerde Rijksregister werd door de wet van 8 augustus 1983 wettelijk geregeld. Het Rijksregister is een systeem van informatieverwerking dat instaat voor de registratie, de memorisatie en het verstrekken van informatie betreffende de identificatie van natuurlijke personen. In het Rijksregister worden ingeschreven : de personen die ingeschreven zijn in de bevolkings- of vreemdelingenregisters van elke gemeente ; de personen die ingeschreven zijn in de registers van de diplo-

matieke zendingen en de consulaire posten in het buitenland. Bij zijn eerste inschrijving in het Rijksregister krijgt iedere persoon een identificatienummer. Om eventuele inbreuken op de privacy te voorkomen, wordt het aantal opgeslagen gegevens beperkt tot naam en voornamen; geboorteplaats en -datum; geslacht; nationaliteit; hoofdverblijfplaats; plaats en datum van overlijden; beroep; burgerlijke staat; samenstelling van het gezin. Uitsluitend voor eigen gebruik kunnen de gemeenten bijkomende gegevens laten registreren. De informatiegegevens worden bewaard tot 30 jaar na het overlijden van de betrokkene.

Het Rijksregister is toegankelijk voor de openbare overheden, de instellingen van openbaar nut en, in een aantal gevallen, notarissen en deurwaarders. Elk individu kan zijn persoonlijke gegevens opvragen en zo nodig corrigeren.

Huurwet. In het kader van de maatregelen tot stimulering van de vastgoedsector, maakte de wet van 29 december 1983 betreffende de huur van onroerende goederen een einde aan de « blokkering » van de huurprijzen. Sinds 1975 waren telkenjare wetten goedgekeurd, die de stijging van de huurprijzen beperkten. Krachtens de wet van 29 december 1983 mag de huurprijs voortaan weer volledig aan de stijging van het indexcijfer worden aangepast, en dit eenmaal per jaar en ten vroegste op de verjaardag van de inwerkingtreding van het huurcontract. Voorts houdt de wet bepalingen in, inzake de kosten en lasten, de plaatsbeschrijving en het beëindigen van de huurovereenkomst.

Tegen het ontwerp is veel kritiek losgekomen. Onder meer huurdersverenigingen en de socialistische partijen verweten minister van Justitie Gol met de nieuwe wet vooral de eigenaarsbelangen te dienen. Ook in de CVP was men niet onverdeeld gelukkig met de nieuwe wet. Aangekondigd werd dat de partij een wetsvoorstel zou indienen om de huurder beter te beschermen.

Borrelwet. De zgn. borrelwet (wet van 28 december 1983) heft de wet-Vandervelde van 1919 op en legaliseert per 1 januari 1984 het schenken van sterke dranken in cafés en restaurants. Wel moet aan bepaalde voorwaarden zijn voldaan, o.m. het verkrijgen van een licentie tegen betaling.

Zetelaanpassing. Kamer en Senaat keurden in 1983 het wetsontwerp goed waarbij de verdeling van de zetels van de rechtstreeks verkozen senatoren werd aangepast aan de resultaten van de volkstelling van 1 maart 1981. Leuven en Hasselt-Tongeren-Maaseik kregen elk één senaatszetel bij, Brussel en Thuin verloren er elk één. Door de stijging van haar bevolkingscijfer kreeg Oost-Vlaanderen er een mandaat van

provinciaal senator bij. Daar er nu 51 provinciale senatoren te verkiezen zijn, stijgt ook het aantal gecoöpteerde senatoren, van 25 naar 26. De wet van 15 maart 1984 verscheen op 17 maart 1984 in het *Belgisch Staatsblad*, samen met het koninklijk besluit waarbij de zetels van de Kamer werden herverdeeld op basis van de volkstelling van 1981. Volgende arrondissementen krijgen er een kamerzetel bij : Turnhout, Hasselt, Tongeren-Maaseik, Bergen en Namen. Oudenaarde, Nijvel, Doornik-Aat-Moeskroen, Luik en Brussel verliezen een kamerzetel. In de provincie Luik daalt het aantal provincieraadszetels van 90 naar 86. Ten slotte werd in het kiesarrondissement Antwerpen de indeling van de kieskantons aangepast aan de op 1 januari 1983 ingegane fusie van de stad Antwerpen met zeven van haar randgemeenten.

Goede-Vrijdagbenoemingen. Niet zo belangrijk maar toch het vermelden waard is de wet van 6 juli 1983 houdende bijzondere maatregelen met het oog op het verzekeren van de werking van het Gebouwenfonds voor de Rijkscholen en het Fonds voor Provinciale en Gemeentelijke Schoolgebouwen. Deze wet regulariseert de zgn. Goede-Vrijdagbenoemingen, de benaming voor een reeks onwettige benoemingen en bevorderingen in de scholenfondsen die in de eerste helft van 1975 — de meeste op Goede Vrijdag van dat jaar — werden gedaan.

Op grond van het K.B. van 13 januari 1975 tot vaststelling van het statuut en de personeelsformatie van het Gebouwenfonds voor de Rijkscholen en het Fonds voor Provinciale en Gemeentelijke Schoolgebouwen, gingen de toenmalige ministers van Nationale Opvoeding, in afspraak met de drie traditionele politieke families (christen-democraten, socialisten en liberalen), tussen 25 januari en 25 juli 1975 over tot de aanwerving en bevordering van een 600-tal personeelsleden in die fondsen, waarbij de partijpolitieke kleur het belangrijkste criterium was en in een groot aantal gevallen niet aan de diplomaverenisten was voldaan.

Bij arrest van 8 december 1977 vernietigde de Franstalige Kamer van de Raad van State het artikel 7 van genoemd K.B., dat de ministers de toelating had gegeven bij de aanwerving en de bevordering gedurende zes maanden af te wijken van het statuut van het rijkspersoneel. Op grond van dat arrest vernietigde de Nederlandstalige Kamer van de Raad van State 78 benoemingen en bevorderingen waartegen beroep was aangetekend, en verklaarde zij tevens alle andere benoemingen nietig (arresten van 14 november 1978). De Franstalige Kamer vernietigde enkel 21 individuele benoemingen en bevorderingen waartegen beroep was aangetekend.

De Senaat en de Kamer keurden op 3 maart resp. 23 juni het wetsontwerp goed waarbij de toestand van de betrokken personeelsleden geregulariseerd werd, wat zeggen wil dat de vernietiging ongedaan werd gemaakt.

De maatregel werd door de regering verdedigd op grond van humanitaire en sociale redenen. Ook werd verwezen naar vroegere gelijkaardige validatiewetten.

Simon Janssens, een van de ambtenaren van het Gebouwenfonds die tegen de politieke benoemingen beroep had aangetekend, was, als gevolg daarvan, bij K.B. van 7 juni 1978 in disponibiliteit gesteld « wegens ambts-ontheffing in het belang van de dienst ». Daardoor had hij zijn aanspraken op bevordering verloren en werd zijn wedde gaandeweg op 10 % van het gewone niveau teruggebracht. Na een lange en eenzame juridische strijd, bekwam Janssens van de Raad van State de vernietiging van het K.B. van 7 juni 1978. Hij werd op 28 september 1983 herbenoemd in zijn vroegere functie.

11. Buitenlands en defensiebeleid.

Op 2 maart lichtte minister van Buitenlandse Betrekkingen Tindemans in de kamercommissie voor Buitenlandse Zaken zijn nota inzake een nieuw Afrika-beleid toe. Het omvangrijke document (98 bladzijden met 20 bijlagen) wordt voorgesteld als een globale benadering van de politieke, economische en ontwikkelingsrelaties van België met Afrika.

Opvallend in de nota is de duidelijke relativering van de Belgische betrekkingen met Zaïre in het geheel van de Afrikaanse context. Zaïre blijft nog wel een belangrijke maar geen dominerende positie meer bekleeden in de algemene Afrika-politiek. Afrika, aldus de nota, is voor West-Europa belangrijk op zowel het politieke, economische, strategische en humanitaire vlak. Voor België is Afrika belangrijk wegens de aanwezigheid van enkele tienduizenden landgenoten, als leverancier van grondstoffen en afzetmarkt, wegens de plaats in het zee- en luchtverkeer en als bevoorrecht continent in de Belgische ontwikkelingssamenwerking.

België zal zijn beleid ten aanzien van Afrika steunen op twee beginselen: 1. het beleid moet zich tot het hele continent uitstrekken, waarbij de banden met de Arabische wereld niet mogen worden verwaarloosd; 2. de betrekkingen moeten definitief het koloniale kader verlaten waarin ze hun oorsprong vonden. Dat houdt in dat men een absoluut respect moet opbrengen voor het beginsel van de niet-inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van een soevereine Staat.

In de nota staat ook dat de Belgische betrekkingen met Afrika niet mogen worden beïnvloed door ideologische beweegredenen en wordt de politiek van apartheid van Zuid-Afrika veroordeeld.

In het kader van het nieuwe Afrika-beleid bracht Tindemans in juli een bezoek aan Zaïre, Angola en de republiek Congo, en in november aan

Rwanda, Burundi en Tanzania. In elk van deze landen werden samenwerkingsakkoorden gesloten. Van zijn kant vertrok staatssecretaris voor Ontwikkelingssamenwerking de Donnée op 22 september voor een veertien-daags bezoek aan Zaïre, tijdens hetwelk hij kennis maakte met een 90-tal samenwerkingsprojecten in alle hoeken van het land.

Op 10 januari werden ruim 28.000 petitiekaarten met het verzoek een parlementaire onderzoekscommissie op te richten naar de rol van België in Zaïre naar de Kamer van Volksvertegenwoordigers gestuurd. De petitiecampagne was een initiatief van het Nationaal Centrum voor Ontwikkelingssamenwerking.

Op 9 februari deelden de SP-parlementsleden Vanvelthoven en Egelmeers mee, dat de ambassade van Zaïre weigerde hen een inreisvisum te geven. Het tweetal was door de SP-fracties van Kamer en Senaat belast met een studiereis naar Zaïre, en zou o.m. contact hebben met de oud-parlementsleden die in 1982 in Zaïre veroordeeld werden. In een interview met *Het Laatste Nieuws* (21 februari) zei president Mobutu dat hij het aanvragen van een visum om een onderzoek in te stellen in een souverain land een provocatie vindt.

Nadat zijn komst herhaalde malen was uitgesteld wegens een verking van de betrekkingen tussen Brussel en Kinshasa — Zaïre had kritiek op de behandeling van zijn onderdanen in België — overhandigde de nieuwe Zaïrese ambassadeur in Brussel, Bomboko Lokumba, op 29 maart zijn geloofsbriefven aan koning Boudewijn. Die gebeurtenis werd door het Zaïrese persbureau Azap « de laatste stap in de normalisering van de betrekkingen tussen België en Zaïre » genoemd.

Op 27 september ondertekenden België en Zaïre het zgn. telefoonakkoord, dat beoogt het telefoonverkeer tussen beide landen evenwichtiger te laten verlopen (tot dan lag het verkeer uit Zaïre driemaal hoger dan dat vanuit België). Daartoe werd van 3 oktober af overgestapt naar het zgn. pvc-systeem, d.w.z. dat elk gesprek uit Zaïre betaalbaar gesteld wordt bij aankomst en dus na akkoord van de opgeroepene door de RTT aan deze laatste wordt aangerekend. Op die manier moet ook de Zaïrese schuld aan de RTT sneller worden gedelgd.

Minister Tindemans ondernam, naast de reeds genoemde, nog een aantal buitenlandse reizen. In januari deed hij Zuid-Korea, Thailand en Indië aan. In maart was Tindemans, in het kader van een ontmoeting tussen de EG en de ASEAN-landen, opnieuw in Thailand, van waaruit hij doorreisde naar de Chinese Volksrepubliek. Dat bezoek resulteerde in het zgn. telefooncontract tussen Peking en Bell Telephone Company, een joint-venture-overeenkomst ter waarde van 18 miljard F, waartegen de Verenigde Staten aanvankelijk bezwaren hadden aangetekend omdat het

gepaard gaat met de uitvoer van hoogwaardige communicatietechnologie. Voorts bezocht Tindemans Oostenrijk, de Sovjetunie, Spanje, Hongarije, Noorwegen en Zweden. De minister sprak het ontwapeningscomité van de UNO in Genève toe (14 juni), de UNCTAD-conferentie in Belgrado (15 juni) en de algemene vergadering van de UNO in New York (27 september).

Tijdens de rondreis van Tindemans in Azië raakte bekend dat België werd benaderd door Thailand om te bemiddelen in de crisis van Kampuchea (Cambodja). Dat er daaromtrent ook contacten zouden zijn geweest tussen Brussel en Vietnam, werd door Hanoi echter ontkend. Tindemans zei wel dat België bereid is zijn goede diensten aan te bieden.

Te gast in België waren o.m. de Jordaanse koning Hoessein, de Tunesische president M'Zali en de Franse president Mitterrand. Veel aandacht tijdens het bezoek van Mitterrand (12-15 oktober) kregen diens uitlatingen ten gunste van de opstelling van middellange-afstandsraketten in West-Europa, die door de SP en de KPB heftig werden bekritiseerd.

Ophefmakend was de aanhouding, op 8 augustus, van Eugène Michiels, directeur van een afdeling van de dienst voor Europese betrekkingen op het ministerie van Buitenlandse Zaken. Michiels werd beschuldigd van passieve corruptie en verduistering van documenten. Hij zou tegen betaling informatie hebben doorgespeeld aan Oosteuropese landen. Om welke informatie het ging, werd niet gezegd. Nu eens was er sprake van spits-technologie, dan weer van diplomatieke of zelfs militaire gegevens. De zaak werd in handen van het gerecht gegeven. Op het ogenblik van de aanhouding werden drie Roemeense en een Sovjet-diplomaat evenals een Russische zakenman uit het land gewezen.

Na langdurige onderhandelingen met de Amerikaanse constructeur en na moeizame gesprekken binnen de regering, besliste de ministerraad op 9 februari 44 F-16-gevechtsvliegtuigen te bestellen (17). Het contract heeft een waarde van 42,1 miljard F, gespreid over negen jaar, en voorziet in 58 % directe compensatiebestellingen voor de Waalse en 22 % indirecte compensatiebestellingen voor de Vlaamse industrie. De productie van de toestellen begint in 1986.

Nog in het kader van het tienjarenplan (1982-1991) kreeg minister van Landsverdediging Vreven op 1 augustus de toestemming om met de Amerikaanse vennootschap BMY een contract te tekenen voor de aankoop van 124 houwitsers M109A2, te leveren van juli 1984 af, voor een totale waarde van 6,3 miljard F (waarvan 90 % gecompenseerd zou worden). De verwachte aankoop van helikopters en legerjeps bleef in 1983 uit.

---

(17) *Ibid.*, blz. 170.

Voor die laatste bestelling werd een felle concurrentieslag geleverd tussen Mercedes, Leyland en Bombardier.

De financiële weerslag van de aankoop van de bijkomende F-16-toestellen had mede tot gevolg dat minister van Landsverdediging Vreven besliste niet over te gaan tot de aankoop van Patriot-raketten, wat een besparing van 32 miljard F betekende. De Patriot moest in de plaats komen van de verouderde Nike-raket. Overigens trok België twee van zijn acht escadrilles Nike-luchtafweerraketten in de Bondsrepubliek Duitsland terug. Het is de bedoeling op termijn alle Belgische luchtafweerraketten (Nike en Hawk) uit de BRD weg te halen.

Op 4 november legde minister Vreven een personeelsplan aan de ministerraad voor. Het plan, dat naar een interministeriële werkgroep werd verwezen, stelde voor het aantal beroepsvrijwilligers tegen 1986 te herleiden van 28.500 tot 25.500, en ter compensatie het contingent dienstplichtigen met 4.500 uit te breiden en het aantal operationele functies te verminderen. De diensttijd zou op acht (BRD) en tien maanden (België) behouden blijven, maar de miliciens zouden de mogelijkheid krijgen als weddetrekkende twee of vier maanden bij te tekenen. Voorts wil het plan de werktijd in het leger terugbrengen van 40 tot 38 uur per week. Het plan betekende het officiële einde van het onder de toenmalige Defensie-minister Vanden Boeynants in 1973 begonnen professionaliseringsproject.

Eind 1983 werd luitenant-generaal Segers stafchef van de Luchtmacht, in opvolging van luitenant-generaal De Wilder. Luitenant-generaal Bernaert volgde Baurir op als commandant van de Rijkswacht.

12. Overige gebeurtenissen.

Hierna volgt een overzicht van een aantal gebeurtenissen uit 1983, die in vorige hoofdstukken nog niet aan bod zijn gekomen.

Overlijden van koning Leopold III en prins Karel. Op zondag 25 september 1983 overleed in het academisch ziekenhuis Saint-Luc (UCL) te Sint-Lambrechts-Woluwe Leopold III, de vierde koning der Belgen (1934-1951) aan de gevolgen van een hartoperatie. Leopold werd op 1 oktober begraven. Het Hof en de regering namen tot 9 oktober een rouwperiode in acht. Op 30 september had in Kamer en Senaat een rouwhulde plaats, waarop de Franstalige socialisten en de communisten afwezig bleven; de Vlaamse socialisten hadden een kleine delegatie gestuurd.

Op woensdag 1 juni 1983 overleed in het H.-Hartziekenhuis te Oostende Karel, graaf van Vlaanderen, prins van België, regent van het

Koninkrijk van 20 september 1944 tot 20 juli 1950, aan de gevolgen van uitputting. Karel werd op 7 juni begraven. Op 6 juni brachten Kamer en Senaat hulde aan de prins ; de VU bleef daarop afwezig.

Ministers van State. Bij KB van 2 december 1983 benoemde koning Boudewijn elf nieuwe minsters van State : Edward Leemans (senaatsvoorzitter), Jean Defraigne (gewezen minister, kamervoorzitter), André Cools (gewezen minister en PS-voorzitter, voorzitter van de Waalse Gewestraad), Herman Vanderpoorten (gewezen minister), Willy Claes (gewezen minister en medevoorzitter van de BSP), Guy Spitaels (gewezen minister, PS-voorzitter), Michel Toussaint (gewezen minister, voorzitter van de Franse Gemeenschapsraad), Alfred Califice (gewezen minister), Frans van der Elst (stichter en gewezen voorzitter van de VU), Antoinette Spaak (gewezen voorzitter van het FDF) en August Vanistendael (gewezen voorzitter van Caritas Catholica Belgica en gewezen secretaris-generaal van het Internationaal Christelijk Vakverbond).

Gemeenteraadsverkiezingen. Na de gemeenteraadsverkiezingen van 10 oktober 1982 werden bij de bestendige deputaties heel wat klachten ingediend. De Raad van State, die in beroep oordeelt over de beslissing in eerste aanleg van de deputaties, vernietigde uiteindelijk de verkiezingen van drie gemeenten : Boutersem, Gent en Sint-Pieters-Woluwe. In deze gemeenten dienden de raadsverkiezingen te worden overgedaan.

In Boutersem werd de verkiezingsuitslag vernietigd omdat de VU niet tot deelname aan de verkiezingen was toegelaten wegens een kleine onachtzaamheid bij het indienen der kandidatenlijst. Bij de herverkiezing behield de CVP haar volstrekte meerderheid.

In Gent werd de verkiezing vernietigd omdat de lijst Groen ten onrechte de indruk had gegeven door Agalev te zijn gesteund en omdat een door een PVV-kandidaat georganiseerde wedstrijd de vrije keuze van de kiezers kon beïnvloed hebben. Bij de herverkiezing won de SP twee zetels, ten nadele van CVP en VU, en ging de zetel van Groen naar Agalev. CVP en PVV hielden echter genoeg zetels om de meerderheid te blijven vormen.

In Sint-Pieters-Woluwe vormde de namaak van een officieel bericht aan de bevolking de grondslag voor de vernietiging. Bij de herverkiezing slaagde het FDF er niet in zijn op 10 oktober 1982 verloren meerderheid te herwinnen. PSC, PRL en UDRT — verenigd op één lijst — vormden met twee Vlamingen de meerderheid. Het FDF diende een nieuwe klacht in, maar die werd door de Raad van State verworpen.

Index. De indexcommissie raakte het na lange discussies eens over de hervorming van het indexcijfer van de consumptieprijzen. De nieuwe indexkorf bevat 401 posten tegenover 358 in de oude ; 56 posten verdwe-

nen en 99 posten zijn nieuw. Ook de wegingscoëfficiënten werden aangepast. Het nieuwe indexcijfer (basis 1981 = 100) werd op 1 januari 1984 van kracht.

Benzineoorlog. In oktober brak in het Luikse een « benzineoorlog » uit, die uitbreiding vond in alle hoeken van het land. De oliemaatschappijen, Mobil en Seca op kop, staken elkaar de loef af met kortingen op benzine. Op een bepaald moment werd zelfs benzine verkocht tegen 14 F de liter, zijnde het bedrag van de taksen en accijnsen (normale prijs ca. 33 F). Een bemiddeling van Economische Zaken maakte een einde aan de concurrentieslag en leidde tot een akkoord om van 1 januari 1984 af aan de pompstations niet langer de korting maar de werkelijk aangerekende prijs te afficheren. Een rechtbank had de oliemaatschappijen inmiddels verboden met verlies te verkopen.

13. De evolutie in de partijen.

Voor de opvolging van Antoinette Spaak als voorzitter van het *Front démocratique des Bruxellois francophones* (FDF), waartoe in 1982 was besloten, meldden zich zes kandidaten: S. Moureaux, G. Brasseur, B. Risopoulos, L. Defosset, E. Messemaekers en L. Outers. Nadat de eerste twee op 12 januari afhaakten en een buitengewoon partijbureau op de vooravond van het verkiezingscongres Risopoulos en Defosset dwong zich terug te trekken, lag de weg naar het voorzitterschap van Lucien Outers open. Door de « beslissing » van de links georiënteerde Defosset en de liberaal Risopoulos, kon een ideologische confrontatie op het congres (volgens sommigen ook een ideologische tweespalt in de partij) vermeden worden. Op het congres van 15 januari haalde Outers het gemakkelijk van de kandidaat der « periferie », Messemaekers; hij kreeg 73,7 % van de stemmen. In zijn « maiden-speech » zei Outers, die in 1964 medestichter was van het FDF, drie doelstellingen te zullen nastreven: de verjonging van de partijkaders; de partij een centrum-links economisch programma geven; de communautaire strijd verhevig en daarbij op het strategische vlak samenwerken met Wallonië.

Onder het voorzitterschap van Outers legde het FDF zich in de eerste plaats toe op Brussel zelf, en leek de Wallo-brux-idee definitief te worden verlaten (in een interview met *Le Soir* van 6 januari gaf A. Spaak toe dat de toenaderingspolitiek tot het Rassemblement Wallon mislukt was). Om de autonomie van het Brusselse Gewest na te streven, keurde het congres op 25 juni een nieuwe strategie goed. Voorgesteld werd dat de Franse Gemeenschapsraad bij decreet een Brusselse assemblée, bestaande

uit de Brusselse parlementsleden, zou oprichten, die dan een eigen executieve zou samenstellen, waarna met de Vlaamse Gemeenschap zou onderhandeld worden over een « Unie van de Staten van België ». Het FDF bleef vasthouden aan een groot Brussels gewest, dat naast de negentien gemeenten van het arrondissement Brussel-Hoofdstad, ook de zes randgemeenten (Linkebeek, Kraainem, Wemmel, Drogenbos, Sint-Genesius-Rode, Wezembeek-Oppem) en een tiental Vlaamse gemeenten zou omvatten. Als reactie op de « Vlaamse agressie waarvan de Franstalige inwoners van het randgebied het slachtoffer zijn », keurde een buitengewoon congres op 8 december een reeks « verzetsacties » goed.

De verwijdering met het Rassemblement Wallon (RW) en het zich terugplooiën op Brussel, betekende nochtans niet dat het FDF alle contacten met Wallonië losliet. In februari lekte uit, dat er gesprekken werden gevoerd tussen de leiding van het FDF en de PSC met het oog op de oprichting van een politieke denkclub en eventueel een kartelvorming bij de Europese verkiezingen van 1984. De FDF-parlementsleden wezen die idee echter van de hand, en ook binnen de PSC bestond er grote argwaan tegenover. In de (Franstalige) pers was er ook veel te doen over de oprichting van een nieuwe Waalse partij, het Front démocratique et pluraliste (FDP), die een satelliet van het FDF in Wallonië zou zijn. Op een bijeenkomst in Faulx-les-Tombes (8 mei) werd weliswaar een beweging opgericht die zou ijveren voor de vorming van een nieuwe politieke macht in Wallonië, maar van de aangekondigde partijvorming kwam vóór het jaareinde niets in huis.

Aan het slepende conflict tussen het FDF en zijn kamerlid (tevens burgemeester van Schaarbeek) Roger Nols, kwam een einde met het ontslag van Nols uit de partij op 13 april. Nols richtte daarop een denkclub op met vertegenwoordigers van verschillende Brusselse partijen (PSC, PRL, FDF, UDRT). Of hij een eigen (anti-vreemdelingen) partij zou stichten dan wel aansluiten bij de PRL, was eind 1983 nog niet duidelijk.

Het *Rassemblement Wallon* (RW) kreeg op 6 oktober een nieuwe voorzitter. Op een congres in Namen werd Fernand Massart, als enige kandidaat en met 94 % der stemmen, tot opvolger van Henri Mordant verkozen. Massart deed een oproep tot het RPW en het FIW, die in 1981 van het RW waren afgescheurd, om opnieuw toenadering te zoeken. Die oproep, waarmee de voorzitter zijn partij uit haar marginale positie wilde halen (het RW heeft nog maar twee kamerzetels), kende een beperkt succes door de aankondiging in december van het Front pour l'Indépendance de la Wallonie (FIW) van Duvieusart tot het RW te zullen toetreden. De verwijdering tussen het RW en het FDF werd bezegeld door het ontslag van de twee RW-kamerleden uit de FDF-RW-fractie.

De *Christelijke Volkspartij (CVP)* bevestigde herhaaldelijk haar steun aan de regering en wees een samengaan met de socialisten op halflange termijn af. Het regeringsbeleid was echter niet voor alle partijgeledingen even gemakkelijk aanvaardbaar. Met name bij de arbeidersvleugel (ACW) heerste onbehagen over de gevolgde sociaal-economische koers, dat scherp tot uiting kwam in het protest tegen de zgn. fiscale amnestie en de bevrijdende roerende voorheffing (zie hoofdstuk 5). Deze liberale voorstellen konden in hun praktische toepassing weliswaar enigszins worden afgezwakt, maar de goedkeuring van de Begrotingswet door de CVP-parlementsleden van ACW-strekking werd in de christelijke arbeidersbeweging negatief onthaald. In vakbondskringen werd opnieuw de vraag gesteld naar de verhouding van het ACW tot de CVP. Besloten werd dat binnen het ACW in 1984 daarover een bevraging van de basis zou worden georganiseerd.

Een lastig punt voor de CVP was de eventuele plaatsing van Cruise-raketten op Belgisch grondgebied. De partij zat gewrongen tussen het regeringsstandpunt (onvoorwaardelijke trouw aan het NATO-dubbelbesluit) en de afwijzing van kernraketten bij een ruim deel van de basis en de christelijke gemeenschap. De partijraad nam op 1 september een genuanceerd standpunt in, waarin werd aangestuurd op een uitstel van de plaatsing zolang er hoop is op een ontwapeningsakkoord in Genève. Als partij nam de CVP niet deel aan de anti-rakettenbetoging van 23 oktober, waarin wel de aanwezigheid van een dertigtal CVP-parlementsleden, nagenoeg allen van ACW-strekking, niet onopgemerkt bleef. De oppositie, vooral de SP, liet niet na daarop te wijzen toen diezelfde parlementsleden na afloop van het parlementair raketten debat hun vertrouwen gaven aan de regering (zie ook hoofdstuk 6).

Met veel moeite duidde de CVP een lijsttrekker aan voor de Europese verkiezingen van juni 1984. Leo Tindemans, die in 1979 de lijst aanvoerde, weigerde dit opnieuw te doen, omdat hij meende zijn Europese overtuiging beter te kunnen doordrukken als minister van Buitenlandse Betrekkingen. Sommigen wezen er op, dat hij niet meer de 983.600 voorkeurstemmen van 1979 zou behalen. Toen ook Gastons Geens afhaakte, opteerde de partij voor een « echte » Europese lijst zonder nationale figuren en werd op 29 november het Europees parlements lid Croux als lijst-aanvoerder aangewezen. Met 64,3 % der uitgebrachte stemmen keurden de CVP-leden tijdens het weekeinde van 16-18 december de modellijst goed (er namen maar 23.137 van de ca. 120.000 leden aan de « poll » deel).

IPOVO, de vormingsdienst, van de CVP, gaf in het najaar de discussietekst *Met christendemocratische overtuiging* vrij, waarin een ver-

nieuwde visie op de christen-democratie wordt geschetst, geaxeerd rond de kernbegrippen personalisme, solidariteit, verantwoordelijkheid en rentmeesterschap. De tekst werd ter bespreking voorgelegd aan de plaatselijke afdelingen en aan alle groepen en organisaties die met de christen-democratie in Vlaanderen begaan zijn. De discussie erover moet een bezinning over en een herdenking van het CVP-gedachtengoed zijn, en uitmonden in een ideologisch congres in 1985.

Op 20 maart verkozen de CVP-Jongeren Johan Van Hecke tot nieuwe voorzitter, in opvolging van Eric Van Rompuy. Hij was de enige kandidaat.

Na het afstoten in 1982 van het rechtse CEPIC, kon de voorzitter van de *Parti social chrétien* (PSC), Gérard Deprez, er in 1983 de arbeidersvleugel (*Démocratie chrétienne*, DC) niet toe bewegen zijn structuren op te heffen om zo een « standenloze » partij uit te bouwen. Felle interne spanningen deden zich nochtans niet voor. Wel gaf de herdefiniëring van de grote lijnen van de PSC-doctrine op het ideologisch congres « Pour vaincre la crise, changer la société » (Moeskroen, 23 april) aanleiding tot harde discussies over o.m. de rol van de overheid in het economisch leven en over het abortusvraagstuk.

Met bezorgdheid keek de PSC tegen de ontwikkelingen binnen de Waalse christelijke arbeidersbeweging (MOC) aan. Na de minder fraaie verkiezingsresultaten van de PSC op 8 november 1981, was op 27 februari Solidarité et Participation (SeP) opgericht als politieke beweging van het MOC (dat tot dan toe zeer dicht bij de PSC en vooral de DC aanleunde). Op een algemene vergadering (17 december) werd met ruime meerderheid besloten dat de beweging zich tegen het einde van 1984 zou omvormen tot een pluralistische, progressistische en federalistische partij.

Op 5 november werd Jean-Paul Dumont tot voorzitter van de Jeunes PSC (tot dan Jeunes Sociaux-Chrétiens genoemd) verkozen.

De *Partij voor Vrijheid en Vooruitgang* (PVV) zette haar liberaal offensief voort. Zij steunde een krachtig herstelbeleid, pleitte voor een terugdraaien van de overheidsuitgaven door de « ontvetting van de Staat » (al was daar, tot haar ontgoocheling, in de ontwerp-begroting voor 1984 weinig van te merken) en verdedigde maatregelen als de « fiscale amnestie » die voor de christen-democraten moeilijk lagen. De spanning tussen de PVV en vooral de CVP kwam het sterkst naar voren op het vlak van de sociale zekerheid. De Vlaamse liberalen vonden de hervormingsvoorstellen van minister Dehaene (hoofdstuk 7) onvoldoende en stelden een eigen plan voor, met drie trappen: het minimum gewaarborgd inkomen, steunend op solidariteit, betaald met belastinggelden en na onderzoek van de sociale en fiscale staat van de betrokkene; een net van verplichte sociale verzekeringen (ziekte, arbeidsongeval, beroepspensioen,...) gefinan-

cierd door verplichte bijdragen ; een stelsel van vrije verzekering die fiscaal moet worden gestimuleerd. Sectoren als kinderbijslag en jaarlijkse vakantie moeten voor de PVV uit de sociale zekerheid worden gehaald.

De PVV congresseerde in Oostende (27-29 mei) rond het thema « Burger en bureaucratie ». Gepleit werd voor de afschaffing van overbodige staatsinstellingen en de privatisering van bepaalde overheidsdiensten. Op een congres in Genk (25-27 november) werd voorgesteld de burger individuele milieurechten toe te kennen.

Na de ambtenarenstaking (hoofdstuk 5) kondigde de PVV, te zamen met haar Waalse zusterpartij, de Parti réformatrice libérale (PRL), met veel omhaal een reeks wetsvoorstellen aan om « syndicale uitwassen » weg te werken. Het duurde uiteindelijk tot 1984 vooraleer de voorstellen bij het parlement werden ingediend. Het offensief van de PVV tegen de vakbonden lag mede aan de basis van de verkinging van de betrekkingen met de liberale vakbond ACLVB, die het « conservatieve » beleid van de liberale partij aankloeg.

De PRL kon zich verheugen in de toetreding van de Parti libérale chrétienne, de politieke partij die in 1982 was ontstaan uit het CEPIC, de rechtervleugel van de PSC. Volgens voorzitter Henrard van de PLC telde zijn partij zo'n 2.000 leden en tienduizenden sympathisanten. Maar binnen de PLC was niet iedereen het met overstap eens.

Op hun congres van 17 december spraken de Brusselse Franstalige liberalen zich uit voor de oprichting van een centraal gewest, waarvan de grenzen zoveel mogelijk zouden samenvallen met die van de provincie Brabant.

Op 12 juni namen duizenden PRL'ers op de Heizel deel aan een bijeenkomst die het midden hield tussen een congres en een volksfeest. Het congres werd een verre aanloop tot de Europese verkiezingen van 1984 genoemd.

De *Socialistische Partij (SP)* stelde op 26 april haar sociaal-economisch alternatief voor, dat na grondige discussies in de afdelingen en federaties op het congres van 10-11 december (Antwerpen) in ingrijpend geamendeerde vorm werd aangenomen. Centraal in het SP-alternatief staat een actief tewerkstellingsbeleid via een drastische werktijdverkorting (20 à 25 % over vier à vijf jaar) met verplichte vervangingstewerkstelling (10 %). Voor de financiering van deze operatie werden o.m. een vermogensbelasting, een werknemersbijdrage en een gedeeltelijke herwaardering van de goudvoorraad voorgesteld. Daarnaast wil de SP een offensief industriebeleid voeren door middel van een selectieve relance waarvan de overheid de motor moet zijn. Voorts pleit het alternatief voor een herstel van de koopkracht, een meer rechtvaardige inkomens- en vermogensverdeling en een democratisering van de economie. Voor de verwezenlijking

van het alternatief deed de SP een oproep tot samenwerking met de christelijke arbeidersbeweging en de « groenen ».

De zaak-Vermeulen (18) kwam uitvoerig aan de orde op het buitengewoon congres van de Jongsocialisten (JS) in Gent (12 maart). Met een ruime meerderheid werd de Doorbraak-gedachte onderschreven en beslist dat een Jongsocialist lid mag zijn van de christelijke vakbonden. Het congres besliste een tijdelijk collectief leiderschap in te voeren. Dat bleef aan tot het congres van Blankenberge (15-16 oktober), toen Luc Van de Velde tot voorzitter werd verkozen.

In de lente richtten jonge militanten en kaderleden van de SP uit de vijf Vlaamse provincies de Belgische Progressieve Socialisten (BPS) op. BPS verwerpt het tweeledig federalisme en het confederalisme, en komt op voor een provinciaal federalisme. Het ijvert — voorlopig zonder succes — voor een communautaire verstandhouding in de socialistische beweging in België.

Het weekblad *Links*, de spreekbuis van de linkerzijde in de SP, vierde in 1983 zijn 25-jarig bestaan met o.m. een colloquim over de toekomst van de SP. *Links* gaf een derde roodboek uit, waarin wordt gepleit voor o.m. een radicale herverdeling van de arbeidstijd door de invoering van de 28-urenweek.

De *Parti socialiste* (PS) herkoos op 5 februari Guy Spitaels tot voorzitter. Dat hij de enige kandidaat was en bijna 95 % der stemmen behaalde, bewees dat hij er in twee jaar tijd in geslaagd was een stevige machtspositie uit te bouwen. Volgens Spitaels heeft de PS in die twee jaar 20.000 nieuwe leden ingeschreven (totaal 175.000). Op hetzelfde congres werd Guy Coëme tot voorzitter van de Waalse federaties verkozen. Daags voordien had de Brusselse federatie François Guillaume tot voorzitter aangeduid.

Op 11 juni vond in Namen het tweede deel van het congres « Renover et Agir » plaats, waar hoofdzakelijk statutaire problemen aan de orde kwamen. Besloten werd o.m. de notie « klassenstrijd » in de statuten te behouden (de Luikse federatie had de vervanging door « strijd van alle bezoldigde en zelfstandige arbeiders tegen de grote financiële machten » voorgesteld), in alle partij-instanties ten minste 20 % vrouwen en 15 % jongeren (— 30 jaar) op te nemen, bedrijfsafdelingen op te richten, het tendensrecht te erkennen en een aantal onverenigbaarheden in te voeren. Opgemerkt werd dat haast alle amendementen van de machtige Luikse federatie (37.000 leden) werden afgewezen en dat binnen die federatie

---

(18) *Idem*, blz. 177-178.

felle spanningen bestaan die op het congres aan het licht kwamen in discussies en bijna een handgemeen tussen Cools, Dehousse en Mathot.

Met veel belangstelling werd uitgekeken naar het congres van 2 oktober in Waver, waar gewestminister Busquin namens de (tweede grootste) federatie Charleroi pleitte voor Waalse autonomie. Uiteindelijk werd nagehoeg eenparig een minder verregaande resolutie aangenomen, waarin wordt opgekomen voor een verdieping van de gewestvorming in de richting van een « integraal federalisme ».

Voor verrassing zorgde gewezen minister en PS-kamerlid Henri Simonet met de aankondiging (27 oktober) van zijn ontslag uit de PS-fractie, wegens de houding van zijn partij in de rakettenkwesie en het defensiebeleid. Simonet leefde al geruime tijd in onmin met zijn partij, ook wegens de communautaire radicalisering. Zijn ontslag uit de fractie bracht zijn verwijdering uit het partijbureau mee. Simonet, die als adviseur werkzaam is voor de Generale Maatschappij, zou in 1984 ook ontslag nemen als kamerlid en als burgemeester van Anderlecht.

Op hun congres in Bohan verkozen de Jeunes Socialistes Jean-Louis Salmon tot nieuwe voorzitter.

De *Volksunie* (VU) schreef in 1983 haar 50.000ste lid in. De partij voerde vooral oppositie tegen communautair geladen dossiers als de kwestie-Happart en Cockerill-Sambre. Op haar initiatief vond op 7 februari in Hasselt een betoging plaats tegen de benoeming van Happart tot burgemeester. Over de staalproblematiek gaf zij het *Dossier-Staal* uit.

Onder de titel *De uitweg* verscheen een brochure waarin het sociaal-economisch profiel van de VU wordt voorgesteld, dat een « derde weg » wordt genoemd. De VU komt op voor een sociaal gecorrigeerde vrije-markteconomie waarin de onderneming de belangrijkste plaats bekleedt, en voor een verticale inkomensherverdeling langs de fiscaliteit.

De VU organiseerde een enquête bij haar leden. Uit de 21.938 inzendingen blijkt dat 63 % van de leden mannen zijn en 37 % vrouwen, en dat 86 % zegt gelovig te zijn (34,5 % praktiserend) en 3,5 % vrijzinnig. Volgens de leden moet de partij vooral aandacht besteden aan de Vlaamse zelfstandigheid.

Ophef maakte de toespraak van gemeenschapsminister Schiltz in Gent (20 december), waarin hij opkwam voor een economisch separatisme, dat voor Vlaanderen meer voor- dan nadelen zou hebben.

De *Kommunistische Partij van België* (KPB), ten slotte, besloot na een breuk van twintig jaar de betrekkingen met de Chinese communistische partij te herstellen. De beslissing werd genomen tijdens een bezoek, in

mei, van KPB-voorzitter Van Geyt aan Peking. De breuk was het gevolg van de verwijdering tussen de Chinese Volksrepubliek en de Sovjetunie, waarbij de KPB de zijde van Moskou koos. In de tweede helft van de jaren zeventig is de KPB een meer onafhankelijke koers gaan varen.

De federalisering van de communistische partij, waartoe in 1982 was besloten, kreeg gestalte in de congressen (december) van de « Waalse en Franstalige » vleugel en van de Brusselse federatie.

Belgian Politics in 1983 : Communitarian Struggles Despite the Economic Crisis *

---

by Jozef SMITS,

Research fellow at the Section Politology
of the Catholic University of Leuven.

★

After the parliamentary elections of 8 November 1981 and the formation of the Christian Democrat - Liberal government, Martens V (17 December 1981), the socio-economic debate dominated the political agenda. The center-right cabinet determined that absolute priority would be assigned to the social, economic, and budgetary problems of the country after communitarian oppositions had dominated political agenda formation since the mid-seventies resulting in a rapid succession of governmental crises. In 1982, the Martens V government achieved its objective. The communitarian problems were able to be virtually neutralized, while attention shifted to socio-economic policy by the devaluation and the special powers policy (1). Not only in its priority program but also in other areas, the coalition partners, at the formation of the Martens V government, announced that the policy would be revised. According to the Liberal parties and certain factions of the Christian Democrat parties, the primary causes of political instability and the severe socio-economic difficulties of the country had to be sought in the baneful influences of the parties and the unions on political decision making and the administration of the country. Not the party chairmen and the trade union leaders, but the government will again make the decisions and be responsible for them to the Parliament. The return to the « normal » democratic political rules of the game would also be applied analogously to the field of communitarian

---

* Some of the information given in this paper is taken from M. Deweerdt, « Overzicht van het Belgisch politiek gebeuren in 1983 », which is also published in this edition of *Res Publica*.

(1) See J. SMITS, « Belgian Politics in 1982 : Less Democracy for a Better Economy », in *Res Publica*, 1983, n° 2-3, pp. 181-217.

tensions. An end would be made to the economic compensation policy between Flanders and Wallonia (particularly with regard to national economic sectors and government purchases), so that here, too, a policy could also be formed on the basis of the laws and rules of the economic market.

As regards the first point — the restraining of the influence of the political parties and the trade unions on political decision making and the recovery of political stability — the Martens V cabinet could boast of some success in its first year. The center-right cabinet is already more than two years in power, and one must go back to the Tindemans I government (25 April 1974 - 18 April 1977) to find a coalition that has done better (2). The explicit desire of the coalition partners to last out the entire term of the legislature is certainly not the most important explanatory factor for this longevity, but there is the fact that the most important politicians of the governmental parties were included in the cabinet so that the internal opposition with which previous governments always had to deal with was excluded (3). That the trade unions have not succeeded in bringing the Martens V government into difficulty is primarily due to the lack of a common union front. The Christian union, the ACV-CSC, adopted a wait-and-see attitude toward the socio-economic crisis policy from the very outset, and the Socialist union, the ABVV-FGTB, realized that it could not succeed in creating an opposition movement without the cooperation of the ACV-CSC. Moreover, the trade unions had to cope with how the government determined and defined the contents and the limits of social consultation by the devaluation and its special powers policy. Since World War II, this area had traditionally belonged to their authority and that of the employers.

The second point — the termination of the economic compensation policy between Flanders and Wallonia — was a more delicate task for the Martens V government because this economic objective manifested communitarian elements. The difficulties of the Walloon steel company,

---

(2) Between 1974 and 1981, Belgium had seven governments with an average governmental duration of about six months. For the course of these governmental crises, see: F. DELPEREE, *Chroniques de crise 1977-1982*, Brussels, 1983, 288 pages and the articles by M. PLATEL in *Res Publica*.

(3) J. CLAEYS, « En deux ans, Martens a tué la participatie et l'opposition », in *Le Soir*, 16 December 1983. The chairmen of the CVP (L. Tindemans), the PVV (W. Declercq), and the PRL (J. Gol) all joined the Martens V government. Their positions as party chairmen were filled by relatively young and less experienced politicians: F. Swaelen (CVP), G. Verhofstadt (PVV), and L. Michel (PRL). The influential Brussels politician, P. Vanden Boeynants resigned as chairman of the PSC after the parliamentary elections of 8 November 1981 and was replaced also by a young politician, G. Deprez.

Cockerill-Sambre, and the related problem of the regionalization of the five national economic sectors could not be evaded by the government. But it did try to neutralize this communitarian problem, as well as the other communitarian problems. J. Gandois, a French business leader, was charged by the government with the task of working out a new and, according to the government, definitive industrial plan for Cockerill-Sambre, while the regionalization of the five national economic sectors was being « studied » in a governmental committee.

On the occasion of the second anniversary of his government, Prime Minister W. Martens (CVP) drew up an assessment of the policy and also sketched an outline for the government's work for the second half of the parliamentary term. The Prime Minister looked with satisfaction on the accomplishments of the government in the economic recovery policy and announced that this policy would be continued. According to Martens, there could be no retraction or dismantling of this recovery policy or admission of an alternative crisis program. From this, one could get the impression that the socio-economic questions also dominated the political agenda in 1983. Nevertheless, this was not the case. For the government could not stop communitarian problems from flaring up again in 1983, and, at a certain point, they even threatened the continued existence of the cabinet (specifically with the Happart Affair and Cockerill-Sambre). Moreover, the government seemed to be searching in 1983 for a new *élan*, particularly with regard to its socio-economic policy. The speed with which the Martens V cabinet implemented its special powers decrees in the most diverse sectors required it to actualize and concretize its socio-economic program (4). The discussions on the subject among the coalition partners proceeded with particular difficulty, and the drafting of the proposed budget for 1984 was no easier. Both in the actualization of the governmental program and in the drafting of the 1984 budget, conflicts repeatedly arose between the coalition partners to which the party chairmen did not remain passive. And also in the dealing with other problems, major differences of opinion arose between the Christian Democrats and the Liberals so that observers could not avoid the impression that it was more difficult to find compromises than in the first year of the government (e.g., on the occasion of the reform of the social security system, the new rental law,

---

(4) The government issued 192 law decrees in 1982 on the basis of the special powers law of 2 February 1982. That the government was a bit too hasty with its special powers in a number of cases is shown by the fact that 22 of the 192 decrees were corrections of decrees that had been issued a few weeks previously. See J. SMITS, *op. cit.*, pp. 183-184.

and the law on aliens). Moreover, the Martens V government had to cope with a significant strike movement for the first time. On 9 September, there was a spontaneous strike of railway workers in Wallonia, which was soon recognized by the unions and which spread throughout the entire public services sector. The government's work was also hindered and delayed more than once by the incomplete state reform of 1980 and the problems that flowed from it. The defective distribution of jurisdiction and the failure to install the Court of Arbitration, which was conceived as the institution to resolve conflicts of jurisdiction, were the most important causes of disputes between the national government and the communities, on the one hand, and among the communities themselves, on the other. In the fall, attention was focused primarily on the attitude of the government toward the installation of 48 Cruise missiles on Belgian territory. This subject, which has been continually under discussion in recent years, though with varying degrees of intensity, generated protest demonstrations and political tensions also in 1983.

1. The communitarian disputes: Happart, Cockerill-Sambre, and the Galle bill.

In his New Year's message to the public bodies, King Baudouin warned against a new escalation in communitarian strife that would again make the country ungovernable, and he urged the political parties to give priority to combating the socio-economic crisis (5). The royal message corresponded to the objectives set by Martens V government. Nevertheless, the government devoted its energies during the entire month of January to the com-

---

(5) The King, who, under Art. 64 of the Constitution, always acts under ministerial responsibility, even in periods of political crisis, reflects the opinion of the government in official speeches, which has given rise to negative reactions from the opposition parties on more than one occasion. Particularly the passage in the King's New Year's address on the relationships between the national and the regional institutions and the danger of an intensification of communitarian tensions because of a new « acceleration » in the state reform was resented by the opposition parties, and particularly the VU and the PS. On the occasion of the National Feastday, the King reiterated the concern of the government to continue giving complete priority to the economic and budgetary problems of the country and to put aside for the moment the communitarian problems. In his address, the Head of State urged « with insistence all those who hold responsibilities in public life and in the media, as well as each of you, not to exacerbate the differences, the rivalries, the oppositions between the communities and the regions that constitute our country. I ask you all not to get lost in destructive conflicts that would prevent us from mobilizing to respond to the immense challenges of the present world. » That the Martens V government had to spend so much time on communitarian problems in the first half of 1983 was doubtless one of the reasons for this appeal by the Head of State.

munitarian problem of Voeren, which caused the remaining work of the government to come to a halt. Voeren is a rural municipality belonging to the Dutch-speaking region with facilities for French-speakers and has barely 4,300 residents. That problems in such municipalities assume national proportions can be most astonishing for outsiders, but Voeren, since the beginning of the sixties, has been one of the typical Belgian communitarian problems that has brought more than one government into difficulties (6). The problem this time concerned the appointment of the burgomaster in this linguistic-border municipality. After the municipal elections of 10 October 1982, the French-speaking J. Happart was submitted as candidate-burgomaster by the majority list « Return to Liège » (*Retour à Liège*). In Flanders, the candidacy of J. Happart was rejected unanimously because of his ignorance of Dutch and also because he had been accused of using violence in the past so that there was the fear that he could not maintain order (7). On the French-speaking side, the democratic election was cited in the defense of the candidature of J. Happart. Although in principle the presentation to the King of appointments to the office of burgomaster is solely a matter for the Minister of Interior Affairs, the Happart Affair rapidly became a governmental matter. At the end of January, the Minister of Interior Affairs, C.-F. Nothomb (PSC) attempted to achieve a breakthrough in the matter, which had completely paralyzed the operation of the government since the beginning of January, by presenting the government with a choice : either appoint Happart or not appoint him, but then to alter the lin-

---

(6) In 1963, the linguistic-border municipality of Voeren was transferred from the Walloon Province of Liège to the Flemish Province of Limburg with a special linguistic status that provided facilities for the French-speaking residents. That the transfer of Voeren was accepted by the French-speaking parties at the time was primarily due to there being a Catholic majority in Voeren while the Socialist Party dominated the Province of Liège. The French-speaking Socialists, therefore, raised little objection to the transfer of the Voer region. Since then, however, Voeren has remained a matter of political interest. The transfer was later considered by French-speakers as just one more defeat of Wallonia by Flanders, and Voeren gradually became one of the symbols for Walloon federalists in their struggle against *P'état belgo-flamand* (« the Belgo-Flemish state » : the notion by which they wanted to make clear that the State of Belgium was dominated by the Flemish). From this point of view, the political support of the Walloon Socialists for J. Happart is less remarkable than would appear at first sight. Under pressure from the Walloon wing of the Socialist thade union, the ABVV-FGTB, the Walloon wing of the Socialist Party (and later the PS) began to adopt a federalist course. J. Happart was also included on the PS list for the European elections. The fourth (and electable) place that J. Happart was assigned by the national leadership of the PS on the Eurolist was not approved by all of the federations of the party.

(7) J. Happart was, until shortly before the municipal elections, the chairman of *Action Fouronnaise*, a group that strove for the transfer of Voeren to the Province of Liège. *Action Fouronnaise* was regularly involved in incidents and disturbances that occurred at demonstrations in the Voer region by Flemish, generally extreme right-wing groups.

guistic statute of the municipality of Voeren so that it would no longer belong to the Dutch-language region. Nothomb's proposals were rejected by the governmental partners for divergent reasons. During the weekend of 29-30 January, the government worked out a compromise in closed meetings. The proposal involved the transfer of the municipality of Voeren to the bilingual Province of Brabant (Arrondissement of Halle-Vilvoorde) with the maintenance of the existing linguistic statute of the linguistic-border municipality while the appointment of J. Happart to burgomaster would not take effect before 1 January 1985 (8). Further, the government decided to establish a study center with the assigned task of making an evaluation of and drafting proposals for « the possible continuation, adaptation, improvement, and/or revision of the state reform » by 1 January 1985. The government also proposed to the majority groups that, while waiting for the decisions of the center, initiatives would be taken or supported that intend an alteration in the state reform « only by mutual agreement ». The intention of the government was clear : the establishment of the study center was an attempt to freeze the communitarian problem further so that priority could again be given to the economic recovery policy. This turned out to be impossible because the compromise proposal of the government regarding Voeren was immediately and unanimously rejected in Flanders. The transfer of Voeren to the Province of Brabant was only possible by means of a revision of the law, so the government had to have the support of the majority parties. Because of the strongly negative reactions in Flanders, the Flemish governmental parties soon informed the government that they were not prepared to support such a bill. Thus, the cabinet was forced to do its « homework » over again (9).

On 4 February, the government reached a new compromise. Happart would be appointed burgomaster of Voeren on 31 December 1983 together with a Flemish adjunct-commissioner, who would exercise a kind of supervisory function over Happart, and thus protect the interests of the Flemish

---

(8) The postponement of the appointment was, in fact, a purely formal decision since J. Happart, as the first alderman, had been the acting burgomaster since 1 January 1983.

(9) The working out of the compromise proposal and its rejection by the Flemish majority and opposition parties manifested some similarities with the Egmont period. The global proposal on the state reform that was then worked out by the party chairmen after long and closed negotiations was also negatively received by the Flemish political commentators and pressure groups. The Flemish majority groups at the time defended the Egmont Pact for a long time until the opposition became too strong. But this was paralleled with strong internal oppositions and conflicts in the Flemish majority parties. Apparently, those in the majority wanted to avoid a repetition of such conflicts by quickly rejecting the government's proposal in the Happart Affair after the negative reactions of the Flemish press and pressure groups.

residents. The new compromise met with no enthusiasm among the French-speakers or among the Flemish, but it was still considered a better agreement. The governmental parties thus voted for it.

The communitarian difficulties did not disappear with the resolution of the Happart Affair, however. The Happart Affair had pushed into the background for the time being the problems related to the financing of the Walloon steel company Cockerill-Sambre and the related regionalization problems of the five national economic sectors. But the government was aware that it could not avoid dealing with these matters in 1983. Prime Minister Martens himself generated a great deal of stir by declaring in a radio interview in the beginning of January that the governmental advisor, J. Gandois, took account of a decrease in the production capacity of Cockerill-Sambre to less than 5 million tons, which would lead to the redundancy of 7,000 to 10,000 personnel. Martens' declaration met with negative reactions on the part of the Walloon ministers and particularly the Walloon opposition parties and steel trade unions. The unions announced that they could not conclude a social pact with the management of Cockerill-Sambre as long as they had not been informed of the social implications of the steel plan that the Belgian government had to present to the EC commission on 31 March at the latest (10). Moreover, the parliamentary commission for the amendment of the constitution and institutional reforms had decided on 11 January to give priority to the Van den Brande (CVP) bill for the regionalization of the five national economic sectors. In the state reform implemented in 1980, five economic sectors — steel, coal, textiles, shipbuilding, and hollow glassware — were recognized as sectors over which only the national government had authority. The Van den Brande proposal envisions the « regionalization » of these sectors so that the regions could provide the assistance policy and particularly the financing of these economic sectors, which were experiencing difficulties. In Flanders, this regionalization was supported

---

(10) The government had decided at the end of 1982 that the management of Cockerill-Sambre had to conclude a social agreement with the trade unions before 1 February 1983 in which such things as a decrease in wage costs would be included. This social agreement was not achieved in 1983 in spite of the successive « deadlines » set by the government. After no agreement seemed possible in the beginning of February, the government, as the largest shareholder in Cockerill-Sambre, imposed wage cuts. In the so-called steel agreement of 26 July (cf. above), it was stated that the employees of Cockerill-Sambre would be able to pronounce on the social phase of the global restructuring plan by means of a referendum. At the end of July, Prime Minister Martens declared that the referendum would take place « as soon as possible before September » and that the results would be determinative for the execution of the entire plan. But this referendum, too, was not held in 1983, which caused a great deal of dissatisfaction among the Flemish parties because a number of Flemish companies in difficulties had closed down after negative referendums and also by political decision even without a referendum.

by all the parties, with the exception of Agalev, the green party. In Wallonia, however, it was unanimously rejected. According to political observers, it was possible that the sharp Flemish-Walloon opposition with respect to this bill, which was already obvious in the debate in the parliamentary commission, would lead to a political crisis. The danger for this faded after the majority parties, at the request of the government, decided in the parliamentary commission to adjourn the discussion until the end of May. By that time, it was expected that the conclusions of the Gandois Report would be available and that they would be significant for the debate.

The plan of the French manager was already known at the beginning of May. A viable Cockerill-Sambre, according to Gandois, would have to be based on a production capacity of 4.45 billion tons, which implied the closure of two of the four existing steel plants, one in the Liège basin and one in that of Charleroi. On the social level, this meant a reduction of 7,900 of the 22,000 personnel, which would be accomplished largely by early retirements, natural attrition, and a shortening of the working time with decrease of wages. The cost of the restructuring was estimated by Gandois at 95 billion francs, as much as the cost of a bankruptcy.

The conclusions of the Gandois Report were a hard blow for Wallonia. The trade unions immediately organized a number of protests, particularly demonstrations and strikes, but they were characterized more for the lack of unanimity between the Socialist and the Christian steel unions and between the two basins of Liège and Charleroi than by their force. The government had to resolve the problem of the financing of the restructuring operation. The Flemish and the Walloon positions in this regard were in diametric opposition. In Flanders, the political parties pushed for the regionalization of the five national economic sectors so that the operation would have to be carried out with Walloon financial resources, while a national solution (thus financing) was defended in Wallonia. On 21 June, Prime Minister Martens revealed the major outlines for the financing of the restructuring. According to Martens, two principles would have to be followed: 1° the financing of the obligations and expenses incurred in the past would be a national matter; 2° the financing of new obligations would be carried out with « resources charged to the region ». But it took a few weeks before the government achieved an agreement on the concrete working out of this declaration of principle, because the governmental parties interpreted the declaration in different ways. In particular, what was to be understood precisely by « resources charged to the region » was interpreted very differently by the Flemish and the French-speaking majority parties. According to the CVP and the PVV,

the financing of Cockerill-Sambre must henceforth be completely borne by Wallonia ; according to the PSC and the PRL, however, it remained a national matter. In the middle of July, a breakthrough was reached in the negotiations when it was agreed in the government to link the financing of Cockerill-Sambre to other communitarian problems (e.g., the past debts of the regions, Brussels, the Van den Brande bill, the natural gas terminal at Zeebrugge, and the jurisdiction of the regions regarding industrial policy). On 26 July the cabinet ratified the complicated compromise, which had been reached two days previously. As soon as agreement on the financing of Cockerill-Sambre was reached, the government could begin to implement the Gandois Plan. But few concrete results were registered in the fall of 1983, even though Gandois had stipulated that the rapid execution of his plan was essential for its success. The financial implications of the plan are also very unclear (11).

The steel problem had dragged on through successive governments for seven years. Four major plans (the Claes I Plan of 1978, the Claes II Plan of 1981, the Vandestrück Plan of November 1982, and the Gandois Plan of May 1983) have been produced since then to reorganize the steel sector. They virtually always incorporated the same policy objectives : industrial structural reforms, new investment, additional reconversion, and a drastic reduction in the personnel. It is difficult to predict whether or not the Gandois Plan will lead to a definitive solution of the steel problem. The history of the problem and the delays and the difficulties in the implementation of the first phase of the plan cause one to be sceptical at first sight. On the positive side is that the Gandois Plan is the first economic and thus non-political reorganization scheme, which increases the chances that it will succeed.

In the fall, new communitarian tensions developed, this time on the use of languages in the linguistic border and Brussels satellite municipalities with facilities for the two language groups. From the Flemish side, it was argued that the facilities must be organized exclusively for those who are administered and not for the administrators. The latter, according to the

---

(11) Thus, in the steel compromise of 26 July, there is mention of 29 billion BF of « fresh » money for Cockerill-Sambre, while Gandois estimated the total costs at 95 billion BF (12 billion BF in social costs for the reduction of personnel not included). The government issued the following explanation for this. The private sector would have to provide 11 billion BF so that 84 billion BF remained for the public authorities. This 84 billion BF was divided as follows : 20.1 billion BF for cash drain, 8.3 billion BF for investment, 51.2 billion BF for conversion of debts, 4.5 billion BF for interest subsidies. Of the 51.2 billion BF for the conversion of debts, 22 billion BF had already been provided, according to the government, in the previous steel plans. Of the sum set in May 1981 for interest subsidies, there still remained 6.1 billion BF. This amount is to be used to clear the debts of the past so that 29 billion BF of « fresh » money would still be necessary.

Flemish position, are obliged to use the official language of the linguistic area to which the municipality belongs. That is to say, the administrators of Flemish municipalities with facilities for French-speakers must use Dutch in the exercise of their duties. The French-speakers did not agree. On 23 June, M. Galle (SP) introduced a bill to parliament that would make the knowledge of Dutch obligatory for officials in the Flemish facility municipalities. The bill stipulated, among other things, that the knowledge of the languages must be demonstrated by a diploma or certificate or, failing that, by an examination. The Galle bill was supported by all the Flemish parties and opposed by all the French-speaking parties. Political difficulties could be avoided in 1983 because the Chairman of the Chamber, J. Defraigne (PRL), referred the Galle bill to the Council of State for advice (12). This advice was released only in the beginning of 1984. Earlier in the year, the Council of State had itself brought the problem of language use to the fore by annulling, on 24 May 1983, a letter of the Governor of the Province of Brabant in which the language use was referred to as being optional in the municipal councils of the Brussels satellite municipalities with facilities for French-speakers. At the end of December, the Council of State annulled the election of a number of members of the public welfare council of the Brussels satellite municipality of Wezembeek-Oppem because they did not respond to the invitation to demonstrate their knowledge of Dutch before the Council.

2. The social policy.

In its governmental declaration, the Martens V government placed the recovery of the competitiveness of Belgian firms central to its program. In order to achieve this objective, the government devalued the Belgian franc and altered the existing mechanism of wage indexation, which, according to the employers, was the most important cause of the strong increase in wage costs in Belgium. There was little social consultation in 1982. By the devaluation, the indexation change, and the special powers, the social consultation took the form of consultation of employee and employer organizations by the government instead of discussion in concert by the three parties. The government determined the content and the limits of the subjects to be discussed and ruled itself because no consensus was reached between the employers and the trade unions. The employers

---

(12) The Council of State is the highest administrative legal body. It has the task of advising parliament and the government on legislative and regulatory matters, to pronounce on certain disputes, and to resolve conflicts between laws and decrees and between decrees themselves.

were not very dissatisfied with this course of events. The government leaned towards the positions of the employers with these measures. The trade unions took it differently. The elimination of social consultation and the government's measures displeased them, it is true, but the ACV-CSC was not prepared to organize actions that could endanger the government, and the ABVV-FGTB alone was not able to.

In the beginning of 1983, it appeared initially that the ACV-CSC would change its wait-and-see attitude. And particularly within the Walloon branch of the Christian trade union, dissatisfaction grew with the lack of results of the government's employment policy. This dissatisfaction had led already in the fall of 1982 to common actions of the ACV-CSC and the ABVV-FGTB, which had, up until then, fought the battle separately (13). But there was still no common trade-union front, rather there was talk of rapprochement. In the beginning of January, the ABVV-FGTB and the ACV-CSC examined ways in which they could promote employment. On 20 January, a common statement was issued in which the employment policy of the government was criticized. The ACV-CSC and the ABVV-FGTB stressed that the forfeiture of wages must be converted into additional jobs. The impression that a common trade-union front was again in the making was strengthened by the announcement of a joint demonstration for 26 February. But the stress was placed differently by the respective leadership : according to the Socialist union, the demonstration was against the employers and against the government : according to the Christian union, it was for more jobs and to issue a warning to the government (13). This demonstration organized by the unions together was not followed by other common actions.

The themes that dominated the rare social consultation in 1982 were still on the agenda in 1983 : the competitiveness of Belgian firms and the related problem of indexation, the reduction of the working time, the redistribution of work, the reform of the social security system, and the introduction of the new technologies.

As regards the competitiveness of Belgian industry, the government, in the Law of 11 April 1983, stipulated that it was for the government to take all « useful » measures for this purpose between 1 January 1983 and 31 December 1984. As the norm, the government stated in this law that labor costs in Belgium may not increase more rapidly than the weighted average of the increase of the labor costs of Belgium's seven most important trading partners (the Federal Republic of Germany, the

---

(13) G. DE SWERT, « Van overleg naar onderleg », in *De Nieuwe Maand*, 1983, no. 6, pp. 355-356.

Netherlands, France, Great Britain, Italy, Japan, and the United States). With this law, the government determined the wage negotiations for the next few years. This measure was criticized particularly in trade union circles because wage negotiations were traditionally conducted between the employers and the employees without the intervention of the government. The trade unions also did not agree with the norm set by the government for the determination of competitiveness. According to the unions, it is not just the labor costs that influence the competitive position of trade and industry but also the managerial and organizational methods, the commercial policy, the capacity for innovation, and so on. The Socialist union also insisted on the reinstatement of the mechanism for linking wages to the index that was applied before the devaluation. The ABVV-FGTB argued that the competitiveness of Belgian firms had recovered sufficiently in 1982 and 1983 and that there was therefore no reason to further restrict purchasing power by the foregoing indexation, which had been done since September 1983.

The shortening of the working time and the redistribution of labor were other points of discussion in the social consultation. They came up on the occasion of the new collective bargaining agreements that had to be concluded at the end of 1982 and the beginning of 1983. The negotiation framework was the 3-3-5 formula proposed by the government, i.e., 3 % wage forfeiture for 3 % hiring and 5 % working time reduction. The purpose of these agreements was to counter the loss of jobs in the private sector or at least to slow it down. On the national level, the government could not achieve agreement from the social partners on this formula, so the negotiations were transferred to the sectors and to individual companies. The original deadlines for the conclusion of these agreements were 15 February for the sectors and 15 March for the companies. They were ultimately extended to 30 April because the negotiations proceeded with great difficulty. Finally, 77 sectoral and 1,238 company agreements were concluded with formulas that often deviated from the one proposed by the government. What these agreements will yield as far as additional jobs is not very clear. According to the Minister of Employment and Labor, M. Hansenne (PSC), they ought to create 32,000 to 44,000 additional jobs ; Prime Minister Martens, however, talked of 50,000 to 60,000 jobs ; the ACV-CSC estimated 50,000 jobs, and the ABVV-FGTB 16,000 to 25,000 additional jobs (14). Further, the government stipulated by special-powers decree that the employees, through the works councils or the union delegation, had to determine whether or not the employers used the wage

---

(14) G. DE SWERT, *loc. cit.*, p. 356.

reductions for new hiring. The companies in which no agreement was reached had to deposit what they gained from wage forfeitures into a « Job Fund » (*Tewerkstellingsfonds*).

Moreover, unemployment continued to increase in 1983, although, as the government stressed, at a slower rate. At the end of 1983, Belgium had 507,633 completely unemployed and 51,918 partially unemployed (15) (together 12.1 % of the active population as opposed to 11 % at the end of 1982 and 9.4 % at the end of 1981). Of the employment systems established by the government, the « The Third Work Circuit » (*Derde Arbeidscircuit*, a scheme for resolving the problem of long-term unemployment) only began in earnest this year, while this should normally have happened in 1982. At the end of 1983, 97,451 were employed in these job programs, which was 14,862 more than in 1982. Two criticisms were generally leveled at these programs: first, their poor continuity and, second, their disadvantageous social statutes relative to those for « normal » employees.

In the governmental declaration, the Martens cabinet announced a reform of the social security system. In June 1983, the Minister of Social Affairs, J.L. Dehaene (CVP) made known this proposals. A thoroughgoing reform of the social security system was not envisioned by the Dehaene Plan. The proposals are largely oriented to making the system more manageable and particularly to restore financial balance between the various systems. Minister Dehaene offered three solutions in his plan: an increase of the contributions, greater parafiscality, and greater solidarity between the active and the non-active population. That the proposals and solutions of Minister Dehaene are more classic than revolutionary is not surprising when one realizes that the pillar organizations are closely involved in the management and execution of social security. A thoroughgoing reform would certainly have repercussions on the power of the Christian and Socialist pillar organizations in particular.

Both the employers and the Flemish Liberal coalition party, the PVV, had reservations about the Dehaene proposals. The criticisms of the employers federation, the VBO-FEB, and the PVV are largely identical. Both oppose an increase in the social contributions, which are now already among the highest in Western Europe. An increase of the social contributions would thus have a harmful effect on the competitiveness of Belgian industry and, according to the PVV, increase the parafiscal pressure. Moreover, the VBO-FEB did not see the need to have a redistribution function

---

(15) Nationaal Instituut voor de Statistiek, *Statistisch Tijdschrift*, 1984, nr. 1-2, p. 105. Those employed in special job schemes by public authorities are not included in these figures.

assigned to social security. The PVV offered an alternative to the Dehaene Plan, which generated a considerable amount of displeasure among the Christian Democratic coalition partner. The PVV proposed a three-step system : 1° a minimum guaranteed income resting on solidarity and paid for by tax money and after a social and fiscal investigation of the beneficiary ; 2° a system of obligatory social insurances (sickness, on-the-job accidents, pensions, etc.) financed by obligatory contributions ; and 3° a system of voluntary insurance. The Liberal alternative found not favor with the trade unions, whose vision of social security was better reflected in the Dehaene proposals. For the ABVV-FGTB, the Liberal proposals implied a return from a system of insurance to one of assistance and would lead to privatization of social security. The principles of solidarity and insurance must be and must remain the two basic principles of social security, according to the ACV-CSC. For the Christian trade unions, the financial problems with which the social security system has had to contend for the last few years cannot justify discarding the entire system. The financial problems can, according to the ACV-CSC, be resolved by an active employment policy via a redistribution of labor and a greater solidarity between the active and the non-active population. In November began the negotiations between the government, the employers, and the trade unions on the reform of the social security system. The discussions got no further in 1983 than the exploratory stage.

Another theme for discussion in the social consultation concerned the absorption of the social effects deriving from the introduction of new technologies. In 1983, an agreement on this subject was able to be achieved between the employers and the employees, though after laborious negotiations and under the pressure of a special-powers decree that had already been prepared. The agreement specified that an employer who invests in new technologies has to inform his employees in advance and must consult with the trade unions regarding such things as the effects on employment, work organization, and work conditions. If this does not occur, the employer has to pay supplementary compensation upon the dismissal of an employee. The agreement did not depart from other existing agreements on economic matters : the trade unions received the right to information but not the right to make the decision.

The strike of the public services in September was a great surprise for the government and also for the trade unions. For the first time, the Martens V government was confronted with an important strike movement that began spontaneously while the official actions of the trade unions, particularly those of the Socialist unions, had generated little enthusiasm among the employees up to then. Noteworthy in this strike was also the

attitude of the sectorial committees of the Christian trade union, which, often more so than the Socialist leaders, would decide to strike or to continue to strike. The strike orders were followed almost as strictly in Flanders as in Wallonia. Nevertheless, this strike, like all other major strikes in Belgium, also began in Wallonia, and more specifically in the Charleroi region. On 9 September, a spontaneous strike occurred among the railway workers against the new-wage-forfeiture measures for public employees that the government had included in its draft budget for 1984. On the same day, the strike spread to other important Walloon centers, and it was recognized by the obviously surprised trade unions. In the subsequent days, the railway personnel in Flanders also stopped working so that railway traffic was completely paralyzed. The government did not react immediately, but this changed when other public services also went out on strike, and the Socialist trade union called for an extension of the strike to the private sector. On 15 September, the strike in the public services (except for education) was general in Flanders and Wallonia. On the next day, the government, under the leadership of the Acting Prime Minister, J. Gol (PRL) (16) began negotiations with the trade unions. The first discussions encountered extreme difficulty. Only after the government cancelled the return-to-work order for the Antwerp harbor personnel was any headway made in the negotiations. The first proposal of the government was rejected by the trade unions, and this led to an intensification of the actions. On 21 September, the government presented new proposals with which the unions of public personnel could agree. In this second series of proposals, a number of the measures originally foreseen were dropped (e.g., the cancellation of the biannual salary increases). The Christian and Liberal trade unions approved the new proposals on 22 September. The ABVV-FGTB, which was isolated by these decisions, followed suit a day later, in spite of a proposal from its Walloon branch to start an interprofessional strike. All this caused a considerable amount of confusion. Among the Walloon Socialist union leaders, there was considerable displeasure about the position of the national leadership of the Christian trade union in this conflict. For the FGTB, the strike was not only aimed against the government's measures in the public sector but also against the government's policy as a whole. The illusion that a common union front would still be possible was destroyed by the decision of the Christian trade union to stop the strike. Moreover, after the strike, there was some question of whether the new measures would yield the

---

(16) Vice-Premier and Minister of Justice and of Institutional Reforms, the Walloon Liberal J. Gol replaced W. Martens as prime minister from August to October. Martens had had open-heart surgery on 5 August.

same economic gains as the original measures. On the one hand, the government contended that the new measures were financially advantageous for the public officials while, on the other hand, the original objective of saving 8.4 billion BF in the public sector could still be achieved in full. Moreover, observers agreed that the government could have avoided this conflict if it had explained its proposals better and had consulted with the trade unions in advance.

In the quadri-annual social elections that took place this year, the ACV-CSC lost ground to the ABVV-FGTB and the small Liberal union, the ACLVB-CGSLB. This marked an end to the continual growth that had been achieved by the Christian trade union since 1971 and whereby it had gained a slight lead over the ABVV-FGTB, overcoming an initial lag. The ACV-CSC losses in 1983 put the two major trade unions in positions of almost equal electoral strength.

The trade unions have not yet succeeded in converting their strategy for a welfare state into a strategy for a society with high structural unemployment, little or no economic growth, and high inflation. The shifting of social objectives that dominated in a prosperous society to economic objectives, the maintenance of full employment, is not an easy matter. The union struggle for the preservation of jobs divides the labor movement between those who are prepared to take radical actions because their jobs are threatened and those who are hesitant to act because they still have work ; between strong economic sectors in which social advantages can still be granted and weak economic sectors in which this is no longer possible ; between the Flemish who believe in private initiative and the Walloons who have high expectations with regard to economic initiatives from the authorities. The employers, who could recognize many of their priorities in the socio-economic policy of the Martens V government in 1982, were less content with the second year of the government's term. They opposed the new indexation mechanism that went into effect on 1 September and that would, according to the employers, again endanger the competitiveness that had been regained in 1982. Moreover, the government, to their mind, had achieved little in its attempts to decrease the deficit in public finances, which decreased the chances of a strong and durable economic recovery.

3. The financial and economic policy.

In its governmental declaration, the Martens cabinet presented three major financial and economic objectives : recovery of competitiveness of business, the resolution of the imbalance on the balance of payments, and

the reorganization of public finances. The government obtained positive results in two of these three objectives in 1983. In the previous year, wage costs per employee had risen in the processing industry by 5.2 % as opposed to 10.5 % in Belgium's seven most important trading partners. The balance of payments also evolved favorably. The running deficit of the Belgo-Luxemburg Union with respect to foreign countries decreased to 40 billion BF in 1983. The favorable trends that were already visible in the balance of payments and the wage-cost increases in 1982 were thus continued last year. The reorganization of public finances appeared to be a much more difficult task. The intention of the government to reduce the deficit in public finances by 1985 to the European average of 7 % of the GNP seemed to be virtually unattainable at the beginning of 1983. With its measures, the Martens V government did not succeed in reducing this deficit significantly: the net balance to be financed declined by 0.7 % in 1982 to 15.5 % of the GNP, too small a decrease to be able to arrive at a net financing requirement of 7 % of the GNP in 1985 (17).

Because of the meagre results of the governmental policy regarding the reorganization of its finances and because the government had already implemented a large part of its economic program with its special powers in 1982, Prime Minister Martens announced an « actualization and concretization » of the governmental program at the beginning of 1983. The Prime Minister also let it be understood that the government would again request special, though « limited » powers from the Parliament for the execution of this actualized program. A committee composed of the top ministers was appointed in January and charged with working out this supplementary governmental program. It was two months before the ministers completed their work. That this took so much time was due in the first place to the communitarian problems that dominated political concerns in the spring and made other governmental work almost impossible. In addition, the working out of the agreement complicated because the concepts of the Christian Democrats and those of the Liberals about the new options and measures diverged considerably. On 16 March, Prime Minister Martens presented the declaration of his government to Parliament. After an assessment of the policy that was implemented in 1982 by means of the special powers, he explained the supplementary governmental agreement. No fundamentally new options appeared in the actualized agreement. The options, as established in the governmental declaration of 1981 were preserved, and the supplementary governmental agreement in fact contained little more than a series of new economy

---

(17) Nationale Bank van België, *Verslagen 1983*, p. 121.

measures. These were necessary because the implementation of the 1983 budget had not proceeded according to plan : an amount of 52 billion BF in supplementary credits and decreased fiscal receipts had to be compensated for by a decrease in the expenditures of 39.4 billion BF, an increase in the social contributions of 6 billion BF, and supplementary fiscal receipts to the amount of 5.3 billion BF. At the same time, Martens requested new special powers from Parliament that would only concern a « limited number of matters and especially matters that are related to reorganizing public finances and safeguarding employment ». For the decrees concerning the state financial budget and the related measures to restore financial equilibrium to the social security system, the government asked in its draft law for « the granting of certain special powers to the King » to be in force until 31 March 1984. In contrast with the special powers of 1982, this bill stipulated that the special powers decrees that were not ratified by Parliament before the end of 1984 would be annulled. The bill whereby the government received new special powers from Parliament was approved by the Chamber on 13 June and by the Senate on 4 July. The granting of the special powers introduced a phase of intensified governmental activity. In 1983, 75 special-powers decrees were issued, a large part of them relating to social security. That the government interpreted as broadly as possible the special powers granted to it and wished to make use of them in the same manner naturally generated protests from the opposition parties. The special powers were necessary, in their opinion, to obscure the conflicts between the Christian Democratic and the Liberal parliamentary groups. But the Council of State also objected to certain decrees because the government, according to the Council, exceeded the limits of the assigned special powers. It is certain that the application of this special legislative technique primarily with regard to social security gave legislation an ever more complex and rapidly changing character. Moreover, one may ask whether the administration can cope with all these amendments and new regulations properly and whether the power of the bureaucracy over the beneficiaries is not again being strengthened.

New economy measures were also included in the draft budget of 1984, which the government presented on 1 August. The economies would, as in the previous economizing plans of this government, be achieved primarily in the social sector. In addition, significant wage-forfeiture measures were provided in the public sector, which would give rise to the September strike in the public services (cf. above). The most striking proposals in the 1984 draft budget were, however, those for fiscal amnesty and the

elimination of the advance levy on income derived from securities (18). These proposals had been insisted upon by the Liberal coalition partners, and they generated considerable discussion between, among others, the chairmen of the Christian Democratic and the Liberal parties. F. Swaen, the CVP chairman, declared that he was personally against the proposed fiscal amnesty « for moral reasons » and that the question would have to be discussed again. The fiscal amnesty was an absolute necessity for the Liberal Party chairmen. Nevertheless, new negotiations took place in the government that led eventually to some weakening of the original proposals. The consensus thus reached in the government was then threatened by the majority groups. The CVP members of parliament belonging to the ACW wing, which were under severe pressure from their constituencies, announced amendments to the bill that went against the grain of the Liberals. Finally, the coalition parties agreed to submit amendments to the bill only by mutual consent. After being amended on a few points, the bill was approved without too much difficulty.

4. The foreign policy.

The subject of the installation of nuclear missiles on Belgian territory and the arms race in general has been a matter of intense concern both to the politically concerned and the public in general for some years. The question of whether the Belgian government, in accordance with the NATO double decision of 12 December 1979, would proceed to the installation of 48 Cruise missiles also gave rise to divergent positions, political tension, and protests in 1983.

The high point of the protests was undoubtedly the anti-missile demonstration of 23 October in Brussels organized by action committees outside of the traditional parties and organizations: the Flemish Action Committee against Atomic Weapons (*Vlaams Actiecomité tegen Atoomwapens*), the Consultative Center for Peace (*Overlegcentrum voor de vrede*), and the National Action Center for Peace and Development (*Centre national d'action pour la paix et le développement*). Nevertheless these action committees alone would not have succeeded

---

(18) The intention of the fiscal amnesty — « fiscal security » according to the Liberals — is to mobilize financial resources for investment in Belgium. The origin of the financial resources used for this purpose would not have to be fiscally justified in any way by the taxpayer. The government hoped thereby to bring « black money » into the economic circuit. The « liberating » levy on securities income means that the taxpayer whose income derived from bonds or shares had been subject to the advance levy would no longer have to report it. At the same time, the advance levy was increased from 20 % to 25 %.

in organizing such a mass demonstration if they had not received the indirect support of certain traditional parties and organizations. Concern for this problem is very great in the Flemish Socialist Party, the SP and in the Flemish Christian worker's movement, the ACW. In addition, the Flemish seem to be more sensitive to the question of nuclear missiles than the French-speakers. Observers noted that the Flemish constituted the greater majority of the demonstrators. The organizers stressed that the demonstration was not for one or another vague ideal of peace but for eight concrete demands: no new atomic weapons in Belgium and Europe; no to the Pershing II and the Cruise missile and the neutron bomb; dismantling of the SS-20; dismantling of all existing nuclear weapons; for a nuclear-free Europe; an independent and active peace policy in Belgium; a freeze in the nuclear arms race by the United States and the Soviet Union; and peace through and for development. The demonstration was undeniably a success. Over hundred thousand demonstrators (400,000 according to the organizers, 120,000 according to the gendarmerie) came to Brussels. However, one cannot avoid the impression that the reasons for demonstrating were very divergent and that people participated in order to express their desire for peace as well as to demand the withdrawal of Belgium from NATO.

The demonstration had no immediate effect in the sense of leading to an alternation of the position of the government. But the success of the demonstration was indisputably one of the factors that led the government to hold a debate on the subject in Parliament, even though it had little desire to do so initially.

The debate in Parliament dealt with three questions: the authority to decide, the desirability of installing Cruise missiles, and concrete proposals to prohibit their installation in Belgium. With many juridical arguments, the opposition attempted to demonstrate that a decision on the installation of the nuclear missiles had to be made by Parliament and not by the government. The majority also presented juridical arguments to support its position that the government has the full power to make the decision itself and that thereafter it is for the Parliament to approve or reject the decision. It was also regretted that the consensus that previously existed across party boundaries regarding the problems of defense and foreign security had disappeared.

The positions that the parties expounded about the desirability or not of installing the nuclear missiles can be summarized as follows. The SP argued for a postponement of the decision for installation as a preliminary step toward a complete halting of the arms race. The SP, like the green

parties, Agalev and Ecolo, and the KPB-PCB, is resolutely opposed to the installation of nuclear missiles in Belgium. The VU backed non-installation as a limited step toward no further armament, on the condition that the Soviet Union would match it by removing the SS-20 missiles. The PS requested a postponement of the decision by six months in order to give the negotiations a new chance, but it went on to defend the NATO double decision (installation of the nuclear missiles if the disarmament negotiations failed). The CVP sided with this resolution, but argued for a postponement of the decision as long as there was a chance for a favorable outcome of the disarmament discussions. The FDF argued that, since these negotiations had yet to yield any results, one could proceed with the installation of the nuclear missiles as long as this decision was reversible.

The third part of the debate concerned the Agalev proposal for the prohibition of new nuclear weapons in Belgium. The motions or bills of the opposition were generally rejected by the majority over the opposition. The position of the CVP members of parliament who had participated in the demonstration of 23 October and voted for the government was sharply criticized by the opposition. The preparations for the installation of the 48 Cruise missiles continued in the meantime although the government refrained from stating clearly that the missiles would be installed. This caution was apparent in such things as the statement of Prime Minister Martens that Belgium, unlike the Federal Republic of Germany, Great Britain, and Italy, did not need to install the missiles at the end of 1983. It looked as though Belgium would follow the position of the Netherlands, which would make its decision only in the middle of 1984.

In the context of foreign policy, we must note here the memorandum that the Minister of Foreign Affairs, L. Tindemans (CVP), presented in March on a new African policy. This memorandum is the first to employ a global approach to the political, economic, and developmental relations of Belgium with Africa. Noteworthy for this memorandum is the relativization of Belgian relations with Zaïre. Zaïre may occupy an important but no longer a dominating position, according to the memorandum. The policy of Belgium with respect to Africa must be based on two principles: first, it must extend to the entire continent, thus also to the Arabian world, and second, the relations must abandon the colonial framework. According to the memorandum, this means that the principle of non-interference in the domestic matters of a sovereign state must be respected absolutely.

5. The evolution in the political parties.

The sharpened polarization in areas of socio-economic controversy due to the economic crisis did not leave the political parties unaffected. Most of the political parties devoted their attention primarily to their socio-economic programs since the formation of the Martens V government. This is particularly the case for the Socialists and the Liberals. These parties intend to attract the left and right wings, respectively, of the Christian Democrats, which as the center and *standen* parties (those that cover all social classes) traditionally have difficulties in periods of economic crisis. Up to the present, this strategy has not led to a fundamental restructuring of the relationships of political power. On the French-speaking side, nevertheless, there is more movement in the parties than on the Flemish side. This is primarily due to the crisis in the Walloon federalist parties, which look like they will be absorbed by the Socialists, and also to the discrete but as yet only slightly successful attempts to establish a new center party.

The Flemish Christian Democratic Party, the CVP, repeatedly confirmed its support of the government and rejected collaboration with the Socialists in the medium term. Nevertheless, it cannot be denied that the socio-economic policy of the Martens V government is difficult for the workers' wing of the CVP to accept. This discontent was expressed primarily with the inclusion in the 1984 draft budget of fiscal amnesty and the elimination of the advance levy on securities, the Liberal alternative to the Dehaene proposals for the reform of the social security system, and the bills of the Liberal Minister of Justice, J. Gol, regarding the rental law and the law on aliens. A number of these Liberal proposals could be weakened somewhat in their practical application, but that did not prevent the negative reaction in the ACW to « their » CVP members of parliament when they voted for the Budget Law (in which the fiscal amnesty and the elimination for the advance levy on securities was included) and other bills. The internal resolution of one of the sectoral committees of the Christian trade union during the September strike in the public services in which the members were asked « no longer to vote for the CVP in the future » was one of the striking expressions of this growing discontent. The relationship of the ACW to the CVP, which was under strain since the parliamentary elections of 8 November 1981 and the formation of the center-right Martens V government, was being called into question increasingly by the Christian workers' movement. This growing criticism led the leadership of the ACW to organize a survey of its members in 1984 on the ACW-CVP relationship. Another point of conflict that

is problematical within the CVP concerns the possible installation of nuclear missiles on Belgian territory. The party is caught between the position of the government (unconditional fidelity to the NATO double decision) and the rejection of the installation of nuclear missiles by a broad segment of its members and the Christian organizations. Thus, the party has refrained from taking a clear standpoint in this question. The party council, on the occasion of the anti-nuclear missile demonstration, took a nuanced position backing postponement of installation as long as there was hope for a disarmament agreement. The CVP, as a party, did not participate in the demonstration of 23 October, but about 30 CVP members of parliament, virtually all of them from the workers' wing, did march. When these same members of parliament voted their confidence in the government after the missile debate in Parliament, they were sharply criticized by the opposition.

The Walloon Christian Democratic Party, the PSC, has to contend with the same kind of problems as its Flemish sister party. G. Depez, who was chosen chairman of the PSC after the parliamentary elections of 8 November 1981, considered the ending of the sharp conflicts between the left wing formed by the *Démocratie chrétienne* and the right wing formed by the CEPIC as his most important task and as a necessary condition for the survival of his party. In 1982, Depez achieved his first success in his struggle against excessive *standen* representation by getting the PSC members of parliament belonging to the CEPIC to resign from this organization. He has not yet succeeded in getting the workers' wing, the *Démocrate chrétienne*, to yield its structure. The chances seem slimmer than ever that the Walloon Christian workers movement, the MOC, will yield its political pluralism and entrust the political expression of its demands exclusively to the *Démocratie chrétienne* in the PSC, as was the case before 1972. The political movement in the MOC *Solidarité et Participation*, established after the severe defeat of the PSC in the parliamentary elections of 8 November 1981, decided at the end of 1983 to transform itself into a « pluralistic, progressive, and federalist party », that would be formed at the end of 1984.

In 1983, the CVP and the PSC worked further on the redefinition of their Christian-Democratic identity. The CVP did this by means of discussions in its divisions and Christian organizations based on a discussion text entitled « With Christian Democratic Conviction » in which a renewed vision on Christian Democracy was sketched. Central to this vision are four values : personalism, solidarity, a sense of responsibility, and trusteeship. The PSC gave priority to its socio-economic program at its ideological congress in April. Depez stressed there the centrist character of his party

with a doctrine that must be based on two principles : freedom of initiative on the one hand and solidarity on the other. The concrete application of these liberal and socialist principles led to intense discussions between the different wings in the party on such matters as the role of the government in the economy. Nor could unanimity be achieved on a number of moral questions such as abortion.

The Liberal parties, who have prospered since 8 November 1981, continued their offensive in 1983. Particularly the Flemish Liberal Party, the PVV, with its young chairman, G. Verhofstadt, succeeded in attracting attention at regular intervals with proposals to the vexation of the workers' wing of its Christian Democratic coalition partner. According to the PVV, three guidelines must determine the crisis policy of the government : defiscalization, denationalization, and deregulation. The PVV is of the opinion that labor is too heavily burdened in Belgium to the point that entrepreneurship is discouraged. A decrease in the fiscal pressure is only possible if the expenditures of the government are decreased and the state apparatus is « slimmed down ». Denationalization means that all the activities that can be carried out by the private sector are to be withdrawn from the government, and deregulation implies the decrease in the laws, decrees, regulations, and prescriptions that hinder socio-economic activity. After the public-sector strike, the PVV, together with its Walloon sister party, the PRL, announced with great ado a series of proposed laws designed to make an end to « union excesses ». This initiative was ill received in the Liberal union, which led to a cooling of the relationship between the party and the union. However, the elders of the party, too, were not very happy with the radicalization of the socio-economic ideology of the party.

The PRL situated itself around the same themes as its Flemish sister party. In its strategy to create a strong right wing against the dominant Socialist Party in Wallonia, the PRL achieved success by the entry of the christian liberal party (*Parti libéral chrétien*), which was created from the CEPIC in 1982.

The Flemish Socialists, the SP, presented on 26 April its socio-economic alternative « Together Strong for Peace and Work ». After thorough discussion in the divisions and the federations of the party, it was accepted in a radically amended form by the party congress in December. With it, the SP attempted to work out a coherent socialist strategy against the economic crisis and against the « neo-liberal » policy with which the Martens V government is attempting to resolve it. Central to the SP alternative is an active employment policy by means of a drastic working time decrease (20 % to 25 % over 4 to 5 years) with obligatory replace-

ment hiring (10 %). For the financing of this operation, the SP proposed a wealth tax, a contribution by the employee, and a partial revaluation of the gold reserves. In addition, the SP would conduct an aggressive industrial policy by means of selective revival with the government serving as the motor. Further, in the alternative, the Socialists argued for a recovery of purchasing power, a more just distribution of income and wealth, and a democratization of the economy. By the publication of the alternative, it was the intention of the SP to generate a mobilization campaign around its renewed socio-economic program. But in the same way that its parliamentary opposition against the « neo-Liberal and special-powers policy » of the Martens V government had the appearance of being rather sterile, so, too, the SP seemed to have difficulty in achieving significant mobilization for its socio-economic alternative. The strategy of the SP to break the Christian workers' movement away from the CVP, which would cause a thoroughgoing reallocation of political power in Flanders, seems to have had little effect up to the present. Observers have also noted that the SP, under the leadership of its chairman, K. Van Miert, is also setting a strongly Flemish course. The last unitary residues in the party leadership seem to have disappeared, as is demonstrated by such things as the SP positions in the Happart Affair, Cockerill-Sambre, regionalization of the five national economic sectors, and the Galle bill. The change of course on communitarian matters was not accepted by all the members of the party. This is shown by such things as the establishment by young militants and middle-management people of a new party called the Belgian Progressist Socialists (*Belgische Progressieve Socialisten*) that rejects dual federalism and wants devote itself to better understanding between the Flemish and the Walloons in the Socialist movement. Indeed, the new Flemish orientation of the SP was the occasion of a few sharp conflicts with the French-speaking Socialists.

In contrast to the Flemish Socialists, who radicalized their socio-economic program and also assumed a sharper profile with respect to other controversial issues (e.g., regarding the installation of nuclear missiles and the armament problem), the French-speaking Socialists, under the leadership of G. Spitaels, took a more pragmatic than doctrinaire course. Spitaels, who was re-elected in 1983 by a strong majority, astonished political observers with his declaration that the PS is prepared to participate in a government without clear statements about the policy to be followed and the coalition partners. Perhaps, this lack of clarity is related to the dissension in the party on fundamental policy matters and on the strategy to be followed. Particularly in the powerful Liège federation of the party, the oppositions are considerable. Thus, the ex-chairman A. Cools is

certainly not enthusiastic about the great influence of the Socialist trade union in the party. Cools' proposal at the party congress of 11 June to only admit observers of the trade union or the insurance foundations to party congresses on the condition that these ancillary organizations also accept representatives of the party as observers was the occasion of a sharp exchange with the other Liège leaders, G. Mathot and J.M. Dehousse. In addition, the coalition that the PS formed in Liège with the ecologists after the municipal elections of 10 October 1982 was not accepted favorably by everyone in the party. One awaited with a great deal of interest the congress of 2 October at which the PS member of parliament and regional minister P. Busquin argued for maximum Walloon autonomy in the name of the Charleroi federation (the second largest). Since the CVP dominated the Belgian state and since it is impossible to build a common union front with the ACV, Busquin argued it is obvious that the PS should surrender its national aspirations and turn its attentions fully to Wallonia. Chairman Spitaels opposed this proposal, however, and ultimately a less radical resolution was adopted in which it was argued for a « far-reaching federalization, regionalization, and communitization » of the Belgian state, though what this meant in the concrete was not precisely specified.

The FDF also was not spared internal difficulties. This Brussels federalist party, which seems to have passed its electoral zenith, chose in the beginning of January a new chairman, L. Outers, to succeed A. Spaak. The election of L. Outers was not without problems. Only after the two most important rivals, the Liberal B. Risopoulos and the left-oriented L. Defosset withdrew (under pressure), was the way to the chairmanship open for L. Outers, and an ideological schism in the congress could be avoided. In his maiden address, Outers posed three objectives to be striven for : the recruitment of young party workers, the working out of a center-left economic program, and cooperation with Wallonia. Under Outers' chairmanship, however, the FDF devoted itself primarily to Brussels itself in the last year, and it seems that the « Wallo-brux » idea has been put aside. The distancing from the RW and the return to Brussels, however, did not mean that the FDF abandoned all contacts with Wallonia. In February, it was leaked that there were discussions between the leadership of the PSC and the FDF in view of establishing a political « think-club » and possibly cartel formation for the 1984 European elections. The FDF members of parliament, however, rejected the idea, and there was also considerable suspicion about this idea within the PSC.

In the French-language press, there was also considerable coverage given to the establishment of a new Walloon party, the Democratic and Pluralist Front (*Front démocratique et pluraliste*), which would become a

satellite of the FDF in Wallonia. In the beginning of May, indeed, a movement was started to work for the formation of a new political power in Wallonia, but nothing came of the announced party before the end of the year.

The RW, the Walloon federalist party, also elected a new chairman. F. Massart was chosen to succeed H. Mordant. Massart appealed to the RPW and the FIW, which has split off from the RW in 1981, to search for reconciliation. This appeal, with which the chairman attempted to shift his party from its marginal position (the RW has only two seats left in the Chamber), met with only limited success when it was announced in December that the FIW would join the RW. The split between the RW and the FDF was sealed by the withdrawal of two RW members of parliament from the FDF-RW parliamentary group.

The VU, the Flemish federalist party, worked in 1983 on its socio-economic profile in spite of the considerable amount of communitarian tension that developed in the year and the actions that it conducted in their regard. In its socio-economic program, the VU proposed a « third way », alongside the Liberal and the Socialist viewpoints. The VU backs a socially-corrected free market economy in which the company occupies the central role and a vertical redistribution of income via fiscal measures. A great deal of reaction was generated by a speech by ex-chairman and community minister H. Schiltz in which he argued for economic separatism.

The Communist Party, KPB-PCB, finally, decided to renew relationships with the Chinese Communist Party after a twenty-year break. The rupture was the result of split between the Chinese People's Republic and the Soviet Union in which the KPB-PCB backed Moscow. In the second half of the seventies, the KPB-PCB had taken a more independent course. The federalization of the party, which was decided in 1982, took form in the congresses of the Walloon and French-language wing and of the Brussels federation.

6. The reform of the state.

The incomplete reform of the state of 1980 is undoubtedly one of the most important causes of the defective operation of the Belgian state apparatus. Among other things, the change of the statute of the German-language community, the establishment of the Court of Arbitration, the reform of the Senate, and a definitive settlement for Brussels had yet to be accomplished by the end of 1982. In 1983, the first two points were accomplished, but the other two remained unresolved due to a lack of consensus.

The many conflicts between national and regional institutions and between the regional institutions among themselves originate in the unclear division of jurisdiction stipulated in the state reform of 1980. The amended constitution provided for the establishment of a Court of Arbitration with responsibility of settling conflicts of jurisdiction. The Law of 28 June 1983 established this Court, but it was not yet installed in 1983. As noted, the Court would have the job of settling conflicts of jurisdiction between the State, the Communities, and the Regions. It would pronounce on appeals for the total or partial annulment of a law or a decree that violated the rules set by or in virtue of the Constitution for the determination of the specific jurisdiction of the State, the Communities, and the Regions. At the same time, the Court would rule on conflicts between laws and decrees and between decrees that proceed from the various legislative institutions. Whether the Court of Arbitration will be able to realize the role assigned to it in law is very much a question. The composition of and the decision making structure in the Court are one series of factors that makes its task difficult. It is not only composed of magistrates but also of politicians while the decisions must be taken by majority vote. The question is whether the politicians are the proper persons to rule on points of law and what their position would be if the party to which they belong does not agree with the decision taken. This last aspect is related to another reservation about the role assigned to the Court of Arbitration. The rulings of the court will, in many cases, have political consequences. The decrees of the Council of State in 1983 on the use of languages in linguistic border and facility municipalities have already demonstrated that the referee function given to the Council is contested by the political parties and politicians. The chances that the same will happen with the decisions of the Court of Arbitration are not small.

Another matter that was settled in 1983 was the amendment and fixing of the statute of the German-language community. The existing authorities of the German-language community were extended: the advisory power in cultural matters was converted by the Law of 31 December 1983 into autonomous jurisdiction for cultural and person-related matters. The German-language community has now the same authority in this regard as do the Flemish and French-language communities. The legislative body is the Council of the German-Speaking Community (*Rat der deutschsprachigen Gemeinschaft*), which has 25 members that are elected for four years by the electors of the German language area. The executive organ has three members chosen by the Council, not necessarily from among its members. Like the other communities, the German-language community is dependent for its finances on its own non-fiscal

means, a subsidy, rebates on national taxes, and its own fiscal measures and loans.

*
**

The Christian-Democrat-Liberal Martens V government did not succeed in 1983 as it did in 1982 of giving complete priority to its socio-economic policy. Communitarian problems interfered more than once in the work of the government : in the spring, there was the Happart Affair, then came the problems with the Walloon steel company, Cockerill-Sambre, and in the fall there were the difficulties surrounding language use in the facility municipalities. After often long and difficult negotiations, the government either reached an agreement, as for Cockerill-Sambre, or postponed the matter, as for Happart and language use in the facility municipalities. In between the communitarian problems, the government worked further on its socio-economic recovery program for which the major objectives remained, namely the recovery of the competitiveness of Belgian business and the reorganization of public finances. The results the government achieved were unequal : the competitiveness of Belgian business which was already obtained in 1982 was maintained, but no fundamental progress was made in the reorganization of public finances. The continuing growth of unemployment remained the problem child of the government. Consequently, additional wage-forfeiture mechanisms were required, but reaching compromises regarding them between the Christian Democrats and the Liberal coalition parties was sometimes extremely difficult, e.g., in the 1984 draft budget.

As in 1982, the government made use last year of « limited » special powers to the displeasure of the opposition, which was not capable of endangering the continued existence of the government. Thus, political events in 1983 proceeded somewhat predictably with a government that, as it had stated in its governmental declaration, governed and an opposition that did not succeed in creating a significant mobilization against the government's policy. Nor did the trade unions succeed in this respect. Although not everyone in the ACV-CSC agreed with the recovery and wage-forfeiture policy of the Martens V government, the national leadership maintained its position of tacit consent. The Socialist trade union, ABVV-FGTB, which rejected the « neo-Liberal » governmental policy from the very outset, was too weak in Flanders to initiate successful actions on the national level. The divisions between the two major trade unions remained large, in spite of the attempts to achieve rapprochement in the spring that led to some common positions and actions, which, however, resulted in nothing later on.

That the wage-forfeiture policy has its limits was shown by the September strike in the public services, which began spontaneously and ended in considerable confusion. Political events became spirited on the occasion of the demonstration in October against the installation of nuclear missiles in Belgium. Alongside the success of this demonstration, it also showed that the post-World War II consensus between the political parties on foreign policy and defense problems has come to an end.

Abbreviations.

ABVV-FGTB	Algemeen Belgisch Vakverbond van België — Fédération générale du Travail de Belgique : General Belgian Trade Union
ACLVB-CGSLB	Algemene Centrale der Liberale Vakbonden van België — Centrale générale des Syndicats libéraux de Belgique : General Federation of Belgian Liberal Trade Unions
ACV-CSC	Algemeen Christelijk Vakverbond van België — Confédération des Syndicats chrétiens de Belgique : General Christian Trade Union
ACW-MOC	Algemeen Christelijk Werkersverbond — Mouvement ouvrier chrétien : General Christian Workers Association
AGALEV	Anders gaan leven : Green party (Flemish)
CEPIC	Centre politique des Indépendants et Cadres chrétiens : Political Center of Christian Self-employed and Middle Management
CVP	Christelijke Volkspartij : Christian Democratic Party (Flemish)
ECOLO	Green party (French-speaking)
FDF	Front démocratique des Bruxellois francophones : Brussels French-speaking Democratic Front
FIW	Front indépendant wallon — The Walloon Independent Front
KPB-PCB	Kommunistische Partij van België — Parti communiste de Belgique : Belgian Communist Party
PRL	Parti réformateur libéral : Liberal Reform Party (Liberals, French-speaking)
PS	Parti socialiste : Socialist party (French-speaking)
PSC	Parti social chrétien : Christian Democratic Party (French-speaking)
PVV	Partij voor Vrijheid en Vooruitgang : Party for Freedom and Progress (Liberals, Flemish)
RPW	Rassemblement populaire wallon : Popular Walloon Rally
RW	Rassemblement wallon : Walloon Rally
SP	Socialistische Partij : Socialist party (Flemish)
VBO-FEB	Verbond van Belgische Ondernemingen — Fédération des Entreprises de Belgique : Federation of Belgian Industries
VU	Volksunie : The People's Union (Flemish nationalists)

Morphologie des partis politiques francophones en 1983

Rédigée par Ivo VANPOL,

Assistant à la Section de Politologie
de la Katholieke Universiteit te Leuven,

en collaboration avec les secrétariats nationaux des partis politiques.

★

Dans la polyarchie moderne, le parti politique occupe une place importante et fortement fonctionnelle quant aux prises de décision politiques. Certaines polyarchies assignent même un rôle prépondérant aux partis politiques face aux autres institutions et organisations ; elles sont dès lors qualifiées de partocraties. La Belgique présente clairement les caractéristiques d'une partocratie.

Eu égard à l'importance des partis politiques, il y a lieu de s'étonner que les études, voire les informations pures et simples, concernant ces organisations de pouvoir, soient plutôt maigres, peu ordonnées et auréolées de mystère. Une information plus systématique à propos de l'organisation et du fonctionnement des partis politiques s'impose donc. Sous le titre de Morphologie des Partis politiques belges, nous nous proposons de fournir chaque année dans l'Année politique une information la plus complète possible en ce domaine. Nous tenterons à tout le moins de donner un aperçu des organes et des structures du parti, des informations sur les dirigeants et sur la façon dont le parti s'inscrit dans la vie politique, et des références aux moyens de communication qu'il met en œuvre. Compte tenu de l'accessibilité des données, nous tâcherons d'aller le plus loin possible dans cette voie. Vu la mobilité et la dynamique dans l'organisation et dans le fonctionnement des partis politiques, il a paru nécessaire de noter les changements survenus au cours de l'année. La présente deuxième édition se limite aux grands partis francophones. L'élaboration et la mise au point des schémas, ainsi que le rassemblement des informations ont demandé beaucoup de temps, ce qui justifie les limites de la présente édition. Nous envisageons cependant de remettre à jour, d'année

en année et à tour de rôle, les informations concernant les partis flamands et les partis francophones.

La rédaction tient à remercier sincèrement les secrétariats des cinq grands partis francophones pour leur collaboration patiente et bienveillante. En effet, la constitution des dossiers a dû se dérouler en plusieurs étapes ; les informations sont nous parvenues par vagues successives selon les questions que nous avons posées. Ce tâtonnement se justifie par le caractère inédit du projet et par l'uniformité que nous voulions imprimer aux données recueillies à propos des cinq partis concernés.

Nous tenons également à souligner que les secrétaires des partis nous ont aidés admirablement, en dépit des occupations prioritaires qui les absorbaient. En particulier, nous voulons remercier M. R. Gailliez du Parti Socialiste, M. P. Riga du Parti Réformateur Libéral, M. J. Lefèvre du Parti Social Chrétien, M. P. Debongnie du Front Démocratique des Bruxellois Francophones et M. F. Massart du Rassemblement Wallon pour l'empressement qu'ils ont témoigné inlassablement. Remercions également les autres collaborateurs pour leurs contributions informatives.

Nous espérons avoir rendu les informations importantes de la façon la plus précise et la plus accessible qui soit, de sorte que citoyen et chercheur puissent en faire un instrument pratique.

La Section de Politologie recevra avec gratitude toutes les remarques, suggestions ou critiques que cette seconde édition de la Morphologie des Partis politiques belges pourrait occasionner.

PARTI SOCIALISTE (PS).

1. Le Congrès.

1.1. *Dates et lieux des congrès organisés.*

- Congrès administratif, Bruxelles, 5 février 1983 ;
- Congrès statutaire, Namur, 11 juin 1983 ;
- Congrès statutaire, Wavre, 2 octobre 1983.

1.2. *L'ordre du jour.*

- Bruxelles, 5 février 1983 : élection du Président.
- Namur, 11 juin 1983 : révision des statuts.
- Wavre, 2 octobre 1983 : situation politique.

1.3. *Participants.*

- Bruxelles, 5 février 1983 : ± 700 personnes.
- Namur, 11 juin 1983 : ± 650 personnes.
- Wavre, 2 octobre 1983 : ± 700 personnes.

1.4. *Elections.*1.4.1. *Président du Parti : Spitaels Guy.*

- Date du congrès : 5 février 1983.
- Nombre de membres ayant participé à l'élection : 613.
- Nombre des candidats : un seul, Spitaels Guy.
- Résultats d'élection : 580 votes (94,61 %).

1.4.2. *Vingt et un Membres du Bureau.*

- Date du congrès : 5 février 1983.
- Nombre de membres ayant participé à l'élection : 613.

— Résultats d'élection :

Busquin Philippe*	600	Dehousse Jean-Marie*	528
Urbain Robert*	577	Petry Irène	524
Moureaux Philippe*	566	Deworme Elie	524
Cools André	554	Delhaye Jean-Baptiste	524
Delmotte Fernand	541	Féaux Valmy*	518

Glinne Ernest . . .	512	Mathot Guy . . .	483
Biefnot Yvon . . .	497	Anselme Bernard . . .	466
Van Cauwenberghe		Baudson André . . .	462
Jean-Claude . . .	495	Cudell Guy . . .	442
Ylieff Yvan . . .	488	Lejoly Marcel* . . .	426
Burgeon Willy . . .	486	Simonet Henri (1) . . .	403

2. Le Conseil général.

2.1. *Dates et lieux des Conseils généraux organisés en 1983* : néant.

3. Le Bureau.

3.1. Composition.

Statuts : Art. 28.

Le Bureau comprend :

1. D'une part, des membres
avec voix délibérative :

— 4 membres de droit :

le Président	Spitaels Guy
les deux vice-Présidents	Coëme Guy Guillaume François
le Secrétaire général	Gailliez Roger

— 22 membres élus par les
délégués au Congrès admi- voir 1.4.2.
nistratif (2) suppléants remplaçant les ministres*
avec voix délibérative :
Bonzi Richard
Daulne Albert
Lallemand Roger
Onkelinx Gaston
Pécriaux Nestor
Toussaint Théo

* Devenus ministres sont remplacés, voir 3.1.1. Marcel Lejoly est Gemeinschaftsminister der Executive der Rat der Deutschsprachiger Gemeinschaft.

(1) M. Henri Simonet a donné sa démission le 7 novembre 1983 et a été remplacé par Christian D'Hoogh.

(2) L'information fournie recoupe l'art. 39 des vieux statuts. Le nouvel article 28 des statuts sera, pour la première fois, appliqué au prochain congrès administratif début 1985.

En plus de ces 22 membres et si cela s'avère nécessaire, seront successivement déclarés élus (3) :

un ou des représentants de la fédération de Bruxelles afin que le Bureau compte au moins 3 membres élus de celle-ci ;

une ou des femmes, un ou des jeunes afin que le Bureau compte, conformément à l'article 6, au moins 5 femmes et 3 jeunes.

2. D'autre part, des membres avec voix consultative :

— le Secrétaire général adjoint	néant
— le Directeur du Centre d'Etudes et de l'Institut Emile Vandervelde	Pirot François
— le Président ou, si'l est élu direct un représentant des groupes parlementaires socialistes	Van der Biest Alain
— les membres socialistes du gouvernement national et des exécutifs régionaux et communautaires	Busquin Philippe Dehousse Jean-Marie Féaux Valmy Lejoly Marcel Moureaux Philippe Urbain Robert
— deux représentants du Mouvement des Jeunes Socialistes (un par région)	Henckens Michel Beozières Christian
— deux délégués des Comités inter-entreprises	Pickman Armand Vandoren Jules
— les délégués des mouvements de l'Action commune	Carpentier Henri (FGTB) Daenen Eduard (UNMS)

---

(3) Sera appliqué au prochain congrès administratif début 1985.

Delourme Alfred (FGTB)
 Gayetot Jean (FGTB)
 Leburton Edmond (UNMS)
 Lemaire Henri (FEBECOOP)
 Ramaekers Roger (FEBECOOP)

- les ministres d'Etat socialistes
 Leburton Edmond
 Pierson Marc-Antoine
- la déléguée aux Droits de la femme (4)
- le représentant du Collège des Secrétaires fédéraux désigné par celui-ci (5)

3.2. *Fréquence des réunions en 1983* : hebdomadaires.

4. L'Exécutif.

4.1. *Composition.*

Statuts : Art. 33.

L'Exécutif du Parti comprend :

- le Président
 Spitaels Guy
- les vice-Présidents
 Coëme Guy
 Guillaume François
- le Secrétaire général
 Gailliez Roger
- le Secrétaire général adjoint
 néant
- les Présidents des groupes parlementaires socialistes
 Biefnot Yvon
 Delmotte Fernand
 Ylieff Yvan
 Van der Biest Alain
- le Directeur du Centre d'Etudes et de l'Institut Emile Vandervelde
 Pirot François

---

(4) Voir 3.

(5) Voir 3.

5. Le Président.

5.1. *Election* : voir 1.4.1.

6. Membres du parti.

6.1. *Nombre de membres* : 166.611.

7. Le personnel du parti : non communiqué.

8. Publications.

8.1. *Publications programmatrices.*

a) Mouvement des Jeunes Socialistes :

— Dossiers : *Dossier Toxicomanie*, 27 p.

— Documents : *Les relations Euro-Africaines*, Document préparatoire à la rencontre internationale organisée par le MJS en association avec l'IFCAD, Bruxelles, 2 décembre 1983, 49 p.

Pour une politique globale d'insertion sociale et professionnelle des jeunes, Document préparatoire au congrès du MJS à Bohan, 3-4 décembre 1983, 25 p.

Propositions pour une autre défense nationale, Document préparatoire au congrès du MJS à Bohan, 3-4 décembre 1983, 50 p.

b) Institut Emile Vandervelde :

— Notes de documentation — Collection Nouvelle Série :

L'Avortement aujourd'hui, par Viviane Jacobs, 64 p.

Quelle coopération pour quel Socialisme ?, Actes du Colloque de Wavre du 16 avril 1983, en collaboration avec Febecoop, 126 p.

— Série « Minor » :

Le CPAS au passé, au présent et au futur, par Joëlle Desmarets, 34 p.

Axes socialistes pour une réforme du système pénitentiaire (II). Extension du système de la probation, 50 p.

La sidérurgie wallonne et l'Europe de 1977 à 1983, par Anne-Marie Lizin et José Vilain, 150 p.

La situation au moyen-orient après l'invasion israélienne et la crise du Fatah, par Claude Dejardin, 60 p.

Les wallons et la réforme de l'Etat, 1890/1971, par Freddy Joris, 148 p.

8.2. Publications organiques.

a) Mouvement des Jeunes Socialistes :

— *Rapport politique et administratif de l'exécutif national 1981-1983*, Bohan, 3 et 4 décembre 1983, 37 p.

— *Rapport politique et administratif de l'exécutif national 1981-1983*, 54 p.

8.3. Périodiques.

a) Parti Socialiste :

— *En direct* (hebdomadaire, tirage : inconnu).

b) Mouvement des Jeunes Socialistes :

— *Contact JS* (mensuel, tirage : 3.500 à 4.000 exemplaires).

c) Institut Emile Vandervelde :

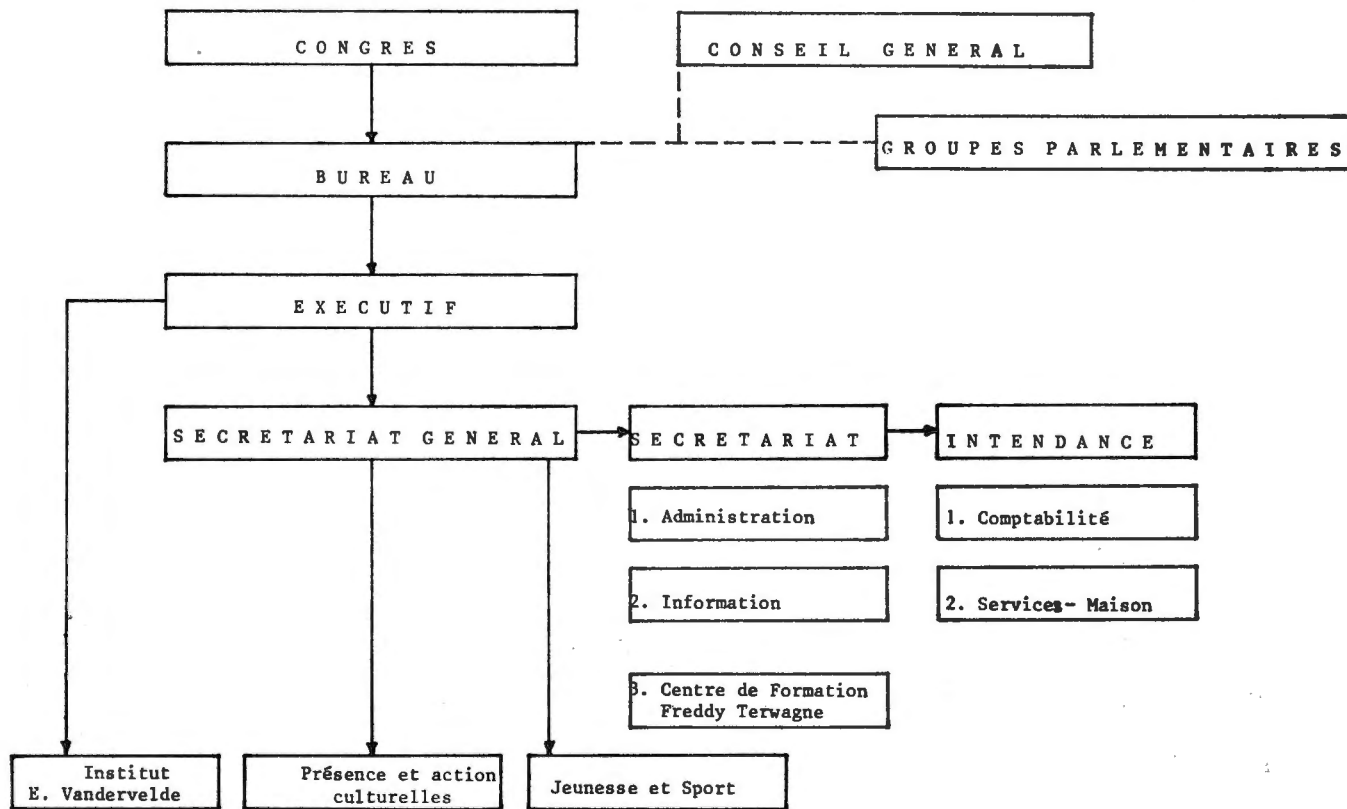
— *Socialisme* (bimestriel, tirage : + 1.500 exemplaires).

d) Centre de formation « Freddy Terwagne » :

— *Bulletin d'information et de documentation* (périodicité inconnue, tirage : ± 1.000 exemplaires).

— *Bulletin de liaison* de la Confédération des Pensionnés socialistes (périodicité inconnue, tirage : ± 300 exemplaires).

L'organigramme du Parti Socialiste

PARTI REFORMATEUR LIBERAL (PRL).

1. Le Congrès.

1.1. *Dates et lieux des congrès organisés.*

- Wavre, 23 avril 1983 ;
- Bruxelles, 12 juin 1983.

1.2. *L'ordre du jour.*

- Wavre, 23 avril 1983 : la situation politique, les activités futures du parti, les grandes lignes de l'héritage du passé ;
- Bruxelles, 12 juin 1983 : « journée portes ouvertes du PRL » : séance académique.

1.3. *Participants.*

- Wavre, 23 avril 1983 : non communiqué ;
- Bruxelles, 12 juin 1983 : ± 20.000 personnes.

1.4. *Elections.*

1.4.1. *Président du Parti* : Michel Louis.

- Date d'élection : 23 janvier 1982.
- Nombre de membres ayant participé à l'élection : non communiqué.
- Noms des candidats : un seul, Michel Louis.
- Résultats d'élection :

oui . . .	538
non . . .	34
abstentions . . .	28

2. Le Comité permanent.

2.1. *Elections.*

2.1.1. *Secrétaire général politique* : Klein C. Edouard.

- Date d'élection : 8 octobre 1983.
- Nombre de membres ayant participé à l'élection : non communiqué.
- Noms des candidats : un seul, Klein C. Edouard.
- Résultats d'élection : 89,56 % des voix.

2.2. *Fréquence des réunions en 1983* : non communiqué.

3. Le Bureau.

3.1. Composition.

Statuts : Art. 7. § 1.

Le Bureau comprend :

- le Président Michel Louis
- le premier vice-Président Robert Claude
- les trois vice-Présidents
  - Henrion Robert
  - Pierard Guy
  - Poswick Charles
- le Secrétaire général politique de Donnée François-Xavier (6)
- le Secrétaire politique adjoint Bock Jean
- le Président de la Commission de Conciliation et d'Arbitrage Rey Jean (7)
- le Secrétaire de la Commission de Conciliation et d'Arbitrage Marchand Bernard
- le Président national du PRL-PVV s'il est membre du PRL Descamps Pierre
- les parlementaires
  - Chambre des Représentants
    - Barzin Jean
    - Bertouille André
    - Cornet d'Elzius Charles
    - Damseaux André
    - De Decker Armand
    - Defraigne Jean
    - D'Hondt Denis
    - Ducarme Daniel
    - Evers Alfred
    - Gol Jean
    - Henrion Robert

(6) François de Donnée a été remplacé par Édouard Klein le 8 octobre 1983.

(7) Jean Rey, décédé le 19 mai 1983.

Huylebrouck Omer
 Klein Edouard
 Knoops Etienne
 Kubla Serge
 Michel Louis
 Militis Jean
 Monfils Philippe
 Mundeeler Georges
 Olivier Louis
 Petitjean Charles
 Pierard Guy
 Poswick Charles
 Tromont Michel (8)

Sénat

Aubecq Charles
 Bock Jean
 Bossicart Charles
 Clerdent Pierre
 Close Robert
 Coen Jules
 Declety Arnaud
 de Donnée François
 Delruelle-Ghobert Janine
 Demuyter Albert
 Descamps Pierre
 Doumont Jules (9)
 Gillet Jean
 Godinache-Lambert Marie-Thérèse
 Hatry Paul
 Lagneau André
 Mayence-Goossens Jacqueline
 Toussaint Michel
 Van Den Haute Jacques
 Wathelet Jacques

- les parlementaires européens Beyer de Ryke Luc
 Damseaux André
- le Secrétaire général administratif Bruyneel Pierre

---

(8) Michel Tromont a été remplacé par Jacques Mévis le 10 juin 1983.

(9) Jules Doumont a été remplacé par Jean Nicolas.

— le Trésorier général	Henrion Paul
— le Trésorier général adjoint	Foret Michel
— les Présidents des Fédérations d'arrondissement	
Arlon	Piette Omer
Ath	Descamps Pierre
Bastogne	Olivier Louis
Bruxelles	Robert Claude
Charleroi	Fontaine Philippe
Dinant	Dapsens Henry
Huy	Moreau Ernest
Liège	Goldine Georges
Marche-en-Famenne	Godinache-Lambert Marie-Thérèse
Mons	Colart Marcel
Mouscron	Braye Robert
Namur	Manigart Georges
Neufchâteau-Virton	André Jean-Marie
Nivelles	Marchand Bernard
Philippeville	Saulmont Guy
Soignies	Dubois André
Thuin	Huin Michel
Tournai	Soudant André
Verviers	Regnier Paul
Waremmme	Matagne Arsène
— les ministres d'Etat, s'ils ne sont pas ministres en fonction	Descamps Pierre Henrion Robert Rey Jean (10)
— les anciens ministres et les anciens secrétaires d'Etat	Bertouille André Cornet d'Elzius Charles Defraigne Jean Demuyter Albert Gol Jean Hatry Paul Henrion Robert Knoops Etienne Olivier Louis Perin François Poswick Charles

(10) Cfr. (7).

	Rey Jean (11)
	Toussaint Michel
	Tromont Michel (12)
	Van Offelen Jacques
— 25 membres élus par le	Bacquelaine Yves
Comité permanent en son	Brassinne Jacques
sein et après appel aux can-	Bruya Pierre
didatures, (...)	Delruelle Gérard
	Goblet d'Alviella Jean
	Hasquin Hervé
	Janssens Franz
	Jottard Marc
	Ledoux Jean-Marie
	Liebin Bernard
	Mangelinckx Robert
	Olivier Jocelyne
	Olivier Maurice
	Pirotte Hubert
	Vandermeulen Lucien
	Calberg-Deville Francine
	Debouverie Patrick
	Duquesne Antoine
	Plas Virginie
	Poswick Eric
	Stengers Marie-Laure
	Van Doosselaere Michel
	Van Halteren Pierre
	Van Weddingen Eric
	Zimmer Marcel
— 2 membres cooptés par le	Havelange Pierre
Bureau ainsi constitué	Roelandts Jean
— 2 représentantes des Femmes	Cambier-Jaivenois Josette
PRL	Herzet-Govaerts Jacqueline
— 3 représentants des JRL	Calbeau Patrick
	Cools Marc
	Gillard Daniel

---

(11) Cfr. (7).

(12) Michel Tromont était membre du gouvernement jusqu'au 9 juin 1983. Depuis cette date il est devenu gouverneur du Hainaut, succédant à M. Vaes.

La fonction de membre du Bureau est incompatible avec celle de ministre ou de secrétaire d'Etat en fonction. Ils sont néanmoins invités au Bureau et y ont voix consultative

Bertouille André
 Damseaux André
 Gol Jean
 Hatry Paul
 Knoops Etienne
 Mayence-Goossens Jacqueline
 Monfils Philippe
 Olivier Louis
 Tromont Michel (13)

Le Bureau comprend en outre :

- un délégué du Centre Paul Hymans, membre du PRL Hascal Viviane
- un représentant du Syndicat Libre de la Fonction publique, membre du PRL Dehon Roger
- un représentant de la Ligue des Mutualités libérales, membre du PRL Valentin Roger
- un représentant de la Ligue des Pensionnés libéraux, membre du PRL Berck Suzanne
- les députés permanents (14) Gabriel Georges
 Jasselette Ivan
 Libert Georges
 Mathieu Gérard
 Rotthier-Boels Claude
- une représentante de l'Association socio-culturelle des Femmes libérales (15) Brasseur Renée
 et/ou
 Van Rompaey-Gaspar Gaby

4. Le Président.

4.1. *Election* : voir 1.4.1.

(13) Cfr. (12).

(14) Non conforme à l'article 7, § 1 du statut.

(15) Cfr. (14).

5. Membres du parti.

5.1. *Nombre de membres* : 62.093.

6. Le personnel du parti : non communiqué.**7. Publications.****7.1. Publications programmatrices.****a) Jeunes Réformateurs Libéraux :**

— *Livre blanc des Jeunes Réformateurs Libéraux pour une réforme du service militaire en Belgique*, mai 1983, 35 p.

— *L'avenir de Bruxelles. Propositions pour une politique de redressement*, octobre 1983, 52 p. + 8 p.

— *Agir aujourd'hui pour construire demain*, 36 p.

7.2. Périodiques.**a) Parti Réformateur Libéral :**

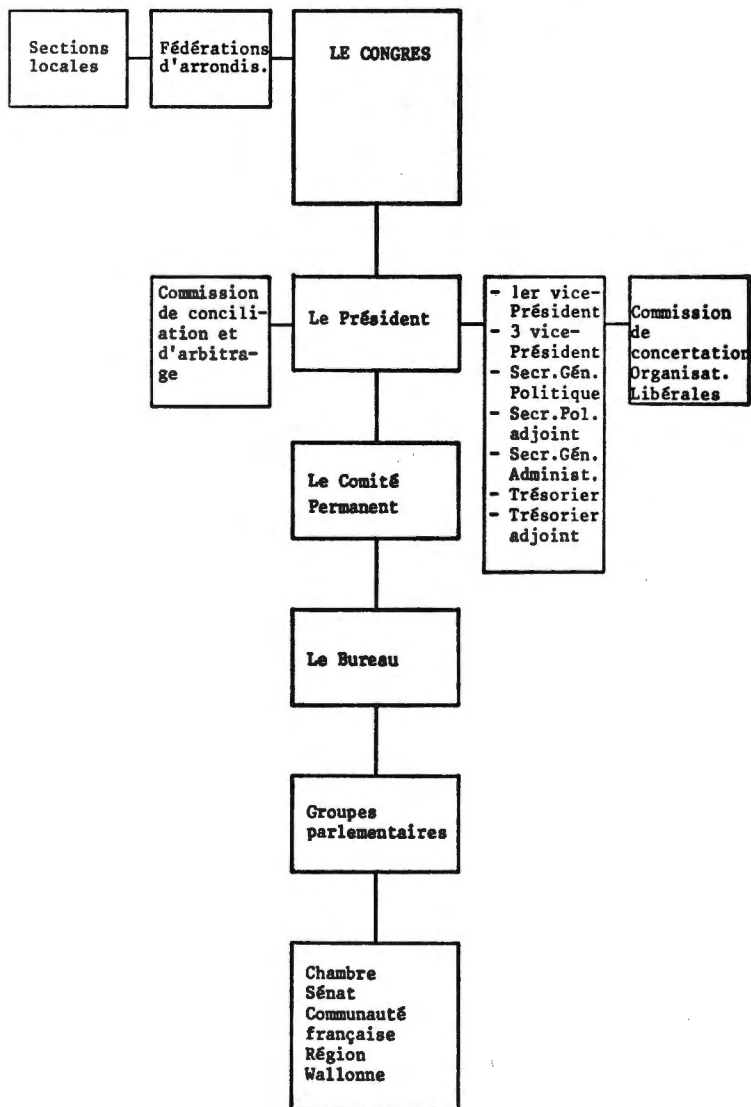
— *Progrès* (périodicité inconnue, tirage : non communiqué).

b) Jeunes Réformateurs Libéraux :

— *Réformes et Liberté* (mensuel, tirage : non communiqué).

— *Arguments* (mensuel, tirage : non communiqué).

L'organigramme du Parti Réformateur Libéral

PARTI SOCIAL CHRETIEN (PSC).

1. Le Congrès.

1.1. *Dates et lieux des congrès organisés.*

— Mouscron, 23 avril 1983.

1.2. *L'ordre du jour.*

- La réforme de l'Etat ;
- Le secteur de la sidérurgie ;
- Cumul politique.

1.3. *Participants.*

— Mouscron, 23 avril 1983 : 6.000.

1.4. *Election.*

1.4.1. *Président du Parti : Deprez Gérard.*

- Date d'élection : 10 février 1982.
- Nombre de membres ayant participé à l'élection : 23.658.
- Résultats d'élection pour chaque candidat :

Deprez Gérard	18.287 votes
Vankerkhoven Paul	4.334 votes
Pierson Léon	938 votes

2. Le Conseil général.

2.1. *Dates et lieux des Conseils généraux organisés en 1983 : néant.*

3. Le Comité directeur.

3.1. *Composition.*

Statuts : Art. 37.

Le Comité directeur se compose :

- du Président national Deprez Gérard

— d'un représentant de chaque
arrondissement désigné par le
Comité d'arrondissement :

Arlon	Hutlet José
Ath	Lenfant Pierre
Bastogne	Clotuche Etienne
Bruxelles	Jonnart Pierre
Charleroi	Meuter Pierre
Dinant	Wagemans Bruno
Huy	Gillard Michel
Liège	Pirmolin Jacques
Marche	Renard Yves-Marie
Mons	Lienard Albert
Mouscron	Detremmerie Jean-Pierre
Namur	Massart Pierre-Yves
Neufchâteau	Poncelet Jean-Pol
Nivelles	Van Campenhoutd Marc
Philippeville	Falmagne Bernard
Soignies	Grevesse Guy
Thuin	(non encore désigné)
Tournai	Theys Marcel
Verviers	Schyns René
Virton	Graisse Christian
Wareme	Evrard Pol

— des chefs de groupes PSC
des assemblées législatives

Dieudonné André (Sénat)
Wauthy Emile (Chambre)
Grafé Jean-Pierre (conseiller Communauté)
Tilquin André (conseiller régional wallon)

— de deux membres du Sénat
et de deux membres de la
Chambre choisis par leur
groupe respectif :

Sénat	Califice Alfred
	Hanquet Huberte
Chambre des Représentants	Desmarests José
	Thys Jean-Louis

— de deux Ministres choisis par
leurs pairs

Maystadt Philippe
Nothomb Charles-Ferdinand

— d'un Ministre de la région wallonne (16)	Wathelet Melchior
— d'un Ministre de la communauté germanophone (17)	Maraite Joseph
— de la Présidente nationale des femmes PSC	Cahay Pierrette
— du Président national des JSC	Dumont Jean-Paul
— du Président de la Fédération des mandataires communaux	Lutgen Guy
Avec voix consultative :	
— des Ministres	Goor-Eyben Cecile Hansenne Michel Mainil Pierre
— du Commissaire européen	Davignon Etienne
— des Présidents PSC des assemblées législatives	—
— du Secrétaire général	Lefèvre Jacques
— de la Secrétaire politique des femmes PSC	Van Raemdonck Madeleine
— du Secrétaire politique des des JSC	Thonon Bernard
— d'un délégué du CSP	Gehlen Albert
— d'un représentant des élus du PSC du Parlement européen, si l'un d'entre eux n'y est déjà à un autre titre	Herman Fernand
— des responsables PSC exerçant les missions les plus élevées dans les organes communs PSC-CVP	Hallet Jean Scheyven Raymond
— du responsable financier	le Hardy de Beaulieu Gérard

2.2. *Fréquence des réunions en 1983* : hebdomadaires.

(16) Non conforme à l'article 37 du statut.

(17) *Idem.*

3. Le Président.

3.1. *Election* : voir 1.4.1.

4. Membres du parti.

4.1. *Nombre de membres* : 45.000.

4.2. *Sociographie des membres.*

4.2.1. *D'après l'âge.*

— de 25 ans	10,1 %
25 - 45 ans	31 %
45 - 60 ans	32,8 %
+ de 60 ans	26,1 %

4.2.2. *D'après le sexe.*

Hommes	65 %
Femmes	35 %

5. Le personnel du parti : non communiqué.

6. Publications.

6.1. *Publications programmatrices.*

a) Centre d'Etudes politiques, économiques et sociales (CEPESS) :

Le CEPESS a publié dix dossiers en 1983. Chaque dossier traite plusieurs rubriques. Sans avoir l'intention d'être exhaustif on peut mentionner les rubriques suivantes :

- Affaires économiques ;
- Finances ;
- Culture ;
- Problèmes politiques ;
- Problèmes internationaux ;
- Sécurité sociale ;
- Documentation politique ;
- Affaires sociales.

6.2. *Périodiques.*

a) Parti Social Chrétien :

- *Temps Nouveaux* (bimensuel, tirage : ± 45.000 exemplaires).
- *Infor. sections* (bimensuel, tirage : 4.000 exemplaires).
- *Editions de l'arbre de vie en ...* (périodicité inconnue, tirage : 5.000 exemplaires).

b) Jeunes Sociaux Chrétiens :

- *L'Enjeu* (mensuel, tirage : 12.000 exemplaires).
- *Action - J* (mensuel, tirage : ± 1.000 exemplaires).

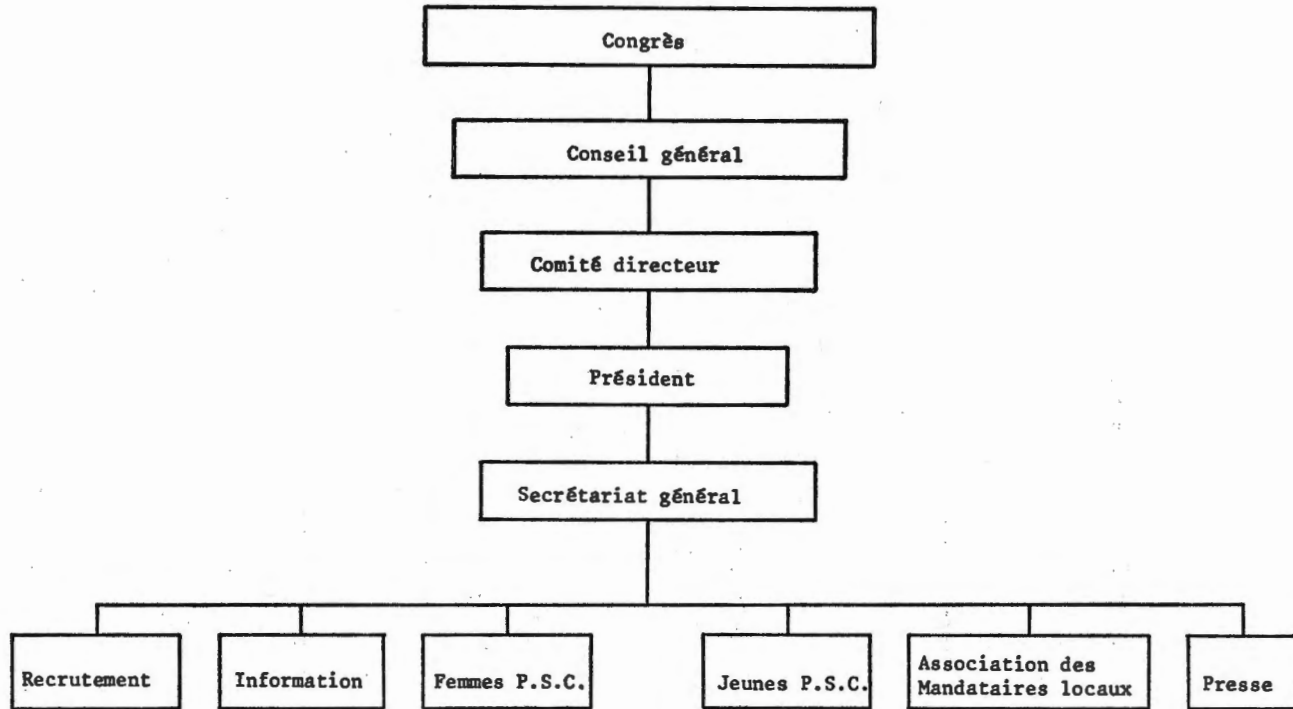
c) Femmes PSC :

- *Femmes PSC* (bimestriel, tirage : ± 1.500 exemplaires).

d) Centre d'Etudes politiques, économiques et sociales :

- *Documents-CEPESS* (bimensuel, tirage édition française : 650 exemplaires).
- *Cahiers-CEPESS* (trimestriel, tirage édition française : 650 exemplaires).

L'organigramme du Parti Social Chrétien

FRONT DEMOCRATIQUE DES BRUXELLOIS FRANCOPHONES (FDF).

1. Le Congrès.

1.1. *Dates et lieux des congrès organisés.*

- Bruxelles, 15 janvier 1983 ;
- Bruxelles, 25 juin 1983 ;
- Bruxelles, 8 décembre 1983.

1.2. *L'ordre du jour.*

- Bruxelles, 15 janvier 1983 : — élection du Président du parti ;
— élection du Secrétaire général.
- Bruxelles, 25 juin 1983 : remobilisation de l'opinion bruxellois.
- Bruxelles, 8 décembre 1983 : résistance et riposte.

1.3. *Participants.*

- Bruxelles, 15 janvier 1983 : presque 2.000 militants, dont
1.900 électeurs.
- Bruxelles, 25 juin 1983 : ± 900 militants.
- Bruxelles, 8 décembre 1983 : ± 1.100 militants.

1.4. *Elections.*

1.4.1. *Président du parti* : Outers Lucien.

- Date d'élection : le congrès du samedi 15 janvier 1983 à Bruxelles.
- Nombre de membres ayant participé à l'élection : 1.900 électeurs.
- Noms des candidats : Outers Lucien, Messemaekers Eugène.

— Résultats d'élection :

Outers Lucien	1.270 votes (73,7 %)
Messemaekers Eugène	393 votes (22,8 %)
Non valable	189
Bulletins blancs	58

Total 1.910

1.4.2. *Secrétaire général* : Désir Georges.

- Date d'élection : le congrès du samedi 15 janvier 1983 à Bruxelles.
- Nombre de membres ayant participé à l'élection : 1.900 électeurs.
- Noms des candidats : un seul, Désir Georges.

— Résultats d'élection :

Oui	1.541 votes (86,28 %)
Non	245 votes (13,72 %)
Blancs et nuls	114
	<hr/>
Total	1.900

2. Le Conseil général.2.1. *Nombre de membres* : 436 (en fin 1983).2.2. *Elections.*2.2.1. *Trois vice-Présidents* : Brasseur Guy, Clerfayt Georges, Risopoulos Basile-Jean.

— Date d'élection : 28 janvier 1983.

— Nombre de membres ayant participé à l'élection : 193.

— Noms des candidats : à huis clos.

— Résultats d'élection : huis clos.

2.3. *Fréquence des réunions en 1983* : 6 réunions.**3. Le Comité directeur.**3.1. *Composition* (18)

— Parlementaires	Clerfayt Georges Defosset Léon Désir Georges Gillet Roland Lagasse André Lepaffe Jacques Moureaux Serge Outers Lucien Peetermans Jules Risopoulos Basile Spaak Antoinette
— Anciens parlementaires	Banneux Marion Bernard Luc Brasseur Guy

---

(18) La composition actuelle du Comité directeur, après la cooptation de nouveaux membres qui a eu lieu le 4 juillet 1983.

	Delperee Albert
	Parent Michel
	Payfa Marcel
	Van Eyll Didier
— Présidents de section	Berger Gilbert
	Boelpaepe Jean-Jacques
	Capart René
	Dandoy Georges
	Degroodt Léon
	Desmedt Claude
	Hubin Jean-Pierre
	Jonet Paul
	Lambot Albert
	Lemmens Jacques
	Mallefet Henriette
	Messemaekers Eugène
	Renard Jean
	Termonia Marc
	Urbain Georges
	Van Acker Richard
	Vanderhaeghen Alain
	Van De Walle Georges
	Verhaegen André
	Willems Jean
— Elus locaux	
conseillers provinciaux	Peeters-Noé Claudine
	Poels Paul
Conseil d'Agglomération et CFC	Joseph-André Annie
	Léonard Jean
	Poupko Jean-Pierre
	Van Crombrugge Léo
élus communaux	Brasseur Victor
	Brouwer Gisèle
	Bureau Guy
	Burniaux Jeanne
	Den Tandt Marianne
	Dellot Marie-Angèle
	Druez Claude
	Gaillard Jacques
	Hellin André

	Horn Patrice
	Jancart Marcel
	Laloux Jean-Marie
	Muller Roland
	Van Damme Raymond
— Membres cooptés	Artiges Marc
	Bertrand Pierre-Jean
	Briou Pierre
	Boonkens Yves
	Defosset Georges
	Delpierre Yves
	Dept Robert
	Deregnoncourt Catherine
	Dereppe Nicole
	Dewit Jacques
	Dielens Fabienne
	Favart Christine
	Gallez Monique
	Govers Pascale
	Gualbert Betty
	Hoyos Georges
	Jenaer Didier
	Lagasse Charles-Etienne
	Madou Suzanne
	Massenaux Guy
	Percy Mylène
	Pipart Guy
	Smits Philippe
	Smal Christian
	Thiebaut Roger
	Swinnen Guy
	Van Baerlem Marceline
— Anciens présidents	néant
— Rassemblement pour le Droit et la Liberté	Coutrez Raymond Hoffman Jean
— Membres du Bureau perma- nent non membres du Comité directeur	Burstin Michel Holland Elisabeth Lepaffe Claude Maingain Roger Martou François

Neyrinck Jacques
 Peffer Michel
 Verzin Georges
 Cornelissen Jean-Pierre
 Leunen Gisèle
 Maingain Olivier
 Maricq Léon
 Payfa-Fosseprez Andrée
 Piccart Marcel
 Thiery Roger

— Cadres du parti

De Beys Xavier
 Debongnie Paul
 Wauthier Chantal

3.2. Election.

3.2.1. *Membres non-parlementaires du Bureau permanent* : voir 4.1.

— Date d'élection : 4 juillet 1983.

— Nombre de membres ayant participé à l'élection : 58.

— Résultats d'élection : huis clos.

3.3. *Fréquence des réunions en 1983* : 4.

4. Le Bureau permanent.

4.1. Composition (19).

— Parlementaires

voir 3.1.

— Anciens parlementaires

voir 3.1.

— Membres élus

Boonkens Yves
 Burstin Michel
 Capart René
 Delpierre Yves
 Den Tandt-De Decker Marianne
 Deregnoncourt Catherine
 Dielens Fabienne
 Druetz Claude
 Favart Christine
 Gaillard Jacques

---

(19) La composition du nouveau Bureau permanent. Le Comité directeur du FDF a procédé, lundi 6 février 1984, à l'élection de 28 membres du Bureau permanent.

Gallez Monique
 Gualbert Betty
 Holland Elisabeth
 Hoyos Georges
 Hubin Jean-Pierre
 Jenaer Didier
 Lagasse Charles-Etienne
 Lepaffe Claude
 Maingain Roger
 Martou François
 Massenaux Guy
 Neyrinck Jacques
 Peffer Michel
 Poupko Jean-Pierre
 Smal Christian
 Van Baerlem Marceline
 Verhaegen André
 Verzin Georges

— Membres de droit

Président de la Commission des Présidents   Cornelissen Jean-Pierre

Présidente de l'Association des Femmes   Leunen Gisèle

Président ff des JFDF   Maingain Olivier

— Membres invités

Bourgmestre de Crainhem   Maricq Léon

Bourgmestre de Watermael-Boitsfort   Payfa-Fosseprez Andrée

Bourgmestre de Molenbeek   Piccart Marcel

Conseiller provincial   Poels Paul

Bourgmestre de Linkebeek   Thiery Roger

— Cadres du parti

De Beys Xavier
 Debongnie Paul
 Wauthier Chantal

5. Le Président.

5.1. *Election* : voir 1.4.1.

6. Membres du parti.

6.1. *Nombre de membres* : 13.080 à fin août 1983.

6.2. *Sociographie des membres*.

6.2.1. *La répartition par arrondissement* : Bruxelles-Hal-Vilvorde : 12.600 ; provinces wallonnes : 480.

7. Le personnel du parti (20) : 3 cadres.

8. Publications.

8.1. *Périodiques*.

a) Front Démocratique des Bruxellois Francophones :

— *FDF-Contact* (bimensuel, tirage : ± 12.600 exemplaires).

— *FDF-Actualités* (hebdomadaire, tirage : ± 1.000 exemplaires).

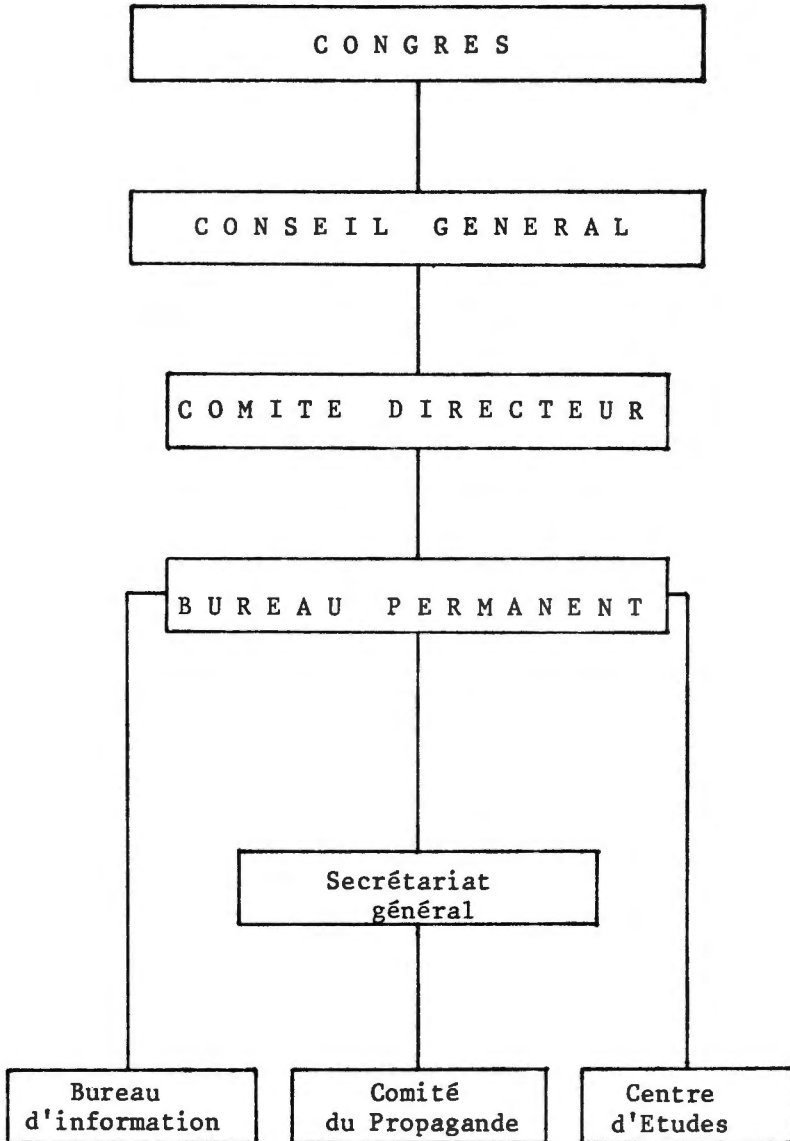
b) Centre d'Etudes Jacques Georgin :

— *Les cahiers du Centre d'études Jacques Georgin* (trimestriel, tirage : non communiqué).

---

(20) Le personnel pris en compte est limité aux cadres. Le personnel administratif et technique n'est pas pris en considération. Ce personnel de cadre travaille (à mi-temps ou plein-temps) pour le parti et est payé par celui-ci. Toutes formes de mise à l'ouvrage qui ont pour but l'absorption du chômage ne sont pas prises en considération. Le cadre est restreint au niveau national du parti.

L'organigramme du Front Démocratique des Bruxellois Francophones

RASSEMBLEMENT WALLON (RW).

1. Le Congrès fédéral.

1.1. *Dates et lieux des congrès organisés.*

— Namur, 8 octobre 1983.

1.2. *L'ordre du jour.*

— Adoption d'une motion en 14 points dont certains concernent l'orientation indépendantiste du parti.

— Elections statutaires.

1.3. *Participants.*

— Namur, 8 octobre 1983 : + 400 personnes.

1.4. *Elections.*

1.4.1. *Président du Parti : Massart Fernand.*

— Date d'élection : 8 octobre 1983.

— Nombre de membres ayant participé à l'élection : 350.

— Noms des candidats : un seul, Massart Fernand.

— Résultats d'élection (premier tour) : 94 % des votes.

1.4.2. *Vice-Présidents : Hendrick Liliane, Jacob Nicolas, Mordant Henri, Neuray Georges.*

— Date d'élection : 8 octobre 1983.

— Nombre de membres ayant participé à l'élection :

premier tour : 350 ;

deuxième tour : 343.

— Résultats d'élection pour chaque candidat :

(premier tour)	Mordant Henri	77 % des votes
	Neuray Georges	65 % des votes
	Cohard Philippe	20,6 % des votes
	Liègeois Gabriel	18 % des votes
	Siroul Roger	30,6 % des votes

Elus : Mordant Henri et Neuray Georges.

(deuxième tour)	Hendrick Liliane	65 % des votes
	Jacob Nicolas	54 % des votes
	Demoulin Jeanine	52 % des votes

Elus : Hendrick Liliane et Jacob Nicolas.

1.4.3. *Secrétaire général* : Cohard Marius.

— Date d'élection : 8 octobre 1983.

— Nombre de membres ayant participé à l'élection : 350.

— Résultats d'élection pour chaque candidat :

(premier tour)	Cohard Marius	53,7 % des votes
	Pector Jean-Marie	41,4 % des votes

Elu : Cohard Marius.

1.4.4. *Trésorier fédéral* : Renquet Yvan.

— Date d'élection : 8 octobre 1983.

— Nombre de membres ayant participé à l'élection : 350.

— Noms des candidats : un seul, Renquet Yvan.

— Résultats d'élection : (premier tour) : 98,5 % des votes.

2. Le Bureau fédéral.

2.1. *Composition.*

Statuts : Art. 4.

Le Bureau fédéral comprend :

— le Président	Massart Fernand
— les vice-Présidents	Hendrick Liliane Jacob Nicolas Mordant Henri Neuray Georges
— le Secrétaire général	Cohard Marius
— le Trésorier	Renquet Yvan
— les parlementaires	
Chambre des Représentants	Boniface-Delobe Mathilde Mordant Henri
Parlement européen	Gendebien Paul-Henry
— un représentant de chacun des groupes RW des Conseils provinciaux	Cohard Marius (Charleroi) Delwiche Guilain (Namur) Henrotté Joseph (Liège)

— quatre délégués pour chacune
des régionales d'arrondisse-
ment électoral, (...)

Arlon-Marche-Bastogne . . .	Frique Albert Gaspard André Ninane Gaston Petit Désiré
Brabant wallon	Debrulle Claude Lambert André Legat Jacques Siroul Roger
Centre-Soignies	Baise Louis Degand Jean Leroy Pierre Osipoff Georges
Charleroi	Baudet Gérard Desmedts André Gilson Marcel Meurisse Gilberte
Dinant-Philippeville	Delcourt Julien Frankinet Edouard Lareppe Victor Mathot Alfred
Hainaut occidental	Faux Henri Herne Claude Rolland Jean Verdière Charles
Huy-Waremme	Fievez Norbert Genon Emile Liègeois Gabriel Rikir Alphonse
Liège	Beerts Hubert Decroisson René Mme Lecomte Thiry Jean-Pierre
Mons	Adant Gilbert Caudron Christian Evrard Maurice Tauvoye Jacques

Namur	Demoulin Jeanine Duvivier Jacques Pector Jean-Marie Pietquin Ernest
Thuin	Fattori Jean-Claude Jacques Daniel Vancaneghem Paula Yacenne Evence
Verviers	Bierin Marc Henrard Claude Rocks Léonard Sauvenier Georges
Virton-Neufchâteau	Lallemand Gaston Stembert Adolphe Stembert Francine Toussaint Marc
— Le Bureau fédéral peut coop- ter un maximum de six per- sonnes pour des périodes d'un an renouvelables	Bonmariage Joseph Courtois Emilie Fievez Joseph

2.2. *Fréquence des réunions* : tous les 2 mois.

B. Le Bureau exécutif.

3.1. *Composition.*

Statuts : Art. 6.

Le Bureau exécutif comprend :

— le Président	Massart Fernand
— les vice-Présidents	Hendrick Liliane Jacob Nicolas Mordant Henri Neuray Georges
— le Secrétaire général	Cohard Marius
— le Trésorier	Renquet Yvan
— les Secrétaires généraux adjoints	—

- les parlementaires . . . . . Boniface Mathilde
Mordant Henri
- le parlementaire européen . . . . . Gendebien Paul-Henry
- un représentant de chacune
des Régionales d'Arrondissement :

  - Arlon-Marche-Bastogne . . . . . Petit Désiré
  - Centre-Soignies . . . . . Leroy Pierre
  - Charleroi . . . . . Meuree Michel
  - Dinant-Philippeville . . . . . Frankinet Edouard
  - Huy-Waremme . . . . . Liègeois Gabriel
  - Liège . . . . . Thiry Jean-Pierre
  - Mons . . . . . Tauvoye Jacques
  - Namur . . . . . Pector Jean-Marie
  - Neufchâteau-Virton . . . . . Stembert Francine
  - Nivelles . . . . . Lambert A.
  - Thuin . . . . . Yacenne Evence
  - Tournai-Ath-Mouscron . . . . . Rolland Jean
  - Verviers . . . . . Bierin Marc

- Le Bureau exécutif peut coop-
ter un maximum de cinq
membres pour une période
d'un an maximum renouve-
lable . . . . . Demoulin Jeanine
Fievez Joseph
Henrard Claude
Lipsin Fernand

4. Le Président.

- 4.1. *Election* : voir 1.4.1.

5. Membres du parti.

- 5.1. *Nombre de membres* : ± 7.000.

5.2. *Sociographie des membres.*

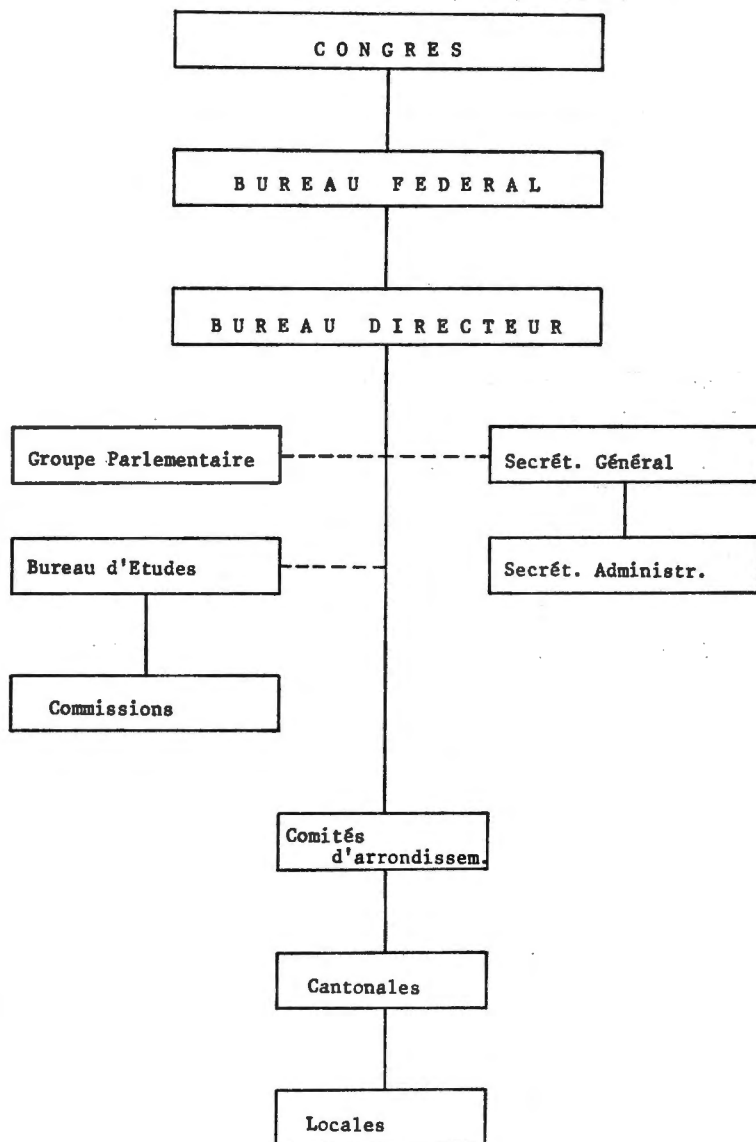
- 5.2.1. *D'après l'âge* : inconnu.

- 5.2.2. *D'après le sexe* : majorité d'hommes.

5.2.3. *La répartition par arrondissement* : les arrondissements qui ont le plus de membres sont : Namur, Liège, Brabant-Wallon et Charleroi ; la province du Luxembourg compte le moins de membres.

L'organigramme du Rassemblement Wallon

6. Le personnel du parti.

Renquet Yvan : secrétaire-parlementaire, trésorier ;
Closter Josette : secrétaire ;
Blaimont Jeanne : secrétaire, mi-temps ;
Wery Edouard : employé mi-temps.

7. Publications.

7.1. Publications programmatrices.

a) Rassemblement Wallon :

- *Pour la Wallonie, une autre politique énergétique.*
- *Pour la Wallonie, une autre politique de l'enseignement.*
- *Pour sortir de la crise : une autre politique économique par un pouvoir Wallon.*

7.2. Périodiques.

a) Rassemblement Wallon :

- *Solidarité wallonne* (trimestriel, tirage : 2.500 exemplaires).

**CLASSIFICATIESCHEMA VOOR DE INVENTARIS
VAN DE OPINIEPEILINGEN EN DE BIBLIOGRAFIE.**

**SCHEMA DE CLASSIFICATION POUR L'INVENTAIRE
DES SONDAGES D'OPINION ET POUR LA BIBLIOGRAPHIE.**

**CLASSIFICATION SCHEME FOR THE INVENTORY
OF OPINION POLLS AND FOR THE BIBLIOGRAPHY.**

A. Buitenlandse politiek :	A. Politique étrangère :	A. Foreign policy :
1. UNO en andere wereldorganisaties	1. ONU et autres organisations mondiales	1. UNO and other world organizations
2. Europese politiek	2. Politique européenne	2. European policy
3. Politiek ten overstaan van de ontwikkelingslanden	3. Politique vis-à-vis des pays en voie de développement	3. Policy vis-à-vis the developing countries
4. Politiek ten overstaan van de betrekkingen Oost-West	4. Politique relative aux rapports Est-Ouest	4. Policy vis-à-vis East-West relations
5. Defensiepolitiek	5. Politique de défense	5. Defence policy
6. Internationale betrekkingen	6. Relations internationales	6. International relations
7. Buitenlandse politiek van andere landen	7. Politique étrangère des autres pays	7. Foreign policy of other countries
8. Binnenlandse politiek van andere landen	8. Politique intérieure des autres pays	8. Domestic policy of other countries
B. Sociale politiek :	B. Politique sociale :	B. Social policy :
1. Regime van de arbeid	1. Régime du travail	1. Labour system
2. Tewerkstellingsbeleid	2. Politique de l'emploi	2. Employment policy
3. Beroepsorganisaties	3. Organisations professionnelles	3. Professional organizations
4. Sociale zekerheid	4. Sécurité sociale	4. Social security
5. Familiale en demografische politiek	5. Politique familiale et démographique	5. Family policy and demographic policy
6. Volksgezondheid	6. Santé publique	6. Public health
7. Huisvesting	7. Logement	7. Housing

8. Sociale programmatie	8. Programmation sociale	8. Social planning
9. Het verbruik	9. La consommation	9. Consumption
10. Leefmilieubescher- ming (met inbegrip van ruimtelijke or- dening)	10. Protection de l'en- vironnement (y compris l'aménagement du ter- ritoire)	10. Environmental pro- tection (including urban planning)
11. Welzijn	11. Bien-être	11. Welfare

C. *Economische politiek* : C. *Politique économique* : C. *Economic policy* :

1. De eigendom	1. La propriété	1. Property
2. Organisatie van de economie	2. Organisation de l'éco- nomie	2. Organization of the economy
3. Prijzenpolitiek	3. Politique des prix	3. Prices policy
4. Subsidiepolitiek	4. Politique des subsides	4. Subsidization policy
5. Conjunctuurpolitiek	5. Politique conjonctu- relle	5. Policy regarding eco- nomic cycles
6. Energiebeleid	6. Politique énergétique	6. Energy policy
7. Infrastructuur - ver- voer en communica- ties	7. Infrastructure - trans- port et communica- tions	7. Infrastructure - trans- port and communica- tions
8. Streekontwikkeling	8. Développement régio- nal	8. Regional development
9. Industriële politiek	9. Politique industrielle	9. Industrial policy
10. Handelspolitiek	10. Politique commerciale	10. Trade policy
11. Landbouwpolitiek	11. Politique agricole	11. Agricultural policy
12. Politiek ten overstaan van de middenstand en de zelfstandigen	12. Politique relative aux classes moyennes et aux indépendants	12. Policy vis-à-vis the middle classes and the self-employed

D. *Financiële politiek* : D. *Politique financière* : D. *Financial policy* :

1. Investerings en spa- ren	1. Investissements et épargne	1. Investments and sav- ings
2. Budgettaire politiek	2. Politique budgétaire	2. Budget policy
3. Fiscale politiek	3. Politique fiscale	3. Fiscal policy
4. Munt- en kredietpoli- tiek	4. Politique monétaire et du crédit	4. Monetary and credit policy

E. *Binnenlandse politiek* : E. *Politique intérieure* : E. *Domestic policy* :

0. Kronieken	0. Chroniques	0. Chronicles
1. Organisatie van de staat	1. Organisations de l'Etat	1. Organization of the state
2. Nationale instellingen	2. Institutions nationales	2. National institutions
3. Regionale en plaat- selijke instellingen	3. Institutions régionales et locales	3. Regional and local in- stitutions
4. Politieke partijen	4. Partis politiques	4. Political parties
5. Verkiezingen	5. Elections	5. Elections

6. Rechten en vrijheden	6. Droits et libertés	6. Rights and liberties
7. Rechtsbedeling	7. Assistance juridique	7. Administration of justice
8. Taalproblemen en minderheden	8. Problèmes linguistiques et minorités	8. Linguistic problems and minorities
9. Handhaving van de orde	9. Maintien de l'ordre	9. Maintenance of public order
10. Nasleep van de oorlogen	10. Séquelles des guerres	10. War recovery
11. Vreemdelingenproblemen	11. Problèmes des étrangers	11. Problems concerning aliens
12. Verhouding staat en kerken	12. Rapport entre l'Etat et les églises	12. Church-State relations
13. Verkeersproblematiek	13. Problématique des transports	13. Traffic problems

F. *Cultuurpolitiek :*

1. Onderwijs
2. Wetenschappelijk onderzoek
3. Volksopvoeding
4. Vrijtijdsbesteding
5. Vrouwenemancipatie
6. Jeugd
7. Kunst
8. Massacommunicatie
9. Cultuurautonomie
10. Toerisme
11. Sport

F. *Politique culturelle :*

1. Enseignement
2. Recherche scientifique
3. Education populaire
4. Politique des loisirs
5. Emancipation des femmes
6. Problèmes de la jeunesse
7. Arts
8. Communication de masse
9. Autonomie culturelle
10. Tourisme
11. Sport

F. *Cultural policy :*

1. Education
2. Scientific research
3. Adult education
4. Leisure
5. Emancipation of women
6. Youth
7. Art
8. Mass communication
9. Cultural autonomy
10. Tourism
11. Sports

Bibliographie de l'année politique 1983

Etablie par Wladimir S. PLAUSIC,

Licencié en Journalisme et Communication sociale.

★

A. Politique étrangère.

1. ONU et autres organisations mondiales.

DOOGHE G., BARO F. UNO-Wereldconferentie over de veroudering. *Gezin en Bevolking*, 1983, Nr 1, biz 107-115.

GASTAUT Th. Espoirs et réalisations récentes des Nations Unies dans le domaine économique. *Studia Diplomatica*, 1983, N° 3, pp. 273-287.

2. Politique européenne.

CEREXHE E. L'élargissement des communautés européennes : une voie médiane. *Revue Générale*, octobre 1983, pp. 63-74.

DE KEERSMAEKER P. Achter de schermen van het groen Europa. *Studia Diplomatica*, 1983, Nr 1, biz. 69-79.

DELMAS C. L'Europe : son passé, son être et son destin. *Revue Générale*, janvier 1983, pp. 65-79.

DELMAS C. Les difficiles cheminements de l'Europe vers l'unification. *Revue Générale*, mai 1983, pp. 121-135.

GAZZO E. Le patrimoine européen de Strasbourg. *Revue Générale*, mai 1983, pp. 45-51.

HERSCH J. L'Europe en fuite devant elle-même. *Studia Diplomatica*, 1983, N° 3, pp. 235-244.

HOBBELEN W., JACOBS D. Het EG-staal platgewalst. *De Nieuwe Maand*, september 1983, Nr 7, biz. 481-493.

HOBBELEN W., JACOBS D. De stalen driehoek EG-USA-Japan. *De Nieuwe Maand*, oktober 1983, Nr 8, biz. 569-575.

HURD D. Europe : the British Commitment. *Studia Diplomatica*, 1983, N° 1, pp. 57-62.

KARASEK F. L'unification de l'Europe, hier, aujourd'hui et demain : l'apport du Conseil de l'Europe. *Revue Générale*, mai 1983, pp. 15-28.

KIESL E. Communes et régions au Conseil de l'Europe. *Revue Générale*, mai 1983, pp. 33-40.

KIRCHNER E.J. Background and activities of members of the European Parliament. *Res Publica*, XXV, 1983, N° 1, pp. 21-38.

KLEBES H. Une diplomatie parlementaire ? *Revue Générale*, mai 1983, pp. 65-74.

MASSUE J.-P. Vers l'université européenne. *Revue Générale*, mai 1983, pp. 101-106.

OSSANDON M. Les relations entre la CEE et le Chili. *Socialisme*, mai-juin 1983, N° 177, pp. 269-287.

RICQUIER J.-C. Jean Rey : portrait et souvenirs. *Revue Générale*, janvier 1983, pp. 3-24 ; mars 1983, pp. 21-48.

ROUSSEAU R. De EMS-herschikking. *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, april 1983, Nr 4, biz. 297-307.

SERVAT J. La protection de la nature, un nouvel atout pour la société de demain. *Revue Générale*, mai 1983, pp. 107-114.

SNOY et d'OPPUERS J. L'Europe unie : vision des fondateurs et réalités d'aujourd'hui. *Studia Diplomatica*, 1983, N° 1, 1 pp. 63-68.

STIERCKX D. Berichten over het Europees parlement. *De Vlaamse Gids*, 1983, Nr 5, biz. 77-83.

TINDEMANS L. Une Europe... deux approches. *Revue Générale*, mai 1983, pp. 9-14.

- UGEUX W. Introduction à des réflexions sur le Conseil de l'Europe. *Revue Générale*, mai 1983, pp. 3-8.
- VAN DAMME J. La place des plus défavorisés dans les programmes et activités actuels de la CEE. *Revue belge de Sécurité sociale*, mars 1983, N° 3, pp. 497-514.
- VANDERHAEGHEN B. Is de aftakeling van Europa onafwendbaar ? (I). *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, november 1983, Nr 11, blz. 815-825.
- VANDERHAEGHEN B. Is de aftakeling van Europa onafwendbaar ? *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, december 1983, Nr 12, blz. 953-966.
- VERLOREN van THEMAAT J. Europese ontwikkelingssamenwerking na Lomé. *Internationale Spectator*, september 1983, Nr 9, blz. 537-541.
- WEBER R. La coopération culturelle. *Revue Générale*, mai 1983, pp. 85-94.
- WIEDERKEHR G. L'œuvre du Conseil de l'Europe en matière juridique. *Revue Générale*, mai 1983, pp. 75-83.

3. Politique vis-à-vis des pays en voie de développement.

- COREA C. North-South Issues : the UNCTAD perspective. *Studia Diplomatica*, 1983, N° 1, pp. 3-14.
- SAOUMA E. Pour un système de sécurité alimentaire mondiale. *Studia Diplomatica*, 1983, N° 1, pp. 81-91.
- SERLON P. Une coopération à fonds perdus ? *La Revue Nouvelle*, mai-juin 1983, N° 5-6, pp. 527-539.
- THYS J.-L., FRIX P., FALMAGNE B. Une politique de coopération au Développement pour l'Afrique. *Cahiers CEPES*, 1983, N° 2, 44 pages.

4. Politique relative aux rapports Est-Ouest.

- DELMAS C. L'offensive de Youri Andropov et la sécurité européenne. *Revue Générale*, février 1983, pp. 69-83.
- DELMAS C. La nouvelle guerre froide est engagée. *Revue Générale*, août-septembre 1983, pp. 69-83.
- HENDRIKSE H. Het Kremlin en het probleem van de Eurostrategische wapensystemen. *Internationale Spectator*, september 1983, Nr 9, blz. 563-568.
- HOUZZE M. The Atlantic : a broadening ocean. General and specific causes of divergences between the United States and Western Europe in the field of East-West relations and European security. *Studia Diplomatica*, 1983, N° 4-5, pp. 337-417.

5. Politique de défense.

- ANDRIES A. L'emploi de l'arme nucléaire est un crime de guerre. *La Revue Nouvelle*, mars 1983, N° 3, pp. 315-332.
- Lord BELSTEAD. La Grande-Bretagne et l'Alliance : la défense du droit International. *Studia Diplomatica*, 1983, N° 1, pp. 49-55.
- DE SOMER P. Reflecties omtrent kernbewapening. *De Nieuwe Maand*, oktober 1983, Nr 8, blz. 503-515.
- DOYEN L. Négociations en cours sur le désarmement. *Studia Diplomatica*, 1983, N° 4-5, pp. 415-434.
- HEIJERMAN H. De defensieuitgaven van de Sovjetunie. *Internationale Spectator*, april 1983, Nr 4, blz. 198-205.
- HEIJERMAN M. Kernwapens meer of minder, de twee kanten van het gelijk. *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, april 1983, Nr 4, blz. 309-325.
- HOUSSA J. Genève : hausse ou baisse du surarmement ? *Cahiers marxistes*, avril 1983, N° 113, pp. 22-28.
- MANIGART Ph. L'évolution des dépenses militaires en Belgique depuis 1900. *Centre de recherche et d'information socio-politiques (CRISP)*, *Courrier hebdomadaire*, 30 septembre 1983, N° 1009, 25 pages.
- REYCHLER L., RUDNEY R. Towards a more efficient organization of European security and defense thinking. *Studia Diplomatica*, 1983, N° 3, pp. 289-310.
- TEUNISSEN J. The debate in the churches on war, peace and disarmament. *Studia Diplomatica*, 1983, N° 4-5, pp. 435-483.
- VAN DEN WIJNGAERT C. Het Juridisch debat rond de kernraketten. Een terreinverkenning. *Rechtskundig Weekblad*, 17 december 1983, kol. 1055-1070.
- VAN LEUVEN K. De gevaarlijke ondoorzichtigheid van het militair-industrieel complex : een cruciaal probleem voor onze overleving. *Kultuurleven*, 1983, Nr 6, blz. 467-473.
- VAN MIERT K., TOBBACK L., COOLSAET R., TUYTTENS B. Uit de waanzin. Een veiligheidsplan voor Europa. SEVI, Brussel, 1983, 132 blz.

6. Relations Internationales.

- HEBBLETHWAITE P. Wat zat er achter *Pacem in terris*? *Streven*, mei 1983, blz. 710-719.
- JONGBLOET-HAMERLIJNCK R. De moeizame weg naar een statuut voor de diepzeebodem en zijn rijkdommen. *Studia Diplomatica*, 1983, Nr 3, blz. 245-272.

7. Politique étrangère des autres pays.

- BARTALITS L.L.S. China's buitenlandse politiek. *Streven*, december 1983, blz. 252-263.
- FALONY R. La « nouvelle » politique extérieure de l'URSS : les données Internes sont primordiales. *Socialisme*, janvier-février 1983, N° 175, pp. 41-45.
- SCHOETERS R. Griekenland, een woelig maar belangrijk bondgenoot. *De Vlaamse Gids*, 1983, Nr 1, blz. 87-95.
- van YPERSELE J. De internationale monetaire wanorde. *Internationale Spectator*, maart 1983, Nr 3, blz. 161-168.

8. Politique intérieure des autres pays.

- GUTIERREZ MUNOZ L. Inculcation idéologique et vie quotidienne. *Socialisme*, janvier-février 1983, N° 175, pp. 55-61.
- GUTIERREZ MUNOZ L. Etat d'exception et organisation de l'hégémonie politique. *Socialisme*, septembre-octobre 1983, N° 179, pp. 405-412.
- GUTIERREZ-MUNOZ L. 1973-1980 : Un régime en quête d'un modèle. *La Revue Nouvelle*, décembre 1983, N° 12, pp. 489-493.
- ROOSENS C. La sécession. Eléments pour une explication à partir du cas katangais (1960-1963). *Res Publica*, XXV, 1983, N° 1, pp. 95-113.

B. Politique sociale.

1. Régime du travail.

- AMADIS J. Quelques plans de réduction de la durée du travail. *Contradictions*, 1983, N° 35, pp. 5-21.
- ANDRE M. L'impact économique de la formation professionnelle organisée par l'ONEM. *Reflets et perspectives de la vie économique*, février 1983, N° 1, pp. 3-14.
- APOSTEL L., MICHIELSEN M., WALRY J. Nulgroei en autonome arbeid. *De Nieuwe Maand*, november 1983, Nr 9, blz. 621-631.
- ARETS P. La réduction du temps de travail. Qu'en pensent les employeurs? *Wallonie 83*, N° 3, pp. 207-211.
- BEAUCHESNE M.-N., LACOMBLEZ M. Crise et nouvelles formes d'organisation du travail. *La Revue Nouvelle*, mars 1983, N° 3, pp. 253-271.
- BODSON J.C. Le licenciement de délégués syndicaux. *Cahiers marxistes*, octobre 1983, N° 117, pp. 24-30.
- CUTSEM Th. La réduction du temps de travail : 1921-1936-1983. *Contradictions*, 1983, N° 35, pp. 113-117.
- DEFEYT Ph. Le combat pour un travail utile : les priorités des écologistes. *Contradictions*, 1983, N° 35, pp. 33-44.
- DESAINTES J., MANDART C. Les enjeux de l'humanisation des conditions de travail. *Reflets et perspectives de la vie économique*, février 1983, N° 1, pp. 41-57.
- DESCHOUWER K., ELCHARDUS M., VILROCKX J., WIJGAERTS D. Werk in betere tijden. *De Nieuwe Maand*, juni-juli 1983, Nr 5, blz. 298-317.
- ERALY A. L'analyse scientifique du travail, une impasse? *La Revue Nouvelle*, mars 1983, N° 3, pp. 239-252.
- FERNET A. Heur(t)s et malheurs de la réduction de la durée du travail. *La Revue Nouvelle*, avril 1983, N° 4, pp. 420-438.
- HUJOEL L. La réduction du temps de travail à la croisée des chemins. *Wallonie 83*, N° 3, pp. 229-234.
- JOYE P. La réduction du temps de travail : de l'œuf de Colomb à la quadrature du siècle. *Contradictions*, 1983, N° 35, pp. 119-125.

- KARNAS G., SALENGROS P. L'ergonomie : adapter ? *La Revue Nouvelle*, mars 1938, N° 3, pp. 272-282.
- KIEKENS J. Arbeidsverbod en werkloosuitkeringen. *Rechtskundig Weekblad*, 26 maart 1983, kol. 1953-1972.
- LECLERCQ J. Réflexions sur la notion de licenciement de travailleurs protégés. *Revue belge de Sécurité sociale*, avril-mai 1983, N° 4-5, pp. 541-592.
- MODEN J. L'indexation des salaires. *Centre de recherche et d'information socio-politiques (CRISP), Courrier hebdomadaire*, (I) 20 mai 1983, N° 997, 27 pages ; (II) 27 mai 1983, N° 998, 43 pages.
- PEETERS S. Het educatief verlof : als alternatief voor de werktijdverkorting en als motor van de strijd tegen de werkloosheid. *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, juni-juli 1983, Nr 6-7, blz. 505-520.
- POLEKAR. La réduction du temps de travail, élément d'une stratégie anti-crise. *Contradictions*, 1983, N° 35, pp. 23-32.
- SERROYEN C. Artikel 143 : de mythe der werkschuwen. *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, maart 1983, Nr 3, blz. 189-201.
- SLEYPEN M. Economische efficiëntie door en voor de valorisatie van de mens. *Economisch en Sociaal Tijdschrift*, 1983, Nr 1, blz. 51-62.
- THILL G. Le travail déprécié : une chance à saisir. *La Revue Nouvelle*, avril 1983, N° 4, pp. 445-451.
- VANDEN BOER M., POLLEFLIET E. Arbeidstijdverkorting : een poging tot objectivering. *Economisch en Sociaal Tijdschrift*, 1983, Nr 2, blz. 119-133.
- VERVLIET E. Een Europese richtlijn voor informatie en raadpleging van de werknemers in multinationale ondernemingen. *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, oktober 1983, Nr 10, blz. 757-766.

2. Politique de l'emploi.

- BEKEMANS L. Technologische verandering en tewerkstelling : een uitdaging. *Economisch en Sociaal Tijdschrift*, 1983, Nr 1, blz. 5-17.
- BEIRNAERT W. Omtrent werktijdverkorting en werkgelegenheid. *Economisch en Sociaal Tijdschrift*, 1983, Nr 5, blz. 575-583.
- DEFEYT Ph. L'emploi : la réponse des écologistes. *Wallonie 83*, N° 3, pp. 237-246.
- DRUMAUX A., SCHULER R. Réflexions en marge d'un congrès sur les entreprises alternatives. *Cahiers marxistes*, février-mars 1983, N° 111-112, pp. 15-19.
- GEERS F. Beroepsopleiding van de RVA : doelstellingen en doelgroep. *Socialistische Standpunten*, 1983, Nr 2, blz. 14-18.
- GEERS F. Beroepsopleiding van de RVA : een evaluatie. *Socialistische Standpunten*, 1983, Nr 4, blz. 41-51.
- GUILLAUME M. Vers un nouveau marché du travail ? *Wallonie 83*, N° 3, pp. 197-205.
- LINDEMANS I. De toekomst van de werkgelegenheid en de toekomstige werkgelegenheid (I) (II). *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, (I) februari 1983, Nr 2, blz. 99-112 ; (II) maart 1983, Nr 3, blz. 203-220.
- MASSAUT J. Partage du travail disponible, comment ? *Wallonie 83*, N° 3, pp. 213-217.
- MIERMANS W. Van werk-loos-heid naar deel-tijd-arbeid. *Socialistische Standpunten*, 1983, Nr 5, blz. 32-39.
- VANHEERSWHYNGHEL A. Contexte et enjeux de la négociation de la réduction du temps de travail. Du « consensus » au « nouveau pacte social ». *Cahiers marxistes*, avril 1983, N° 113, pp. 1-7.
- VERBRUGGHE B. Tewerkstelling in crisistijd. Een kans voor de werknemers om hun werk- en levensomstandigheden zelf te gaan bepalen. *Kultuurleven*, 1983, Nr 2, pp. 136-150.
- VILETTE R. Les expériences « Hansenne » : une arme antisyndicale. *Contradictions*, 1983, N° 35, pp. 127-134.
- VLEMINCKX A. Jobservice-contra : een nieuwe weg voor de openbare arbeidsbemiddeling. *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, februari 1983, Nr 2, blz. 113-121.

3. Organisations professionnelles.

- BUNDERVOET J. Vakbond en politiek in crisistijd. *Res Publica*, XXV, 1983, Nr 2-3, blz. 219-236.
- CORTEBEECK L. De sociale verkiezingen van 1983 : waren zij dan echt anders. *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, mei 1983, Nr 5, blz. 401-414.
- DENIS P. Le mouvement ouvrier chrétien revisité. *La Revue Nouvelle*, mars 1983, N° 3, pp. 306-314.
- DE SWERT G. Van overleg naar onderleg. *De Nieuwe Maand*, augustus 1983, Nr 6, blz. 344-369.
- DRION F. Les syndicats et la réforme de l'Etat. *Res Publica*, XXV, 1983, N° 2-3, pp. 232-267.
- ENGELS J. Les élections sociales sous le signe du pouvoir. *Progrès*, 1983, N° 86, pp. 5-10.

- GERARD E., MAMPUYS J. De politieke opstelling van de christelijke arbeidersbeweging in historisch perspectief. *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, december 1983, Nr 12, blz. 895-915.
- GRINBERG G., TOLLET R. Le syndicalisme et la crise ou la crise du syndicalisme. *Centre de recherche et d'information socio-politiques (CRISP), Courrier hebdomadaire*, 19 février 1983, N° 990, 29 pages.
- HENDERICKX E., KESTELOOT R. Arbeidersbeweging en nieuwe technologieën: hoe via de chip de basis van een overlegsysteem geraakt wordt. *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, april 1983, Nr 4, blz. 259-269.
- HERTOGEN K. Quand l'organisation syndicale organise elle-même l'affaiblissement du mouvement ouvrier. *Contradictions*, 1983, N° 35, pp. 137-143.
- LEMMENS P. De vakbondspremie in de overheidssector. *Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiekrecht*, januari-februari 1983, Nr 1, blz. 3-10.
- LEWIN R. Stratégies syndicales: le cas des Galeries Anspach (Bruxelles). *Cahiers marxistes*, juin 1983, N° 115, pp. 17-22.
- MAES M. De 50ste Vlaamse Sociale Weken. Na-denken over arbeid. *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, oktober 1983, Nr 10, blz. 774-779.
- MORTIER F. Vakbond en werkloosheid. *Vlaams Marxistisch Tijdschrift*, 1983, Nr 3, blz. 3-7.
- PEIRENS W. Syndicalisme en frontvorming. *De Vlaamse Gids*, 1983, Nr 3, blz. 91-95.
- PETIT Z. Le mouvement ouvrier face à la crise. *Contradictions*, 1983, N° 35, pp. 45-64.
- PIRET Ch. La CSC et la réduction de la durée du travail. *Wallonie 83*, N° 3, pp. 219-227.
- SABIC F. La crise en Wallonie: Le point de vue de la CSC. *Wallonie 83*, N° 6, pp. 395-403.
- VAN DER HALLEN P. De automatisering en de (on)macht van de vakbonden. *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, januari 1983, Nr 1, blz. 3-18.
- VEREECKEN J. Politieke beweging in het ACW. *Vlaams Marxistisch Tijdschrift*, 1983, Nr 4, blz. 8-23.
- WEYNS P. De christelijke arbeidersbeweging. *De Nieuwe Maand*, april 1983, Nr 3, blz. 190-198.

4. Sécurité sociale.

- ANDRE M. L'assurance chômage face à la crise économique. *Socialisme*, mars-avril 1983, N° 176, pp. 113-129.
- CATRICE-LOREY A. Fonctionnement de la sécurité sociale et bureaucratie. *Revue belge de Sécurité sociale*, juin-juillet 1983, N° 6-7, pp. 776-790.
- CEPS. Le régime de pension des travailleurs salariés. *Socialisme*, mars-avril 1983, N° 176, pp. 137-164.
- DE FALLEUR R. Les perspectives détaillées de la sécurité sociale dans les projections belges à moyen terme du Bureau du Plan. *Cahiers économiques de Bruxelles*, 1983, N° 97, pp. 115-160.
- DELEECK H. Les cotisations à la sécurité sociale et leurs conséquences sur la distribution des charges sociales et sur l'emploi. *Revue belge de Sécurité sociale*, février 1983, N° 2, pp. 302-316.
- DELEECK H. Voorstellen voor de toekomstige structuur van de sociale zekerheid. *Economisch en Sociaal Tijdschrift*, 1983, Nr 6, blz. 661-675.
- DENAEYER J. Het gewaarborgd inkomen voor bejaarden in de residuale sociale zekerheid. *Belgisch Tijdschrift voor Sociale Zekerheid*, maart 1983, Nr 3, blz. 391-487.
- DESMARETS J. Sécurité sociale ou aide sociale. *Socialisme*, mars-avril 1983, N° 176, pp. 181-186.
- GERV. Regionalisering van de uitgaven en de ontvangsten inzake sociale-zekerheidsperiode 1975-1981. *Berichten van Gewestelijke Economische Raad van Vlaanderen*, 1983, Nr 40, blz. 37-168.
- GOETHALS H. Volmachten en sociale zekerheid. *Economisch en Sociaal Tijdschrift*, 1983, Nr 3, blz. 381-400.
- GOETHALS H. Sociale wetgeving: recente bepalingen. *Economisch en Sociaal Tijdschrift*, 1983, Nr 4, blz. 515-522.
- GOETHALS H. Recente beschikkingen inzake de sociale zekerheid. *Economisch en Sociaal Tijdschrift*, 1983, Nr 5, blz. 625-643.
- JADOT M. Sécurité sociale: évolution et perspectives. *Socialisme*, mars-avril 1983, N° 176, pp. 97-106.
- REMAN P. La sécurité sociale aux portes de la dualisation. *La Revue Nouvelle*, avril 1983, N° 4, pp. 386-402.
- ROSANVALLON P. De verzorgingsstaat, driewerf in crisis. *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, oktober 1983, Nr 10, blz. 703-712.
- STALPORT J.-L. Haro sur l'incapacité de travail. *Socialisme*, mars-avril 1983, N° 176, pp. 165-174.
- VAN REGEMORTER D. Les effectifs et les revenus de la catégorie des invalides en Belgique. *Cahiers économiques de Bruxelles*, 1983, N° 97, pp. 104-114.

5. **Politique familiale et démographique.**

- ALTZEMA O.A.L.C., VERGOOSSEN Th.W.M. Migratie op leeftijd. *Gezin en Bevolking*, 1983, Nr 1, blz. 117-140.
- ANDRE R. La population de la Wallonie dans la dualité démographique de la Belgique. Institut Jules Destrée, Charleroi, 1983, 192 pages.
- CROONENBERGHS J. (Ook) Een kwestie van demografie. *De Gemeente*, 1983, Nr 10, blz. 319-323.
- DE PRINS M. Actuele knelpunten in het gezinsbeleid. *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, maart 1983, Nr 3, blz. 235-242.
- HOFSTEE E.W. Geboorte, zuigelingenvoeding en zuigelingensterfte in hun regionale verscheidenheid in de 19^e eeuw. *Gezin en Bevolking*, 1983, Nr 2 - supplement, blz. 7-60.
- HUMBLET J.-E. Wallonie, an 2000. Une politique de population. *Wallonie 83*, N° 1, pp. 3-13.
- LAMBRECHTS E. De sociaal-culturele determinanten van de vruchtbaarheid in longitudinaal perspectief. *Gezin en Bevolking*, 1983, Nr 1, blz. 55-76.
- LESTHAEGHE R. De borstvoeding als verklaring voor regionale verschillen in vruchtbaarheid en zuigelingensterfte; Nederland en België in het midden van de XIXe eeuw. *Gezin en Bevolking*, 1983, Nr 2 - supplement, blz. 61-84.
- LESTHAEGHE R., WILLEMS P. Gezinsvorming en -uitbouw in België. Onderzoek naar de economische en culturele achtergronden van een transformatie. *Gezin en Bevolking*, 1983, Nr 2, blz. 191-226.
- LOOSVELDT G. Het meten van (on)gelijkheid in de taakverdeling binnen het gezin. Een toepassing. *Bevolking en Gezin*, 1983, Nr 1, blz. 27-43.
- LORIAUX M. La crise vue du perchoir du démographe. *Wallonie 83*, N° 5, pp. 359-392.
- MAGREZ M. Pour une réforme socialiste des prestations familiales. *Socialisme*, mars-avril 1983, N° 176, pp. 107-112.
- MANIGART Ph. L'évolution de la structure démographique des forces armées belges depuis 1900. *Centre de recherche et d'information socio-politiques (CRISP), Courrier hebdomadaire*, 21 octobre 1983, N° 1012, 31 pages.
- NELISSEN J., VOSSEN A. Een korte termijn model voor de prognose van geboorten. *Gezin en Bevolking*, 1983, Nr 1, blz. 77-105.
- VANDEKERCKHOVE L. Shorter's interpretatie van de voorbije familiale ontwikkeling in het Westen. *Politica*, 1983, Nr 1, blz. 29-51.
- VANDEBROEKE C., VAN POPPEL F., VAN DER WOUDE A.M. De zuigelingen- en de kindersterfte in België en Nederland in seculair perspectief. *Gezin en Bevolking*, 1983, Nr 2 - supplement, blz. 85-115.

6. **Santé publique.**

- AERDEN R. Rechten van de patiënt — Doorbraak. *Socialistische Standpunten*, 1983, Nr 6, blz. 51-58.
- BEECKMANS J. De nieuwe ziekenhuispolitiek: de neerslag van een verzuild systeem. *Socialistische Standpunten*, 1983, Nr 2, blz. 32-40.
- DE CLERCQ B. Manipulatie van het menselijk levensbegin. *Kultuurleven*, 1983, Nr 5, blz. 439-443.
- HAEGEMAN G. Genetische ingreep: een nieuw perspectief. *Kultuurleven*, 1983, Nr 5, blz. 414-418.
- ILLICH I. Medicalisering en huisarts. *Streven*, februari 1983, blz. 396-405.
- JADOT M. Assurance maladie et politique de santé. *Socialisme*, mars-avril 1983, N° 176, pp. 131-135.
- LEBURTON E. La prise de décision en Belgique en matière de santé publique (1945-1975). *Res Publica*, XXV, 1983, N° 4, pp. 633-653.
- LEROY X. De toegang tot de geneeskundige verzorging. *Belgisch Tijdschrift voor Sociale Zekerheid*, Januari 1983, Nr 1, blz. 3-180.
- MARIËN W., LEGIUS E. Iedereen gelijk voor de ziekte. *Kultuurleven*, 1983, Nr 5, blz. 424-434.
- NOTREDAME L. De plastische chirurgie van Dehaene. *De Nieuwe Maand*, februari-maart 1983, Nr 2, blz. 60-73.
- RESIBOIS A., BURNIAT W. Un avis médical: prévenir la guerre nucléaire. *Cahiers marxistes*, septembre 1983, N° 116, pp. 3-15.
- VAN LIER N. Marketing nu ook voor ziekenhuizen? *Economisch en Sociaal Tijdschrift*, 1983, Nr 5, blz. 607-621.

7. **Logement.**

- BERTOUILLE A. La prime à la réhabilitation... ou l'aide à la simplification. *Mouvement Communiste*, 1983, N° 2, pp. 64-73.
- DE VISSCHER J. Over het huis. *Kultuurleven*, 1983, Nr 4, blz. 378-382.

- DOUCET Ph. Le déclin de la petite propriété bailleresse. *Centre de recherche et d'information socio-politiques (CRISP), Courrier hebdomadaire*, 8 avril 1983, N° 995, 32 pages.
- DUREZ-DEMAL M. La politique du logement social. *Centre de recherche et d'information socio-politiques (CRISP), Courrier hebdomadaire*, 9 septembre 1983, N° 1005-1006, 38 pages.
- GOOSSENS L. Het sociaal huisvestingsbeleid in België. Een historisch-sociologische analyse van de woonproblematiek sinds 1830. *Tijdschrift voor Sociale Wetenschappen*, 1983, Nr 2, blz. 83-110.
- GOOSSENS L. La politique du logement social en Belgique. *Recherches sociologiques*, 1983, N° 2, pp. 203-228.
- VAN HOECKE R. Aperçu des modifications apportées au patrimoine des logements : 1977-1981. *Bulletin de documentation du Ministère des Finances*, 1983, N° 10, pp. 129-162.
- VERWIMP M. De geldigheid van de begrippen gezin en huishouding voor de studie van het woongedrag. *Politica*, 1983, Nr 4, blz. 277-293.

8. Programmation sociale.

- DENAEYER J. Les revenus garantis. *Socialisme*, mars-avril 1983, N° 176, pp. 175-180.

9. La consommation.

10. Protection de l'environnement (y compris l'aménagement du territoire).

- BECKERS B. VZW LISEC. Studiecentrum voor ecologie en bosbouw. *Economie in Limburg*, 1983, Nr 4, blz. 3-11.
- CABUS P. Het gewestplan en de verstedelijking. *Berichten van de Gewestelijke Economische Raad van Vlaanderen*, 1983, Nr 38, blz. 57-100.
- CROONENBERGHS J. Stads- en dorpsherwaardering. *De Gemeente*, 1983, Nr 5, blz. 174-183.
- JADOT B. Ordre public et droits acquis. *Administration publique*, t. 1, 1983, pp. 22-31.
- LAMBERT G. Dualisme : du constat de crise au projet social. *La Revue Nouvelle*, avril 1983, N° 4, pp. 369-376.
- VERVLIET E. De milieubeweging in Vlaanderen. *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, juni-juli 1983, Nr 6-7, blz. 521-540.

11. Bien-être.

- ANTONIS E. Alternatieve welzijnsenergie. *De Vlaamse Gids*, 1983, Nr 4, blz. 87-94.
- BOELAERT R., LOUWIES D. Wat brengen mijn pensioenbijdragen op? Een rendementsstudie voor de privésector. *Economisch en Sociaal Tijdschrift*, 1983, Nr 2, blz. 175-187.
- NOTREDAME L. Een tegenstrategie voor het welzijnswerk. *De Nieuwe Maand*, mei 1983, Nr 4, blz. 264-276.
- SAMOY E., WATERPLAS L. Nieuwe accenten in het welzijnswerk. *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, december 1983, Nr 12, blz. 941-952.

C. Politique économique.

1. La propriété.

- LENTZEN E., VINCENT A. La concentration économique et les groupes Société Générale de Belgique, Cobepa, Bruxelles-Lambert et Frère-Bourgeois. *Centre de recherche et d'information socio-politiques (CRISP), Courrier hebdomadaire*, 25 mars 1983, N° 993-994, 52 pages.

2. Organisation de l'économie.

- BERLAGE L. Een overzicht van de problematiek van de grondstoffenmarkten. *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, december 1983, Nr 12, blz. 917-939.
- CALLAERT B. Schaduweconomie en economisch beleid. *Streven*, februari 1983, blz. 431-440.
- CARTON A. Restructurations du capital et redistributions du travail. *Contradictions*, 1983, N° 35, pp. 65-112.
- COLLIN F. De Belgische financiële groepen van 1945 tot 1975. *Res Publica*, XXV, 1983, N° 4, blz. 621-631.

- COOLSAET W. Staat of valt het marxisme met de arbeidswaardeleer. *Vlaams Marxistisch Tijdschrift*, 1983, Nr 4, blz. 46-61.
- DE CROMBRUGGHE D. T-zones en coördinatiecentra. *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, oktober 1983, Nr 10, blz. 747-756.
- DE JONGHE E. De Staat en de onderneming. *Politica*, 1983, Nr 1, blz. 53-76.
- DE KETELAERE J., VAN BELLINGEN P. Enkele krachtlijnen in het Palasthy-plan. *Economisch en Sociaal Tijdschrift*, 1983, Nr 2, blz. 137-141.
- DELEECK H. Groei en crisis van de welvaartstaat. *Ons Erfdeel*, 1983, Nr 4, blz. 507-520.
- DUBOIS L. Les multinationales et la crise. *Reflets et perspectives de la vie économique*, février 1983, N° 1, pp. 25-40.
- DURINCK E. Overlevingsstrategie. *Economisch en Sociaal Tijdschrift*, 1983, Nr 3, blz. 247-254.
- EMBRECHTS R. De economische theorie van de vrije economische zones en de T-zones in België. *Economisch en Sociaal Tijdschrift*, 1983, Nr 6, blz. 679-697.
- GEEROMS H. De ondergrondse economie in België. *Tijdschrift voor Economie en Management*, 1983, Nr 1, blz. 77-91.
- HALLEN P.V.D., MARTENS A. Van pact tot pact: na een produktiviteitspact nu ook een technologiepact. *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, april 1983, Nr 4, blz. 271-295.
- DAEMS H., PANNEEL J. Devaluatie, kostenbeleid en bedrijfsprestaties. *Tijdschrift voor Economie en Management*, 1983, Nr 1, blz. 9-39.
- HAYEK J.A., VALADIER P. Sociale rechtvaardigheid: een hersenschim? Het economisch liberalisme. *Streven*, mei 1983, blz. 675-688.
- KYMPERS L. Detectie van veranderingen in de omgeving: early warning systems. *Economisch en Sociaal Tijdschrift*, 1983, Nr 3, blz. 275-282.
- LEWIN R., BODSON J.C. Multinationales: contrôle Interdit? *Cahiers marxistes*, janvier 1983, N° 110, pp. 24-30.
- LEWIN R. Feluy, les Galerles Anspach et tous les autres. *Cahiers marxistes*, février-mars 1983, N° 111-112, pp. 21-26.
- MATTHYSSENS P. Overlevingsmarketing. *Economisch en Sociaal Tijdschrift*, 1983, Nr 3, blz. 351-361.
- MOESEN W. De ontwikkeling van de crisis. De crisis van de ontwikkeling. *Streven*, december 1983, blz. 195-206.
- MOULAERT F., VANDENBROUCKE F. De politieke economie van Martens V (I) (II). *De Nieuwe Maand*, mei 1983, Nr 4, blz. 220-247; juni-juli 1983, Nr 5, blz. 286-296.
- OOGHE H., DERYCKE G. Financial structures in private and governmental firms in Belgium: a comparison. *Tijdschrift voor Economie en Management*, 1983, Nr 4, blz. 489-507.
- PALASTHY Th. L'aménagement du temps et l'entreprise. *Wallonie 83*, N° 1, pp. 15-22.
- PLASSCHAERT S., VAN DEN BULCKE D. De impact van multinationale ondernemingen in gastlanden: een overzicht. *Tijdschrift voor Economie en Management*, 1983, Nr 1, blz. 41-62.
- ROBERT F., de DONNEA F.X., MARCHAND M., TULKENS H. Entreprises et services publics: évolution institutionnelle générale et dix-neuf études de cas (1950-1980). *Bulletin de documentation du Ministère des Finances*, 1983, N° 9, pp. 5-125.
- ROBILLARD G., DEBRA J. L'économie immergée: les chiffres et les lettres. *La Revue Nouvelle*, avril 1983, N° 4, pp. 377-385.
- SOETE L. Krachtlijnen voor een actief innovatiebeleid. *Economisch en Sociaal Tijdschrift*, 1983, Nr 5, blz. 541-552.
- SPORCK J.A. La Wallonie et la crise. *Wallonie 83*, N° 2, pp. 91-112.
- STEENHAUT O. De nieuwe technologie en de maatschappij. *Socialistische Standpunten*, 1983, Nr 1, blz. 6-13.
- VAN CAUWENBERGH A. Management en onmacht in de crisis. *Economisch en Sociaal Tijdschrift*, 1983, Nr 3, blz. 257-273.
- VANDEN BOER F. & M. Een strategie uit de crisis? of De strategie in crisis? *Socialistische Standpunten*, 1983, Nr 2, blz. 55-59.
- VAN DEN BULCKE D. Het voortbestaan van buitenlandse dochterondernemingen: desinvesteringbeleid van multinationale ondernemingen. *Economisch en Sociaal Tijdschrift*, 1983, Nr 3, blz. 337-349.
- VANHAVERBECKE G. De economische crisis en de crisis in de ideeënwinkel of: een gardeville syndroom? *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, mei 1983, Nr 5, blz. 415-429.
- VANHAVERBEKE G. Het regeringscompromis van 26 juli 1983 over de financiering van de nationale sectoren. *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, december 1983, Nr 12, blz. 967-972.
- VAN HERCK G. Ontstaan en stopzetten van de ondernemingsactiviteiten in België: de relatie met winstgevendheid. *Economisch en Sociaal Tijdschrift*, 1983, Nr 3, blz. 285-297.
- VERWILST H., VERSCHUEREN R. De socialisten en de economische crisis: laveren tussen droom en werkelijkheid. *Socialistische Standpunten*, 1983, Nr 1, blz. 14-22.

WEBER M. Sources et développements de la crise industrielle en Belgique (1950-1980). *Bulletin de documentation du Ministère des Finances*, 1983, N° 7, pp. 39-112.

3. Politique des prix.

4. Politique des subsides.

COLLE Ph. Steunverlening aan ondernemingen in nood. *Rechtskundig Weekblad*, 4 Juni 1983, kol. 2657-2672.

HEREMANS D. Financieringsaspecten van een gewestelijke Industriepolitiek. *Tijdschrift voor Economie en Management*, 1983, Nr 3, blz. 295-331.

LYBEN H. Inventaris van de overheidshulp aan de vijf nationale sectoren of het licht dat schijnt onder de koranmaat. *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, april 1983, Nr 4, blz. 345-351.

5. Politique conjoncturelle.

6. Politique énergétique.

CHERIF M. Sensibilité du bilan énergétique belge par rapport à une tarification optimale. *Cahiers économiques de Bruxelles*, N° 97, pp. 38-60.

LECLERCQ C. La demande d'énergie de l'industrie pour les principaux pays de la CEE. *Cahiers économiques de Bruxelles*, 1983, N° 9, pp. 14-37.

LORENT H. A propos de « terrils » : le charbon wallon a-t-il encore un avenir ? *Wallonie 83*, N° 6, pp. 435-450.

LOWETTE T. Distrigaz is geen oliefirma meer. *De Nieuwe Maand*, november 1983, Nr 9, blz. 579-586.

PAQUET R. Les problèmes fondamentaux de l'énergie se situent-ils au niveau du tiers-monde ? *Revue Générale*, décembre 1983, pp. 79-85.

ROUSEREZ J. Economies d'énergie. *Mouvement Communal*, 1983, N° 12, pp. 383-393.

SCHILLEBEECKX G. Omschakeling van de elektriciteitscentrale te Genk-Langerlo op steenkool. *Economie in Limburg*, 1983, Nr 3, blz. 23-28.

VOKAER D. Chooz : à prendre, ou... à laisser ? *Progrès*, 1983, N° 86, pp. 14-18.

7. Infrastructure — transport et communications.

MERENNE E. Les aéroports wallons, grandeur et misère. *Wallonie 83*, N° 1, pp. 25-37.

8. Développement régional.

BARY-LENGER A., KIMUS J. La filière bois en Wallonie. *Wallonie 83*, N° 6, pp. 411-417.

DE BRUYNE P., HERMAN J. La Wallonie face aux défis d'entreprendre. *Wallonie 83*, N° 2, pp. 133-144.

DEFOURNY J. Les nouvelles coopératives en Wallonie. *La Revue Nouvelle*, avril 1983, N° 4, pp. 453-462.

GERV. Adviezen, aanbevelingen en moties van de GERV. *Berichten van de Gewestelijke Economische Raad van Vlaanderen*, 1983, Nr 39, blz. 11-35.

GERV. Activiteiten van Raad, Bureau, Adviescomité, Permanente Werkgroepen en Werkgroepen ad hoc. *Berichten van de Gewestelijke Economische Raad van Vlaanderen*, 1983, Nr 39, blz. 37-41.

GERV. De GERV in diverse aangelegenheden. *Berichten van de Gewestelijke Economische Raad van Vlaanderen*, 1983, Nr 39, blz. 43-48.

GERV. Lijst van de adviezen, aanbevelingen en standpunten van de GERV sinds de oprichting (25 september 1971). *Berichten van de Gewestelijke Economische Raad van Vlaanderen*, 1983, Nr 39, blz. 51-59.

GOVAERTS S. Le Vlaams Economisch Verbond (VEV) dans la Belgique des régions. *Centre de recherche et d'information socio-politiques (CRISP), Courrier hebdomadaire*, 12 août 1983, N° 1003-1004, 50 pages.

GRAITSON D. Spécialisations régionales et croissance sectorielle dans l'industrie des fabrications métalliques. *Wallonie 83*, N° 4, pp. 283-315.

NEESSEN V. Limburg en de export. *Economie in Limburg*, 1983, Nr 1, blz. 3-14.

RONDEUX J. Un inventaire forestier au service de la région wallonne. *Wallonie 83*, N° 1, pp. 41-49.

SCHOONBROODT R. Faut-il vraiment supprimer la SDRW ? *La Revue Nouvelle*, février 1983, N° 2, pp. 163-170.

VAN DEN BULCKE D. Buitenlandse directe investeringen in de Limburgse industrie : omvang en betekenis. *Economie in Limburg*, 1983, Nr 4, blz. 12-25.

VAN ROMPUY V. Regionalisering van het industriebeleid van de overheid : concepten en actualiteit. *Tijdschrift voor Economie en Management*, 1983, Nr 3, blz. 259-263.

9. Politique industrielle.

BEELS B. Naar een privatisering van het industrieel beleid ? *Socialistische Standpunten*, 1983, Nr 4, blz. 23-28.

COLLAARD J. L'industrie céramique en Belgique. *Wallonie* 83, N° 5, pp. 347-356.

CROTT R. Technological fix ? *De Nieuwe Maand*, september 1983, Nr 7, blz. 440-447.

DE BONDY R., VAN CAYSELE P. Regionalisering en de dynamiek in de oriëntatie van het industriebeleid. *Tijdschrift voor Economie en Management*, 1983, Nr 3, blz. 337-369.

DUX O., HEGALE M., LAYON E. Les cellules de formation-reconversion (II) : Hennuyères et Fabela. *Centre de recherche et d'information socio-politiques (CRISP), Courrier hebdomadaire*, 14 octobre 1983, N° 1011, 24 pages.

FOUREZ G. Sociétés duales et luttes technologiques. *La Revue Nouvelle*, avril 1983, N° 4, pp. 412-419.

GERV. Samenleving en technologie. *Berichten van de Gewestelijke Economische Raad van Vlaanderen*, 1983, Nr 41, 141 blz.

HEGALE M., LAYON E. Les cellules de formation-reconversion (I) : Glaverbel. *Centre de recherche et d'information socio-politiques (CRISP), Courrier hebdomadaire*, 29 avril 1983, N° 996, 25 pages.

HOBBELEN W., JACOBS D. Het gewicht van de staalcrisis. *De Nieuwe Maand*, augustus 1983, Nr 6, blz. 397-404.

LORENT H. Fabriquer du papier journal en Wallonie. *Wallonie* 83, N° 4, pp. 263-274.

OOGHE H., DE GROOTE W. Bepaling van de sectoriële invloed op de financiële structuur van ondernemingen bij middel van clusteranalyse. *Cahiers économiques de Bruxelles*, 1983, N° 97, pp. 61-74.

VAN ROMPUY P. Regionalisering van de industriepolitiek in een economische en monetaire unie. *Tijdschrift voor Economie en Management*, 1983, Nr 3, blz. 265-283.

WILLEKENS F., ZEEUWTS P. Naar een nieuw geregionaliseerd industrieel beleid ? *De Nieuwe Maand*, september 1983, Nr 7, blz. 457-470.

WOLFERS A. Technologisch dynamiek. *CEPESS Bladen*, 1983, Nr 1, 40 blz.

10. Politique commerciale.

DURINCK E., VAN DEN BOSCH R. Een onderzoek naar de leasingpraktijk in België. *Economisch en Sociaal Tijdschrift*, 1983, Nr 1, blz. 21-39.

MONFILS W. Les grandes orientations du programme d'action de l'Office belge du Commerce extérieur en 1983. *Wallonie* 83, N° 2, pp. 145-149.

NOTTEBOOM D. Risk management : situering in het algemeen beleid en de organisatie van grote ondernemingen. *Economisch en Sociaal Tijdschrift*, 1983, Nr 4, blz. 461-478.

VAN DIERDONCK R. Produktiebeheer op het strategisch niveau. *Economisch en Sociaal Tijdschrift*, 1983, Nr 5, blz. 555-571.

VLOEBERGHES D. Ter overweging. Japanofilie breekt door in de management-theorie. *Economisch en Sociaal Tijdschrift*, 1983, Nr 1, blz. 83-91.

11. Politique agricole.

BARDOS N. Les « riches » de Bruxelles : qui sont-ils ? qu'y font-ils ? *La Revue Nouvelle*, septembre 1983, N° 9, pp. 132-141.

DE PAEPE R. Naar een alternatief landbouwbeleid. *Socialistische Standpunten*, 1983, Nr 1, blz. 31-41.

12. Politique relative aux classes moyennes et aux indépendants.

MENTIOR J.-L. Favoriser la création d'entreprises en Belgique. *Wallonie* 83, N° 1, pp. 51-57.

SAMYN F. KMO versus hervorming revisoraat. *Economisch en Sociaal Tijdschrift*, 1983, Nr 2, blz. 169-173.

D. Politique financière.

1. Investissements et épargnes.

- ACX R. Malaise in het « international banking ». *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, Januari 1983, Nr 1, blz. 37-44.
- ACX R., QUINTYN M. Beleggingsmogelijkheden in schatkistpapier voor het publiek: mogelijke volume-effecten. *Bulletin de documentation du Ministère des Finances*, 1983, N° 2-6, pp. 5-37.
- BILDERBEEK J., SCHÖTTE P.M. Financiële beoordeling van gedwongen strategische veranderingen. *Economisch en Sociaal Tijdschrift*, 1983, Nr 3, blz. 363-378.
- BLAUWENS G., VAN DE VOORDE E. Kosten-batenanalyse van de Brucargo-overheidsinvestering. *Tijdschrift voor Economie en Management*, 1983, Nr 1, blz. 63-75.
- CREMER H. Epargne et consommation des personnes âgées. *Cahiers économiques de Bruxelles*, 1983, N° 97, pp. 75-103.
- FARBER A. A qui profitent les mesures d'encouragement du capital à risque? *Cahiers économiques de Bruxelles*, 1983, N° 97, pp. 3-13.
- LEUSCHEL R. Les marchés financiers dans les années 80. *Wallonie 83*, N° 3, pp. 181-195.
- PEETERS G. De verplichte keuze tussen investeringsaftrek en vrijstelling van gerealiseerde meerwaarden. *Economisch en Sociaal Tijdschrift*, 1983, Nr 3, blz. 491-495.
- QUINTYN M. « Principeel sparen » wint aan belangstelling. *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, Januari 1983, Nr 1, blz. 19-35.

2. Politique budgétaire.

- BOËLAERT R. Het budgettaire beleid 1953-1980. *Documentatieblad van het Ministerie van Financiën*, 1983, Nr 7, blz. 5-38.
- DECLERCO W. Kan een financiële crisis worden vermeden? *Documentatieblad van het Ministerie van Financiën*, 1983, Nr 12, blz. 5-15.
- DELEECK H. Het aandeel van de lonen en wedden in het nationaal inkomen. *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, maart 1983, Nr 3, blz. 228-234.
- DELOOF E. Waarom vermindert de regering haar uitgaven niet? *Socialistische Standpunten*, 1983, Nr 6, blz. 19-30.
- HENRION R. Qui décide en matière de finances publiques en Belgique? *Res Publica*, XXV, 1983, N° 4, pp. 607-619.
- KEMP R. La gestion de retranchement ou comment dépenser mieux avec des recettes en diminution. *Mouvement Communal*, 1983, N° 10, pp. 294-298.
- MOESEN W., VAN DE VOORDE A., VREBOS H., HEBETTE F. De hervorming van de Rijkscomptabiliteit. *Documentatieblad van het Ministerie van Financiën*, 1983, Nr 10, blz. 5-78.
- QUADEN G. L'expérience belge des déficits publics. *Annales de l'Economie publique, sociale et coopérative*, juillet-août 1983, N° 3, pp. 313-324.
- VAN DER STICHELE M. Commandes publiques et clauses économiques. Les marchés de la Défense nationale. *Bulletin de documentation du Ministère des Finances*, 1983, N° 10, pp. 79-128.
- VAN ROMPUY V., VLEMINCKX A. De Staatsschuld in België 1950-1980. *Bulletin de documentation du Ministère des Finances*, 1983, N° 1, pp. 5-61.

3. Politique fiscale.

- AUTENNE J., HINNIKENS J. Familiale progressiviteit van de belasting. *CEPESS-document*, 1983, Nr 2, 60 blz.
- BAUVIR L. Les finances publiques, régionales et communautaires. *Wallonie 83*, N° 1, pp. 59-81.
- COUMANS W. Bestaat er fiscale zekerheid dat dit amnestie is? *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, november 1983, Nr 11, blz. 875-879.
- GEEROMS H., PACOLET J. Evaluatie van het bevrijdend maken van de verhoogde roerende voorheffing. *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, oktober 1983, Nr 10, blz. 725-745.
- PEETERS G. Wetsontwerp inzake de hervorming van de personenbelasting. *Economisch en Sociaal Tijdschrift*, 1983, Nr 2, blz. 163-167.
- SERROYEN C. Inlevertraan. *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, november 1983, Nr 11, blz. 827-851.

4. Politique monétaire et du crédit.

- DE VYLDER W. De toewijzing der wisselreserves van de BLEU. *Tijdschrift voor Economie en Management*, 1983, Nr 4, blz. 437-462.
- HERNANDEZ-LOPEZ M., DE BEL L. L'endettement international, risque mesuré ou excessif pour le système bancaire ? *Reflets et perspectives de la vie économique*, août 1983, N° 3, pp. 165-176.
- PEFFER M. Réflexions sur l'union économique et monétaire belge. *Wallonie 83*, N° 4, pp. 251-261.
- REY J.-J., LEPOIVRE-MASAI F. Le rôle des institutions monétaires internationales face à la crise de l'endettement. *Reflets et perspectives de la vie économique*, août 1983, N° 3, pp. 213-223.
- SNOY B. La Banque Mondiale face à l'endettement international. *Reflets et perspectives de la vie économique*, août 1983, N° 3, pp. 225-236.
- UGEUX G. Le rôle du système bancaire dans le financement des déficits de balances de paiements. *Reflets et perspectives de la vie économique*, août 1983, N° 3, pp. 199-212.
- van YPERSELE J. Le désordre monétaire international. *Studia Diplomatica*, 1983, N° 2, pp. 127-143.

E. Politique intérieure.

0. Chroniques.

- BOSMANS J. Het oog van de naald. *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, januari 1983, Nr 1, blz. 89-92.
- BOSMANS J. Octopus. *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, maart 1983, Nr 3, blz. 249-252.
- BOSMANS J. Paasbeest. *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, april 1983, Nr 4, blz. 368-372.
- BOSMANS J. Een hypothekeerde toekomst ? *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, mei 1983, Nr 5, blz. 480-484.
- BOSMANS J. Zwaar labeur. *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, juni-juli 1983, Nr 6-7, blz. 575-580.
- BOSMANS J. Een politieke herfst of een nieuw begin. *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, oktober 1983, Nr 10, blz. 788-792.
- BOSMANS J. Groeiende zorgen... *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, november 1983, Nr 11, blz. 884-890.
- BOSMANS J. Een druk jaareinde. *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, december 1983, Nr 12, blz. 990-995.
- HELLA A. La régionalisation toujours recommencée. *Revue Générale*, janvier 1983, pp. 80-83.
- HELLA A. Une manœuvre anticléricale. *Revue Générale*, février 1983, pp. 84-87.
- HELLA A. Les écologistes et l'après-socialisme. *Revue Générale*, mars 1983, pp. 93-96.
- HELLA A. L'immigration, un problème à dépassionner. *Revue Générale*, avril 1983, pp. 88-91.
- HELLA A. Le PSC après le congrès de Mouscron. *Revue Générale*, mai 1983, pp. 137-140.
- HELLA A. Le gouvernement et le rapport Gandois. *Revue Générale*, juin-juillet 1983, pp. 85-88.
- HELLA A. L'école pluraliste, puis l'école unique ? *Revue Générale*, août-septembre 1983, pp. 84-87.
- HELLA A. Le PSC dans l'inconfort. *Revue Générale*, octobre 1983, pp. 92-96.
- HELLA A. Les fusions de communes, sept ans après. *Revue Générale*, novembre 1983, pp. 77-80.
- HELLA A. Vers un rapprochement PSC-CVP ? *Revue Générale*, décembre 1983, pp. 86-89.

1. Organisation de l'Etat.

- ACKAERT J. Computerisering van de overheid. *De Nieuwe Maand*, mei 1983, Nr 4, blz. 248-263.
- ACKAERT J. De overheidsadministratie. *De Nieuwe Maand*, augustus 1983, Nr 6, blz. 385-395.
- CARPRAU J. Services de documentation ministériels et management. *Bulletin de documentation du Ministère des Finances*, 1983, N° 7, pp. 245-254.
- CEREXHE G. « Les matières réservées » : une notion de droit constitutionnel ? *Administration publique*, t. 4, 1983, pp. 243-257.
- DE CLERCO B., DEWACHTER W., MAES R. et al. Politieke instrumenten ter bestrijding van crises. Leuven, Departement Politieke Wetenschappen - Universitaire Pers Leuven, 1983, 214 blz.
- DELMOTTE F. Un gouvernement réactionnaire en proie à la tentation d'un pouvoir fort. *Socialisme*, novembre-décembre 1983, N° 180, pp. 513-519.
- DELPEREE F. Chroniques de crise, 1977-1982. CRISP, Bruxelles, 1983, 288 pages.
- DEWEERDT M. Overzicht van het Belgisch politiek gebeuren in 1982. *Res Publica*, XXV, 1983, Nr 2-3, blz. 137-180.
- GELDOLF W. Bij een poging om de morele ontwaardiging van het gecumuleerd ambt van minister-burgemeester symbolisch vast te leggen. *Socialistische Standpunten*, 1983, Nr 6, blz. 64-72.
- GERARD-LIBOIS J., MABILLE X. Facteurs et acteurs de changement : 1959-1983. *Centre de recherche et d'information socio-politiques (CRISP)*, Courrier hebdomadaire, 17 juin 1983, N° 1000, 16 pages.

- MOLITOR A. Servir l'Etat, trois expériences. *Institut des sciences politiques et sociales UCL, diffusion CRISP*, Bruxelles, 1983, 162 pages.
- MOLITOR A. L'évolution de l'administration belge depuis 1945. *Res Publica*, XXV, 1983, N° 4, pp. 661-686.
- SMITS J. Belgian Politics in 1982: Less Democracy for a Better Economy. *Res Publica*, XXV, 1983, N° 2-3, pp. 181-217.
- VAN CALSTER G. Het bereik van de kantoorautomatisering in de overheidsdiensten. *Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiekrecht*, januari-februari 1983, Nr 1, blz. 21-25.
- VANWELKENHUYZEN J. Le problème belge vu par Charles de Gaulle. *Revue Générale*, octobre 1983, pp. 33-49.
- VERBIEST D. Openbaarheid van bestuur inzake politie en veiligheid. *Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiekrecht*, januari-februari 1983, Nr 1, blz. 11-20.

2. Institutions nationales.

- ALEN A. De grondslag van de bijzondere machtenwetgeving. *Rechtskundig Weekblad*, 15 oktober 1983, kol. 417-428.
- CRABBE V. Pour une histoire d'un grade: celui de directeur général de ministère. *Administration publique*, t. 4, 1983, pp. 258-265.
- DELPÉRE F. et al. L'intérim du Premier ministre. *Les Cahiers constitutionnels*, 1983, N° 1, 100 pages.
- DJMON F. Het Arbitragehof. *Rechtskundig Weekblad*, 30 april 1983, kol. 2305-2320.
- DJMON F. La Cour d'Arbitrage: Jurisdiction - Non autorité politique. *Journal des Tribunaux*, 1er octobre 1983, pp. 533-540.
- DURANT G. Minister van Staat Gaston Eyskens. Een biografie. S.V. Reinaert Uitgaven, Zele, 1983, 320 blz.
- EYSKENS G. De functie van eerste minister in België, in de periode 1945-1975. *Res Publica*, XXV, 1983, Nr 4, blz. 533-552.
- FAYAT H. Niets is voorbij. Standaard Uitgeverij, Antwerpen, 1983, 408 blz.
- GERARD-LIBOIS J., GOTOVITCH J. Léopold III: le non-retour. *Centre de recherche et d'information socio-politiques (CRISP), Courrier hebdomadaire*, 7 octobre 1983, N° 1010, 28 pages.
- GERARD-LIBOIS J., GOTOVITCH J. Léopold III: le non-retour. Textes et documents, sélection et présentation. *Centre de recherche et d'information socio-politiques (CRISP), Courrier hebdomadaire*, 9 décembre 1983, N° 1020-1021, 37 pages.
- GOTOVITCH J. Sous la Régence: Résistance et pouvoir. *Centre de recherche et d'information socio-politiques (CRISP), Courrier hebdomadaire*, 3 juin 1983, N° 999, 32 pages.
- GOTOVITCH J. Après la mort de Léopold III. *Cahiers marxistes*, novembre-décembre 1983, N° 118-119, pp. 43-47.
- HOUZEN K. Wet en werkelijkheid inzake het taalevenwicht in het Belgisch officierenkorps. *Res Publica*, XXV, 1983, Nr 1, blz. 83-92.
- JENNAIR R.M. Le Parlement: une institution en crise. *Centre de recherche et d'information socio-politiques (CRISP), Courrier hebdomadaire*, 28 octobre 1983, N° 1014, 66 pages.
- KRINGS E. L'office du juge dans la direction du procès. *Journal des Tribunaux*, 24 septembre 1983, pp. 513-521.
- LEYSEN R. Het Arbitragehof en de controle op de bevoegdheidsverdeling op wetgevend vlak in het Belgisch staatsbestel. *Rechtskundig Weekblad*, 3 september 1983, kol. 1-20.
- REYNDERS D. Prévention et règlement des conflits, la genèse de la Cour d'Arbitrage. *Centre de recherche et d'information socio-politiques (CRISP), Courrier hebdomadaire*, 5 février 1983, N° 988-989, 57 pages.
- RICQUIER J.-C. Le Vicomte Eyskens: souvenirs et commentaires. *Revue Générale*, août-septembre 1983, pp. 3-22; octobre 1983, pp. 3-19; décembre 1983, pp. 3-19.
- SENELLE R. Preadvies. De Ministerraad in België. Kluwer Rechtswetenschappen, Antwerpen, 1983, 40 blz.
- VAN HOUTTE J. De homogene regeringen 1950-1954. *Res Publica*, XXV, 1983, Nr 4, blz. 595-606.
- VEKEMAN R. Het Arbitragehof: Bevoegdheidsconflicten of normenconflicten? Juridische conflicten of politieke conflicten. *Rechtskundig Weekblad*, 12 november 1983, kol. 689-695.
- VERMEYLEN P. Minister van Binnenlandse Zaken in de jaren van de Koningskwestie en de Schoolstrijd. *Res Publica*, XXV, 1983, Nr 4, blz. 577-594.

3. Institutions régionales et locales.

- ANNICAERT P. De autonomie van de gewesten en de gemeenschappen inzake waarborgverlening. *Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiekrecht*, november-december 1983, Nr 6, blz. 432-441.
- ANNICAERT P. De waarborg van het gewest en de gemeenschap. *Documentatieblad van het Ministerie van Financiën*, 1983, Nr 8, blz. 35-84.
- ANTHOON G., DE MOT F., MAES E. Geens I gewogen en te licht bevonden. *De Nieuwe Maand*, oktober 1983, Nr 8, blz. 534-551.
- BAUSART F. Liège, une ville qui doit se reconquérir. *La Revue Nouvelle*, décembre 1983, N° 12, pp. 503-511.
- BLEUS P., DE WOLF C. La sécurité et la prévention des accidents dans les administrations publiques. *Mouvement Communal*, 1983, N° 1, pp. 15-19.
- BRASSINE J. La communauté française et la région wallonne : an II. *Res Publica*, XXV, 1983, N° 2-3, pp. 285-348.
- CEULEERS J. Eén jaar zelfstandige Vlaamse executieve. *Res Publica*, XXV, 1983, Nr 2-3, blz. 269-284.
- DELAIVE J. Les finances communales et leur déficit. *Wallonie 83*, N° 4, pp. 277-282.
- DE MEYER J. La conduite des relations extérieures dans les matières qui relèvent de la compétence des communautés ou de celle des régions. *Journal des Tribunaux*, 17 septembre 1983, pp. 497-499.
- DESCHÉPPER J. L'information des communes belges. *Mouvement Communal*, 1983, N° 1, pp. 3-14.
- DESCHÉPPER J. De voorlichting in de Belgische gemeenten in 1979. *De Gemeente*, 1983, Nr 1, blz. 3-8 ; Nr 2, blz. 60-66.
- JASSON J. Les compétences de la région et de la communauté en matière de relations internationales. *Wallonie 83*, N° 6, pp. 419-432.
- LACROIX E. Les communes nouvelles : quel rôle ? *Mouvement Communal*, 1983, N° 12, pp. 373-382.
- LEBOUTTE J.M. Marchés communaux. *Mouvement Communal*, 1983, N° 8-9, pp. 265-269.
- LEBOUTTE J.M. Gemeentelijke opdrachten. *De Gemeente*, 1983, Nr 6-7, blz. 279-283.
- MAES R. Het gemeentelijk cultuurbeleid. Elementen voor een beleidsvisie in een crisistijd. *De Gemeente*, 1983, Nr 4, blz. 123-127.
- MAES R. De Staatshervorming en de gemeenten. *Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiekrecht*, september-oktober 1983, Nr 5, blz. 349-359.
- MONT-MALVAUX M. Les finances des villes wallonnes : évolution de la structure et perspective d'améliorations. *Mouvement Communal*, 1983, N° 4, pp. 126-133.
- PEDE J. De Vlaamse Raad : terugblik en bezinning. *De Vlaamse Gids*, 1983, Nr 2, blz. 69-75.
- PLASSCHAERT S. Les mutations de la politique régionale en Belgique, pays fédéraliste « dualiste ». *Bulletin de documentation du Ministère des Finances*, 1983, N° 8, pp. 5-34.
- RENARD C. La Wallonie reste à faire. *Cahiers marxistes*, novembre-décembre 1983, N° 118-119, pp. 24-36.
- RENARD C. Wallonië is nog in de maak. *Vlaams Marxistisch Tijdschrift*, 1983, Nr 2, blz. 7-21.
- RIGAUX F. Les règles de droit délimitant leur propre domaine d'application. *Annales de Droit de Louvain*, 1984, N° 4, pp. 285-331.
- THOULEN M. Les finances de la ville. *Mouvement Communal*, 1983, N° 4, pp. 122-126.
- VAN AUDENHOVE M. Statut financier des communes et des provinces 1948-1979. *Bulletin de documentation du Ministère des Finances*, 1983, N° 2-6, pp. 39-130.
- VAN BOL R. J.-M. Les ressources des communautés et des régions en 1982. *Administration publique*, t. 1, 1983, pp. 32-58.
- VAN DE VELDE E. De financiering van gewesten en gemeenschappen, de nodeloze steen des aanstoets. *Rechtskundig Weekblad*, 28 mei 1983, kol. 2577-2618.
- VAN ERMEN R. La commune et la crise. *Socialisme*, mai-juin 1983, N° 177, pp. 245-250.
- VAN LERBERGHE E. Het buitenlands beleid van Vlaanderen. *Kultuurleven*, 1983, Nr 1, blz. 30-38.

4. Partis politiques.

- BEECKMANS J. Achtergronden van een vernieuwde oppositie. Enkele theoretische beschouwingen. *Socialistische Standpunten*, 1983, Nr 3, blz. 4-12.
- DE JONGHE E., PAPINI R., VAN ROMPUY H. Wegen naar een christen-democratisch reveil. *CEPESS Bladen*, 1983, Nr 2, 55 blz.
- DE SCHRIJVER A. De oprichting en leiding van de Christelijke Volkspartij - Parti Social Chrétien 1945-1949. *Res Publica*, XXV, 1983, Nr 4, blz. 553-575.
- GOVAERT S. PS - SP : de scheiding. *De Nieuwe Maand*, december 1983, Nr 10, blz. 681-687.

- GOVAERT S. Wallonië : een PS-staat ? *De Nieuwe Maand*, december 1983, Nr 10, biz. 692-699.
- HANCKE L. Het nieuwe profiel van de socialistische partij. *Ons Erfdeel*, 1983, Nr 1, biz. 19-33.
- HANCKE L. Doorbraak. Een balans. *De Nieuwe Maand*, december 1983, Nr 10, biz. 700-712.
- KNOOREN H. Parlement, partij en actie. *Socialistische Standpunten*, 1983, Nr 3, biz. 23-28.
- LECOMTE A. Le populisme rétro du PRL. *La Revue Nouvelle*, novembre 1983, N° 11, pp. 392-397.
- LINDEMANS I., DELANGHE L. Het ACW na het raketten-debat. *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, november 1983, Nr 11, biz. 799-814.
- MANGE E. Is het SP-alternatief keynesiaans ? *Socialistische Standpunten*, 1983, Nr 6, biz. 4-18.
- NICE F. Explosion ou reconstitution de la droite chrétienne musclée ? *Cahiers marxistes*, février-mars 1983, N° 111-112, pp. 27-35.
- NORRENBORG D. Engagement politique et croyance religieuse. *Socialisme*, mai-juin 1983, N° 177, pp. 251-255.
- PLATEL M. Les partis politiques belges : néants au départ... une bonne douzaine aujourd'hui. *Septentrion*, 1983, N° 1, pp. 72-77.
- PLATEL M. Les partis politiques de gauche en Belgique. *Septentrion*, 1983, N° 2, pp. 74-78.
- PLATEL M. Les partis traditionnels et les « autres ». *Septentrion*, 1983, N° 3, pp. 73-77.
- SPITAELS G. Discours au congrès de Wavre. *Socialisme*, novembre-décembre 1983, N° 180, pp. 521-534.
- STOUTHUYSEN P. De politieke identiteit van de Vlaamse Groene Partij AGALEV. *Res Publica*, XXV, 1983, Nr 2-3, biz. 349-375.
- VANAUDENHOVE O. De oprichting en werking van de Partij voor Vrijheid en Vooruitgang. *Res Publica*, XXV, 1983, Nr 4, biz. 655-660.
- VAN DAMME D. Verzuiling, pacificatie en klassenstrijd. *Vlaams Marxistisch Tijdschrift*, 1983, Nr 2, biz. 37-53.
- VANDENBROUCKE F. De socialistische oppositie en het economisch alternatief. *Socialistische Standpunten*, 1983, Nr 3, biz. 13-22.
- VAN GEERTSOM J. Wachten op doorbraak. *Socialistische Standpunten*, 1983, Nr 3, biz. 37-46.
- VAN HAEGENDOREN M., VANDENHOVE L. Morfologie van de socialistische zuil. *De Nieuwe Maand*, december 1983, Nr 10, biz. 640-675.
- VANPOL I. Morfologie van de Vlaamse politieke partijen in 1982. *Res Publica*, XXV, 1983, Nr 2-3, biz. 417-473.

5. Elections.

- BEAUFAYS J., HERMANS M., VERJANS P. Les élections communales à Liège : cartels, polarisation et les écologistes au pouvoir. *Res Publica*, XXV, 1983, Nr 2-3, pp. 391-415.
- BODSON J.C., LAUWERS Y. Des litiges en matière d'élections sociales. *Centre de recherche et d'information socio-politiques (CRISP)*, *Courrier hebdomadaire*, 11 novembre 1982, N° 1018, 16 pages.
- CULLUS P. Approche des résultats électoraux (Chambre, 8 novembre 1981) par l'analyse des données. *Centre de recherche et d'information socio-politiques (CRISP)*, *Courrier hebdomadaire*, 23 septembre 1983, N° 1007-1008, 50 pages.
- GOETHALS H. Sociale verkiezingen. *Economisch en Sociaal Tijdschrift*, 1983, Nr 1, biz. 65-78.
- GRODENT J.-J. Les élections communales du 10 octobre 1982 : aujourd'hui comme hier ? *La Revue Nouvelle*, février 1983, N° 2, pp. 147-162.
- ROUSSEAU C. La liste des élections et le rôle du collège des bourgmestres et échevins. *Administration publique*, t. 4, 1983, pp. 295-306.
- ROWIES L. Les élections communales du 10 octobre 1982. *Centre de recherche et d'information socio-politiques (CRISP)*, *Courrier hebdomadaire*, (III) 1er juillet 1983, N° 1002, 20 p. ; (IV) 4 novembre 1983, N° 1015, 31 p. ; (V) 16 décembre 1983, N° 1022, 24 p.
- VANDERNOOT P. La fraction locale en droit électoral belge : au singulier ou au pluriel. *Administration publique*, t. 4, 1983, pp. 283-294.
- VAN DE WAUVER D. Les élections communales du 10 octobre 1982. Analyse des résultats. *Res Publica*, XXV, 1983, N° 2-3, pp. 377-389.

6. Droits et libertés.

- BAERT K. Opschorting van administratieve beslissingen. *Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiekrecht*, maart-april 1983, Nr 2, biz. 112-126.
- BOSSUYT M. België partij bij de UNO-pacten inzake mensenrechten. *Rechtskundig Weekblad*, 19 november 1983, kol. 781-790.

- DE CEUSTER J. Enige kritische bedenkingen rond de interpretatie van de Belgische nationaliteitswetgeving. *Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiekrecht*, juli-augustus 1983, Nr 4, blz. 261-266.
- DECOURRIERE A. La sanction légale de l'usage des drogues. *La Revue Nouvelle*, septembre 1983, N° 9, pp. 142-154.
- DE LOOF P. Circulaire 44 deugt niet. *De Nieuwe Maand*, november 1983, Nr 9, blz. 587-591.
- DELPEREE F. La participation des citoyens. Perspectives belges et européennes. *Annales de Droit de Louvain*, 1984, N° 4, pp. 333-345.
- DE MEYER J. Het nieuwe reglement van het Europees Hof tot bescherming van de rechten van de mens. *Rechtskundig Weekblad*, 19 maart 1983, kol. 1889-1896.
- GOL J. Protection de la jeunesse : renforcer les droits des mineurs et mieux protéger la sécurité publique. *Progrès*, 1983, N° 85, pp. 1-7.
- HENNAU-HUBLET C. La protection pénale du fœtus en droit belge face aux expérimentations biomédicales. *Journal des Tribunaux*, 14 mai 1983, pp. 333-342.
- HEPP H. *In vitro*-bevruchting. Medische en ethische aspecten. *Streven*, december 1983, blz. 220-232.
- HOMANS K., VANDENBOSSCHE D. Naar een resocialisatie-strategie voor preventief gedetineerden. *Tijdschrift voor Sociale Wetenschappen*, 1983, Nr 3, blz. 187-213.
- JONGBLOET-HAMERLIJNCK R. Het gemeenschappelijk erfgoed van de mensheid : nachtmerrie, droom of werkelijkheid? *Studia Diplomatica*, 1983, Nr 2, blz. 163-198.
- LATOUR G. La participation des citoyens à la vie communale. *Mouvement Communal*, 1983, N° 3, pp. 93-97.
- MAINGAIN B., REMON C. Le statut juridique des malades mentaux. *Journal des Tribunaux*, 26 février 1983, pp. 145-150.
- PEETERS P. De lokale, private radio-omroep en de vrijheid van meningsuiting, een grondwettelijke terreinverkenning. *Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiekrecht*, mei-juni 1983, Nr 3, blz. 167-178.
- QUINTELIER G. Tolerantie en fascisme. *Vlaams Marxistisch Tijdschrift*, 1983, Nr 1, blz. 40-44.
- SIMOENS D. Burger versus burgerrechtelijke instelling. Getoetst aan de sociale zekerheidsinstelling. *Kultuurleven*, 1983, Nr 3, blz. 254-262.
- SUETENS L. Rechtsbescherming tegen overheidsop treden. Getoetst aan leefomgeving en ruimtelijke ordening. *Kultuurleven*, 1983, Nr 3, blz. 243-253.
- TORFS R. Heeft het kerkelijk huwelijk nog zin? Juridische aspecten. *Streven*, oktober 1983, blz. 3-15.
- VAN NULAND M. Burger versus burger. Getoetst aan gezins-, familie- en kinderrecht. *Kultuurleven*, 1983, Nr 3, blz. 263-271.
- VOETS F. Gol : law and order op Belgische maat? *De Nieuwe Maand*, februari-maart 1983, Nr 2, blz. 88-95.

7. Assistance juridique.

- BREDA J. De sociale rechtshulp in Vlaanderen. *Kultuurleven*, 1983, Nr 3, blz. 272-281.
- DE WINTER L. Het sociaal dienstbetoon van politici als niet-juridische vorm van probleemoplossing. *Kultuurleven*, 1983, Nr 3, blz. 232-242.
- SMEYERS H. Rechtsbijstand, dan toch verzekerd? *Rechtskundig Weekblad*, 5 maart 1983, kol. 1761-1776.
- VEKEMAN R. Het administratief toezicht als middel tot inspraak en rechtsbescherming. *Rechtskundig Weekblad*, 23 april 1983, kol. 2225-2232.

8. Problèmes linguistiques et minorités.

- ABICHT L. De joden in Antwerpen. *Streven*, maart 1983, blz. 503-515.
- DELRUELLE-VOSSWINKEL N., FROGNIER R.-P., DAWANCE-GOOSSENS J., GRODEN J.-J. L'opinion publique et les problèmes communautaires. *Centre de recherche et d'information socio-politiques (CRISP)*, *Courrier hebdomadaire*, 4 mars 1983, N° 991-992, 49 pages.
- HERMANS M., VERJANS P. Les origines de la querelle fouronnaise. *Centre de recherche et d'information socio-politiques (CRISP)*, *Courrier hebdomadaire*, 2 décembre 1983, N° 1019, 33 pages.
- METS M. Verfransing, tussen wetenschap en politiek. *De Nieuwe Maand*, juni-juli 1983, Nr 5, blz. 318-327.
- PONET J. Beschouwingen over actuele conflicten : het taalgebruik, de opzeggingsvergoeding en het artikel 126 van het K.B. van 20-12-1963 betreffende arbeidsvoorziening en de werkloosheid. *Rechtskundig Weekblad*, 9 april 1983, kol. 2097-2114.

- ROOSENS C. Les agents des services extérieurs du Ministère belge des Affaires étrangères. Aspects linguistiques de leur statut (1831-1982). *Administration publique*, t. 4, 1983, pp. 271-282.
- TURF J. Beweegt de Vlaamse beweging? *Vlaams Marxistisch Tijdschrift*, 1983, Nr 4, biz. 24-31.

9. Maintien de l'ordre.

- GLORIE J., LAMFALUSSY C. A propos de bavures policières. *La Revue Nouvelle*, septembre 1983, N° 9, pp. 155-162.

10. Séquelles des guerres.

- CLAES L. Het verdrongen verleden. De collaboratie, haar rechters en geschiedschrijvers. Orbis en Orion uitgevers, Beveren, 1983, 180 biz.

11. Problèmes des étrangers.

- ABICHT L. Het racisme anders bekeken. Kent men de boom aan zijn vruchten? *Vlaams Marxistisch Tijdschrift*, 1983, Nr 4, biz. 32-45.
- Divers auteurs. Des Juifs. *La Revue Nouvelle*, octobre 1983, N° 10, pp. 235-341.
- FEDRIGO D. Belgique, terre d'accueils et d'exil. *Cahiers marxistes*, avril 1983, N° 113, pp. 11-21.
- MAES M. Naar een vreemdelingenwet met vreemde elementen? *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, november 1983, Nr 11, biz. 869-874.
- MEEUS B. De vreemdelingen te Brussel. *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, november 1983, Nr 11, biz. 853-868.
- PANCIERA S. Ces Immigrés, délinquants ou suspects... *La Revue Nouvelle*, janvier 1983, N° 1, pp. 31-38.
- ROMMEL G. De verstoting in het Belgisch recht. *Rechtskundig Weekblad*, 15 januari 1983, kol. 1281-1299.

12. Rapports entre l'Etat et les églises.

- DOBBELAERE K., BILLIET J. Les changements Internes au pilier catholique en Flandre: d'un catholicisme d'église à une chrétienté socio-culturelle. *Recherches sociologiques*, 1983, N° 2, pp. 141-184.
- LEMAN J. Godsdienstsekten in Vlaanderen. *Kultuurleven*, 1983, Nr 2, biz. 111-116.
- MATTHYS W. Morele dienstverlening op niet-confessionele grondslag. *Kultuurleven*, 1983, Nr 4, biz. 348-355.
- VAN DE WALLE A.R. De kerk in Vlaanderen. *De Vlaamse Gids*, 1983, Nr 1, biz. 69-75.

13. Problématique des transports.

- GERV. Advies van de GERV aan de NMBS en de NMBV over een ontwerp van reorganisatieplan van de reizigersdienst en over een ontwerpplan voor de autobusbediening in het kader van de NMBS-reorganisatie. *Berichten van de Gewestelijke Economische Raed van Vlaanderen*, 1983, Nr 40, biz. 9-36.

F. Politique culturelle.

1. Enseignement.

- BAETEN R., VERDOODT A. L'intérêt des élèves de l'enseignement secondaire belge envers une autre langue nationale est-il réciproque à travers tout le pays? *Recherches sociologiques*, 1983, N° 1, pp. 75-91.
- BENTEIN G. Onderwijs in doorbraakperspectief. *Socialistische Standpunten*, 1983, Nr 1, biz. 26-30.
- BERTOUILLE A. L'obligation scolaire en Belgique. *Mouvement Communal*, 1983, N° 11, pp. 340-346.
- BRAEKEN R.-M. Aides complémentaires dans l'enseignement fondamental. Bilan 1982-1983. *Mouvement Communal*, 1983, N° 5, pp. 177-181.
- BRAEKEN R.M. Aides complémentaires dans l'enseignement fondamental. *Mouvement Communal*, 1983, N° 12, pp. 387-393.
- DE CLERCK K. De universitaire lerarenopleiding in Vlaanderen. *Ons Erfdeel*, 1983, Nr 2, biz. 169-176.

- DE LANNOO I. Het academisch- en wetenschappelijk personeelsbestand. Periode 1967-1980. *Politica*, 1983, Nr 4, blz. 235-276.
- DE LANNOO I. Democratiseringsstendensen in de samenstelling van de studentenbevolking. Een andere voorstelling. *Kultuurleven*, 1983, Nr 7, blz. 609-615.
- HODEIGE M., DENBLYDEN-LAMBRETTE D. Cours d'histoire : et vive la tradition ! *La Revue Nouvelle*, novembre 1983, N° 11, pp. 431-442.
- MOLITOR M. Les non-politiques de l'enseignement universitaire. *La Revue Nouvelle*, novembre 1983, N° 11, pp. 363-376.
- PAULUS C. De universiteit morgen. *De Vlaamse Gids*, 1983, Nr 3, blz. 51-65.
- PREVENIER W. Een nieuwe synthese van de Belgische geschiedenis. *De Vlaamse Gids*, 1983, Nr 2, blz. 77-83.
- SIQUEU M.-J. Bilan de l'enseignement secondaire rénové. *Wallonie 83*, N° 2, pp. 151-163.
- VAN CAMPENHOUDT L. L'enseignant : agent de transformation sociale ? *Recherches sociologiques*, 1983, N° 2, pp. 185-202.
- VANNESTE A. De universitaire expansie : een balans. *Ons Erfdeel*, 1983, Nr 5, blz. 641-654.

2. Recherche scientifique.

- ANSION G. Biotechnologies et développement. *Socialisme*, mai-juin 1983, N° 177, pp. 257-268.
- DE CORTE W., COETSIER P. De invoering van nieuwe technologieën : arbeids- en organisatiepsychologische aspecten in verband met het ontwerp, de implementatie en het gedragswetenschappelijk onderzoek. Een kwestie van visie ! *Economisch en Sociaal Tijdschrift*, 1983, Nr 2, blz. 145-160.
- QUINTIN E., VERBIST D. Pour une politique de l'informatique publique ? *La Revue Nouvelle*, juillet-août 1983, N° 7-8, pp. 87-102.
- ROEKAERTS D. De onschuld van wetenschap en technologie. *De Nieuwe Maand*, september 1983, Nr 7, blz. 435-439.
- STEENHAUT O. Wetenschappelijk onderzoek in de moderne wereld. *Socialistische Standpunten*, 1983, Nr 6, blz. 41-48.
- VERSTRAETE P. Een andere wetenschapspraktijk. *De Nieuwe Maand*, november 1983, Nr 9, blz. 602-610.

3. Education populaire.

- DELMARTINO F. Vormingswerk en overheidsbeleid. *Kultuurleven*, 1983, Nr 8, blz. 696-703.
- DE ROECK J. Les centres culturels en Flandre. *Septentrion*, 1983, N° 3, pp. 38-43.
- HOET J. De educatieve en esthetische rol van de musea van hedendaagse kunst. *Ons Erfdeel*, 1983, Nr 1, blz. 59-71.
- ELSEN J. Beheer van ruimten voor cultuur. *De Gemeente*, 1983, Nr 4, blz. 128-131 ; Nr 5, blz. 164-170.
- KOEVOETS B. Gordijntje open of gordijntje dicht. Problemen van de educatieve begeleiding in kunstmusea : conserveren versus ontsluiten. *Kultuurleven*, 1983, Nr 10, blz. 926-934.

4. Politique des loisirs.

- BURGELMAN J.C., DEGREEF S. Un divertissement électronique pour tous les goûts. *Cahiers marxistes*, avril 1983, N° 113, pp. 42-51.

5. Emancipation des femmes.

- CLIQUEU R.L. De betekenis van de sociologie voor de emancipatie van de vrouw. *Gezin en Bevolking*, 1983, Nr 2, blz. 255-272.
- DE GROOTE J. Les femmes et la pomme — l'éducation permanente par et pour les femmes. *Reflets et perspectives de la vie économique*, février 1983, N° 1, pp. 15-23.
- DE WEERDT D. Vrouwengeschiedenis en vrouwenstudies. *Socialistische Standpunten*, 1983, Nr 2, blz. 44-53.
- LINSSEN G.P.H., SIEGERS J.J. De invloed van de leeftijd van de vrouw op de relatie tussen haar arbeidsmarktparticipatie en het hebben van jonge kinderen. *Gezin en Bevolking*, 1983, Nr 1, blz. 45-53.
- MARQUES-PEREIRA B. Femmes, mentalités, hégémonie. *Cahiers marxistes*, janvier 1983, N° 110, pp. 10-16.

PEETERS D. Eglise Immobile, femmes en mouvement. *La Revue Nouvelle*, janvier 1983, N° 1, pp. 77-84.

SEVI-werkgroep « vrouwenproblematiek ». De fiscus en de bedrijfsinkomsten van de gehuwde vrouw. *Socialistische Standpunten*, 1983, Nr 2, blz. 19-28.

6. Problèmes de la jeunesse.

BASTENIER A. Dissidence sociale des jeunes générations et nouveaux mouvements religieux. *La Revue Nouvelle*, mai-juin 1983, N° 5-6, pp. 572-579.

BLOMME J. Geslacht en zelf gerapporteerde jeugdmisdadigheid. Een secundaire analyse van de empirische onderzoeksliteratuur. *Tijdschrift voor Sociale Wetenschappen*, 1983, Nr 2, blz. 137-147.

DE LOOF P. Een nieuw tijdperk voor de jeugdbescherming? *De Nieuwe Maand*, februari-maart 1983, Nr 2, blz. 96-102.

DOMS P. Zelfmoord bij jongeren. *Kultuurleven*, 1983, Nr 2, blz. 169-175.

GERARD M.-Y. Enfants battus : une nouvelle approche. *La Revue nouvelle*, février 1983, N° 2, pp. 131-137.

HAMAIDE J. Les familles d'accueil, oubliées du droit. *La Revue Nouvelle*, février 1983, N° 2, pp. 142-146.

LATTEN J.J. Over trouwen en samenwonen onder jongeren. *Bevolking en Gezin*, 1983, Nr 1, blz. 5-26.

RYCKMANS H. Jeunesse et mouvement étudiant après '68. *La Revue Nouvelle*, novembre 1983, N° 11, pp. 377-391.

ROMEIJN J.W. Het verlaten van het ouderlijk huis. *Gezin en Bevolking*, 1983, Nr 2, blz. 273-290.

STERCK S. Kind en politiek. *Res Publica*, XXV, 1983, Nr 1, blz. 3-19.

THOMMES M. « Jeunesse, quel âge as-tu ? ». *Socialisme*, novembre-décembre 1983, N° 180, pp. 549-562.

VAN DEUN R. Arbeidersjongeren, een eigen godsdienstige en maatschappelijke identiteit. *Kultuurleven*, 1983, Nr 9, blz. 831-845.

7. Arts.

BELMANS J. L'univers des livres de cinéma. *Progrès*, 1983, N° 86, pp. 19-23.

BUCKINX R. Le cinéma de la Belgique francophone : un art en voie de développement. *Progrès*, 1983, N° 88, pp. 10-15.

DE BRUYNE P. De Tachtigers van nu en straks. Een golf Jong Theater over Vlaanderen. *Ons Erfdeel*, 1983, Nr 4, blz. 491-498.

DELDIME R. (sous la direction de —). Le théâtre belge de langue française. *Revue de l'Institut de Sociologie*, 1983, N° 1-2, 243 pages.

EVENEPOEL S., DE GEEST D. De nieuw-realistische poëzie in Vlaanderen. Notities bij ontstaan en erkenning van een moderne beweging. *Kultuurleven*, 1983, Nr 10, blz. 864-873.

LAMBERT J. Hedendaagse literatuur en literaire evolutie. *Kultuurleven*, 1983, Nr 10, blz. 858-863.

PLUYMERS G. Het theater in Vlaanderen na het optrekken van de mist. *Kultuurleven*, 1983, Nr 10, blz. 880-894.

TINDEMANS C. Het politieke vormingstheater op zoek naar zichzelf. *Streven*, februari 1983, blz. 450-458.

VANBERGEN J. De grenzen van het artistieke. *Kultuurleven*, 1983, Nr 10, blz. 912-918.

VAN GANSBEKE W. Het theater in Vlaanderen of de gevolgen van een kinderziekte. *Kultuurleven*, 1983, Nr 8, blz. 704-713 ; Nr 9, blz. 774-790.

B. Communication de masse.

BELMANS J. L'univers des bandes dessinées : un vrai cinéma ! *Progrès*, 1983, N° 85, pp. 18-22.

FAUCONNIER G. De onsamenhangende vraag naar een samenhangend mediabeleid in Vlaanderen. *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, juni-juli 1983, Nr 6-7, blz. 491-504.

HAMELINCK C.J. Elektronische media en cultuur : kijken in gebarsten spiegels. *Ons Erfdeel*, 1983, Nr 2, blz. 161-168.

LENTZEN E. Deux groupes de presse en transition. *Centre de recherche et d'information socio-politiques (CRISP)*, *Courrier hebdomadaire*, 27 juin 1983, N° 1001, 37 pages.

L.P. ACW- en CVP-standpunten m.b.t. het mediabeleid. *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, mei 1983, Nr 5, blz. 435-445.

- OP DE BEECK J. De openbare omroep in een commerciële omgeving. *De Nieuwe Maand*, juni-juli 1983, Nr 5, blz. 328-338.
- OP DE BEECK J., SERVAES J. Naar een Vlaams mediabeleid. *Kultuurleven*, 1983, Nr 8, blz. 714-722.
- PIEMME J.M. Monopole et/ou service public : le cas belge. *Cahiers marxistes*, février-mars 1983, N° 111-112, pp. 1-7.
- VANDENHOVE L. De zorgen om « De Morgen ». *De Nieuwe Maand*, december 1983, Nr 10, blz. 676-680.
- VANDERSYPEN D. Informatie als agressie : het geval Nicaragua. *Kultuurleven*, 1983, Nr 7, blz. 624-637.
- VAN LAEKEN F. Verzuiling van de BRT-Journalistiek ? *Kultuurleven*, 1983, Nr 5, blz. 444-455.
- VAN LAEKEN W. Hoe samenhangend is het mediabeleid ? *De Nieuwe Maand*, augustus 1983, Nr 6, blz. 370-384.
- VANPOL I. De politieke opiniepeilingen in België in 1982. *Res Publica*, XXV, 1983, Nr 2-3, blz. 495-522.
- VIGNERON-ZWETKOFF C. L'enquête par sondage : un instrument adéquat pour l'évaluation subjective d'une politique publique. *Administration publique*, t. 1, 1983, pp. 59-71.
- VOORHOOF D. Massamedia of kasmedia. Analyse van de reclameverboden voor de audiovisuele media. *Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiekrecht*, juli-augustus 1983, Nr 4, blz. 267-278.
- VRIELYNCK R. Vlaamse schrijvers in cinematografisch perspectief. *De Vlaamse Gids*, 1983, Nr 3, blz. 67-71.

9. Autonomie culturelle.

- ANTONIS E. Te jong om oud te zijn : de culturele centra in Vlaanderen. *Kultuurleven*, 1983, Nr 9, blz. 768-773.
- BILLIET J. Mediabeleid in het licht van de culturele autonomie en gemeenschapsvorming. *Kultuurleven*, 1983, Nr 2, blz. 124-135.
- BRASSINNE J., LAUSIER P. Le pacte culturel : 1973-1982. *Centre de recherche et d'information socio-politiques (CRISP)*, *Courrier hebdomadaire*, 14 janvier 1983, N° 986-987, 38 pages.
- DEDEURWAERDER J. Internationale culturele samenwerking : doelstellingen en instrumenten. *Kultuurleven*, 1983, Nr 8, blz. 686-695.
- DE HOOG B. De Nederlandse Taalunie : drie werkelijkheden. *Ons Erfdeel*, 1983, Nr 1, blz. 1-8.
- DE HOOG B. L'Union linguistique entre la Belgique et les Pays-Bas. *Septentrion*, 1983, N° 1, pp. 48-57.
- FLEERACKERS J. De normatieve grenzen van het cultuurbeleid. *Kultuurleven*, 1983, Nr 8, blz. 674-678.
- FONTAINE J. Waalse cultuur : ontluiken en herinnering van een identiteit. *Kultuurleven*, 1983, Nr 7, blz. 600-608.
- FONTAINE J. « Belgitude », Flandre et culture wallonne. *La Revue Nouvelle*, décembre 1983, N° 12, pp. 531-539.
- POMA K. Heroriënteringen in het cultuurbeleid. *De Vlaamse Gids*, 1983, Nr 1, blz. 55-68.
- REYNTJENS F. Tien jaar cultuurpactwet. *Kultuurleven*, 1983, Nr 8, blz. 679-685.
- VAN LEUVEN K. Voor en tegen van een alles Inpalmend Vlaams cultuur-distributienet te Brussel. *Kultuurleven*, 1983, Nr 10, blz. 851-855.
- WITTE E. La franc-maçonnerie belge face au mouvement flamand. *Septentrion*, 1983, N° 2, pp. 48-53.

10. Tourisme.

11. Sport.

- LUTTIN J. Verzekeringsplicht van de beroepsvoetballer. *Belgisch Tijdschrift voor Sociale Zekerheid*, maart 1983, Nr 3, blz. 494-504.

De politieke opiniepeilingen in België in 1983*

---

door Ivo VANPOL,

Assistent aan de Afdeling Politologie
van de Katholieke Universiteit te Leuven.

★

Dit overzicht van de politieke opiniepeilingen in België in 1983 is gerubriceerd volgens de grote beleidssectoren : buitenlandse politiek, sociale politiek, economische politiek, financiële politiek, binnenlandse politiek en culturele politiek. Peilingen die weinig of geen betrekking hebben op de Belgische politiek als dusdanig zijn ondergebracht in de rubriek « Andere peilingen ».

In de inventaris wordt van elke peiling de titel gegeven, een beknopte omschrijving van de inhoud, het instituut dat de peiling doorvoerde, het tijdstip van de bevraging, de omvang en de aard van de steekproef, het aantal vragen, de opdrachtgever en de bibliografische gegevens van de publikatie(s). Het teken X staat voor vertrouwelijk of onbekend. Het onderzoek naar de publikaties werd afgesloten op 31 mei 1984. De samensteller dankt de peilingsinstituten voor hun waardevolle medewerking bij het opstellen van deze inventaris.

---

* Voor de overzichten van :

- 1974 zie : *Res Publica*, 1975, nr. 3, blz. 433-442 ;
- 1975 zie : *Res Publica*, 1976, nr. 3-4, blz. 497-506 ;
- 1976 zie : *Res Publica*, 1977, nr. 2, blz. 373-382 ;
- 1977 zie : *Res Publica*, 1978, nr. 2, blz. 367-376 ;
- 1978 zie : *Res Publica*, 1979, nr. 2, blz. 371-387 ;
- 1979 zie : *Res Publica*, 1980, nr. 3, blz. 505-521 ;
- 1980 zie : *Res Publica*, 1981, nr. 2-3, blz. 409-426 ;
- 1981 zie : *Res Publica*, 1982, nr. 2, blz. 353-370 ;
- 1982 zie : *Res Publica*, 1983, nr. 2-3, blz. 495-522.

A. BUITENLANDSE POLITIEK.

0. Algemeenheden.

a) Verwachtingen voor 1984.

Houdingen en meningen van de Belgen ten aanzien van 1984 ; de sociale conflicten, internationale conflicten, het gevaar voor een nieuwe wereldoorlog.

DIMARSO. November 1983. Nationale representatieve steekproef van 995 Belgen van 15 jaar en ouder. Zes vragen. Opdrachtgever : DIMARSO-GALLUP.

Publikatie : *De Morgen*, 29 december 1983.

2. Europese politiek.

a) De publieke opinie in de Europese Gemeenschap in het voorjaar van 1983.

De algemene stemming onder de Europeanen : de ontwikkeling van de toestand van het land en van de financiële toestand van het eigen huishouden ; de gevoelens van tevredenheid en geluk ; de fundamentele houding ten opzichte van de maatschappij ; het herstel van de volledige werkgelegenheid of het voortduren van de werkloosheid. Politieke argumenten en standpunten : belangstelling voor de politiek ; de invloed van de media ; de nationale trots ; vrede, het belangrijkste ; de belangrijkste maatschappelijke en politieke knelpunten. De houding ten aanzien van Europa en de Europese Gemeenschap ; de landen van de Gemeenschap waarmee men zich het nauwst verbonden voelt. De Spanjaarden en de Portugezen tegenover het vooruitzicht van de toetreding.

DIMARSO. 28 maart - 13 april 1983. Nationale representatieve steekproef van 1.038 Belgen van 15 jaar en ouder. Honderddrieëntwintig vragen. Opdrachtgever : Commissie van de Europese Gemeenschap.

Publikatie : *Eurobarometer nr. 19*, Commissie van de Europese Gemeenschappen, Brussel, 1983.

b) De publieke opinie in de Europese Gemeenschap in het najaar van 1983.

De verwachtingen voor 1984 ; de algemene stemming onder de Europeanen. De belangrijkste maatschappelijke en politieke knelpunten. De houding ten aanzien van Europa en de Europese Gemeenschap, voor of tegen de Europese eenmaking. Het Europees parlement en de verkiezingen

van juni 1984 ; het beeld van het Europees parlement ; het belang dat men hecht aan de Europese verkiezingen en het voornemen om te gaan stemmen. De Spanjaarden en de Portugezen tegenover het vooruitzicht van de toetreding. De houdingen van de Europeanen ten aanzien van de ontwikkeling van de derde wereld.

DIMARSO. 27 september - 14 oktober 1983. Nationale representatieve steekproef van 995 Belgen van 15 jaar en ouder. Zeventig vragen. Opdrachtgever : Commissie van de Europese Gemeenschap.

Publikatie : *Eurobarometer nr. 20*, Commissie van de Europese Gemeenschappen, Brussel, 1983.

3. Politiek ten overstaan van de ontwikkelingslanden.

a) De derde wereld en de crisis.

Aanduiding van de verantwoordelijken voor de moeilijkheden in de derde wereld. Aanduiding van de categorieën die het best hulp kunnen verlenen. Houding ten aanzien van de informatie die men zou moeten bieden omtrent de derde wereld. Aanduiding van het prioritaire probleem. Houding ten aanzien van de hulpverlening. Houding ten aanzien van mogelijke oplossingen van de problemen in de derde wereld.

SERVICE D'ENQUETES ET DE SONDAGES - UCL. Oktober 1981 - april 1982. Representatieve steekproef van 822 Franstalige Belgen. Aantal vragen : X. Opdrachtgever : « Entraide et Fraternité » a.s.b.l. en « Action pour vivre ensemble » a.s.b.l.

Publikatie : *La Libre Belgique* en *Le Soir*, 14 januari 1983.

5. Defensiepolitiek.

a) Kernraketten.

Houding tegenover de opstelling van kernraketten in België voor een betere verdediging van België en Europa.

IAO-ICSOP. Juni 1983. Nationale representatieve steekproef van 1.000 Belgen van 18 jaar en ouder. Acht vragen. Opdrachtgever : Pourquoi Pas ?

Publikatie : *Pourquoi Pas ?*, 19 oktober 1983 en *Le Soir* en *De Standard*, 20 oktober 1983.

b) Kernraketten.

Opinie betreffende het bestaan van een machtsonevenwicht tussen beide machtsblokken. Houding tegenover maatregelen om dit eventueel machtsonevenwicht, -evenwicht te herstellen, behouden. Houding tegenover de plaatsing van kernwapens in België.

INSTITUTE MARKETING RESEARCH (IMR). September 1983. Nationale representatieve steekproef van 1.376 Belgen van 15 jaar en ouder. Zesentwintig vragen. Opdrachtgever : Panorama.

Publikatie : *Panorama*, 13 september 1983.

c) Kernraketten.

Houding tegenover het plaatsen van de Euro-raketten bij een eventuele mislukking van de onderhandelingen in Genève. Houding tegenover de acties van de Belgische regering bij een eventuele mislukking van de onderhandelingen. Houding tegenover het plaatsen van de kernraketten, zijnde het Nato-voorstel, na het mislukken van de onderhandelingen door de Belgische regering. Houding tegenover de installatie van kruisraketten op Belgisch grondgebied als zijnde een garantie voor meer vrede en veiligheid. Houding tegenover een eenzijdige stap naar ontwapening van België door het niet installeren van de raketten.

INSTITUTE MARKETING RESEARCH (IMR). 17-22 oktober 1983. Representatieve steekproef van 491 Vlamingen. Aantal vragen : X. Opdrachtgever : BRT - « Het Kraaienest ».

Niet gepubliceerd.

d) Kernraketten.

Houding tegenover het beslissingsniveau inzake de opstelling van kernraketten : Europa, België. Houding tegenover de opstelling van de kernraketten.

MARKETING UNIT. Opdrachtgever : l'Agence Publicité Nouvelle.

Publikatie : *La Dernière Heure*, 21 oktober 1983.

B. SOCIALE POLITIEK.

0. Algemeenheden.

a) De minderbedeelden en de crisis.

Aanduiding van de verantwoordelijken voor de crisis. Aanduiding van mogelijke oplossingen voor de crisis. Houding ten aanzien van mogelijke vormen van hulpverlening aan de minderbedeelden. Houding tegenover de vreemdelingen als oorzaak van de werkloosheid.

SERVICE D'ENQUETES ET DE SONDAGES - UCL. Oktober 1981 - april 1982. Representatieve steekproef van 822 Franstalige Belgen. Aantal vragen : X. Opdrachtgever : « Entraide et Fraternité » a.s.b.l. en « Action pour vivre ensemble » a.s.b.l.

Publikatie : *La Libre Belgique* en *Le Soir*, 14 januari 1983.

b) Zie peiling A.O.a., C.O.a.

2. Tewerkstellingsbeleid.

a) Werkloosheid.

Inhoud : zie titel.

SOBEMAP. 17-19 mei 1983. Representatieve steekproef van 1.036 Franstalige Belgen van 18 jaar en ouder. Vier vragen. Opdrachtgever : Le Vif.

Publikatie : *Le Vif*.

b) Vrouwendiscriminaties.

Discriminaties in het werk waargenomen door vrouwen.

DIMARSO. December 1983. Nationale representatieve steekproef van 600 werkende vrouwen van 18 jaar en ouder. Vierenveertig vragen. Opdrachtgever : Europese Economische Gemeenschap.

Publikatie : X.

4. Sociale zekerheid.

a) De Belgen en hun pensioen.

De verwachtingen met betrekking tot het ontvangen van een later pensioen. Houding tegenover het zich verzekeren van een complementair pen-

sioen. Houding tegenover een complementair pensioen in overheids- of privé-handen.

IAO-ICSOP. September 1983. Nationale representatieve steekproef van 1.632 Belgen van 18 jaar en ouder. Drieëntwintig vragen. Opdrachtgever : Echo de la Bourse - Agefi.

Publikatie : L'Echo de la Bourse, *Epargner et investir*, z.p., oktober 1983.

7. Huisvesting.

a) De Belgen en hun woning.

De motieven die de Belgische bevolking tot het huren of kopen van een woning aanzetten. De redenen om van de bouw van een woning af te zien.

SOBEMAP. 20 september - 8 oktober 1982. Nationale representatieve steekproef van 1.000 gezinshoofden. Aantal vragen : X. Opdrachtgever : SOBEMAP en het Algemeen Belgisch Eigenaarssyndicaat.

Publikatie : *Pourquoi Pas ?*, 23 maart 1983.

9. Het verbruik.

a) Zie peiling C.O.a., D.1.a.

C. ECONOMISCHE POLITIEK.

0. Algemeenheden.

a) Bestaansonzekerheid en tertiaire inkomensverdeling.

Vragen over : gezondheid, tewerkstelling, opleiding, financiële zekerheid, gezinsinkomen en samenstellende delen, consumptie collectieve goederen.

DIMARSO. Eerste helft van 1983. Representatieve steekproef van 5.000 Vlaamse gezinnen. Zestig vragen. Opdrachtgever : UFSIA - Centrum Sociologisch Beleid.

Publikatie : X.

2. Organisatie van de economie.

- a) Zie peiling E.O.d., E.1.a.

6. Energiepolitiek.

- a) **Evaluatie van de sensibiliseringscampagne voor energiebehoud in Wallonië.**

De impact van een campagne voor energiebesparingen. Meting van de veranderingen in het verbruik die aan de campagne kunnen worden toegeschreven.

UNIOP-INUSOP. 2 juni - 11 juli 1983 en van 1-21 oktober 1983. Representatieve steekproeven van 2×1.500 inwoners van Wallonië van 18 jaar en ouder. Vijftien vragen. Opdrachtgever : X.

Publikatie : *UNIOP-INUSOP rapport*, november 1983.

- b) **De Belgen en de energieproblemen.**

Houding tegenover de energieproblemen. Reactie op de energiepolitiek die door België wordt gevoerd. Bevoorrading (Algerije, Nederland, Rusland). Houding tegenover besparingen op het vlak van de bevoorrading. Globaal energiebeleid (industriële en huishoudelijk).

UNIOP-INUSOP. 14 juni - 11 juli 1983. Nationale representatieve steekproef van 2.000 Belgen van 18 jaar en ouder. Negenendertig vragen. Opdrachtgever : Staatssecretariaat voor Energie.

Publikatie : *UNIOP-INUSOP rapport*, juni 1983, *De Standaard* en *De Morgen*, 21 september 1983.

8. Streekontwikkeling.

- a) Zie peiling E.3.a., E.3.b.

9. Industriële politiek.

- a) **Cockerill-Sambre.**

Aanduiding van de verantwoordelijken voor de huidige situatie bij Cockerill-Sambre. Houding tegenover nieuwe overheidshulp om Cockerill-Sambre te redden. Houding tegenover een failliet verklaring van CS. Houding tegenover het principe van een loonsverlaging. Houding tegenover de regionalisering van de staalnijverheid.

SOBEMAP. Maart 1983. Nationale representatieve steekproef van 695 Belgen. Aantal vragen : X. Opdrachtgever : X.

Publikatie : *De Standaard*, 9 maart 1983.

b) **Zie peiling E.O.e.**

D. FINANCIËLE POLITIEK.

1. Investerings en sparen.

a) **De evolutie van de gezinsbestedingen.**

In welke mate wordt er in een Belgisch gezin gespaard. De uitgave aan verbruiksgoederen (voeding, medische verzorging, verwarmingskosten, auto). Waarin wordt er geïnvesteerd.

UNIOP-INUSOP. 6-20 september 1982. Nationale representatieve steekproef van 1.858 Belgen van 18 jaar en ouder. Zevenenveertig vragen. Opdrachtgever : X.

Publikatie : *UNIOP-INUSOP rapport*, januari 1983.

3. Fiscale politiek.

a) **Zie peiling E.1.b.**

E. BINNENLANDSE POLITIEK.

0. Algemeenheden.

a) **Barometer van de populariteit der politici.**

Aanduiding van de politicus die tijdens de volgende maanden een belangrijke rol kan spelen.

MARKETING UNIT. 12-18 april 1983. Nationale representatieve steekproef van 1.121 Belgen van 18 jaar en ouder. Een vraag. Opdrachtgever : Pourquoi Pas ?

Publikatie : *Pourquoi Pas ?*, 27 april 1983.

b) **Populariteit van politici.**

Inhoud : zie titel.

SOBEMAP. Mei 1983. Representatieve steekproef van 752 Franstalige Belgen van 18 jaar en ouder. Aantal vragen : X. Opdrachtgever : X.

Niet gepubliceerd.

c) **Barometer van de populariteit der politici.**

Aanduiding van de politicus die tijdens de volgende maanden een belangrijke rol kan spelen.

MARKETING UNIT. 6-13 oktober 1983. Nationale representatieve steekproef van 1.000 Belgen van 18 jaar en ouder. Een vraag. Opdrachtgever : Pourquoi Pas ?

Publikatie : *Pourquoi Pas ?*, 26 oktober 1983.

d) **Politieke actualiteit.**

Houding tegenover de benoeming van José Happart tot burgemeester. Houding tegenover de regionalisatie. Houding tegenover de regionalisering van de vijf nationale sectoren. Houding tegenover de oorzaak van communautaire conflicten. Houding tegenover het statuut van Brussel. Houding tegenover de toekomstige staatsvorm.

IAO-ICSOP. 29 januari 1983. Nationale representatieve steekproef van 1.169 Belgen van 18 jaar en ouder. Eenentachtig vragen. Opdrachtgever : Station Indépendante Satellite (SIS).

Publikatie : *La Libre Belgique* en *La Dernière Heure*, 4 februari 1983.

e) **Politieke actualiteit.**

Houding tegenover de taal- en communautaire problemen in België. Aanduiding van de provincie waartoe de Voerstreek behoort. Houding tegenover de benoeming van José Happart tot waarnemend burgemeester. Deelname aan betogingen in de Voerstreek. Houding tegenover het communautariseren van de economische crisis. Aanduiding van de verantwoordelijken voor de problemen van Cockerill-Sambre. Houding tegenover de federalisering. Houding tegenover het behoud van België. Houding tegenover een zelfstandig Vlaanderen/Wallonië.

ITC-PLUS. 2 mei - 3 juni 1983. Nationale representatieve steekproef van 1.200 Belgen. Zevenentwintig vragen. Opdrachtgever : Humo.

Publikatie : *Humo*, 13 en 20 oktobre 1983.

f) **Politieke actualiteit.**

Houding ten aanzien van de economische crisis. De bereidwilligheid om uit de crisis te geraken. Houding ten aanzien van de mate waarin men geïnformeerd wordt over het regeringsplan ter bestrijding van de crisis. Kennis van het regeringsplan.

SOBEMAP. 17-21 oktober 1983. Nationale representatieve steekproef van 1.017 Belgen van 18 jaar en ouder. Aantal vragen : X. Opdrachtgever : International Advertising Association.

Publikatie : *Pourquoi Pas ?*, 16 november 1983.

g) **Politieke actualiteit.**

Welke zijn de belangrijkste bekommernissen waarmee de Belg zich geconfronteerd voelt : aanduiding ervan aan de hand van een lijst van 20 bekommernissen die een breed spectrum van onderwerpen omvat : sociaal-economisch, familiaal, vrije tijd, rechten en vrijheden, Derde Wereld, politiek, energie, bewapening.

MARKETING UNIT. Tijdstip van bevraging : X. Omvang van de steekproef : X. Eén vraag. Opdrachtgever : *Pourquoi Pas ?*

Publikatie : *Pourquoi Pas ?*, 23 februari 1983.

1. **Organisatie van de Staat.**a) **De Luxemburgers en het provincialisme.**

Kiesintenties. Houding tegenover de regionalisering. Houding tegenover een toekomstige staatsorganisatie. Houding tegenover de economische toekomst van Luxemburg.

IAO-ICSOP. 26 februari - 6 maart 1983. Representatieve steekproef van 550 inwoners van de provincie Luxemburg van 18 jaar en ouder. Vierentwintig vragen. Opdrachtgever : Mouvement luxembourgeois pour le fédéralisme provincial (MLFP).

Publikatie : *Pourquoi Pas ?*, *Vers l'Avenir* en *La Libre Belgique*, 23 maart 1983.

b) **De toekomst van Brussel.**

Houding tegenover een nauwe band met Vlaanderen of Wallonië op cultureel gebied. Houding tegenover een nauwe band met Vlaanderen of Wallonië op economisch vlak. Houding tegenover Brussel als scheids-

rechter tussen Vlaanderen en Wallonië. Kiesintenties ten aanzien van nieuwe lijsten : UDRT met Nols, bepaalde liberalen; FDF'ers en PSC'ers ; PRL met Nols. Brussel blijft de hoofdstad van België. Houding tegenover Brussel als zijnde onafhankelijk van de andere gewesten. Houding tegenover een fusie met Vlaanderen of Wallonië. Houding tegenover een eigen fiscaliteit.

IAO-ICSOP. 27-30 mei 1983. Representatieve steekproef van 493 inwoners van Brussel en de 19 randgemeenten van 18 jaar en ouder. Dertien vragen. Opdrachtgever : Pourquoi Pas ?

Publikatie : *Pourquoi Pas ?*, 15 juni 1983.

c) **Zie peiling E.o.d., E.O.e.**

3. Regionale en plaatselijke instellingen.

a) **Luik en haar omgeving, huidige situatie en perspectieven voor de toekomst.**

Houding tegenover de huidige economische toestand van de Luikse regio. Aanduiding van de verantwoordelijken voor de slechte economische toestand van de streek. Aanduiding van de oorzaken van de huidige economische toestand. Houding tegenover de mogelijke gevolgen van een regionalisering van de vijf nationale sectoren voor de Luikse regio. Houding tegenover een toenemende staatsinterventie in Luikse bedrijven. Houding tegenover de invloed van de opkomende milieubeweging op de economische situatie. Aanduiding van de oorzaken van het financieel deficit van Luik. Houding tegenover de toekomst van de streek.

CENTRE LIEGEOIS D'ETUDE DE L'OPINION. 18-23 september 1982. Representatieve steekproef van 507 inwoners van het arrondissement Luik van 18 jaar en ouder. Veertien vragen. Pourquoi Pas ?

Publikatie : *Pourquoi Pas ?*, 19 januari 1983.

b) **Bergen en haar omgeving, huidige situatie en perspectieven voor de toekomst.**

Houding ten aanzien van de huidige economische toestand van de Bergense regio. Aanduiding van de verantwoordelijken voor de slechte economische toestand van de streek. Aanduiding van de oorzaken van de huidige economische toestand. Houding tegenover staatsinterventies in Bergense bedrijven. Houding tegenover de idee om Bergen tot hoofdstad van cultureel Wallonië uit te roepen. Aanduiding van de oorzaken van het financieel deficit van Bergen. Houding tegenover grote openbare werken in Groot-Bergen. Houding ten aanzien van de toekomst van de streek.

SERVICE D'ENQUETES ET DE SONDAGES - UCL. Maart 1983. Representatieve steekproef van 624 inwoners van Bergen. Veertien vragen. Opdrachtgever : Pourquoi Pas ?

Publikatie : *Pourquoi Pas ?*, 18 mei 1983.

4. Politieke partijen.

a) Associaties en politieke partijen.

Relaties tussen associaties en de politieke partijen.

IAO-ICSOP. Oktober 1983. Representatieve steekproef van de inwoners van Vlaanderen van 18 jaar en ouder. Zeventien vragen. Opdrachtgever : X.

Niet gepubliceerd.

5. Verkiezingen.

a) Kiesintenties.

Voor welke partij men nu zou stemmen.

IAO-ICSOP. Januari 1983. Nationale representatieve steekproef van 1.000 Belgen van 18 jaar en ouder. Twee vragen. Opdrachtgever : X.

Publikatie : *De Standaard*, 25 januari 1983 en *Gazet van Antwerpen*, 31 januari 1983.

b) Kiesintenties.

Kiesintenties zonder aparte lijst Nols en indien burgemeester Nols met een eigen lijst aan de verkiezingen zou deelnemen. Hypothese betreffende een politieke herstructurering van Brussel en het arrondissement Halle-Vilvoorde.

IAO-ICSOP. 10-13 maart 1983. Representatieve steekproef van de kiesgerechtigde bevolking van het arrondissement Brussel. Twaalf vragen. Opdrachtgever : Pourquoi Pas ? en X.

Publikatie : *Pourquoi Pas ?*, 30 maart 1983.

c) Kiesintenties in de gemeente Gent.

Voor wie men nu zou stemmen nadat de Raad van State de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 1982 vernietigd had en men opnieuw diende te stemmen op 24 april 1983. Kiesintenties voor de komende

kamerverkiezingen. Aanduiding van gewenste partijcoalities op gemeentelijk en nationaal vlak.

DIMARSO. 15-18 april 1983. Representatieve steekproef van 400 inwoners van het kiesarrondissement Gent van 18 jaar en ouder. Zes vragen. Opdrachtgever : Vlaamse Uitgeversmaatschappij.

Publikatie : *De Standaard*, 22 april 1983.

d) **Het fenomeen Nols.**

Nols en de eventuele allianties.

IAO-ICSOP. April 1983. Representatieve steekproef van de kiesgerechtigde bevolking van Brussel-Halle-Vilvoorde. Negen vragen. Opdrachtgever : X.

Publikatie : *Pourquoi Pas ?*, 25 mei 1983.

e) **Kiesintenties in Vlaanderen.**

Inhoud : zie titel.

IAO-ICSOP. 18 april - 2 mei 1983. Representatieve steekproef van 1.008 Vlamingen van 18 jaar en ouder. Twee vragen. Opdrachtgever : Het Laatste Nieuws.

Publikatie : *Het Laatste Nieuws*, 7 en 8 mei 1983.

f) **Kiesintenties.**

Inhoud : zie titel.

SOBEMAP. Mei 1983. Representatieve steekproef van 752 Franstalige Belgen van 18 jaar en ouder. Aantal vragen : X. Opdrachtgever : X.

Niet gepubliceerd.

g) **Kiesintenties.**

Voor welke partij men zou stemmen.

IAO-ICSOP. 15-18 juni 1983. Representatieve steekproef van 1.787 Belgen van 18 jaar en ouder in Vlaanderen en Wallonië. Twee vragen. Opdrachtgever : La Libre Belgique en X.

Publikatie : *La Libre Belgique*, 13 juli 1983.

h) **Kiesintenties.**

Inhoud : zie titel.

SOBEMAP. 12-15 september 1983. Representatieve steekproef van 1.500 Franstalige Belgen van 18 jaar en ouder. Aantal vragen : X. Opdrachtgever : X.

Niet gepubliceerd.

i) **Kiesintenties.**

Voor welke partij zou men nu stemmen. Voor welke partij stemde men bij de laatste verkiezingen.

DIMARSO. Elke maand. Nationale representatieve steekproef van 1.200 kiezers. Twee vragen. Opdrachtgever : X.

Publikatie : in algemene dagbladers opgenomen.

j) **Kiesintenties.**

Inhoud : zie titel.

IAO-ICSOP. Gans het jaar. Nationaal representatieve steekproef van de kiesgerechtigde bevolking van België. Twee vragen. Opdrachtgever : X.

Niet gepubliceerd.

k) **Zie peiling E.1.b.**

8. Taalproblemen en minderheden.

a) **Zie peiling E.O.e.**

9. Handhaving van de orde.

a) **De Belgen en hun veiligheid.**

Indruk betreffende een toename van het banditisme. Houding ten aanzien van het optreden van politie en rijkswacht ter bestrijding van het banditisme. In welke mate en welke concrete voorzorgen heeft men genomen om zich te beschermen tegen de verschillende vormen van banditisme. Voornemen om concrete beschermingsmaatregelen te nemen. Houding tegenover een gemeenschappelijk verdedigingssysteem.

IAO-ICSOP. 10-14 oktober 1983. Nationale representatieve steekproef van 1.200 Belgen van 20 jaar en ouder. Zeven vragen. Opdrachtgever : Pourquoi Pas ?

Publikatie : *Pourquoi Pas ?*, 26 oktober 1983.

11. **Vreemdelingenproblemen.**

a) **Burgemeester Nols en de aparte scholen in Schaarbeek.**

Opinie van het Belgisch publiek over de stellingname van burgemeester Nols ten aanzien van de scholen van de gemeente Schaarbeek, op de door deze maatregelen geviseerde personen, op de intentie deze maatregelen uit te breiden in andere Belgische gemeenten en tenslotte de evaluatie van de mate van instemming van het Belgisch publiek met zulke maatregelen.

DIMARSO. 1-6 april 1983. Nationale representatieve steekproef van 517 Belgen van 15 jaar en ouder. Vier vragen. Opdrachtgever : X.

Publicatie : X.

13. **Verkeersproblematiek.**

a) **Imago van SABENA bij het Belgisch publiek.**

Studie over de voldoening van de reizen met SABENA-vlucht, de verhouding tussen de aangeboden dienst en de toegepaste tarieven, over de internationale faam van SABENA evenals over het bestaansrecht van deze maatschappij.

DIMARSO. 18-30 april 1983. Nationaal representatieve steekproef van 965 Belgen van 15 jaar en ouder. Zes vragen. Opdrachtgever : Trends-Tendances.

Publikatie : *Trends-Tendances*, 19 mei 1983.

b) **Het openbaar vervoer in de Brusselse agglomeratie.**

Verwachtingen betreffende het openbaar vervoer.

IAO-ICSOP. December 1983. Representatieve steekproef van 1.654 personen van 18 jaar en ouder in de Brusselse agglomeratie. Tweeëntachtig vragen. Opdrachtgever : X.

Niet gepubliceerd.

c) **Veiligheid op de weg.**

Veiligheid op de weg en de wegcode in het algemeen.

UNIOP-INUSOP. Gedurende het hele jaar. Nationale representatieve steekproef van 2.000 Belgen van 18 jaar en ouder. Maximaal 30 vragen per jaar. Opdrachtgever : X.

Niet gepubliceerd.

F. CULTUURPOLITIEK.

1. Onderwijs.

a) Het onderwijs in de provincie Luik.

Houdingen en intenties in verband met het veranderen van schoolinstelling tijdens de hoger technische schoolopleiding. Motieven van verandering.

IAO-ICSOP. Oktober 1983. Representatieve steekproef. Achttien vragen. Opdrachtgever : X.

Publikatie : niet gepubliceerd.

8. Massacommunicatie.

a) Vrije radio's.

Het luisteren naar vrije radio's.

DIMARSO. Lente 1983. Representatieve steekproef van 1.000 Vlamingen. Aantal vragen : X. Opdrachtgever : BRT.

Publikatie : X.

b) Lokale TV te Ottignies - Louvain-la-Neuve.

Kennis van het bestaan van lokale TV. Kijkdichtheid van het lokale TV-station. Aanduiding van redenen voor het niet-kijken. Aanduiding van de favoriete onderwerpen in de lokale TV-uitzendingen. Houding ten aanzien van het type van uitzendingen.

SERVICE D'ENQUETES ET DE SONDAGES - UCL. 10 oktober 1982. Representatieve steekproef van 807 inwoners van Ottignies-Louvain-la-Neuve van 18 jaar en ouder. Aantal vragen : X. Opdrachtgever : La télévision communautaire TV-Com.

Publikatie : *La Cité*, 23 februari 1983, *Le Soir*, 4 maart 1983.

10. Toerisme.

a) De vakantie van de Belgen.

Het reële reisgedrag van de Belgen : tijdstip, vervoermiddel, reisformule. De droomvakantie van de Belgen : bestemming, reisgezelschap, vervoermiddel. Vrijtijdsbesteding tijdens de zomervakantie.

IAO-ICSOP. 18 april - 2 mei 1983. Nationale representatieve steekproef van 3.000 personen (Belgen en vreemdelingen) van 15 jaar en ouder. Negenentachtig vragen. Opdrachtgever : La Libre Belgique en Het Weekendblad.

Publikatie : *La Libre Belgique*, 27 juni 1983 en *Het Weekendblad*, 1 juli 1983.

G. ANDERE PEILINGEN.

a) Een reeks peilingen betreffende volgende onderwerpen.

Europa, Europese partijen, fiscale amnestie, BRT en reclame-objectiviteit, jongeren en partijpolitiek, arbeidsherverdeling, bekendheid DIRV-actie.

DIMARSO. Elke maand (januari-juni 1983). Representatieve steekproef van 500 à 600 Vlamingen. Drie tot vijf vragen per onderwerp. Opdrachtgever : Christendemocratische Omroep (CDO).

Niet gepubliceerd.

Adressenlijst van de opiniepeilingsinstituten.

CENTRE LIEGEOIS D'ETUDE DE L'OPINION (CLEO), Université de Liège, boulevard du Rectorat 7, Sart-Tilman, 4000 Liège.

DIMARSO, Koloniënstraat 54, 1000 Brussel.

IAO-ICSOP, Witvissenlaan 19, 1160 Brussel.

ITC-PLUS, Lamoriniërestraat 83, 2000 Antwerpen.

MARKETING-UNIT, Louizalaan 430, 1050 Brussel.

SERVICE D'ENQUETES ET DE SONDAGES - UCL, Place Montesquieu 1, 1348 Louvain-la-Neuve.

SOBEMAP, Marsveldplein 5, 1050 Brussel.

UNIOP-INUSOP, Johannalaan 44, 1050 Brussel.

Politiek jaarboek 1982 L'année politique

Nieuwe reeks n° 7 — Nouvelle série n° 7

INHOUD — SOMMAIRE

Mark DEWEERDT, Overzicht van het Belgisch politiek gebeuren in 1982.

Jozef SMITS, Belgian Politics in 1982 : Less Democracy for a Better Economy.

Jan BUNDERVOET, Vakbond en politiek in crisistijd.

Françoise DRION, Les syndicats et la réforme de l'Etat.

Jan CEULEERS, Eén jaar zelfstandige Vlaamse executieve.

Jacques BRASSINNE, La Communauté française et la Région wallonne : An II. La Communauté française. La Région Wallonne.

Patrick STOUTHUYSEN, De politieke identiteit van de Vlaamse Groene Partij AGALEV.

Danny VAN DE WAUWER, Les élections communales du 10 octobre 1982. Analyse des résultats.

Jean BEAUFAYS, Michel HERMANS et Pierre VERJANS, Les élections communales à Liège : cartels, polarisation et les écologistes au pouvoir.

Ivo VANPOL, Morfologie van de Vlaamse politieke partijen in 1982.

Wladimir PLAVSIC, Bibliographie de l'année politique 1982.

Ivo VANPOL, De politieke opiniepeilingen in België in 1982.

RES PUBLICA

Tijdschrift voor Politologie — Revue de Science Politique

Uitgegeven door het **Politologisch Instituut v.z.w.**

Publié par le **Politologisch Instituut a.s.b.l.**

Hoofdredacteur — Rédacteur en chef : **Wilfried DEWACHTER**

Redactiesecretaris — Secrétaire de rédaction : **Ivo VANPOL**

Redactieadres — Adresse de la rédaction

E. Van Evenstraat 2B, B-3000 Leuven

De bijdragen moeten persklaar aangeboden worden, getypt met dubbel Interline. Zij moeten vergezeld zijn van een Engelstalige samenvatting van maximum 150 woorden. De niet opgenomen manuscripten worden niet teruggezonden.

De Nederlandse teksten dienen in de voorkeurspelling gesteld.

Het Politologisch Instituut neemt geen verantwoordelijkheid op zich voor de uitgebrachte meningen; deze verbinden alleen de auteurs.

Niets uit dit tijdschrift, behalve de abstracts, mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Les articles qui nous sont envoyés devront être dactylographiés en double interligne et accompagnés d'un court résumé (max. 150 mots) en anglais. Les manuscrits non insérés ne sont pas rendus.

Le « Politologisch Instituut » n'assume pas la responsabilité des opinions émises; celles-ci n'engagent que les auteurs.

Tous droits de traduction, d'adaptation et de reproduction (sauf les résumés), y compris les micro-films et les photocopies, réservés pour tous pays.

Abonnements- en verkoopvoorwaarden van het tijdschrift Conditions d'abonnement et de vente de la revue

1. Jaarlijkse abonnement (5 nummers in 1984) — Abonnement annuel (5 numéros en 1984)	B.F. - F.B.
persoon - personne	700
instelling - Institution	1.500
Uitsluitend voor België: student (mits vermelding van de universiteit, de studierichting, het studiejaar en het inschrijvingsnummer aan de universiteit) - Uniquement pour la Belgique: étudiant (en mentionnant l'université, l'orientation et l'année des études, le numéro d'immatriculation)	400
2. Verkoop per nummer (nog uitsluitend vanaf 1975) - Vente au numéro (à partir de 1975 seulement)	300
Dubbel nummer - Numéro double	600
3. Verzameling van 1963 tot 1974 (zo lang de voorraad strekt): België: 3.000 B.F. - Andere landen: 4.000 B.F. Collection de 1963 à 1974 (tant que les numéros sont disponibles en stock): Belgique: 3.000 F.B. - Autres pays: 4.000 F.B.	

ZETEL VAN HET INSTITUUT — SIEGE DE L'INSTITUT

Politologisch Instituut v.z.w.: Egmontstraat 11, B-1050 Brussel

Politologisch Instituut a.s.b.l.: rue d'Egmont 11, B-1050 Bruxelles

Rekening - Compte: 091-0034240-28

Het tijdschrift RES PUBLICA wordt uitgegeven

met de steun van het Ministerie van Onderwijs

Wettelijk depot - Dépôt légal: D/RP 1984/4/1173

Gedrukt in België — Imprimé en Belgique

RES PUBLICA

Belgian Journal for Political Science

Editor : **Wilfried DEWACHTER**

Address : **Van Evenstraat 2B, B-3000 Leuven**

Manuscripts to be considered for publication should conform to the following requirements : two type-written copies (double-spaced) must be submitted, ready for press ; they must include a summary in English, not longer than 150 words. Manuscripts that are not accepted are not returned.

The « *Pollitologisch Instituut* » bears no responsibility for opinions expressed by authors ; the latter are solely responsible for the opinions they forward.

No part of this publication, except the abstracts, may be reproduced in any form by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Annual subscription and sales conditions

1. Annual subscription (5 issues in 1984)	
Individuals	700 B.F.
Institutions	1.500 B.F.
Students (only in Belgium)	400 B.F.
2. Single issue (only from 1975 on)	300 B.F.
Double issue (only from 1975 on)	600 B.F.
3. Collection 1963-1974 (as long as the issues in stock last)	
Belgium	3.000 B.F.
Other countries	4.000 B.F.

PUBLISHER

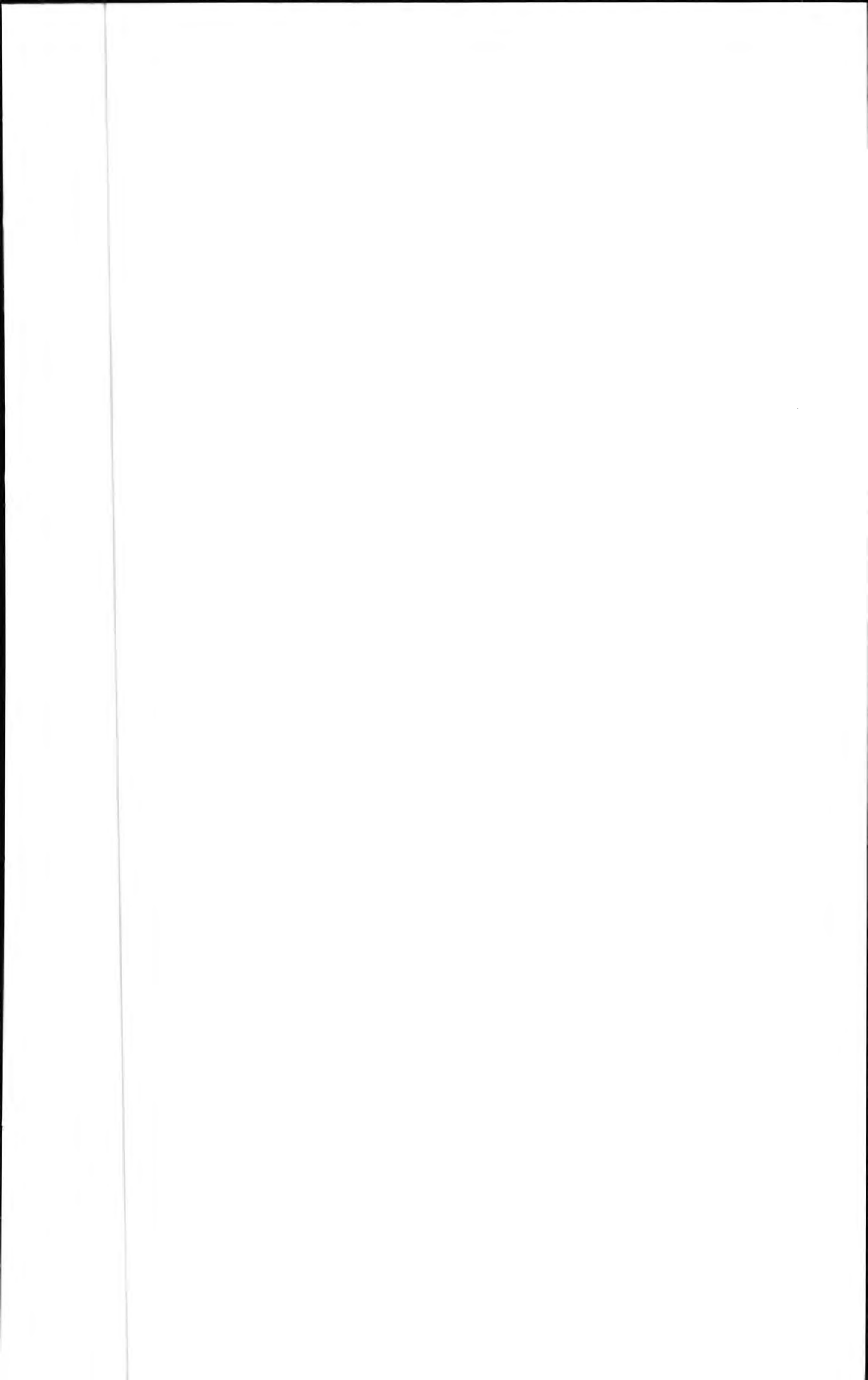
POLITOLOGISCH INSTITUUT v.z.w. : Egmontstraat 11, B-1050 Brussels
Bank account : 091-0034240-28

The Journal RES PUBLICA is sponsored by the Belgian Ministry of Education

The articles of Res Publica are abstracted in the following journals

- ABC POL SCI.
Advanced Bibliography of Contents: Political Science and Government.
- International Bibliography of Political Science
Bibliographie internationale de science politique.
- International Bibliography of the Social Sciences
Bibliographie internationale des sciences sociales.
- International Bibliography of Economics
Bibliographie internationale de science économique.
- Social Sciences Citation Index. An International Multidisciplinary Index to the Literature of the Social, Behavioral and Related Sciences.
- Sociological Abstracts.
- Bulletin analytique de documentation politique, économique et sociale contemporaine.
- United Nations. Monthly Bibliography. Selected articles.
Nations Unies. Bibliographie mensuelle. Articles sélectionnés.
- Bulletin de Renseignements documentaires. Communautés Européennes.
Documentation bulletin. European Communities.

Printed in Belgium

IMPRIME EN BELGIQUE / GEDRUKT IN BELGIE

par / door

L'IMPRIMERIE DES SCIENCES S.A.

Dir. : Ch. SCHROEF
Avenue Emile de Beco laan 75
B-1050 Bruxelles - Brussel